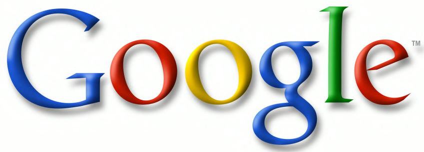
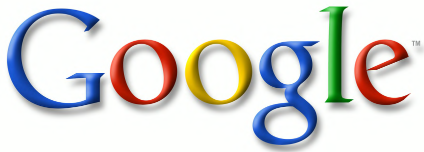
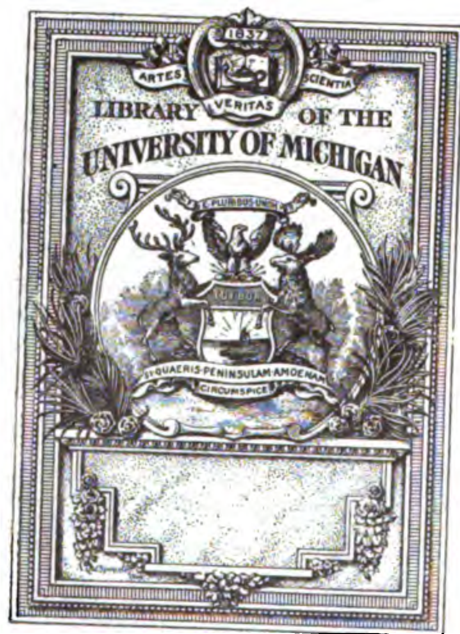

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

NIELS EBBESENS VISE

NIELS EBBESENS
VISE

NIELS EBBESENS VISE

MED KRITISK KOMMENTAR

AF

SOFUS LARSEN

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET

KØBENHAVN

H. HAGERUPS FORLAG

1908

Trykt hos J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover).

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Synspunkter for Visekritiken	1
Visens Overlevering	31
Det tabte Omkvæd	70
Versemaalet	82
Viseopskrifter	92
Den restituerede Vise	134
Tekstkritik og Kommentar	145
Register	353

SYNSPUNKTER FOR VISEKRITIKEN.

Maaske vil det ved første Øjekast forekomme den ærede Læser, at der i dette Arbejde er et stærkt Misforhold mellem Tekst og Kommentar: dets Æmne er en middelalderlig Vise paa 70 fireliniede Strofer, og dets Omfang udgør flere hundrede trykte Sider. Fortjener virkelig dette gamle Digt, at der gøres saa meget Væsen deraf, og kunde i ethvert Tilfælde ikke det, der skulde siges derom, være sagt en god Del kortere? Hertil er at svare: Denne gamle Vise besynger Niels Ebbesen, den Mand, hvis dristige Daad reddede vort Fædreland og vor Nationalitet fra sikker Undergang, og Digtet indeholder en saagodtsom samtidig Skildring af Begivenheden, der i Anskuelighed og Stemningsfylde søger sin Lige. At et saadant Stof fortjener den alsidigste Belysning, der overhovedet kan gives det, kan næppe betvivles, og, som Læseren snart vil se, finder Arbejdets Omfang sin Forklaring dels i de ny historiske Oplysninger, som her er fremdragne, dels i den kritiske Behandling, Forf. har bragt til Anvendelse paa de overleverede Tekster.

De historiske Oplysninger og Undersøgelser, Kommentaren indeholder, faar tale for sig selv; de er egentlig kun at betragte som Tilføjelser og Ekskurser til den Vurdering af Visen og Fremstilling af Begivenhedernes Gang, jeg tidligere har offentliggjort i Aarbøger for Nord. Oldkyndighed 1903. Derimod turde det være nødvendigt at forudskikke

et Par Ord om det Forsøg paa en Restitution af Teksten, der danner Arbejdets egentlige Kærne.

Der er formodentlig dem, som paa Forhaand vil betragte det som et Spild af Tid og Kræfter at forsøge noget saadant; men denne Skepticisme beror sikkert paa et Fejlsyn. Tværtimod, her er en Opgave, som dansk Filologi med Urette har ladet ligge; i sin Behandling af disse Viser er den blevet staaende paa det Standpunkt, som Svend Grundtvig naaede til[1]), og som det lykkedes ham at gennemføre i sin Udgave paa Trods af en Række tildels ret ildesindede Angreb. Den Opgave, Grundtvig stillede sig, at gengive Overleveringen, som den forelaa og i alle dens Afskygninger, var dengang utvivlsomt det ene fornødne. Der skabtes herved gennem hans og hans Efterfølgers, Dr. A. Olriks, samvittighedsfulde Arbejde en omfattende Materialsamling af uvurderligt Værd, som paa en overskuelig Maade lagde Stoffet tilrette for fremtidige Forskere — trods alle de berettigede Indvendinger, der kan rejses mod det, et Standardværk, som ingen kan komme udenom, fordi det alene muliggør en dybere Indtrængen i Æmnet. Allerede det vilde jo uden Grundtvigs og Olriks Samling være et ret trælsomt Stykke Arbejde at samle alle de til en enkelt Vise henhørende Udløbere af Traditionen, vidt spredte som de næsten altid er i afsidesliggende Kilder, og paa Grund af Overleveringens Art vilde ingen være i Stand til at benytte et saadant Udsnit af Materialet til videregaaende Studium: thi alle de talrige Paralleler fra andre Viser, af hvilke den Traad maa tvindes, som skal tjene til Rettesnor i Overleveringens Labyrinth og skabe Grundlaget for en methodisk Behandling af al denne tilsyneladende regelløse Vilkaarlighed, vilde være saagodtsom utilgængelige. Men omend Grundtvigs og Olriks Værk er en Hovedstation paa Vejen, Rejsens Endemaal kan det aldrig blive, forsaavidt

[1]) I Prof. J. Steenstrups fortjenstfulde Bog Vore Folkeviser behandles Viserne nærmest fra et literærhistorisk Standpunkt, og om Dr. Reckes Virksomhed paa Visekritikens Omraade har jeg andetsteds med tilstrækkelig Tydelighed sagt min Mening.

det da overhovedet er muligt at naa videre frem. At dette idetmindste i nogle Tilfælde virkelig lader sig gøre, er min faste Overbevisning, og at denne ikke er ugrundet, skulde det foreliggende Arbejde gærne tjæne til at vise.

Overfor Værker, der er komne til os gennem skriftlig Overlevering, er man i vore Dage sjældent i Forlegenhed; her virker Nutidens strengt skolede Filologi som en vel konstrueret Rensemaskine. Den kender tilbunds de Fejl, Afskrivning i Tidens Løb nødvendigvis fremkalder (Overspringning af Linier, Ord og Sider; Fejllæsning paa Grund af Bogstavlighed eller utydelig Skrift, Sammenskrivning eller urigtig Deling af Ord, Omflytninger, uheldig Konjekturalkritik, Lakuner, falske Supplementer osv.). Den bøder paa dem først og fremmest ved en kritisk Sigtning af det forhaandenværende Haandskriftmateriale: man undersøger, hvorledes de enkelte Haandskrifter eller Haandskriftgrupper staar til hverandre; om de alle har en fælles Kilde, og i saa Tilfælde hvor dennes Tekst kan antages at foreligge renest. Har Overleveringen tidligt spaltet sig, søger man gennem omhyggelig Sammenligning af de bedste Kilder at finde de rette Læsemaader. Mulighederne er her naturligvis mange, skifter saa at sige for hvert eneste Værk, men Opgaven bliver altid den samme: at finde den reneste Tradition, og naturligvis maa denne hyppigst, men ingenlunde altid, søges i de ældste Haandskrifter. Det næste Skridt paa Vejen er ud fra det vundne Tekstgrundlag at gennemarbejde Skriftet saaledes, at Tanke, Udtryk og Stavemaade kommer saa nær som muligt op til den tabte Originals. Hver Sætning maa gennempløjes, og Forfatterens Stil om muligt studeres, saaledes at man, hvis den skriftlige Overlevering paa et eller andet Punkt vakler, baade ved Hjælp af Sammenhængen og Kendskabet til hans vanlige Udtryksmaade, er i Stand til at udskille mulige Tilføjelser og fastslaa den rette Læsemaade paa tvivlsomme Steder. Endelig skulde helst de historiske Forhold, hvorunder Skriftet er opstaaet, klart belyses, saavidt som vort Kendskab til Datiden rækker.

Hele dette omfattende og besværlige Arbejde stiller altid store Krav — og jo slettere Overleveringen er, des større — ikke blot til Udgiverens Omhyggelighed og sikre Takt, men ogsaa til hans Skarpsindighed og Ævne til at finde det rette bag alle Forklædninger. Dette sidste er jo i Virkeligheden en Kunst, og den Sikkerhed man har for, at det rette virkelig er fundet, er aldrig mathematisk. Det er umuligt at bevise, at netop saaledes maa der have staaet; men i mange Tilfælde er ikke desto mindre denne Sikkerhed for den kyndige ligesaa usvigelig som den mathematiske, ikke blot fordi vedkommende Løsning giver netop den Mening, som Sammenhængen kræver, men fordi den passer baade til Helheden og til alle Enkeltheder, som et løsrevet Skaar passer til alle Brudflader i et Kar.

En saaledes gennemarbejdet Tekst er altsaa lig den kritisk sigtede Overlevering + et Supplement af mer eller mindre velbegrundede Formodninger og Rettelser, og jo længere den literære Overlevering gaar tilbage i Tiden, des større vil Omfanget af dette Supplement i Almindelighed blive. Saagodt som alle Skrifter, der er overleverede fra den klassiske Oldtid, aflægger Vidnesbyrd derom — uden dette Arbejde fra Filologiens Side vilde en stor Del af denne Literatur være mer elle mindre ulæselig. Men

Kun ved at prøve sig frem naaede Achæerne til Troja.

Slægtled efter Slægtled har med utrættelig Flid arbejdet paa at fuldkommengøre baade den methodiske Sigtning af det overleverede Stof og det for Forstaaelsen af Teksterne nødvendige Supplement af Rettelser og Oplysninger.

Naturligvis vilde det ubetinget være en stor Vinding, hvis man uden videre kunde anvende disse velprøvede Methoder og Theorier ved Behandlingen af vor Visetradition, der trænger saa haardt til kritisk at renses og sigtes; men den, der ved sine Studier føres fra det ene Omraade ind paa det andet, mærker snart, at hans Skib her er kommet ind i et helt nyt Farvand, hvor Kursen med faa Undtagelser maa sættes efter et andet Bestik.

Enhver, der har blot et flygtigt Kendskab til disse Middelaldersviser, ved jo, at de alle uden Undtagelse foreligger i en Form, der afviger overordentlig stærkt fra den oprindelige. De digtedes med det Formaal at synges til Datidens Danse, og da Skrivefærdigheden i Middelalderen udenfor Gejstlighedens Kreds kun var meget ringe, forplantedes Viserne fra Slægt til Slægt ved mundtlig Tradition: Mænd og Kvinder, særlig blandt den adelige Ungdom, anvendte ikke ringe Arbejde paa at lære dem udenad, fordi Dansen var en af de faa selskabelige Adspredelser, Datiden kendte, og fordi det at kunne optræde som Forsanger ved den Slags Forlystelser ganske naturligt gav Vedkommende en vis selskabelig Position. De gamle Danse var altsaa den Faktor, som baade fornyede Erindringen om den nedarvede Viseskat og holdt Liv i denne Digtart, fordi disse Sange var sikre paa gennem Dansen at blive kendte og skattede i vide Kredse.

Men den menneskelige Hukommelse er, især i det lange Løb, en daarlig Skatmester; den ændrer og forringer umærkeligt de aandelige Værdier, der betros til dens Varetægt. Digterværket fik i Tidens Løb baade Huller og Skaar, fordi mange Enkeltheder blev glemte. Ordstillingen forandredes, Linierne ombyttedes, og den skiftende Sprogbrug fremmede Ødelæggelsesværket dels ved de Formforandringer, den umærkeligt skaber, dels ved de Misforstaaelser af gammeldags Udtryk og Vendinger, den uvilkaarligt giver Anledning til. Denne Opløsningsproces, som i det væsentlige skyldes den mundtlige Tradition, spejler sig klart ogsaa i Versemaalet: Rim forvanskes eller forsvinder, Rhytmen hinker og halter afsted som en skamslaaet Hest; af og til er den gledet over i ren uforfalsket Prosa.

Men dette er endnu ikke alt. Visen var jo en Brugsgenstand, af hvilken der gik Slid — det var Tingenes Gang — og Slidet kunde undertiden medtage Kunstværket saa stærkt, at selv det ukritiske og naive Publikum, som dengang bar Traditionen, følte, at Skaden maatte udbedres, hvis Visen fremdeles skulde bruges efter sin Bestemmelse.

Saa blev Hullet stoppet med Stumper af andre Viser, med Reminiscenser allevegne fra eller med græsselige selvlavede Vers.

Foruden dette bevidste Reparationsarbejde har ogsaa Forsangernes Virksomhed sat Spor i et ejendommeligt Lapnings- og Flikningsværk, der har gjort sit til at forplumre Overleveringen. Det hændte jo ikke sjældent, at Hukommelsen kunde svigte en Forsanger midt under Foredraget. Han var under alle Omstændigheder tvungen til at fortsætte, ellers blev han til Latter, og da denne prekære Situation indtraf af og til for enhver, uddannede der sig i Tidens Løb en Række tekniske Fif, hvorved man gennem større eller mindre Tekstændringer kunde hjælpe sig ud af Klemmen. Det er ret almindeligt, at disse Improvisationer er blevet staaende i nogle eller alle Opskrifter af en Vise, fordi disse stammer fra en Visesanger, der ikke kunde komme den rette Ordlyd i Hu og derfor lod Teksten gaa videre i den samme gale Skikkelse, som den ved en eller anden bestemt Lejlighed havde faaet. Heldigvis har dog den Slags Forvanskninger gennemgaaende et saa typisk Præg, at de er lette at paavise. Ikke desto mindre er det mange Gange umuligt nu at udbedre Skaden, da den Slags Improvisationer jo gærne var bestemte til at dække over et Hul.

Under saadanne Vilkaar blev altsaa den Adelstradition til, hvis skriftlige Udløbere foreligger i en Række Opskrifter, af hvilke de ældste gaar tilbage til det 16de Aarhundrede. Ingen vil derfor undre sig over, at det første Indtryk, denne Tradition nødvendigvis gør, er ret trøstesløst. At gennemlæse disse Viseopskrifter er som at vandre gennem en Ruinstad; intet har Ødelæggelsen skaanet, baade Fyrstens Slot og Proletarens Hytte er sunkne i Grus.

Gaar man nu i Gang med Rydningsarbejdet, viser det sig snart, at Størsteparten af denne mægtige literære Ruinhob virkelig ikke staar til at redde. Kun hist og her er Overleveringen af den Art, at det med nogen Usikkerhed paa enkelte Punkter, sædvanligvis ogsaa med mindre La-

kuner lader sig gøre at føre en Vise tilbage til dens gamle Form.

Man kan ved dette Arbejde, som alt ovenfor berørt, kun med væsentlige Modifikationer anvende de af den klassiske Filologi skabte Methoder. Aarsagen dertil ligger egentlig ikke i, at Fejlenes Art er forskellig; i Hovedsagen kan de Forvanskninger, der opstaar ved skriftlig og mundtlig Tradition, henføres til de samme Kategorier (Lakuner, falske Indskud, Forstyrrelser i den overleverede Orden, Misforstaaelser og gale Konjekturer); men de Fejl, der skyldes mundtlig Overlevering, er gennemgaaende af en langt mere grovkornet og voldsom Karakter, og deres Mængde er altid stor, undertiden overvældende. Dette bevirker selvfølgelig, at Konjekturalkritikeren overfor saadanne Værker paa adskillige Punkter er nødt til at ændre sin Arbejdsmethode. Han maa for det første, som jeg nedenfor udførligere skal oplyse, ved en omhyggelig Gennemgang af alt det til Raadighed staaende Materiale søge at fastslaa de ejendommelige Fejltyper, denne Tradition skaber, hvorledes den misforstaar, hvorledes den bærer sig ad med af udfylde større og mindre Huller, hvilke Spor den skiftende Sprogbrug fortrinsvis sætter osv. Dernæst baade kan og skal han ud fra dette Grundlag operere med en tilsyneladende langt større Dristighed, hvor han er sikker paa, hvad Mening og Sammenhæng kræver; thi er en typisk Fejl bevislig opstaaet netop saaledes paa mange andre Steder, kan det uden at træde Sandsynligheden for nær forudsættes, at den skyldes de samme Aarsager paa det Sted, hvorom Talen er.

Hovedsagen ved ethvert filologisk Restaurationsarbejde er jo at tilvejebringe det bedst mulige Tekstgrundlag, og her træder Forskellen mellem de to Traditionsarter klarest frem: paa dette Punkt er det egentlig, at Vejene skilles. Hvorledes den, der arbejder med en skriftlig Overlevering, i Almindelighed løser den Opgave at finde den reneste Tradition, antydede jeg ovenfor; anderledes stiller Sagen sig for den, der arbejder med en mundtlig;

thi her foreligger den reneste Tradition saa at sige aldrig i nogen enkelt Opskrift eller Opskriftgruppe; den findes spredt i dem alle. Nogle Vers er bedst overleverede i de alleryngste, andre i de ældste. Ja, det forekommer undertiden, at Halvdelen af et Vers er forholdsvis rigtigt bevaret i en Opskrift, Resten i en anden.

At dette maa være netop saaledes, vil let kunne indses ved et lille Tankeeksperiment. Lad os t. Eks. forestille os, at tre Personer **A, B, C** har lært en Vise af vedkommende Forfatter, som bor paa Fyn. **A** (en ung Adelsdame) bliver senere hen gift i Jylland. Hun har en god Hukommelse og Interesse for Visesang; Digtet forplantes i hendes Slægt og bliver en yndet Vise der paa Egnen, undergaar som Følge deraf betydelige Forandringer i mange Enkeltheder og trykkes endelig omkring 1700 som Flyveblad i en temmelig mishandlet, men forøvrigt ret fuldstændig Skikkelse.

B (en ung Adelsmand) bliver Godsejer paa Fyen, kommer tidligt i Kongens og Rigets Tjeneste og faar andet at gøre end at synge Viser. Som gammel Mand dukker Ungdomsminderne op hos ham, og hans Datterdatter lærer Visen af ham; men hans Hukommelse er svækket, og han erindrer den kun i en meget fragmentarisk og mishandlet Form; Omkvædet har han rent glemt og erstatter det med et, som han husker fra en anden Vise. Datterdatteren bevarer trofast den gamle Sang i Erindringen, saaledes som hun hørte den i sin første Ungdom, den gaar i Arv i Slægten, og en af hendes nærmeste Efterkommere optegner den i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede i en Poesibog; fra den gaar den over til en anden, som ved et heldigt Tilfælde bevares indtil vore Dage.

C (ligesom **A** en ung Dame) synger under et Besøg i Skaane Visen ved en Danseaften paa en Herregaard. Flere af hendes Veninder lærer her Sangen af hende, lader den gaa videre i deres Slægt, og en Efterkommer af en af disse ansættes i Unionstiden som dansk Lensmand i Sverig. Der forplantes Visen saa videre og havner omsider temme-

lig forhutlet og paa flere Punkter i en stærkt ændret Skikkelse i en svensk Visbok fra det 16. Aarh.

Vilde det nu ikke være mere end mærkeligt, hvis netop de samme Vers var tabte eller lige stærkt forvanskede i alle tre Traditionsgrupper, og er der ikke den allerstørste Sandsynlighed for, at den Gren af Overleveringen, som har forplantet sig under de heldigste Forhold — særlig gennem de bedste Hukommelser — ogsaa har bevaret Fortidsmindet forholdsvis renest, selv om den for os kun repræsenteres af meget unge Opskrifter eller maaske kun af et Flyvebladstryk? Jeg mener jo. Men i saa Tilfælde kommer Afgørelsen af, hvilken Opskrift der i hvert Vers bør foretrækkes, eller hvorledes Traditionens Led overhovedet skal kombineres, til at bero for en Del paa Kritikerens Skøn, men hovedsagelig paa en omhyggelig Sigtning af Stoffet, og her er virkelig et Omraade, hvor Skriftfilologiens Methoder uden større Ændringer kan anvendes ogsaa paa disse Felter. Ved Hjælp af den maa Teksterne sondres i forskellige Grupper, som kunne henføres til en fælles Stamform (Archetypus).

Sjældnere lader det sig gøre at klassificere vore Viseopskrifter efter fælles Fortrin; i Almindelighed nødes man til at holde sig til de Kriterier, som fælles Fejl (Lakuner, senere Indskud osv.) afgiver; men disse Kendetegn er jo ogsaa solide nok. Naar en Række Opskrifter stemmer i denne Henseende, kan man roligt gaa ud fra, at de danner en naturlig Familie, skønt de ældre Led, der betinger Slægtskabet, forlængst er forsvundne. De Overensstemmelser, som findes indenfor samme Gruppe, maa da betragtes som Rester af den gamle Slægtsarv, et samlet Vidnesbyrd om, hvorledes disse Dele af Visen engang lød i den tabte Stamredaktion. Ved paa lignende Vis at klassificere alle foreliggende Opskrifter, vindes altsaa for hver Gruppe et større eller mindre Antal Vers, der tilsammen gengiver disse Partier af Visen paa ældre Stadier, som vi nu ellers intet kender til. Disse Rækker af Fragmenter afviger jo igen mer eller mindre indbyrdes, og hvilken af dem der

fortjæner Fortrinet, maa for hver Enkeltheds Vedkommende afgøres gennem Kritikerens Skøn, som i det væsentlige bygger dels paa en klar, logisk gennemarbejdet Forestilling om Visens Fabel og Anlæg, en lutret Ekstrakt af alt det forhaandenværende Materiale, dels paa hvad Mening, Sprogbrug og Versemaal maatte kræve. Ved denne første Gennemgang af Visen fik vi imidlertid langt fra alt med, da de indbyrdes Afvigelser mellem Opskrifter, der hører til samme Gruppe, jo i mange Tilfælde er meget betydelige. De Afsnit eller de Vers, hvori de findes, maa da undersøges for sig, og her kan der undertiden blive Tale om at danne Undergrupper indenfor samme Hovedgruppe; men i alt væsentligt bliver dog Kritikerens Skøn det afgørende for disse Partiers Vedkommende, hvis Afvigelser gennemgaaende kun hviler paa en enkelt Opskrifts Vidnesbyrd. Han maa vrage og vælge, men naturligvis kun ud fra de Forudsætninger, jeg ovenfor har angivet.

Jeg skal villig indrømme, at et saadant Tekstgrundlag langtfra er idealt. Betingelsen for, at det overhovedet kan skabes, er jo Eksistensen af et betydeligt Antal indbyrdes afvigende Opskrifter; og kun hvor denne tilsyneladende forvirrede Mangfoldighed findes, kan der paa Forhaand antages at være gode Chancer for en Restauration. Viser det sig saa ved nærmere Undersøgelse, at en gunstig Skæbne virkelig har holdt sin Haand over Traditionen, kan man dog paa denne Basis gennem methodisk Sigtning af Stoffet og en strengt skolet Konjekturalkritik naa ret tilfredsstillende Resultater, væsentlig fordi Folkevisen baade i sine digteriske Virkemidler og i sit sproglige Register er saa overordentlig stærkt traditionsbundet. Den udgør ganske vist et mangestemmigt Kor, men den synger kun i en eneste Toneart.

Thi vel har en Mængde Individualiteter taget Del i det digteriske Arbejde og baaret Sten til Bygningen; men sit Særpræg fik denne Digtart paa et meget tidligt Trin i Udviklingen: det er gaaet med Visesproget som med Sproget i de homeriske Digte; Traditionen har tidligt sat sig i Høj-

sædet, og senere Tiders Digtere bøjede sig uvilkaarligt for den i den Grad, at det faktisk er umuligt at paapege sprog-lige Ejendommeligheder eller individuel Udtryksmaade i noget af disse Digte; den poetiske Begavelse viser sig kun i stemningsfuld Benyttelse af den overleverede, engang fastslaaede Sprogform, og selv i de mest fremragende af disse Sange har det rent formelmæssige et vældigt Tag. Laane- og Vandrevers spiller saaledes overalt en meget betydelig Rolle, selv om ogsaa en stor Part af dem i de bevarede Opskrifter skyldes sene Tiders Interpolation.

Den psykologiske Forklaring af dette Fænomen ligger lige for Haanden: Disse middelalderlige Digtere og Digterinder sad rimeligvis alle inde med et meget betydeligt Materiale af gamle Viser, som de havde tilegnet sig gennem Hukommelsen, altsaa paa en langt inderligere Maade end aandelige Produkter i Almindelighed tilegnes nutildags, og det kan ikke være andet end, at denne omfangsrige aandelige Ballast øvede en mægtig Indflydelse paa den Kurs, deres egen digteriske Virksomhed tog. Det rammende, velformede og stemningsbaarne Udtryk, der sidder fast i Bevidstheden, griber man uvilkaarligt til, naar en lignende Situation eller lignende Stemninger skal skildres; særlig maatte dette falde naturligt i en Periode som Middelalderen, hvor Begrebet den literære Ejendomsret endnu ikke eksisterede. Ganske lignende Fænomener møder vi jo ogsaa indenfor Datidens skriftlige Literatur i Krøniker, latinske Gravvers, Lægebøger, kort sagt næsten paa alle Omraader.

For den kritiske Behandling af Visen er dette Traditionens Enevælde et Faktum af uvurderlig Betydning, baade naar Talen er om Laane- og Vandrevers og ved Behandlingen af talrige andre formelmæssige Udtryk: Derved at det samme ad saa mange Veje er kommet til os, hyppigst i en lidt varieret Form, faar Kritikeren til sin Disposition et enormt Materiale, hvori Slakkerne vel er det overvejende, men som dog tillige indeholder saa talrige Levninger af det ægte, at den rette Form næsten altid kan findes; det hele er et Taalmodighedsarbejde.

Hermed er egentlig allerede Svaret givet paa et Spørgsmaal, der uvilkaarligt melder sig, naar Talen er om mundtlig overleverede Tekster: Gengiver vore Opskrifter — bortset fra Fejl og Forsøg paa at udfylde Huller — Viserne i deres oprindelige Skikkelse, eller findes der tydelige Spor af, at de har været Genstand for bevidst Bearbejdelse i senere Tider? Hvis sligt i større Udstrækning havde fundet Sted, og de skiftende Slægter paa denne Maade havde sat deres Præg paa de gamle Tekster, maatte alt Haab om at finde deres rette Form opgives; thi medens de oprindelige Linier gennem en misforstaaet Gengivelse hyppigt kan skimtes, skaber den bevidste Bearbejdelse en ny Helhed, i hvilken for det meste kun Stumper og Stykker af det gamle finder Plads paa en saadan Maade, at ingen menneskelig Skarpsindighed er i Stand til atter at oprede det spejede Væv. Af den Slags Bearbejdelser findes imidlertid kun ganske faa, der — om jeg saa maa sige — hører til de ret uskyldige Eksemplarer af Arten. Det er mest Tekster, dannede af løst sammkædede ældre Visestumper. Om virkelig Bearbejdelse ud fra ny Synspunkter er der aldrig Tale. Sligt forekommer overhovedet ikke. De Kredse, der gennem saa lange Tidsrum bar Overleveringen, har aabenbart manglet baade den literære Ævne og de ydre Impulser, som udfordres, for at en saadan Bearbejdelse kan komme i Stand. Ingen ny Tanker og Ideer gennemtrængte i Løbet af dette Tidsrum den danske Adel og gjorde den saa fremmed overfor Fortidens Produktion, at denne maatte støbes om for at bevare sin Værdi og finde Sangbund hos de følgende Slægter.

Denne Fare har altsaa vor middelalderlige Visedigtning lykkelig undgaaet; Skæret, den strandede paa, var ikke Efterslægtens bevidste, men dens ubevidste Omformning af Stoffet. De Masser af Fejl, der vældede frem af denne evigt rindende Kilde, har langsomt afsat en tyk Skorpe af Forvanskninger omkring Kunstværket. At studere og kende dette Lags typiske Former er en af Visekritikens allervigtigste Opgaver, og for at Læseren med Forstaaelse kan

dømme om det foreliggende Arbejde, er det nødvendigt her at give en kort Karakteristik af Hovedtyperne. Psykologisk set kan disse Fejl saa godt som alle henføres til tre Grupper: 1) Svigtende Hukommelse parret med en tilsyneladende Mangel paa Respekt og Sans for Kunstværkets finere Linier, som vistnok havde sin væsentligste Grund i det Tryk, Visens Anvendelse til Dans øvede. 2) Misforstaaelse — tidt meget paafaldende — af Fortidens Sprogform, Digtets Fabel eller Ejendommeligheder i de svundne Slægters Kultur- og Livsforhold. 3) En maaske uvilkaarlig Tendens til at ombytte forældede Vendinger og Udtryk med tilsvarende i Samtiden brugelige.

Den under Nr. 3 omtalte Tendens forekommer jo ogsaa i skriftligt overleverede Tekster og regnes vel i Almindelighed blandt de mere uskadelige Forvanskninger; men for Visekritiken spiller den en meget væsentlig Rolle, dels fordi den Slags Ændringer næsten altid ødelægger Versemaalet, dels fordi den paa Grund af de stærke Forskydninger, Sproget som Følge af plattysk Paavirkning undergik, har faaet et Omfang, som de færreste vel har rigtig Begreb om.[1]) Har man først faaet Øjnene op for denne Tendens, er det forøvrigt næsten altid gørligt at fjærne Sporene af den. Viser det sig nemlig, at saadanne relativt ny Glosser paa Steder, hvor man skulde vente det, ikke eller dog kun meget sjældent har fundet Vej til de ældre, skriftligt overleverede Sprogminder, kan man roligt gaa ud fra, at de heller ikke fra først af har hjemme i Visesproget, hvor de i Almindelighed breder sig paa Bekostning af ældre Synonymer, der endnu er bevarede hist og her, og som rimeligvis overalt bør indsættes i deres Sted. Et Eksempel vil bedst oplyse Sagen: Rundtomkring i Viserne møder vi i forskellige Forbindelser Betegnelsen den øffuerste Gud. Saavidt min Læsning strækker, findes Udtrykket ikke i den ældre Skriftliteratur før 1500, og det skaber overalt en

[1]) Smlgn. de i Noten til V. 7 samlede Eksempler, der let kunde forøges med mange flere.

slet klingende Rhytme. Den Mistanke, man af disse Grunde uvilkaarligt fatter til Ordet, bestyrkes i høj Grad ved Sammenligning af en Række Steder i Viseopskrifterne.

I Visen om Nilaus Markgrevens Søn Nr. 140 Opskr. **B** 14 (D. g. F. 3,287) læser vi disse Linier:

Thett forbiude thenn veldige Gud,
thenn sorrig skulle mig hennde!

I samme Vise Opskr. **F** 19 (D. g. F. 3,293) lyder de tilsvarende Linier:

Dett forbiude den øffuerste Gud,
den sorrig skulde mig hende!

I Visen om Hr. Mortens Klosterrov Nr. 408 Opskr. **A** 3 (D. g. F. 7,148) staar der:

[thy suor om] then wolle Gud,
hand skulle hind aldrig faa.

Samme Vise Opskr. **B** 3 (D. g. F. 7,150):

di sor om den øffuerste Gud,
hand skulle hinder aldrig faa.

Endelig har vi i Visen om Nilus Olufsøn og Svend Bonde (Nr. 419) disse Betegnelser: Opskr. **A** 28 (D. g. F. 7,259):

Jeg beedder eder for den wolde Gud,
y lader hanom fredden faa.

Opskr. **D** 28 jvnfr. **C** 26 (D. g. F. 7,264 og 262):

Jeg beder dig for den wellidige Gud.
i lader hannom freden faa.

Af denne Sammenstilling fremgaar formentlig klart, at Betegnelsen den øffuerste (offuerste) Gud, den weldige (wellidige) Gud og den wolde Gud er Synonymer; endvidere kan der ikke være Tvivl om, at de to

første er senere Former[1]), det sidste derimod et ægte gammelt Udtryk, som i Tidens Løb er blevet fortrængt fra sin Plads af de to andre. De anførte Verslinier formoder jeg oprindelig har lydt saaledes:

Forbiuthæ thæt[2]) thæn woldæ Guth,
thæn sorgh megh skuldæ hændæ!

The soræ um thæn woldæ Guth:
Han skal hennæ aldregh fa!

Jegh bethær for thæn woldæ Guth:
lath hanum frithæn fa.

Misforstaaelser af gammeldags sproglige Udtryk, Digtets Fabel eller ejendommelige Kulturforhold vil, skøndt vore Viseopskrifter sandt at sige vrimler af den Slags Fejl, næppe i Længden kunne berede en forstandig og omsigtsfuld Kritik uoverstigelige Hindringer. Men naturligvis maa den, der giver sig i Lag med dette Arbejde, have fast Bund under Fødderne og være vel forberedt gennem kulturhistoriske og sproglige Studier. At opdage Fejlene, kræver i Almindelighed ikke noget stort Fond af Skarpsindighed; de foranlediger nemlig saagodt som altid, at Teksten bliver meningsløs. Mange Gange drejer det hele sig dog kun om en enkelt Glosse, der ved en Slags Folkeetymologi identificeres med en anden mere moderne, der lydligt næsten falder sammen med det gamle Ord, men har en ganske anden Betydning.

---

[1]) Til vældig svarer som ældre Form woldigh (woldugh, waldigh). Vældig kan næppe paavises før godt ind i det 15. Aarh., woldigh forekommer allerede i Flensborg Byret § 14 (Thorsens Udg. S. 62).

Til det danske Adj. woldæ svarer etymologisk det isl. Adj. valdi, og Formen forekommer ogsaa tidligt i Skriftsproget; jvnf. foruden de af Kalkar under Artiklen alswoldende samlede Eksempler Lucidarius ved Brandt S. 26; den kyske Dronning V. 378 (Rom. Digtn. 2,104).

[2]) Den almægtige Gud forhindre, at den Sorg skulde ramme mig

Saaledes ønsker i Visen om Orm Ungersvend og Berner Rise Nr. 11 Opskr. **A** 20 (D. g. F. 1,161) den døde Kong Sigfred sin Søn, at han maa blive hellig och handesterck. Hans Ønske gik i Virkeligheden sikkert ud paa, at Sønnen maatte blive hællæth handæstærk ɔ: en kraftig Kæmpe.

I et af de Drømmevers, hvormed Marsk Stigs Vise begynder, hedder det Opskr. **A** 3 (D. g. F. 3,349):

> **Meg tøckte, thett ieg och myne mend**
> **wor ridendis offuer en bruo:**
> **myn ganger hand slog meg under seg,**
> **hand løb til wilden stuood.**

Verset vil — under et andet Synspunkt — blive udførlig behandlet nedenfor. Her skal derfor med Hensyn til Overleveringen kun bemærkes, at alle bevarede Opskrifter har under seg, hvilket ubetinget maa være galt; thi Liniens Mening er jo tydeligt nok den, at Rytteren bliver kastet af Hesten under Passagen over Broen; men det er ganske umuligt for en Hest at kaste en Mand af, saaledes at den slaar ham under sig. Der har rimeligvis oprindelig staaet ikke under seg, men undæn segh (ɔ: bort fra sig), og Betydningen af Linien bliver da den ganske naturlige „min Ganger slog mig af“.

Vanskeligere bliver Afgørelsen naturligvis paa saadanne Steder, hvor Misforstaaelsen har bredt sig over større eller mindre Dele af Strofen og givet Anledning til en ganske vild — maaske halv ubevidst — Konjekturalkritik, der ogsaa her hyppigst griber efter det Udtryk, som lydligt ligger nær op ad de gamle Ord, selv om Mening og Tankegang derved gaar fuldstændig i Fisk. At gennemskue disse tidt ret snurrige Forklædninger er ikke altid lige let. Udtrykkets fuldstændige Mangel paa sund Fornuft lader en ane, at det dækker over en grov Misforstaaelse; men ofte maa man hekse længe med en saadan Strofe, før man faar fat i „des Pudels Kern“.

I Hagbarths Vise (Nr. 20) findes — desværre i en slemt medtaget Skikkelse — nogle Strofer, som skildrer Hagbarths Færd, da han i Buret skal tage Del i Møernes Arbejde: I Stedet for at sy ridser han paa Bordet Billeder af Hjort og Raa. Skildringen indledede sikkert oprindeligt med en Strofe, som nu kun enkelte Redaktioner har bevaret i en Skikkelse, der gør det muligt at erkende de gamle Hovedlinier. Versets Ægthed bekræftes ogsaa af svensk Tradition. Af Pladshensyn citeres her kun fire Former, som har Betydning for Restitutionen.

Dansk **D** 14 (D. g. F. 1,285):

Alle da sade de stalte iomfruer,
huer syde det beste hun kunde:
her Haubor kaste sin gierning paa bord
udi den samme stund.

Dansk **F** 19 (D. g. F. 1,291):

Alle da sadde de stolte iomfruer
de syde alt som de kunde:
alt sad Haubor kongens søn,
hand legte med naal i munde.

Dansk **G** 17 (D. g. F. 1,294):

Alle sadde de stalte iomfruer,
huer sømmed som de kunde:
foruden Hagborg kongens søn
hang ritzer de diur i lunde.

Svensk. Pär Brahes Visbok Nr. 7 V. 18 (1500- & 1600-talens visböcker 1. Bd. 422):

Alla såto ståltz signils litens möör,
the sydde thett bästa the kunde,
för uthan Habor kongesön
han leker medh Nålen i munne.

Den, der læser Versets sidste Linie i Nr. to og fire, spørger forundret sig selv, hvad det vel kan have været for en mærkelig Leg, Hagbarth øvede med Naalen i Munden; men det hele opløser sig paa den naturligste Maade af Verden,

naar man kommer til Erkendelse af, at Strofen vistnok fra første Færd har set saaledes ud:

Kwær sathæ allæ stolt Signes mør.
Hwær sømmæth, som hun kundæ,
forutæn Hagbarth kongesøn,
mæth [1]) nalæn leghæ mundæ.

I de følgende Vers beskreves saa, hvorpaa denne Leg med Naalen gik ud: han ridsede med den paa Bordet Billeder af Skovens Dyr og andre Genstande. Lærerigt er det ogsaa at se, hvorledes den Slags Misforstaaelser yngler. Da Verset engang havde faaet sin forvanskede Form, kunde Hagbarth, der sad og legede med Naalen i Munden, naturligvis ikke benytte den til at ridse med i Bordet, men af de følgende Strofer fremgik det klart, at ridse gjorde han. Følgelig tildigtede en eller anden genial Hjærne et Vers, som oplyste, at han tog en lille Kniv frem og gav sig til at skære eller ridse i Bordet med den [2]).

Langt dybere Spor end alle Oversættelser, Misforstaaelser og Tankeløsheder har dog — som man kunde vente — den svigtende Hukommelse sat i vor Overlevering. Først og fremmest er det gaaet ud over Ordstillingen, der vel ingenlunde alle Steder er lige gal, men dog gennemgaaende ved vilkaarlige Omflytninger, Indskydning af uvedkommende Smaaord og anden Mishandling har faaet et saadant Grundstød, at Rhytmen undertiden skifter Karakter, undertiden helt forsvinder. For at Læseren kan danne sig en Forestilling om, hvorledes alle disse Smaaændringer virker

---

[1]) Om Udeladelse af det rel. Pron. som Subjekt se Noten til N. E.s Vise V. 1. Gengivne paa moderne Dansk lyder de to sidste Linier af Verset saaledes: „Med Undtagelse af Hagbarth Kongesøn, som legede med Naalen."

[2]) Saaledes Dansk A 19 (D. g. F. 1,276), H 18—19 (D. g. F. 1,297). — Dansk A 19 og K 25—26 har bevaret den Glosse, som rigtigt betegner, hvorledes han benyttede Naalen: han skreff med den; smlgn. Lucidarius ved Brandt S. 51: The hawæ æy andræ kledher æn barkædhæ hwdher. Them ladbæ thee scriwe meth fwlæ oc dywr oc andræ kostæligæ tingh.

paa Verset, naar de optræder som samlet Sum, anføres her en Strofe, der maa siges at være forholdsvis godt bevaret, baade i overleveret og i restitueret Skikkelse:

Nr. 159 Opskr. A 27 (D. g. F. 3,578):

Thett mellte dronning Mergrette,
och hynder rand thaare paa kiend,
Herre Gudfader y Hiemerrig
vnde meg den sieer at wynde.

Thæt mæltæ drotning Mergret tha
— rant hennæ tar pa kinnæ [1]) —
Guth fathær uti Himmerigh
megh undæ sighær at winnæ.

Det eneste Middel til at bringe nogenlunde Orden i dette Virvar — fuldstændig Sikkerhed opnaas paa dette Punkt aldrig eller ialtfald meget sjældent — er for det første en omhyggelig Sammenstilling og Prøvelse af Overleveringen i alle dens Forgreninger. Viser dette Grundlag sig saa at være forholdsvis solidt, maa den sønderslagne Strofes Skaar atter samles til et Hele efter de metriske Love, der gælder for det i vedkommende Vise anvendte Versemaal, naturligvis under tilbørlig Hensyntagen til Meningens og Sprogbrugens Krav.

Jeg ved saare vel, at jeg her rører ved et omstridt Punkt, hvor min Opfattelse gaar paatværs af den herskende Tro. Man har efterhaanden hypnotiseret af den forhutlede Tradition og Aarhundreders Vane slaaet sig til Ro i den Ruin, vi har arvet fra Fortiden, som om det var et velvedligeholdt Hus. Og ligesaa troskyldig som man har taget Traditionens Meningsløsheder for gode Varer, ligesaa villig har man været til at betragte disse metriske Uhyrligheder som godt Latin: „Saadan er jo Folkevisens Vers.“ I Indledningen til det foreliggende Arbejde har jeg udførligt behandlet dette Spørgsmaal, her skal jeg derfor kun

[1]) Se om denne Flertalsform mine Bemærkninger i Dania 9, 173—174.

ganske kort bemærke: De metriske Skemaer, Visedigterne kender og benytter, er ganske faa. Ved Sammenligning af et større Antal Vers fra forskellige Opskrifter kan det altid fastslaas — Undtagelserne er saa faa, at de ingen Rolle spiller — hvilket af disse Skemaer der i det givne Tilfælde har været anvendt. Spørgsmaalet bliver altsaa, hvor frit det har været brugt. Derom kan nu ganske vist for den enkelte Vises Vedkommende ikke længer nogen begrundet Mening opstilles. Den personlige Smag og navnlig Digterens Øre har sikkert været det eneste afgørende. Derfor fejler man til den rette Side ved at give Friheden saa stort et Spillerum som vel muligt; men én Grænse har den utvivlsomt haft: den gik ikke saa vidt, at Metrets Rhytme sprængtes eller ganske skiftede Karakter, og denne Norm er for Visekritikens Brug i Almindelighed tilstrækkelig, da denne altid maa arbejde med approksimative Størrelser. De Tilfælde, hvor der levnes Rum for væsentlige Tvivl, er ikke saa overvættes mange.

Særlig grelt og iøjnefaldende virker disse Forstyrrelser i Ordstillingen, naar Strofens Linier har byttet Plads[1]) som i følgende Vers:

Nr. 159 Opskr. C 8 (D. g. F. 3,582):

> Konng Albrett sidder paa Axell-uold,
> altt offuer sin brede bord:
> hannd thaller saa mange eth skemptens ordh
> thill sin gode hoffmennd.

Rimmanglen og en Sammenligning med de øvrige temmelig stærkt forvanskede Gengivelser af Strofen (D. g. F. 3,577,6; 585,2; 589,19) viser, at den oprindelig maa have lydt omtrent saaledes:

> Konning Albrett sitær pa Axewall
> alt ywær sit brethæ borth.
> Han talær til sinæ gothæ mæn
> swa mannigh storæ orth.

---

[1]) Smlgn. de i Noten til V. 9 anførte Eksempler.

Undertiden kan den Slags Smaarevolutioner ogsaa medføre, at Rimordet rykkes ind i Linien[1]). Et Eksempel herpaa har vi i nedenstaaende Strofe af Visen om Stolt Elinsborgs Færd til Østerland Nr. 218 Opskr. D 16 (D. g. F. 4,245):

Sttalt Illensborrig gaar y hyffueloft
skaar neder dy sellecke-wøff:
saa lagde hun denom paa skreder-buord
hun luod seg kleder sker.

Første Linie er urigtigt overleveret: Hun gaar ikke i Højeloft; der kommer hun nemlig lige fra efter en meget skarp Samtale med sin Broder. Som det fremgaar af en anden Opskrift (D. g. F. 4,242,15) begiver hun sig til sit Bur. Anden og fjerde Linie rimer, som de nu staar, slet ikke; begge Rimordene (nethær, klæthær) er ved Tidernes Ugunst vandret ind i Linien, og Strofen har vistnok oprindelig lydt:

Stollt Elinsborg gek til sit bur,
skar silkæwæwæn nethær.
Thæn lagthæ hun pa skræthærborth
oc loth segh skæræ klæthær.

En fuldstændig Fortegnelse over de Forvanskninger, som svigtende Hukommelse kan fremkalde, lader sig naturligvis slet ikke opstille. Den menneskelige Hjærne er i den Slags Ting saa irrationel, at den spotter alle Regler og Systemer. Det maa derfor være nok her kortelig at omtale visse iøjnefaldende og ejendommelige Fænomener, som ved deres hyppige Forekomst faar særlig Betydning for Visekritiken. Rimet er saaledes i mange Tilfælde forsvundet, fordi Rimordet ved en ligefrem Huskefejl erstattedes med et andet, der ogsaa kunde passe i Sammenhængen.

Naar Skaden ikke er større, udbedres den i Alminde-

---

[1]) Smlgn. de i Noten til V. 23 anførte Eksempler.

lighed let, enten derved, at en anden Gren af Overleveringen har bevaret det rette Ord,[1]) eller fordi man ved Hjælp af Meningen uden Vanskelighed kan gætte sig til, hvad der har staaet. Lad os saaledes betragte det Vers af Marsk Stigs Visens Drømmeserie, vi ovenfor dvælede ved i en anden Sammenhæng, lidt nærmere. I de forskellige Redaktioner ser det saaledes ud:

Opskr. **A** 8:

Meg tøckte, thett ieg och myne mend
wor ridendis offuer en bruo:
myn ganger hand sluo meg vnder seg,
hand løb til wilden stuood.

Opskr. **B** 4:

Och ieg och mine gode hoffmennd
reed offuer saa breed enn bro:
minn hest hannd kaste meg under sig,
hannd løb thill wildenn stodt.

Opskr. **H** 4:

Oc ieg drømt om min god hoffmendt,
vaer kled i iern saa graa:
min hest slog mig under sig,
hand løber til vilden skoff.

Opskr. **I** 2:

Jeg drømte, der ieg oc min hoffmend
wi red offuer en bro:
min ganger kaste mig under sig
oc løb til vilden stodt.

[1]) Sammenlign saaledes D. g. F. 7,84,22 (Opskr. A)

Thett suaritt unge her Thord,
ther hand thy tiden fyck:
„Wyll thett Gud, yeg leffue maa,
hand skal hind aldrig faa."

med D. g. F. 7,90,21 (Opskr. Ab), hvor den samme Strofe lyder:

Thett suaridtt ungenn herre Thuord,
ther hand thy thydyng fruo (ɔ: erfarede):
„Weel her Gud, ieg leffuer,
hand skaal hynd aldrig faa!"

Opskr. **M** 4 (Vedel II Nr. 30):

> Oc ieg drømte om mine gode Hoffmend
> wi rede offuer breden Bro:
> Min Ganger hand slog mig vnder sig
> oc løb til vildene Staad.

Jeg ser bort fra **H** 4, som aabenbart er et ganske vildt Skud paa Traditionens Stamme; men ogsaa i de øvrige er Rimet galt. I Følge Sammenhængen er det udelukket, at Fejlen kan ligge i Ordet Stod, den maa søges i Bro. Formodentlig var det rette Rimord Flod, og Situationen er da den, at Marsken drømmer, at han selv og hans Folk til Hest passerer et Vadested, som fører over en bred Flod. Sandsynligheden for under saadanne vanskelige Forhold at blive kastet af er jo heller ikke saa lidt større end ved at ride over en bred Bro. Under Hensyn til de forskellige Tekster og Sprogbrugen antager jeg, at Strofens oprindelige Form var denne:

> Megh thottæ, iegh oc minæ mæn
> reth ywær brethæn floth:
> min gangær slogh megh undæn segh
> oc lop til wildæn stoth.

Ikke sjældent har dog disse Hukommelsesskader foraarsaget langt større Ravage. I saa Tilfælde er det næsten aldrig muligt at tilvejebringe en nogenlunde sandsynlig Restitution, med mindre vi finder virksom Støtte enten i andre Opskrifter af samme Vise eller andetsteds i Overleveringen. Derfor er vi ogsaa ret hjælpeløst stillede overfor en stor Del af de Fejl, som skyldes Forglemmelser eller Hukommelsesnød hos Forsangerne. Disse Skader er nemlig hyppigt saa gamle, at alle vore Opskrifter har taget dem i Arv efter en fælles Stamfader. Her er da for det meste intet andet at gøre end omhyggeligt at fastslaa, hvormeget af Strofen der i Virkeligheden er gaaet redningsløst tabt; thi Verset er ingenlunde kommet til os som et Fragment. Det har alle de Linier, det skal have, efter-

som en Forsanger af gode Grunde aldrig undlod at supplere de Stumper af en Strofe, som han havde glemt. At han i en længere Vise sprang et Par Vers over, det gjorde ingen videre Skade — der var maaske ikke en af Tilhørerne, som mærkede det. Men den ene Strofe maatte nødvendigvis have samme Omfang som den anden; ellers svarede den ikke til Dansetrinene, Omkvædet faldt ind paa et galt Sted, og det hele blev forstyrret. Af denne rent praktiske Grund maatte nødvendigvis Hullerne indenfor den enkelte Strofe af en Vise, der brugtes ved Dansen, stoppes, og de Fremgangsmaader, som anvendtes for med mindst mulig Ulejlighed at naa dette Maal, er typiske for alle Viser og grunder sig rimeligvis paa en gennem lange Tider uddannet og fra Slægt til Slægt nedarvet Praksis. Naturligvis var det væsentlig kun Smaaskader, der kunde udbedres ved saadanne Reparationer paa staaende Fod; havde Strofen lidt for meget, maatte den enten overspringes eller muligvis erstattes med et gængse Vandrevers af lignende Indhold.

En enkelt Linie suppleredes sædvanligvis paa den Maade, at den nærmest følgende eller den foregaaende ved Hjælp af ligegyldige Indskud udvidedes saa meget, at den passende kunde deles i to. Et Eksempel herpaa har vi i det Vers af Marsk Stigs Visens Opskr. **A**, der skildrer Kong Eriks og Ranes Jagt ved Finderup (D. g. F. 3,352,59):

Tthi hysett efter hiortt och hynd
och ligesaa efter raa:
thi holtt thett saa lenge,
att dauffuen thend mone forgaa.

At de tre sidste Linier er urigtigt overleverede kan ikke betvivles; baade ligesaa i Betydningen ligeledes og holtt thett saa lenge er Udtryk, der mangler sproglig Hjemmel i ældre Dansk; desuden er Metret helt forhutlet. I Vedels Gengivelse af Visen, som for en ikke ringe Del bygger paa en eller muligvis flere nu tabte Opskrifter,

træffer vi den samme Strofe i denne Skikkelse (D. g. F. 3,370,10):

De hissede Hiort, de hissede Hind
oc saa effter rasken Raa.
De hissede dem den dag saa lang,
den mørcke Nat gick paa.

Snurrigt nok har dette Vers ogsaa forvildet sig ind i en enkelt Opskrift af Hagbarths Visen (Dansk **G** 18, D. g. F. 1,294), hvor det ser saaledes ud:

Hand ritzer hiort, oc hand ritzer hinde
hand ritzet den vilde raa:
saa dreff hand den dag till ende,
till mørcke natt komme paa.

I disse to sidste Gengivelser har vi sikkert Lævningerne af den i Dansk **A** tabte fjerde Linie. De to første Linier kommer let i Orden ved Hjælp af **A** og Vedel; formentlig har de lydt saaledes:

The hissæth æftær hiort oc hind
oc æftær raskæn ra.

Den oprindelige 3die Linie faar vi frem simpelthen ved at skære Fyldekalken bort af **A**'s 3die og 4de Linie og ændre Verbets Form, som for Rimets Skyld blev ombyttet med en anden, altsaa:

swa længi daghæn thæm forgek

Fjerde Linie har formodentlig været tilknyttet ved et o c; hele Strofen lyder da saaledes:

The hissæth æftær hiort oc hind
oc æftær raskæn ra,
swa længi [1]) daghæn thæm [2]) forgek,
oc myrkæn nat fjal pa.

---

[1]) ɔ: Saalænge indtil; smlgn. Rom. Digtn. 3, 1, 10; 2, 19.

[2]) ɔ: Gik til Ende for dem; smlgn. D. g. F. 2,267,40:
Loffuer y meg til thaffuelbord att gaa:
den lange dag maa m e g f o r g a a!

Lignende Udvidelser af en enkelt Linie til to møder os idelig ved den kritiske Gennemgang af disse Viser. I Almindelighed har dog de Supplementer, der anvendes, ikke som i det anførte Eksempel et Særpræg, men er tildannede efter nogle faa ganske bestemte Mønstre. At det især var to formelmæssige Udtryk Thett wor og Hør du, begge sædvanligvis med et efterfølgende Egennavn, der ved slige Lejligheder benyttedes som Stoppegarn, er i Kommentaren[1]) til det foreliggende Arbejde paavist ved adskillige Eksempler, og Rigtigheden af min Opfattelse bestyrkes formentlig ogsaa derved, at disse to Udtryk i Visesproget spiller en rent ud overvældende Rolle ved deres hyppige Forekomst[2]). Saaledes gror kun Ukrudt, og lad saa være, at disse Formler muligvis kan gøre Krav paa Borgerret i de yngste Lag af Visesproget, i ældre Digte hører de absolut ikke hjemme; de Strofer, hvori de forekommer, er sikkert alle mer eller mindre forvanskede.

Naturligvis havde man, naar det galdt om at udfylde mindre Huller i et Vers, foruden de anførte andre Supplementer til Raadighed. Saaledes er det Prof. Joh. Steenstrups Fortjeneste at have afsløret Linien

det vil jeg for Sandingen sige

som en staaende Fyldekalksformel.

Undertiden hjalp man sig ogsaa ved simpelthen at gentage[3]) den nærmest foregaaende Linie. Smlgn. f. Eks. dette Vers af Marsk Stigs Visens Opskr. **A** (D. g. F. 3,353,79):

Tthi war icke brader y laaden
och brader y laden lagtt:
saa kaam hind skønne frw Ingeborigis buod
vdj thend bunde-gaard

med det tilsvarende i Opskr. **N** (D. g. F. 3,371,34):

---

[1]) Se Noten til V. 5 og V. 11.

[2]) Smlgn. Dania 9, 111.

[3]) Jvnfr. D. g. F. 3,353,75; 3,354,105; 3,356,18.

De vaare icke bradere i Laden lagd,
der gick io der aff Ord:
Saa kom hand stolte Frue Ingeborgs Bud
vdi den Bondes Gaard.

Men righoldigt var — Gud være lovet — Suppleringsmaterialet ikke.

Til Forsangernes Efterladenskaber maa ogsaa de Strofer regnes, jeg tidligere under Betegnelsen Harmonikavers har beskrevet[1]) som en vel afgrænset Art af Hukommelsesfejlenes store Familie. Det ejendommelige ved dette Fænomen er nemlig, at snart skydes to Vers med Udeladelse af et Par Linier ind i hinanden, saa de tilsyneladende danner ét Hele, snart udvides et enkelt til to – en sjælden Gang til flere — ved Tilføjelser, som hyppigst anbringes midt i den oprindelige Strofe. Hvad der har givet Anledning til denne mærkelige Taktik, er ikke svært at se: Under Foredraget af Visen hændte det af og til, at Forsangeren i Øjeblikket kun erindrede Begyndelsen af den Strofe, han skulde til at synge, Resten supplerede han da, som han bedst kunde; under det Ophold, han derved skaffede sig, randt ogsaa Slutningen ham i Hu, og for at faa denne med improviseredes saa en ny Begyndelse; thi kun som fuldstændigt Vers kunde den jo bruges. Enkelte Gange faldt det dog i denne prekære Situation lettest at sammensmelte den Begyndelse af Strofen, han huskede, med en Stump af et af de nærmest følgende Vers: derved opstod saa et sammenskudt Harmonikavers. Dog er denne Udvej sjældnere benyttet end den modsatte.

Med Gentagelsesstroferne maa Harmonikaversene ikke sammenblandes; de har kun det tilfælles, at begge skyldes Hukommelsesnød hos Forsangerne; men de første opstaar derved, at Forsangeren ikke straks kan erindre Ordlyden af den næste Strofe og derfor skaffer sig et lille Pusterum ved enten at indskyde en Variant af det Vers, han lige har sunget, eller ved at gengive Indholdet af det, hvis

[1]) Smlgn. Dania 9, 113 og Noten til V. 2.

Ordlyd han ikke kan komme paa, i andre Udtryk. Under denne Pause faar hans Hjærne fat i den bristede Traad, og Verset følger saa i sin rette Skikkelse efter Indskuddet[1]). Forskellen mellem begge er altsaa, at Gentagelsesstroferne skaber Varianter af hele Vers, medens Harmonikaversene enten sammensvejses af to originale Versestumper eller ved Tilføjelser spalter en Strofe i to. Hvad nu Harmonikatyperne angaar, foreligger der talrige Steder, hvor Sandsynligheden taler for, at en af de to ovenfor angivne Fremgangsmaader er fulgt; men at føre et stringent Bevis derfor lader sig kun gøre i de enkelte Tilfælde, hvor Overleveringen har givet os tilstrækkelig gode Kort paa Haanden. I Kommentaren har jeg samlet en Del Eksempler af denne Art[2]); her skal jeg anføre endnu et Par Stykker, af hvilke særlig det ene er interessant, fordi et Gentagelsesvers spiller med ind i Forvanskningen.

Umiddelbart før Slaget paa Falen advarer en af Kong Albrechts Mænd, Hr. Ficke van Vitzen — Navnet er naturligvis temmelig stærkt forvansket i Visen — mod at indlade sig i Kamp med de Danske og beskyldes derfor af Kongen for Fejghed. Hr. Fickes Replik lyder i Opskr. **D** 17 (D. g. F. 3,584; smlgn, Opskr. **C. E. F**: D. g. F. 3,582,16; 586,25; 589,28) saaledes:

Dett melthe Fincke Findtzenn,
hand saa dy dannske mendt komme:
»Stridder wy met dem y dag,
det bliffuer oss lidet thil fromme.

I Opskr. **A** 30—31 (D. g. F. 3,579) har denne Strofe afsat et Gentagelsesvers:

Thett mellte Feecke Fynd Olluffsen,
hand suo dy danske kome:
„Strider wy imod denn skaare y dag,
thett blyffuer oss liditt tiel froume.“

---

[1]) Smlgn. Dania 9, 107—8.

[2]) Smlgn. Noten til V. 2.

Mellte thett Feecke Fynnd Olluffsenn,
och saa thuog hand op-paa:
„Dy dannske dy wynder stuor prisz y dag,
stuor skaade dy suenske mone faa."

I Opskr. **B** 18 (D. g. F. 3,580) er Begyndelsen og Slutningen af disse to Strofer igen sammensmeltede til en:

Dett melte Ficke van Fintze,
der hand de danske saae:
„De danske vinder stor pris i dag
de suenske stor skaade faa)".

Følgende Eksempel paa et udvidet Harmonikavers er ejendommeligt derved, at de uægte Linier ikke som sædvanlig er indskudt i Verset, men sat foran de to Begyndelseslinier deraf, som Forsangeren i Øjeblikket erindrede (Nr. 419 Opskr. **A** 14—15, D. g. F. 7,258; smlgn. **D** 19—20, D. g. F. 7,263):

Her staar thu, staalttenn Mettelild,
thu est alld-kiereste myn:
dyrre haffuer ieg køfftt dinn fuorre haard
och saa dynn rosens-kiennd.

Dyrre haffuer ieg køfftt dynn fuoffre haard
och saa dinn rosenns-kieend,
men ieg skaal røme aff Danmarck y aaar
fraa frender och wener mynn.

En Sammenligning med Opskr. **B** 15 (D. g. F. 7,260), **C** 16 (D. g. F. 7,262) og **E** 19 (D. g. F. 7,265) viser, at Strofen i sin oprindelige Form rimeligvis lød saaledes:

Jegh dyræ køptæ thit faghræ har
oc thinæ rosenskiunær,
imen iegh rømmæ skal af land
fra minæ righæ frændær.

Tilbage staar endnu at tilføje et Par Ord om Lakunerne, den Sot for hvilken ingen Lægedom kendes, og som ifølge

Forholdenes Natur har hærget vor Viseskat grumt. Man kan vist uden Overdrivelse sige, at der næppe findes nogen Vise, som ikke har maattet ofre idetmindste enkelte Vers til denne Moloch, og Tabet kan, naar det rammer alle Opskrifter, kun erstattes i de meget sjældne Tilfælde, hvor vedkommende Strofer er blevet bevarede i andre Viser som Laanevers. Dog har Kritikeren naturligvis ogsaa her et Hværv at røgte: Da det kun sjældent direkte fremgaar af vore Opskrifter, at der er et Hul i Teksten — thi Lakunetegn anvendes ikke — maa dette for det første konstateres ved Hjælp af Sammenhængen og de Krav, som Visens Fabel nødvendigvis stiller. Under dette Arbejde hænder det enkelte Gange, at man glædeligt overraskes ved at finde de manglende Vers anbragte paa en ren gal Plads i en eller flere af Visens Opskrifter. Sædvanligvis er de dog blevet mer eller mindre omarbejdede for at passe til de ny Omgivelser[1]. Af og til er der ogsaa gjort Forsøg paa at udfylde Lakunerne, og Resultaterne af den Slags Restaurationsforsøg bør naturligvis efter omhyggelig Prøvelse fjærnes. Endelig maa det bemærkes, at da Overleveringens Tilføjelser ingenlunde altid er anbragte der, hvor der virkelig mangler noget, kan et tilsyneladende Brud paa Sammenhængen tidt heles blot ved at stryge et Par uægte Vers.

Hermed er i store Træk de Synspunkter angivne, som for mig har været de ledende under Udarbejdelsen af det foreliggende Værk. Selvfølgelig har jeg i denne lille Oversigt ikke lagt an paa at faa alt med og i de anførte Eksempler maaske lidt vel stærkt blot understreget den Fejl, som Eksemplet skulde oplyse, medens der i Virkeligheden kunde paapeges flere i vedkommende Strofe. Dette er gjort med velberaad Hu for her at kunne fatte mig i Korthed. I Kommentaren har jeg derimod taget saa alsidigt Hensyn til hver Enkelthed, som det var mig muligt.

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 22.

VISENS OVERLEVERING.

NIELS Ebbesens Vise er overleveret i seks Redaktioner, som findes i

Valentin Rentzels Hdskr. Nr. 19, fra Slutn. af det 16. Aarh., Grundtvigs **A** (K. Bibl. G. kgl. Saml. Nr. 2397 4to).

Langebeks Foliohdskr. Nr. 85, rimeligvis fra Begyndelsen af det 17. Aarh., Grundtvigs **B** (K. Bibl. N. kgl. Saml. Nr. 485 Fol.).

Svannings Hdskr. I. Afd. Bl. 129 ff., fra Slutn. af det 16. Aarh., Grundtvigs **C** (K. Bibl. N. kgl. Saml. Nr. 815 b 4to).

Samme Hdskr. I. Afd. Bl. 66 ff., Grundtvigs **E**.

Anna Munks Hdskr. Nr. 7, skrevet 1590—91, Grundtvigs **D** (K. Bibl. G. kgl. Saml. Nr. 2396 4to.).

Anna Basses Hdskr. Nr. 13, skrevet i Begyndelsen af det 17. Aarh., Grundtvigs **D** (K. Bibl. Thotts Saml. Nr. 475 Fol.).

Endvidere foreligger der tre Afskrifter af Teksten i Langebeks Foliohdskr. nemlig:

Magdalene Barnewitz's Hdskr. Nr. 135, fra Midten af det 17. Aarh. (K. Bibl. Thotts Saml. Nr. 774 Fol.).

Reenbergs Foliohdskr. Nr. 137, fra det 18. Aarh. (Univ. Bibl. Don. var. Nr. 44 Fol.).

Thotts Foliant (K. Bibl. Thotts Saml. Nr. 777 Fol.), der igen er en Afskrift af Reenbergs Hdskr.

Teksterne i Anna Munks og Anna Basses Hdskr.[1]) stemmer i Hovedsagen overens. Dog er det sidste aabenbart ikke nogen Afskrift af det første, men en fri Redaktion paa det samme Grundlag. Det er derfor ikke korrekt, naar Grundtvig, skøndt han iøvrigt var klar over deres indbyrdes Forhold, har sammenarbejdet disse to Hdskr.'s Tekster til én.

Desuden er Visen trykt i Vedels Samling II, Nr. 41, og dette Tryk er af allerstørste Vigtighed. Vedels Bearbejdelse bygger vel for en Del paa endnu eksisterende Hdskr.[2]): han har saaledes kendt **A**, **C** og **E**, men aabenbart kun benyttet de to første, der, som Kommentaren vil vise, har sat stærke Spor i hans Tekst. **E** maa han have kendt, da denne Redaktion er bevaret i samme Hdskr. som **C**, men han har tydeligt nok slet ikke taget noget Hensyn til den, og Grunden til denne tilsyneladende Ligegyldighed er, at han til sin Raadighed havde et nu forsvundet Hovedhdskr. henhørende til samme Tekstgruppe som **E**, der dels paa flere Punkter gengav Visen i en noget renere Skikkelse end de Opskrifter, vi kender, dels havde bevaret adskillige Vers, som fattes i dem.

Undersøger man nærmere de seks ovenfor nævnte Hovedhdskr. med Hensyn til Udspring og Oprindelse, viser det sig, at de falder i tre Grupper: den første omfatter **A B C**, som trods alle indbyrdes Afvigelser i denne Henseende danner en Enhed, den anden **D** a og **D** b, den tredie **E** og det af Vedel benyttede tabte Hdskr.

Nedenstaaende Sammenligning mellem de forskellige Grupper vil vise Rigtigheden af denne Paastand. For Overskuelighedens Skyld anføres først de Afvigelser, der betinger Sondringen mellem **A B C** og **E** Gruppen; derefter behandles **D** Gruppen for sig.

V. 21 og 22 i Vedels Tekst lyder saaledes:

---

[1]) Aftrykte nedenfor under Mærkerne **D** a og **D** b.

[2]) Grundtvigs Paastand (D. g. F. 2,495), at han har kendt og benyttet alle vore fem Hovedhdskr., er urigtig.

Oc selff haffuer du, Niels Ebbissøn,
nogle Hoffmend, ride hoss dig:
Oc de haffue værit vdi mit Brød
oc ere nu rømte fra mig.

Først er hand hin vnge Eske Frost,
oc saa hans Brødre to:
Foruden min ia, foruden min minde,
de aff min Tieniste drog.

I denne Skikkelse findes Strofen kun hos Vedel; **A B C** har aldeles intet tilsvarende. Det kunde derfor ligge nær at antage, at de var digtede af Vedel selv; men at dette ikke er Tilfældet, viser en Sammenligning med **E** 9—10, hvor vi har tydelige omend stærkt forvanskede Lævninger af dem:

Hør du, her Niels Ebbessøn,
alt huad ieg siger dig:
du haffuer mange suenne vdi dit brød,
dem haffuer du faaet fra mig.

Du haffuer met dig hin vnge Hans Frost
fremmerst vdi din skare
oc siden de skalcke, hans brødre tho,
som wfrilig monne fra mig fare.

Ligheden mellem de to Strofepar er saa umiskendelig, at der ikke kan være Tvivl om deres Identitet, og paa den anden Side er de indbyrdes Afvigelser af den Art, at de ganske udelukker Tanken om, at Vedels Tekst skulde være en Bearbejdelse af **E**'s.

Disse to Vers passer udmærket ind i Sammenhængen og udfylder et Hul i de øvrige Opskrifter mellem **A** 19 og 20, **B** 16 og 17, **C** 16 og 17. I Niels Ebbesens Replik til Greven (**A** 21):

Annders Frost haffuer weritt ethers thienner thro,
aldriig skulle i andiit spøre:
wiille hand orloff aff ether tage,
hui motte handtt thett icke giøre?

sigtes der netop til Indholdet af dem, og kun med dem in mente forstaar man N. E.s Svar. Ganske vist angaar dette Hr. Anders Frost, medens Versene hos Vedel taler om en Eske Frost; men Sammenhængen viser, at Fornavnet Anders maa skyldes en Fejl i Overleveringen. Ellers maatte nemlig Greven i det foregaaende — hvis der da skal være mindste Spor af Mening i N. E.'s Forsvar — have sigtet Anders Frost for at være rømt af hans Tjeneste; men om denne Mand har han jo kun ytret, at han ligesom Hr. Povel Glob var en af Hovedmændene i Hr. Bugges Parti. De hos Vedel bevarede Vers oplyser os nu om den rette Sammenhæng, idet de giver det til Forstaaelsen af N. E.'s Replik nødvendige Supplement: Den Mand, mod hvem Greven havde rettet sin Beskyldning, var ikke den senere Marsk Hr. Anders Frost, men et andet Medlem af samme Æt, Hr. Eske Frost samt hans to Brødre. Nu nævnes netop i et Dokument fra 1331 en Hr. Eske Frost som Grevens Tjenestemand: paa ham vilde altsaa Beskyldningen og Forsvaret kunne passe, og formodentlig er det ogsaa ham, der sigtes til. Rigtignok kunde Betegnelsen hin unge dengang aldeles ikke anvendes om ham, men den er heller ikke ægte. Overleveringen har ligefrem fundet Smag i at hæfte dette Adjektiv til Personnavne, hvor det slet ikke hørte hjemme[1]).

Vedel har enten ikke lagt Mærke til eller ikke brudt sig om, at der kom en Modsigelse ind i hans Tekst, naar han optog disse to Strofer uden samtidig at ændre det urigtige Anders Frost i V. 25. En lignende Ligegyldighed eller Mangel paa Blik for Versenes indre Sammenhæng viser han ogsaa andetsteds: smlgn. saaledes V. 41—42:

Saa reed hand bort met snaren Ferd,
kom hiem vdi sin Gaard:
Han klagde sig for sin væne Hustru,
spurde hende om beste raad.

Hel side i, kiæriste Moder min!
och huad giffue i for raad? cet.

---

[1]) Angaaende alle yderligere Enkeltheder samt Restitutionen af de to Strofer se Kommentaren til V. 17—18.

Hvis disse to Vers var Børn af Vedels egen Musa, vilde de sikkert have passet noget bedre til hinanden. Fejlen er naturligvis ogsaa her Overleveringens; men Vedel har uden at blinke slugt denne Kamel.

I Opskrift B 22—23 læses følgende Replikskifte[1]:

Niels Ebbessenn, du snacker mig altfor ner,
du thalt alltfor lennge:
du schal ennthenn aff landet rømme,
eller ieg schall lade dig hennge.

Schall ieg wd aff landet rømme
fra hustru och børnn saa smaa:
wssel schal y sige der aff,
att y mig nogenn thid saa.

Ved en flygtig Betragtning synes der ikke at være nogen Grund til at tvivle om, at disse to Strofer passer sammen, den første som Tiltale, den sidste som det dertil hørende Svar. En nøjere Overvejelse vil dog give som Resultat, at her maa mangle noget. Grevens Trusel er nemlig dobbelt: N. E. skal enten hænges eller rømme af Land. Men i sit Svar berører N. E. kun Rømningen, om Hængningen har han ikke et Ord. Det vilde dog være mere end mærkeligt, om denne brutale Trusel (Hængning var en vanærende Straf) slet ikke havde sat Spor i hans Protest.

I Vedels Tekst ser det samme Replikskifte saaledes ud (V. 29—33):

Hør du det, kiære Niels Ebbissøn,
du snacker alt for lenge:
Enten skalt du aff Danmarck rømme,
eller ieg skal lade dig henge.

Fredlig est du hid kommen til mig,
fredlig maa du hen ride:
Loed ieg det icke alt for min Tro,
du skulde faa andet at vide.

[1]) Smlgn. A 25—26, C 21—22, D b 12—13.

En Førstelig Leide haffue i mig giffuen,
om ieg den ellers maa nyde:
Haffue i, Greffue Gert, noget ont i Sinde,
det kand eder selff fortryde.

Tiffue maa i vdi Galgen lade henge
baade for Raffn oc Ørn:
saa lettelig ieg vdaff Dannemarck
ey rømmer fra Hustru oc Børn.

Men skal ieg rømme af Fæderne land bort,
fra Hustru oc Børn saa smaa:
Wselig skulle i vist sige der aff,
at i mig nogen tid saae.

Jeg vil straks gøre opmærksom paa, at V. 30—31 ikke hører hjemme her. De var formodentlig allerede i Vedels Kilde komne ind paa denne gale Plads, og han har efter sin sædvanlige Praksis ladet dem staa, uagtet de virker forstyrrende i denne Forbindelse. Man begriber aldeles ikke, hvorfor Greven i denne Sammenhæng pludselig kommer ind paa Lejdespørgsmaalet. Desuden er de to Strofers indbyrdes Rækkefølge urigtig; thi V. 30 indeholder tydeligt nok Grevens Svar paa N. E.'s i V. 31 fremsatte Protest mod et Brud paa det givne Sikkerhedsløfte. Sættes Versene i den rette Orden, bliver det endnu mere indlysende, hvor slet de passer paa den Plads, vor Overlevering har anvist dem. Jeg ser altsaa foreløbig bort fra dem, men skal nedenfor søge at bestemme, hvor de hører hen.

Tilbage bliver da paa dette Sted Strofe 29, 32, 33 som Genstand for Sammenligning med **ABC**'s Versebestand: Det ses straks, at vi hos Vedel finder et Vers netop af lignende Indhold som det, jeg ovenfor viste maatte være udfaldet mellem **B** 22 og 23. En Sammenligning med **E** 16 gør det endvidere klart, baade at Vedel ikke selv har digtet vedkommende Strofe, og at den Kilde, han tog den fra,

var renere end **E**: Linie 3 og 4 passer i Vedels Gengivelse langt bedre til Ordlyden af Grevens Trusel end i **E**'s.

En tredie Lakune fælles for denne Gruppe af Opskrifter kan paavises lidt nedenfor i Samtalen mellem Greven og N. E. Den førstes Replik lyder (**A** 27, **C** 23) saaledes:

(**A** 27)

Riid du bortt, Niels Ebiissøn!
ieg wiill diig icke høre:
eller ieg briider mine brønner (!) pa dieg,
som ieg thør fuld well giøre.

(**C** 23)

Hør thu det, Niels Ebbissen,
och vilt du migh icke høre:
da skall ieg bryde min leiden offuer dig,
som ieg tør fuld vell giøre.

Baade i **ABC** og hos Vedel V. 34—35 svarer N. E. paa denne Trusel med følgende Strofe (citeret efter **B** 25):

Rett aldrig var ieg saa reedt,
ieg torde io fulduel schielffue:
wocther eder greffue Giertt
wocter eder kon selffuer!

der, hvad jeg om lidt skal vise, er et uægte Indskud, som slet ikke hører hjemme i denne Vise. Formodentlig har netop dets Indtrængen paa dette Sted givet Anledning til, at de Strofer, der oprindelig stod her, maatte vige Pladsen, saaledes som det ikke saa sjældent er gaaet ogsaa andet Steds.

I **ABC** er Stroferne helt forsvundne; men i den af Vedel benyttede tabte Opskrift medførte Optagelsen af det fremmede Vers kun, at Stroferne skiftede Plads og med ændret Rækkefølge anbragtes paa et galt Sted, mellem V. 30 og 33. Det er nemlig netop de to Vers, jeg omtalte lidt ovenfor, som i Virkeligheden hører herhen; den indre

Sammenhæng og Tankegangens logiske Følge viser noksomt, at deres Plads er her og intet andet Sted. Paa Grevens ovenfor citerede Trusel om at bryde sit givne Lejde svarer N. E. saaledes:

En Førstelig Leide haffue i mig giffuen
om ieg den ellers maa nyde:
Haffue i, Greffue Gert, noget ont i Sinde,
det kand eder selff fortryde.

Efter denne skarpe og uforbeholdne Tilrettevisning trækker hans Modpart straks i Land med disse Ord:

Fredlig (ɔ: Feligh) est du hid kommen til mig,
fredlig maa du hen ride:
Loed ieg det icke alt for min Tro,
du skulde faa andet at vide.

Ogsaa for disse to Strofers Vedkommende godtgør **E**'s Vidnesbyrd, at vi har at gøre med Vers, der hørte til Visens ægte Bestand. I denne Opskrift findes de nemlig som V. 13—14. Deres indbyrdes Rækkefølge er i **E** den samme som hos Vedel og, saavidt man kan slutte noget af den fragmentariske Versebestand i **E**, havde de i denne Opskrifts Kilde samme Plads i Teksten, nemlig foran Verset der begynder: „Tive maa i i galgen ophenge.“ Heller ikke hvad disse Strofer angaar, har Vedel øst af **E**, saasom dette Hdskr. paa flere Punkter giver andre og for en Del bedre Læsemaader.

Endelig mener jeg ved Hjælp af de samme to Gengivelser (**E** og Vedel) at kunne konstatere endnu en fjerde og sidste Lakune i **ABC**, der falder henholdsvis efter V. 30, 27 og 26. Det Parti af Visen, som omfatter Slutningen af Samtalen mellem Greven og N. E., foreligger i disse Opskrifter i en meget lemlæstet Tilstand, og da man senere hen naturligvis var ude af Stand til at udfylde Hullerne paa rette Vis, søgte man hist og her ved Hjælp af Ændringer og Tilføjelser at skaffe en nødtørftig Sammenhæng til Veje paa de Steder, hvor Lakunerne eller Fejlene

virkede altfor meningsforstyrrende. Derfor falder disse ikke altid straks i Øjnene ved Gennemlæsning af Teksten; der kræves i Almindelighed en nøjere Undersøgelse for at blive klar over Skadens Omfang og Natur, saaledes ogsaa paa dette Sted. Denne Undersøgelse har jeg udført i Kommentaren, hvor man i Noten til V. 31 vil finde de Grunde anført, paa hvilke jeg støtter min Formodning, og da det vilde kræve for stor Plads at gentage dem her, skal jeg blot bemærke, at den Strofe, der mangler paa det angivne Sted, findes i **E** som V. 17 og hos Vedel som V. 37.

Foruden disse Lakuner er der en Del andre Ejendommeligheder, som karakteriserer den nævnte Række Opskrifter og viser deres Udspring fra en fælles Kilde. Saaledes har V. 5 i **ABC** i alt væsentligt den samme stærkt forvanskede Skikkelse:

Greffuen møtte Niels Ebessin
wd wiid Rannders strande:
„Wer welkomen her Niels Ebiissøn!
oc huor gaar thieg tiill hande?[1])"

der formodentlig skyldes en Sammenblanding af to Vers. Vedel har givet den samme Strofe Plads i sin Tekst i denne Form:

Greffuen hand mødte Niels Ebbissøn,
norden ved Randers Strande:
„I være vel kommmen, Niels Ebbissøn!
oc hure gaar eder i haande?"

Men umiddelbart derefter følger hos ham med nogle Modifikationer det ægte Vers:

Greffuen racte Niels Ebbissøn Haand,
der met de taledis sammen:
Saa lidet da vaar der Skemt iblant,
oc end fast mindre gammen.

---

[1] Citeret efter **A**.

Ved at sammenholde disse Strofer med **E** 3:

Greffuen og Niels Ebbessøn de snacket sammen
vdt ved Randers strande:
fulld lidet da vaar deris skempt,
end hal minde gammen.

bliver det klart, at kun Begyndelsen (ɔ: 1. Linie) af Verset er nogenlunde bevaret i **A B C**, medens Slutningen er ændret rimeligvis gennem Laan fra en følgende Strofe (jvnfr. Kommentaren) for at skaffe det Rim tilveje, som krævedes, da Ordstillingen ændredes ved første Linies Udvidelse til to. Antagelig har Verset[1]) lydt saaledes:

With Randers strathæ møttæs the,
oc thær the talæth sammæn:
fullitæt war thær skæmpt iblant,
æn hallæ minnæ gammæn.

Til **A** 12 svarer **B** 10 og **C** 9 uden væsentlige Afvigelser Jeg citerer Strofen efter **A**, hvor den lyder:

Ennd haffuer ieg 40 karlle mett mig,
saadande som thi ere:
huad heller the ere flere eller fere,
ennd haffuer ieg thenum fuld kierre.

At Strofen er rent galt overleveret, kan der fornuftigvis ikke være Tvivl om; thi det var jo ganske taabeligt, om Niels Ebbesen umiddelbart efter at have angivet det nøjagtige Tal paa sine Folk tilføjede „huad heller the ere flere eller fere." I **E** 7 træffer vi det samme Vers i denne Skikkelse:

Alt haffuer ieg trediue suenne met mig,
oc flere oc icke ferre:
det vil ieg for sanden sige,
ieg haffuer dennem alle vel kiere.

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 4.

Det vilde være Synd at paastaa, at Tankegang og Mening i denne Affattelse kommer bedre til deres Ret end i den først anførte: begge er lige forvrøvlede. Jeg skal blot gøre opmærksom paa, at **A B C**'s Linie 3 aabenbart svarer til **E**'s Linie 2, og at denne Linie, naar den føres tilbage til den Form, som Metret og Meningen kræver „æi fleræ ællær færæ," og naar den som i **E** følger umiddelbart efter den bestemte Angivelse af Svendenes Antal, ingenlunde er overflødig Vidtløftighed, men tjener til at indprænte, at det anførte Tal er nøjagtigt. Her passer altsaa Linien, gør Begyndelsen af Verset forstaaeligt og giver Udsagnet et eget Eftertryk: deraf tør man vistnok drage den Slutning, at **E** har Linien paa det rette Sted, medens den allerede i **A B C**'s fælles Kilde var blevet rykket hen paa en gal Plads, hvor den kun volder Forstyrrelse.

Endelig skal jeg kort berøre, at det Vandrevers, som Digteren har benyttet til Skildringen af N. E.'s Hjemkomst fra Samtalen med Greven:

> Dett wor alt Niels Ebisøn,
> och han kom ridende y sin egen gaardtt:
> vde stod hans kiere høstru,
> hand spurde hinde om god raadtt[1]).

i **A** 32 **B** 28 **C** 28, formodentlig ved en Anticipation af Indholdet i den følgende Strofe, har faaet fjerde Linie ombyttet med en ny, der ogsaa ved det manglende Rim straks viser sig at være uægte. I **A** og **C** er Forvanskningen enslydende, medens **B** er gaaet et Skridt videre og har ændret den fra den fælles Kilde overleverede Linie paa sin egen Maner saaledes:

> hun ganger hannem y modt.

Ogsaa her har **E** 19 i Modsætning til de nævnte Opskrifter bevaret det oprindelige:

---

[1]) Citeret efter **A** 32.

hun[1]) vaar wel suøbt vdi mord

hvilket let kan konstateres i dette Tilfælde, da Verset forekommer paa saa uendelig mange Steder i Folkeviserne og overalt har de samme Rimord (garth—marth[2]).

Ved de anførte Eksempler er der efter min Formening tilvejebragt en ikke ringe Sandsynlighed for, at de nævnte tre Opskrifter er udgaaede fra en — rimeligvis skreven — Kilde, som jeg i det følgende vil betegne med Signaturen X_1. Den egentlige Bestemmelse af de enkelte Opskrifters Værdi i Forhold til hverandre maa søges i Kommentaren, fordi den paa Grund af Overleveringens Art er skiftende: en Opskrift har Fortrinet i et Vers, en anden i et andet. I Almindelighed kan kun siges, at **A** vistnok giver det reneste eller rettere det mindst plumrede Billede af den fælles Stamform. **A**'s væsentligste Fortrin maa dog ikke søges deri, at dette Haandskrift gennemgaaende giver os en bedre Tekst end **B** og **C**, men snarere i, at det er fri for vilkaarlige Indskud, bortset fra dem, der allerede fandtes i Stamformen, og langt mere fuldstændigt end de to andre, som begge har tilsat en hel Del utvivlsomt ægte Vers[3]) og hist og her enten for at dække Hullerne eller uden paaviselig Grund indskudt en Række uægte Strofer[4]), der tildels ændrer hele Visens Karakter. — En nøjere Sammenligning viser endvidere, at den yngste Opskrift **B** staar langt nærmere ved **A** end ved **C**, der begge tilhører omtrent samme Tid. Dog kan **B** ingenlunde betragtes som en senere Bearbejdelse paa Grundlag af **A**'s Tekst; dertil indeholder den for mange værdifulde Læsemaader[5]) samt enkelte ægte Vers[6]), der mangler

[1]) Opskriften har hand, hvilket naturligvis beror paa en Fejlskrift.
[2]) Jvnfr. Kommentaren til V. 33 med de der anførte Eksempler.
[3]) **B** mangler de Strofer, der svarer til Vers 1, 14, 32, 35, 48, 51, 58 i den restituerede Tekst: i **C** fattes de, der svarer til Vers 19, 43—46, 50. 55, 67: i dem begge de, der svarer til Vers 64, 69, 71.
[4]) Saaledes **B** 3, 46, 59–61; **C** 40 og 53.
[5]) Jvnfr. saaledes Noten til Vers 22, 24, 27, 30, 35, 56, 68.
[6]) Jvnfr. Noten til Vers 8 og 40.

baade i **A** og **C**. Som jeg i Kommentaren har søgt at vise, taler Sandsynligheden for, at **B**'s Redaktion hviler paa en Opskrift, som gengav vor **A** i en noget ældre og renere Skikkelse.

Ved Hjælp af **E**'s og Vedels Tekst paaviste jeg ovenfor en Række fælles Lakuner og Ejendommeligheder i Haandskriftgruppen **A B C**. Da alle de omtalte Strofer fandtes baade i **E** og hos Vedel, men ikke andetsteds i Overleveringen, og den Mulighed, som vi saa, er udelukket, at Vedel skulde have taget dem fra **E**, følger deraf med Nødvendighed, at Vedel foruden de ovenfor nævnte to kendte og af ham benyttede Haandskrifter **A** og **C** har haft til Disposition ét, som stod den Gren af Traditionen meget nær, fra hvilken ogsaa **E** er udgaaet.

Af denne Gruppe findes der nu ikke længer nogen fuldstændig Repræsentant: i **E** er der bevaret et Fragment af den eller rettere en lille Række løsrevne Vers, som uden Forsøg paa at danne Overgange er kædede sammen til et forvirret Hele, saa at den, der ikke fra de øvrige Opskrifter kendte Sammenhængen, maatte faa et bestemt Indtryk af, at Visen var digtet af en gal Mand. Enhver vil let kunne overbevise sig om, at jeg ikke bruger for stærke Udtryk blot ved at gennemlæse **E** 6—19.

Men hermed er naturligvis ikke Dommen fældet over denne Opskrifts Værdi for Kritiken af Visens Overlevering. I denne Henseende er **E** trods alle Fejl og Mangler for os af uvurderlig Betydning: det er væsentlig paa den vi maa bygge Karakteristiken af Visens anden Hovedkilde, som har afsat baade **E** selv og Vedels ubekendte Haandskrift, og som jeg i det følgende vil betegne med Signaturen $\mathbf{X}_2$.

Vi saa ovenfor ved Undersøgelsen af Gruppen **A B C**, at $\mathbf{X}_2$ paa adskillige Punkter maa have haft en baade fyldigere og bedre Tekst end $\mathbf{X}_1$; men paa det givne Grundlag kan man selvfølgelig slet ikke fælde nogen endelig Dom om den. Det er jo meget muligt, at den ved nærmere Undersøgelse

vilde vise sig at være behæftet med saadanne Mangler, at de i høj Grad fordunkler de paapegede Fortrin.

Et kan vi i ethvert Tilfælde sige med Sikkerhed: en ikke ringe Del af de Forvanskninger, vi træffer i Gruppen **A B C**, fandtes ogsaa i X_2; et Par Eksempler vil vise det: Det falske Harmonikavers[1]) i **A** 2 **B** 1 **C** 2 møder vi Magen til i **E** som V. 1. — **E** 2 har ligesom **A** 4 **B** 4 **C** 4 mistet sit Rim, og Gengivelsen af Indholdet er i det hele ringere end **A**'s[2]). — Den samme Forvirring, der hersker i **A** 5—8 **B** 5—7 **C** 5—7, præger ogsaa **E** 4—5[3]). — **E** 12 har akkurat de samme Forvanskninger som **A** 24 **B** 21 **C** 20[4]). Noget ganske lignende gælder om **E** 15: Fejlene og Misforstaaelserne er ikke synderlig forskellige fra dem, vi møder i **A** 25 **B** 22 **C** 21[5]). Endelig finder vi ogsaa i **E** 23—24 Raadet om at vende Hesteskoene, som jeg tidligere[6]) har vist er et Laan, der hører hjemme i en anden Vise. Derimod hørte Slutningsstrofen om Ridtet til Bygholm (**E** 25) næppe hjemme i X_2. Dette mislykkede[7]) Tilløb til en Afslutning paa Visen maa vistnok udelukkende skrives paa den Mands Regning, der gav **E** sin nuværende lemlæstede Skikkelse.

Dette er i Hovedsagen, hvad vi af **E** selv kan lære om denne Opskrifts Kilde; men foruden den har vi jo Vedels Tryk at spørge til Raads: En Sammenligning mellem dette og **E** giver os endnu et Par Enkeltheder, som er af Vigtighed for Karakteristiken af X_2:

Til **A** 9 **B** 8 (Verset er oversprunget i **C**) svarer **E**'s stærkt medtagne V. 8 og V e d e l 11. Strofen lyder i **A**'s Gengivelse saaledes:

---

1) Jvnfr. Kommentaren til V. 2.
2) Jvnfr. Kommentaren til V. 3.
3) Jvnfr. Kommentaren til V. 5—6.
4) Jvnfr. Kommentaren til V. 23.
5) Jvnfr. Kommentaren til V. 24
6) Se Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 131—132.
7) Samme S. 143—144.

Niels Ebissøn, du est en konstiig mand,
och ther thiill estthu from:
huore du kandt icke offuer komme,
tha riider thu laangtt ther om.

Men E og Vedel anvender senere hen det samme Vers en Gang til i ændret Skikkelse som N. E.'s Replik til Grev Gert, og begge giver det aabenbart samme Plads i Versefølgen (E 18 Vedel 38). I E har det denne Form:

Greffue Gert, i er en hastig mand,
der til min herre saa from:
huor i icke frem met magt kand komme,
da rider [i] en anden veg om.

Der kan vistnok næppe være Tvivl om, at vi her har at gøre med en falsk Tilføjelse, som allerede fandtes i X_2, derimod ikke i X_1.

I E 19 træffer N. E. ved Hjemkomsten ikke som i de øvrige Opskrifter sin Hustru, men sin Moder og spørger hende om Raad. Hos Vedel (V. 41) træffer han ganske vist sin Hustru, men i næste Vers tiltaler han sin Moder og spørger hende om Raad[1]). Vedel har altsaa rimeligvis paa en tankeløs Maade sammenblandet to Former af Overleveringen: I X_1 foregik Scenen — og dette var vistnok det oprindelige — mellem N. E. og hans Hustru, medens de optrædende Personer i X_2 var N. E. og hans Moder.

Foruden de anførte Ejendommeligheder i Vedels Tryk, som vi ved E's Hjælp med ikke ringe Sandsynlighed kan føre tilbage til X_2, findes der imidlertid endnu en hel Række andre af lignende Art, som jeg er overbevist om gaar tilbage til samme Kilde. Men jeg indrømmer villigt, at min Overbevisning her kun beror paa et Skøn, noget Bevis kan der ikke føres for den. Til disse Steder henregner jeg f. Eks. Vedel 19, der lyder saaledes:

[1]) Stedet hos Vedel citeret ovenfor S. 34.

Skal ieg eders ærende fare her fra
oc til Her Bugge hen ride:
Huad skal ieg hannem paa eders vegne?
det lade i mig først vide!

A har den samme Strofe som V. 17 i denne Skikkelse:

Schall ieg alt eders erinde
tiill her Buge riide:
tha giffuer y mig til kinde,
huad ieg skal hanum siige!

I **B** og **D** er Verset udfaldet, i **C** 14 har det denne Form:

Skal ieg til her Buggi ridde,
och hannem ethers vilie forgiffue:
tha skall i mig till kiende giffue,
huad ieg skall hannem s[ig]e.

Der kan næppe være Tvivl om, at Hovedfejlen i **A** er opstaaet ved en Ombytning af Linie 3 og 4, hvorved Rimet gik tabt, og som formodentlig gav Anledning til, at den flyttede 4. Linie i Formen blev helt omarbejdet (tha giffuer y mig til kinde for: det lade i mig først vide). Hertil kommer saa, at Linie 1 og 2, nærmest ved Udeladelsen af Verbet fare, har lidt i metrisk Henseende. I **C** er der desuden sket en Forbytning af Linie 1 og 2, som medførte, at alt, hvad der hedder Vers og Rhytme, totalt er gaaet i Fisk.

Vedels Redaktion ligger gennemgaaende det oprindelige langt nærmere end **A** og **C**, kun 3. Linie har her faaet en he gal Form. Sammenlignes begge de to Grene, hvori Overleveringen har spaltet sig, bliver det klart, at hver af dem har bevaret sin Del af Strofen i en forholdsvis korrekt Form (Vedels Kilde Linie 1, 2 og 4; **A** + **C** Linie 3). Oprindelig har Verset vel set saaledes ud:

Skal ethær ærind at faræ bort
iegh til hr. Bugge rithæ;

hwat iegh skal hanum sighæ af,
i først megh lathæ withæ [1])!

Et andet Eksempel afgiver Vedel 51:

De Hoffmend sore saa høy end eed,
de vilde opsætte deris Liff:
Oc ride met hannem saa dristelig frem,
huor hand vilde yppe den Kiff.

I **A** 41 **B** 36 er Strofen omtrent enslydende; jeg citerer den efter **A**:

Op tha stod de dannissuene,
thi suarit deriis herre saa fry:
„Wy wiill mett ether riide,
woge bode guotz och liff."

C 37 har større Afvigelser:

Op da stode de gode hoffmend,
de toge alle tieniste paa ny:
vden Niels Ebbessens søster sønn,
hand vildeda fra hannem fly.

C's Redaktion er en Forvanskning: den anticiperer nemlig den trøste Svends tilsyneladende Frafald, der efter de andre Opskrifters mere tilforladelige Fremstilling først sker ved selve Randersbro. Før kunde Digteren heller ikke sætte denne Episode, thi saa blev Følgen jo, at Svenden slet ikke kom med paa Toget, og dermed var baade hans Bedrift og N. E.'s Redning gennem den umuliggjort. Ikke destomindre har den Mand, der gav **C** sin nuværende Form, tænkt sig, at N. E.'s Redning foregik akkurat paa samme Vis, som den er arrangeret i de øvrige Opskrifter (jvnfr. **C** 53). Sagen er simpelthen den, at Slutningen af **C** fra V. 35 var meget fragmentarisk overleveret, og disse Hukommelsens Huller har hist og her

[1]) Ang. Enkelthederne i Restitutionen henvises til Kommentaren til V. 14.

givet Anledning til større eller mindre Forvanskninger, idet man forsøgte at supplere de Brud paa Sammenhængen, som var en nødvendig Følge deraf. Vi har altsaa — idetmindste for de tre sidste Liniers Vedkommende — kun Gruppen **A B**, med hvilken **D** b 25 i dette Tilfælde stemmer, samt Vedels Tekst at holde os til.

Vedel har formodentlig ændret lidt paa Overleveringen navnlig i anden Linie, hvor den oprindelige Form er gaaet tabt, medens Meningen tildels er bevaret. Dog kan der næppe være Tvivl om, at hans Gengivelse, som ogsaa det bevarede Rim tyder paa, for Restens Vedkommende staar langt nærmere ved Strofens ægte Form end alle de andre. Jeg antager, at Verset har haft denne Skikkelse:

The hofmæn soræ høyt en eth,
at woghæ theræ lif
oc rithæ frit (ɔ: modigt) mæth hanum, hwor
han wildæ yppæ kif[1]).

Endelig mener jeg, at vi ogsaa i Vedels V. 79:

Niels Ebbissøn gaar offuer Randers Bro,
de Holster effter hannem haste:
Effter gaar hand hin liden Suend Trøst,
oc Broen hand effter hannem kaste.

har et Vidnesbyrd om den ubekendte Kildes Indflydelse paa hans Tekst. Det svarer til **A** 68 **B** 57 **D** b 44; men kun hos Vedel er anden Linie bevaret i en tilnærmelsesvis rigtig Form, der indeholder baade Navnet paa Forfølgerne (Holster), som kun meget daarligt kan undværes, samt det rette Rimord haste[2]), Fortid af Verbet at haste.

Støttet paa de anførte Afvigelser, der kun udgør et lille Udvalg, mener jeg altsaa, at man bør lægge overordentlig

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 41. — At yppæ kif er at indlade sig i Strid, begynde Kamp.

[2]) Som et svagt Minde om denne rigtige Form kan man vel betragte Slutningsordet i **B**'s Linie to: „alt met saa megenn hast“.

stor Vægt paa Vedels Tryk af denne Vise — langt større end man hidtil har gjort. Kommentaren vil vise, at det indeholder adskillige Læsemaader, som det nok er værd at lægge Mærke til.

En Gruppe af Opskrifter **D** a og **D** b har jeg med Vilje ikke inddraget i denne Undersøgelse, fordi den, saavidt jeg kan se, indtager en Særstilling indenfor Visens Overlevering og derfor naturligst behandles for sig. Jeg betragter ved denne Undersøgelse **D** a og **D** b som en Enhed.. Uagtet der nemlig af **D** a kun er Brudstykker tilbage (jvnfr. Grundtvig D. g. F. 3, 538 Sp. 2), saa at en gennemført Sammenligning er udelukket, og tiltrods for de Uoverensstemmelser, som findes mellem dem, er de utvivlsomt udgaaede fra en fælles Kilde, der øjensynlig staar temmelig fjærnt fra alle de øvrige Opskrifters og under Udviklingen har fulgt sine egne Veje.

Nogle Eksempler vil bedst vise Rigtigheden af denne Opfattelse:

V. 31 i den restituerede Tekst (=**D** b 14, fattes i **D** a):

Sønntersfresst den ere goed,
och kommer mig well thill fromme:
men ere jegh nogen dannekuindes søenn,
da skall jegh førre komme.

svarer til **E** 17:

Otte dage loffuer ieg dig,
dem skalt du haffue til frest:
er ieg en ecte dannekonis søn,
ieg skal dig føre geste.

og til Vedel 37:

Denne dag og saa den anden til quelde,
dem maa du haffue til frist:
Er ieg en ecte Greffuis Søn,
ieg bliffuer saa snart din gest.

De øvrige Opskrifter har ikke noget tilsvarende Vers. I **D** b er Strofen forvansket ligesaavel som i **E** og hos Vedel, men paa forskellig Vis i dem alle. Dog er det værd at lægge Mærke til, at **D** b alene har bevaret et ægte gammelt Udtryk søntær fræst, der er forsvundet i de to andre. At det engang fandtes paa dette Sted, aflægger **E** ogsaa et indirekte Vidnesbyrd om: det gengives nemlig der i Oversættelse som otte dage.

V. 37 i den restituerede Tekst (= **D** b 23, fattes i **D** a):

Ded vare Nielaus Ebessenn,
hand ganger i fruerstuen jnnd:
skencker hand for sine dane suene
baade miød och wienn.

Strofen, der er ganske uundværlig i Sammenhængen, og som fattes i alle de andre Opskrifter af Visen, er alene bevaret i **D**, omend i en meget mangelfuld Gengivelse[1]).

Ejendommelige for **D** er ogsaa de rigtigt overleverede Rimord[2]) i V. 46 af den restituerede Tekst (= **D** a 14. **D** b 32). Verset skildrede oprindeligt Niels Ebbesens Ankomst til Grevens Dør og er i **D** blevet indarbejdet som et Led i den uægte Episode om Smaadrengen, der udelukkende tilhører denne Gruppe. I de andre Opskrifter, hvor det er bevaret (**A** 46 **B** 41), er det ganske vist anbragt i den rette Sammenhæng, men stærkt forvansket paa anden Vis.

I **D** a 44 (Strofe 54 af den restituerede Tekst) nævnes som den ene af de Opmænd, Greven foreslaar til at afgøre Tvistemaalene, der laa ham og N. E. imellem, hr. Affui Trøst, medens de øvrige Opskr. i hans Sted nævner Hertug Henrik. Som den anden Opmand anføres i alle Kilder Claus Krummedige, Grevens haandgangne Mand. Nu kan man rolig gaa ud fra, at Greven har nævnt én Mand af hvert Parti, thi ellers kunde han slet ikke vente, at N. E. vilde gaa ind paa hans Forslag. Dermed er det givet, at Hertug Henrik (o: Grev Gerhards Søn Henrik)

[1]) Jvnfr. Kommentaren til V. 37.
[2]) wistæ—listæ; jvnfr. Kommentaren til V. 46.

intet har at gøre i denne Sammenhæng. Hans Navn er indsat ved en Fejlhuskning, der er let forklarlig, fordi han var omtalt lidt ovenfor i flere efter hinanden følgende Vers.

Formodentlig skjuler sig under det forvanskede hr. Affui Trøst ingen anden end Hr. Anders Frost, N. E.'s Ven og Frænde. Formodningens Rigtighed forudsat, viser altsaa den Overlevering, fra hvilken **D** er udgaaet, sig paa dette Sted at være i bedre Overensstemmelse med Originalen end de Kilder, hvoraf de øvrige Opskr. er afledede.

Noget lignende gælder **D** a 45 **D** b 39 (= V. 55 i den rest. Tekst), med Hensyn til hvilket jeg henviser til de i Kommentaren fremsatte Bemærkninger, da en nøjere Udredning af Sammenhængen her vilde kræve for megen Plads.

Endvidere er det ejendommeligt for **D**, at den uægte Episode om Hesteskoenes Vending, der findes i alle andre Opskrifter (**A** 37—38 **B** 32—33 **C** 33—34 **E** 23—24 Vedel 46—47), fattes her. Den skriver sig, som tidligere omtalt, fra en gammel nu tabt Vise om Rane Jonsens Tilfangetagelse og har sikkert haft Plads i $\mathbf{X}_1$'s og $\mathbf{X}_2$'s fælles Kilde, medens **D** Versionen af Visen allerede paa dette Tidspunkt havde udskilt sig som en selvstændig Redaktion og derfor undgik denne Tilføjelse.

Endelig gælder om Strofe 60 i den rest. Tekst (= **D** a 50, fattes i **D** b) tildels det samme som om V. 46. **D** a har bevaret Rimordene og Versets Slutning langt bedre end de øvrige Opskr. (**A** 59 **B** 51 **C** 48 Ved. 71 [1]).

De anførte Ejendommeligheder viser efter min Formening, at **D** a og **D** b, uagtet de paa Grund af stærk Omarbejdelse og talrige Huller i Teksten maa regnes blandt de daarligste Gengivelser af Visen, dog paa enkelte Punkter alene har bevaret vigtige Spor af de oprindelige Læsemaader og af den Aarsag spiller en ikke helt ringe Rolle ved Tekstens Restitution. Deres fælles Kilde vil jeg nedenfor betegne med Signaturen $\mathbf{X}_3$.

Resultatet af denne Undersøgelse bliver altsaa, at vore

---

[1]) Jvnfr. Kommentaren til V. 60.

syv Opskrifter af Visen (heri medregnet Vedels Tryk, men ikke de Hdskr., som kun er Afskrifter af andre) sandsynligvis kan føres tilbage til tre ældre nu tabte Redaktioner **X**$_1$ **X**$_2$ **X**$_3$ Men selv disse kan man kun tillægge en meget relativ Selvstændighed: de stammer nemlig, som jeg nu skal forsøge at vise, alle fra en eneste, der vistnok kan sættes til Tiden nærmest omkring 1550, og som jeg i det følgende vil betegne med Signaturen **X**.

Rigtigheden af denne Antagelse mener jeg at kunne omend ikke bevise saa dog gøre i høj Grad sandsynlig ved Hjælp af nogle fælles Fejl, som hverken de bevarede syv Redaktioner eller de tre, fra hvilke disse er afledede, kan antages at have faaet ved indbyrdes Paavirkning senere hen i Tiden. Fejlene er af dobbelt Art: tre uægte Tilføjelser, af hvilke den ene aabenbart er et Laan fra en anden Vise, samt en Lakune.

Den første af disse Tilføjelser træffer vi straks i Visens Begyndelse gemt i et Harmonikavers, som jeg her citerer efter **A** 2—3:

Greffuenn skulle tiill Rander[s] riide,
och didtt lod han siig raade:
och thett wor hannum for lannge spott,
hand skulle sitt liiff ther thabe.

—— ———

Icke wiill hann thitt lade fordi,
ennd wiille hannd thett freste
riider oc suene, bønder oc bomendt,
thenum wiille hann hieme gieste.

Hertil svarer **B** 1—2 **C** 2—3 Vedel 2—3. I **D** a og **D** b samt i **E** er derimod kun det første af disse to Vers bevaret, det som svarer til **A** 2, d. v. s. netop det der for allerstørste Parten bestaar af uægte Tilføjelser.

At Stamformerne for disse tre sidste Opskrifter ogsaa har manglet den anden Strofe, er ikke rimeligt; men selv om saa var, viser jo den tilbageblevne Strofe, at For-

vanskningen i ethvert Tilfælde gaar tilbage til en Form, der ligger forud for dem. Indskuddet i disse to Harmonikavers omfatter nemlig, som jeg i Kommentaren nærmere har udviklet, de tre sidste Linier af **A** 2 og første Linie af **A** 3. Resten udgjorde et Vers, hvis oprindelige Ordlyd vistnok var denne:

> Til Randers han [ɔ: Greven] segh lithæ loth,
> han wildæ bed thær fræstæ
> oc ridderæ oc gothæ mæn
> mæth wældæ hemægæstæ [1]).

Med Hensyn til den anden Tilføjelse kan vi tilsyneladende kun konstatere, at den fandtes i $\mathbf{X}_1$ og $\mathbf{X}_3$; den mangler nemlig i **E**. Men da denne Opskrift jo blot omfatter nogle faa Brudstykker, og da Tilføjelsen allerede var optaget i Visen, før $\mathbf{X}_3$ havde udskilt sig fra det fælles Grundlag, hvilket vi ovenfor saa maa være sket, inden $\mathbf{X}_1$ og $\mathbf{X}_2$ endnu dannede selvstændige Redaktioner, kan der ikke godt være Tvivl om, at den virkelig skriver sig fra **X** og derfra er gaaet over i vore Opskrifter.

Da det næppe vilde være heldigt i Kommentaren at afbryde Fremstillingen for at drøfte de ikke faa Spørgsmaal, denne Indskudsstrofe giver Anledning til, skal jeg her søge at paavise, baade til hvilken Situation den passer, og hvorledes den rimeligvis fra først af har lydt. I den Skikkelse, Verset nu har, er det temmelig ligegyldigt, hvor det anbringes: det passer lige daarligt overalt.

Formelt afviger Redaktionerne af dette Vers i de fire Opskrifter af N. E.'s Vise ikke væsentligt fra hverandre, og det findes i dem alle paa samme Plads [2]). Jeg citerer det efter **A**, som formodentlig her repræsenterer Overleveringen renest [3]):

---

[1]) Jvnfr. Kommentaren til V. 2.

[2]) **A** 28 **B** 25 **C** 24 **D**b 16 (paa dette Sted mangler et Blad i **D**a). At Pladsen i **D**b synes at være en anden, beror paa, at der mellem V. 16 og 17 i **D**b er udfaldet nogle Vers.

[3]) Af indbyrdes Afvigelser noteres: **B** har i L. 2 io fuld uel; L. 3 og 4 er stærkt ændrede. **C**'s L. 2 lyder: och det ieg torde io skielffue; L. 4 har leyde for wocter. — **D**b L. 2: adt ded ieg thorde ey skielffue.

Alder saae y mig saa red,
ieg thorde ey fuld wel skielle [1]):
greffue her Gertt, y sier well tiill,
och mandeliigen wocter ether sielffue!

Desuden forekommer Strofen i Margrethevisen [2]), hvis Opskrift **A** har den i en Form, der stemmer temmelig godt med den ovenfor citerede fra Niels Ebbesens Vise:

Rett aldrig daa wor ieg saa red,
ieg thuorde io fuld wel skieelle:
kong Albrett, sier weel tiel y dag,
och mandlig waarer seg seleff!

Det første Sted lægges Strofen i Munden paa N. E., overfor hvem Greven truer med at bryde det givne Lejde; det andet Sted svarer Hr. Ficke Find Olufsen (ɔ: Hr. Ficke v. Vitzen) med samme Strofe Kong Albrecht, da denne beskylder ham for Fejghed. Situationerne, hvori den paa disse to Steder gør Tjeneste, er altsaa helt forskellige; men ikke destomindre synes de to første Linier, forsaavidt de overhovedet giver ret Mening, at passe nogenledes godt til dem begge.

Jeg siger udtrykkelig, forsaavidt de overhovedet giver fornuftig Mening, og Paastanden kunde maaske synes dristig; thi de indeholder et Ordsprog, der aabenbart en Tidlang har været i Omløb i denne Form, saasom det ogsaa er bevaret andetsteds i en ganske tilsvarende Skikkelse: Baade i den danske og den svenske Redaktion af Peder Laales Ordsprog findes nemlig denne Talemaade. Jeg skal anføre de fire Steder, hvor Ordsproget forekommer [3]):

---

[1]) Skrivefejl for skielffue, som Rimet viser.
[2]) D. g. F. 3,566 ff. Opskr. **A** 33 **C** 19 **F** 30.
[3]) Jvnfr. C. af Petersens & A. Koch, Østnordiska och latinska medeltidsordspråk 1—2. D. Kbhvn. 1889—94. **D.** Nr. 513 og 882; **Sv.** Nr. 452 og 784.

Is pauet arta re qui non audet trepidare.
Han ær ræddher ther eij tørff skælwæ.

Qui metuit tremere didicit nimis ille timere.
Han ær møghet rædh ther eij tørf skæffwæ.

Is pavet arta re qui non audet trepidare.
Thæn ær mykith ræddir som ey thorff skælva.

Qui metuit tremere didicit minus ille timere.
Thæn ær mykith ræd ey thor skælwa.

Hvis man gaar ud fra Ordenes Form, maa Betydningen blive:

Den er ræd (meget ræd), som ej behøver[1]) at skælve

hvilket er det rene Nonsens. Men den vedføjede latinske Oversættelse og den ene af de svenske Opskrifter viser, at man i Almindelighed har forstaaet Ordsproget, som om tørff betød tør, altsaa:

Den er ræd, som ej tør (vover at) skælve

og der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at i det 16. Aarh. og rimeligvis endnu længere tilbage i Tiden var man ikke klar over Forskellen. Idetmindste forekommer i Datidens Dansk hyppigt tør, hvor Meningen ubetinget kræver tørff (thørff) og omvendt[2]).

Dog heller ikke gennem denne Fortolkning, der altsaa repræsenterer den sene Middelalders Opfattelse af Ordsprogets Mening[3]), vindes en tilfredsstillende Forstaaelse deraf,

[1]) Om tørff for tharf se Jessen i Tidsskrift for Filol. og Pædagog. 5,202. Anmk. 3.

[2]) Se Sv. Grundtvigs Note i Ordsamlingen til hans Udgave af Peter Plades Visitatsbog S. 224—225, hvor talrige Eksempler er samlede.

[3]) Den samme kommer frem i den islandske Gengivelse (jvnfr. Gudm. Jónsson, Safn af íslenzkum orðskviðum 1830. S. 367). Denne er rimeligvis i moderne Tid laant fra Dansk, hvilket ogsaa gælder om adskillige andre af de Ordsprog, der findes opførte i den citerede Samling (jvnfr. Formáli S. 16—17).

fordi det at skælve ikke er noget, man tør eller ikke tør; thi Skælven er en Refleksbevægelse og som saadan ganske uvilkaarlig.

Hvis derfor Ordsproget er overleveret i sin oprindelige Skikkelse, hviler det paa en mangelfuld Iagttagelse; men det gør disse Ordsprog ellers aldrig. Tværtimod — de udmærker sig netop ved en sjælden Friskhed og Skarphed i Opfattelsen af Livets Fænomener.

Derfor er jeg tilbøjelig til at tro, at der har indsneget sig en i formel Henseende ganske ubetydelig Fejl i Overleveringen, der dog har været stor nok til helt at omkalfatre Tankegangen. Ordsproget har vistnok fra først af lydt saaledes:

Han ær møghæt ræth, thær e thørf skælwæ.

ɔ: Den er meget ræd, der stadig behøver (føler Trang til) at skælve. Hvilket synes mig at give den rette Forstaaelse af Tankegangen, uden dog at afvige mer end et Haarsbred fra Overleveringens Ordlyd.

Overfører vi nu denne Læsemaade paa Verset fra N. E.'s Vise, kommer de to første Linier til at se saaledes ud:

Æn aldregh sa i megh swa ræth,
thæt [1]) e iegh thørftæ [2]) skælwæ.

ɔ: Endnu har I aldrig set mig saa ræd, at jeg stadig følte Trang til at skælve.

Denne Rettelse bringer os dog endnu ikke Klarhed over, hvor Strofen egentlig hører hjemme: Linierne passer i denne Skikkelse ligegodt paa Situationen baade i N. E.'s Vise og i Margrethevisen. Afgørelsen ligger altsaa i de to sidste Linier. Her foreslaar jeg da først foreløbig at se bort fra Personbetegnelsen i Tiltalen (Grev Gert og Kong Albrecht)

---

[1]) Thæt = at i en Følgesætning; jvnfr. D, g. F. 2, 113, 11; 3, 556, 10; 4, 32, 11; 4, 33, 40; 6, 11, 14; Flor. & Blansefl. 1896. Persenober 1254; Rmk. 3328. N. E.'s Vise 53.

[2]) Thørwæ forbindes med Inf. uden at D. g. F. 2, 21, 50; 2, 209, 8; 2, 216, 4.

— et af Stederne beror den jo i hvert Tilfælde paa Forvanskning, og den beviser under ingen Omstændigheder noget angaaende Ægtheden. Prøvelsen af Resten:

y sier well tiell,
och mandeliigen wocter ether sielffue

vil saa forhaabentlig give Oplysning, om Verset muligvis skal bibeholdes et af Stederne eller helt slettes.

Enten man nu opfatter det Svar, Strofen indeholder, som fremkaldt ved en Trusel, saaledes som i N. E.'s Vise, eller ved en Beskyldning for Fejghed, som i Margrethevisen, er det aabenbart ikke i Orden. I første Tilfælde venter man en Tankegang som denne: Vogt (var) eder selv! Den truede svarer altsaa selv med en Trusel mod sin Modstander. Men saa er Ordet mandelig galt. I det andet Tilfælde sker noget lignende: Den tiltalte vender her Bebrejdelsen for Fejghed mod den, der først udslyngede den, og opfordrer ham til selv at kæmpe mandelig. Her er mandelig paa sin Plads, medens Verbet (vogte, vare) ikke passer.

Endelig savner Brugen af Flertalsformen selve[1]), som Rimet kræver, og som derfor ikke kan fjærnes, Berettigelse paa begge Steder. Strofens sidste Halvdel er altsaa forvansket, og man kan vel gaa ud fra, at Ordfordelingen indenfor Linierne oprindelig ikke faldt sammen med den i D. g. F. angivne. Tilføjelsen af Egennavnene har fremkaldt en Forskydning i Rhytmen, saaledes at Linie tre maatte afkortes noget i Slutningen af Hensyn til Versemaalet, og den overskydende Rest forbindes med fjerde Linie. Under denne Forudsætning foreslaar jeg at fordele Ordene saaledes:

i ser vel til oc mandelig
wocter ether siælwæ.

---

[1]) Jvnfr. Molb. & Petersen, Danske Dipl. 1, 68; Mand. Rejse ved Lorenzen 101, 12; Nyrop. Gildeskr. 1, 21; Jyske Lov. 2, 22.

Fremdeles taler Indholdet af første Versehalvdel for, at den, der her førte Ordet, forsvarede sig mod en Beskyldning for Fejghed; thi Meningen af de to foregaaende Linier kan jo i Korthed gengives saaledes: Mig har du aldrig set ræd. Den Formodning ligger derfor nær, at sidste Halvdel af Strofen indeholdt Beviset for denne Paastand: kun saaledes faar Udsagnet den fornødne Vægt og bliver mer end det blotte Pral. Tænker man sig nu — saaledes som Tilfældet jo er i Margrethevisen — at det Ordskifte, hvoraf Strofen dannede et Led, foregik paa Valpladsen, vilde det være naturligt, om den talende søgte Beviset for sit Mod i de Gærninger, han dér havde udført, og ud fra denne Tankegang vil jeg da forsøge en Restitution, der i lydlig Henseende slutter sig nær op til den forvanskede og meningsløse Overlevering.

Vi saa jo ovenfor, at der maa gemme sig Fejl bag Ordene mandelig og wocter; derfor begynder vi med dem. Det første er i Overleveringen opfattet som et Adverbium, men da Liniens Mening notorisk er forvansket, er vi ikke bundne til denne Opfattelse: Ordet kunde jo ifølge den Situation, jeg har forudsat, oprindelig godt have været brugt som et Substantiv i Betydningen: Lig af faldne Mænd, Menneskelig (mannæligh[1]). Hvis denne Antagelse er rigtig, maa dette Ord fra først af have staaet som Objekt for Verbet se (ser wel till) i Verseliniens Begyndelse, og Misforstaaelsen af dets Betydning var sikkert Grunden til, at denne Forbindelse blev sprængt. For at genoprette den behøver vi kun i Stedet for det ogsaa fra Versemaalets Side urigtige oc at indsætte Pronominet thessæ, saa er Linien, baade hvad Meter og Tankegang angaar, i Orden. Betydningen bliver altsaa:

Læg nøje Mærke til disse Lig af faldne Mænd.

---

[1]) Smlgn. med Hensyn til dette Udtryk Lucidarius S. 8 mannæ moth; D. g. F. 1, 48, 32; 2, 200, 51 mandeblod; 2, 84. 8 mandeben; 2, 206, 20 mandemord; 4, 492, 1 mandeskade og i moderne Dansk Ordet Mandefald.

For fjerde Linies Vedkommende vil vi tage vort Udgangspunkt i Flertalsformen siellffue (siælwæ), der er sikret ved Rimet paa skielffue (skælwæ). Pronominet staar her i Genstandsform Flertal, og vi kan derfor med ikke ringe Sandsynlighed for at træffe det rette formode, at dette Ord var Objektet for det Verbum, der er overleveret os i den gale Form wocter. Da vi nu ved Behandlingen af den foregaaende Linie kom til det Resultat, at her rimeligvis var Tale om Lig af faldne Mænd, ligger det baade lydligt og fra Tankens Side nær at forsøge, om ikke Fortidsflertalsform af Verbet wæghæ woghæ ɔ: dræbte skulde kunne give den rette Løsning.

Endnu skal jeg blot, inden jeg fremsætter min Formodning om, hvorledes Linien har lydt, gøre opmærksom paa, at ether jo ikke er noget reelt Flertal, men — om jeg saa maa sige — kun et Tiltaleflertal, der sprogligt ikke kan forbindes med siælvæ; det maatte, hvis alt var rigtigt overleveret, hedde ether siælf. Vi kan derfor roligt gaa ud fra, at ether er en Forvanskning, indført i Teksten som en Følge af den genemgaaende Misforstaaelse, der saa grundigt har hærget Versets sidste Halvdel. Af Slutningsliniens oprindelige Bestand har vi altsaa efter min Formening kun Ordene woghæ og siælwæ at bygge paa, og disse maa forbindes paa en saadan Maade baade indbyrdes og med det foregaaende, at Versemaalets Fordringer fyldestgøres, og denne Linie kommer til at indeholde Beviset for den talendes tapre Gærninger; thi dette sidste krævede jo den Situation, vi forudsatte, og da tredie Linie intet indeholder desangaaende, maa Beviset altsaa findes i fjerde.

Alle disse Fordringer fyldestgøres, saavidt jeg kan skønne, naar vi supplerer det manglende saaledes:

Æi woghæ the segh siælwæ.

Med disse Ændringer og Tilføjelser kommer Strofen da til at lyde:

Æn aldregh sa i megh swa ræth,
thæt e iegh thørftæ skælwæ.
Se wæl til thessæ mannæligh:
Æi woghæ the segh siælwæ!

Den talende peger altsaa som Bevis paa sit Mod og sin Tapperhed paa de Fjender, han nys har fældet, og siger: „Se vel paa Ligene af de Mænd, her ligger: de har visselig ikke dræbt sig selv". Omsat i mere ligefremme og mindre beskedne Udtryk vil den sidste Linie kunne gengives saaledes: „Det er mig, der har fældet dem."

Er denne Formodning rigtig, saa er det ogsaa dermed givet, at Strofen hverken hører hjemme i N. E.'s Vise eller i Margrethevisen; thi Niels Ebbesen beskyldes ikke for Fejghed, og i Margrethevisen svarer Hr. Ficke van Vitzen paa Kong Albrechts Beskyldning, før Kampen endnu er begyndt. Han kan altsaa umuligt som Bevis for Bebrejdelsens Uretfærdighed have henvist til sine Bedrifter paa selve Slagmarken.

Desuden er der ogsaa en anden Omstændighed, som tydeligt viser, at Strofen ikke fra først af kan have haft Plads i nogen af disse Sange. Begge Steder findes nemlig endnu de rette Vers, som indeholdt henholdsvis Hr. Ficke van Vitzens og N. E.'s Svar.

Det første er bevaret i **A** 34 **D** 19 **E** 27[1]) af Margrethevisen. Af Replikskiftet mellem Kongen og Hr. Ficke, der foreligger renest i **D**, vil enhver straks kunne se, at det med N. E.'s Vise fælles Vers er en uægte Tilføjelse. Kong Albrechts Bebrejdelse og Svaret derpaa lyder i restitueret Skikkelse saaledes[2]):

---

[1]) I **B** fattes baade Indskudsverset og Hr. Ficke von Vitzens Svar, i **C** 18 og 19 er begge Dele sammenarbejdet; i **F** (Vedels Tryk) er Svaret fuldstændig omdigtet.

[2]) I **D**'s Tekst, som jeg har lagt til Grund, ser begge Stroferne saaledes ud:

Det melthe kong Albritt,
for hand løstet daa at byde:
„Erst du reedt for dit liff
daa rid bort offuer enn side!"

(**A**: tha holt deg offuer tiell enn sydde.

Thæt mæltæ konning Albret tha,
ham lystæ thær at bithæ:
Um thu est ræthær for thit lif,
halt (rith) ywær til en sithæ.

Thæt swaræth ham hr. Fiche tha,
sin hæst wæl kundæ rithæ[1]):
I sættæ megh i frammærst leth[2]);
iegh thør oc fulwæl bithæ.

I N. E.'s Vise er den rette Sammenhæng ikke slet saa haandgribelig: den indskudte Strofes generende Overflødighed fremtræder ikke her ved første Øjekast, fordi det ægte Vers mangler baade i Haandskriftgruppen $\mathbf{X}_1$ og $\mathbf{X}_3$ og i $\mathbf{X}_2$ ligger lidt mere af Vejen.

Grevens Trusel tænker jeg mig oprindelig har haft denne Form[3]):

Det svarede Fincke Findtzen,
sin hest kunde hand vel ride:
„I setter mig i det fremmeste leed!
ieg tør og fuld vel bide.“

At bithæ betyder at holde Stand, møde Fjenden; at haldæ (hvis A's Læsemaade, som jeg tror er den rette, foretrækkes) er her det samme som at styre sin Hest i en vis Retning.

1) ɔ: som sin hæst cet.

2) ɔ: Række, Orden.

3) Restitutionen hviler paa **A** 27:

Riid du bortt, Niels Ebiissøn!
ieg wiill diig icke høre:
eller ieg briider mine brønner (!) po dieg,
som ieg thør fuld well giøre.

og **C** 23:

Hør thu det Niels Ebbissen,
och vilt du migh icke høre:
da skal ieg bryde min leiden offuer dig,
som ieg tør fuld vell giøre.

Ællær betyder her ellers. Begrundelsen af Enkelthederne i Restitutionen findes i Kommentaren.

Thu rithæ bort Niels Ebbessøn,
iegh wil thegh ænktæ høræ;
iegh brytær ællær leidæ min,
som iegh thør fulwæl gøræ.

Svaret herpaa er, som jeg ovenfor berørte og i Kommentaren nærmere har udviklet, rimeligvis det sidste af de i Vedels Tryk mellem V. 29 og 32 urigtigt indskudte Vers, der i hans Gengivelse lyder saaledes:

En Førstelig Leide haffue i mig giffuen,
om ieg den ellers maa nyde:
Haffue i, Greffue Gert, noget ont i Sinde,
det kand eder selff fortryde.

Rimeligvis har Strofen allerede i Vedels Kilde været flyttet bort fra sin rette Plads; thi den staar ogsaa i **E** paa samme Sted. Men at Verset hører hjemme netop her lige efter Grevens Trusel, fremgaar jo noksom baade af den indre Sammenhæng mellem de to Strofer og af Umuligheden i at anbringe det noget andet Sted, uden at der gøres Brud paa Tankegangen og Versenes logiske Følge. For at lette Forstaaelsen gengiver jeg ogsaa dette Vers i restitueret Skikkelse[1]):

En fasteligh leidæ gaf i megh,
at frith iegh maattæ nytæ:
at (um) nu i hawær annæt sind
skal ethær sialf fortrythæ.

Angaaende den tredie Tilføjelse kan jeg fatte mig i større Korthed. Den findes i Scenen, der skildrer N. E.'s Forsøg paa ved List at skaffe sig Adgang til Grevens Herberg. Greven opfordrer her det foregivne Bud til at møde næste Dag i Brødreklosteret. Paa denne Opfordring svarer N. E. i **A** 49—50 saaledes:

[1]) Med Hensyn til Enkelthederne i Restitutionen henvises ligesom tidligere til Kommentaren. Her skal blot bemærkes, at fasteligh betyder sikker, tilforladelig, og at Meningen af anden Linie er, for at jeg kunde nyde Fred.

Hør i thett Greffue Giertt:
i dueller icke forlennge.
Ribe thett er bestollit,
Kolling thett er brentt.

Ribe thett er bestaallitt,
oc Kolling thett er brentt:
thett wiill ieg for sandingen siige:
Niels Ebiissen hand er henngtt!

I **B** svarer hertil uden væsentlige Afvigelser V. 43—44; i **C** 42 er kun bevaret den Strofe, der svarer til det første af disse to Vers, i **D** a 40 og **D** b 35 den, der svarer til det sidste. Fragmentet **E** kommer ikke i Betragtning, da det stopper før denne Scene; Vedel har begge Stroferne som V. 60—61.

Sammenhæng og Mening giver aldeles uomtvisteligt, at det sidste af disse to Vers maa være en uægte Tilføjelse. Et saadant Udsagn i det foregivne Buds Mund maatte nemlig straks vække den heftigste Mistanke hos Greven, fordi det røbede den krasseste Uvidenhed om de faktiske Forhold. Grevens Søn Henrik opholdt sig dengang i det sydlige Jylland og kunde aldeles intet vide om, hvorledes det var gaaet N. E., efter at han for faa Timer siden var redet bort fra Mødet, og Meldingen fremtræder jo som et Led af de Efterretninger, Budet bringer fra Sønnen. Hvem skulde vel ogsaa trods Grevens givne Lejde, der endnu stod ved Magt, og sikkert meget mod hans Villie, i Løbet af Eftermiddagen have holdt Standret over N. E.?

Det hele er Nonsens og har kun Betydning som Middel til at belyse de bevarede Opskrifters indbyrdes Forhold: **A** og **B** vidner om, at Strofen fandtes i $\mathbf{X}_1$, og dette Vidnesbyrd afkræftes ikke ved, at den fattes i **C**; thi denne Redaktion er netop i disse Partier meget hullet, og at der just paa dette Sted er en Lakune i Teksten, fremgaar deraf, at ikke blot dette Vers, men ogsaa den paafølgende Strofe — den der svarer til V. 50 i den restituerede Tekst

— er gaaet tabt. Baade **D** a og **D** b har af de to anførte Vers kun det uægte, hvilket sikkert betyder, at deres Stamform X_3 oprindelig havde dem begge, thi det uægte forudsætter og er tildels dannet over det ægte. Men selv om dette ikke var Tilfældet, er det dog alligevel givet, at idetmindste den forvanskede Strofe fandtes i X_3. For X_2's Vedkommende har vi her kun Vedel at holde os til, da **E** ikke naar saa langt ned i Beretningen, og hans Gengivelse af Versene afviger ikke blot betydeligt fra de øvrige Opskrifters, men har ogsaa alene bevaret Adverbiet hart, der sikkert stod i den oprindelige Tekst, thi kun med denne Tilføjelse faar Efterretningen om Ribes Belejring en glædelig Betydning for Greven (Byen er paa Nippet til at overgive sig). Af disse Omstændigheder kan vi slutte, at Vedel ikke selv har givet Versene deres afvigende Form, men maa have taget dem i denne Skikkelse fra hans nu forsvundne Kilde, og dette vil, efter hvad jeg i det foregaaende har udviklet, sige det samme som, at begge Strofer fandtes i X_2. Følgelig maa det uægte Vers allerede have tilhørt den fælles Stamform, fra hvilken X_1, X_2 og X_3 udgik.

Dette var de tre Tilføjelser, som jeg mener med ikke ringe Sandsynlighed kan føres tilbage til **X**, da de enten findes i vore Opskrifter af Visen eller fandtes i deres nærmeste Kilder og næppe kan antages at være gaaet over fra nogle af dem til andre ved Paavirkning i en senere Tid. Lakunen, om hvilket det samme gælder, findes efter V. 56 i den restituerede Tekst og er først bemærket af Svend Grundtvig[1]):

Da N. E. er brudt ind i Grevens Herberg, foreslaar denne ham at slutte Forlig, men afvises med de Ord: „Icke sagde thu saa y gaar cet.“ (**A** 55). Derpaa følger Svendens Opfordring til ikke at spilde Tiden med lang Snak og umiddelbart derefter dette Vers[2]):

---

[1]) D. g. F. 3, 510 Noten u. T.
[2]) Citeret efter **C** 47.

Jeg haffuer huercken slot eller feeste
att gieme saa rig en fange:
bruger nu baade suerdt och spiud,
och lader dennem haffue deris gang!

som sikkert nok indeholder Niels Ebbesens Svar paa en Bøn fra Grevens Side om at tage ham til Fange. Men i ingen af vore Opskrifter findes mindste Spor af en saadan Anmodning. Den Strofe, der indeholdt Grevens Bøn om Skaansel, maa altsaa være udfaldet. I **B** mangler desuden N. E.'s Svar, hvorved Skildringen af Situationen bliver endnu mere abrupt.

Disse faa Enkeltheder er naturligvis langt fra tilstrækkelige til at benyttes som Grundlag for en Karakteristik af **X**; de skal ogsaa kun tjene til at gøre Eksistensen af en fælles Stamform sandsynlig, og de udelukker slet ikke, at den fælles Kilde muligvis kan have været ret gammel og repræsenteret Visens Tilstand paa et forholdsvis tidligt Stadium i Udviklingen. Dog tror jeg ikke, at der vil kunne anføres nogen vægtig Grund til Gunst for en saadan Antagelse. Tværtimod, der er adskilligt, som taler imod den. Navnlig har jeg for Øje én Strofe, som med Sikkerhed kan henføres til Versebestanden i **X**, og hvis Affattelsesform bestemt tyder paa, at denne Redaktion ikke kan rykkes længere tilbage i Tiden end til Midten af det 16. Aarhundrede. Jeg sigter til V. 48 i den restituerede Tekst, der svarer til **A** 48 **C** 41 **D** a 16 **D** b 34 Vedel 58[1]).

Greven opfordrer her det foregivne Bud, som han af Forsigtighedshensyn ikke vil indlade i sin Bolig ved Nattetide, til at møde ham mellem Messe og Ottesang i

[1]) I **B** findes Verset ikke; men denne Redaktion viser, som vi ovenfor saa, en saa nøje Overensstemmelse med **A** og **C**, at der ikke kan være Tvivl om, at den gaar tilbage til samme Stamform som disse, og at dens mange Lakuner, deriblandt ogsaa denne, skriver sig fra en senere Tid. — **E** omfatter ikke dette Parti af Visen; men da Strofen findes i denne Skikkelse i **D**, der udskilte sig fra **X**, før X_1 og X_2 dannede selvstændige Redaktioner (jvnfr. ovenfor S. 51), maa den allerede i **X** have haft den forvanskede Form.

eller ved Brødreklostret. Meningen er tydeligt nok, at Budet skal komme igen næste Morgen, naar det er blevet lyst. Men den givne Tidsbestemmelse „mellem Messe og Ottesang“ er ganske taabelig og maa bero paa en Forvanskning, da Ottesangen faldt ved Solens Opgang, Messen først noget senere paa Dagen. Den Uvidenhed om de kirkelige Tider, som lægger sig for Dagen i disse Ord, er vistnok ganske utænkelig hos en Katholik, og Forvanskningen kan derfor næppe være indkommet i Teksten før en Stund efter Reformationen. Den kan kun skyldes Mennesker, for hvem disse Ting var blevet et Abracadabra, der ingen Betydning havde. Paa den anden Side gaar det heller ikke an at rykke **X** for langt ned i Tiden; thi de ældste af vore Opskrifter skriver sig fra Slutningen af det 16. Aarh., og der medgik dog vistnok en Del Aar, før den Udvikling var afsluttet, hvis Resultat foreligger i de bevarede Haandskrifter. Jeg antager derfor, at deres fælles Stamform med en ikke ringe Sandsynlighed kan henføres omtrent til Midten af det 16. Aarh.

Med disse Resultater for Øje vil den, der har Kendskab baade til Lighederne og Forskellen mellem Repræsentanterne for vor Overlevering, uvilkaarligt spørge sig selv, under hvilke ydre Betingelser den foreliggende Tradition da har udviklet sig. Thi det kan jo ikke nægtes, at selv den, der omhyggeligt gør sig bekendt med disse Gengivelser, ingenlunde straks bliver opmærksom paa, at de efter Slægtskab falder i bestemte Grupper, og at disse Grupper rimeligvis gaar tilbage til en fælles Stamform: Ulighederne er mange og hyppigst baade store og iøjnefaldende, medens Lighederne kun ved nærmere Undersøgelser træder skarpt frem og meget sjældent viser sig som ordrette Overensstemmelser. Hertil kommer saa, at vor Archetypus rimeligvis skriver sig fra Midten af det 16. Aarh., medens af Haandskrifter idetmindste **A** og **C** gaar tilbage til Tiden før 1600, saa at Stamformerne for de enkelte Grupper (X_1 X_2 X_3) maa have

foreligget færdigdannede noget tidligere. For en meget stor Del har altsaa vor Overleverings — Degeneration vil jeg snarest kalde det — fundet Sted indenfor et Tidsrum af knapt 40 Aar. Under disse Omstændigheder kan det slet ikke nytte at søge Fænomenet forklaret ved Hjælp af den skriftlige Overlevering alene; thi at direkte Afskrivning har spillet en ganske forsvindende Rolle paa dette Omraade, synes mig indlysende: De Fejl og indbyrdes Uoverensstemmelser, der opstaar, naar et Værk forplantes ad denne Vej, er af en hel anden Art end dem, vi har at gøre med i disse Opskrifter. Der kan kun være Tale om at søge den væsentligste Aarsag til vore Viseteksters sørgelige Opløsningstilstand i mundtlig Overlevering gennem Foredrag og Udenadslæren paa lignende Maade som i Visesangens Blomstringstid; thi kun den menneskelige Hukommelse gengiver det modtagne i en saa individuel Skikkelse, som Tilfældet er her. Endnu langt ned i det 16. Aarh. har altsaa mundtlig Overlevering spillet en mindst lige saa stor — rimeligvis langt større — Rolle ved disse Visers Forplantning fra Slægt til Slægt end skriftlig Optegnelse. Begge Overleveringsformer har ialtfald dengang herhjemme — ligesom nutildags paa Færøerne — gaaet Haand i Haand, og hver givet sit Bidrag til Dannelsen af den Adelstradition, der er naaet ned til os[1].

I vore Opskrifter viser Sporene af den mundtlige Tradition sig paa to forskellige Maader: Først og fremmest er det jo den, der har udformet dem til Individer og givet dem deres Særpræg ved at udelade nogle Vers, indskyde andre, ændre Udtryk og flytte om paa Ordstillingen, hvorved de fra samme Kilde udsprungne Versioner hurtigere eller langsommere fjærnede sig fra hverandre. Men efter at der i Tidens Løb var dannet Særformer af samme Vise, paavirkede disse atter til en vis Grad hinanden.

[1] Smlgn. de S. 74 ff. fremsatte Bemærkninger.

Den, der havde lært Visen udenad i én Skikkelse, fik ikke sjældent Lejlighed til at høre den foredraget paa en anden Maner, optog uvilkaarligt en og anden Enkelthed fra den ny Version og forplantede Visen videre med denne Ændring. Herved maatte der undertiden fremkomme mærkelige og tilsyneladende uforklarlige Overensstemmelser mellem Opskrifter, der ellers var temmelig forskellige, eller omvendt Afvigelser mellem ensartede.

For saa vidt den Slags Fænomener optræder spredt og pletvis, maa de betragtes som tilfældige Laan, der ifølge deres Oprindelse — et kortvarigt Møde i samme Hjærne — ingen Betydning har ved Bestemmelsen af de forskellige Viseredaktioners Herkomst. Vi træffer dem naturligvis også i denne Vise, og for at forebygge mulige Misforstaaelser og Fejlsyn skal jeg anføre et Par Eksempler:

I det uægte Harmonikavers, der er fælles for alle vore Opskrifter (**A** 2 **B** 1 **C** 2 **D** a 1 **D** b 1 **E** 1) var Rimordene fra først af rimeligvis rade—lade; men i en eller anden Redaktion, som hørte til Gruppen $\mathbf{X}_1$, er det engang, formodentlig ved en Hukommelsesfejl, blevet ændret til rabbe—thabe, og denne Forandring er trængt fuldstændig igennem i **C**, men kun halvt i **A** og slet ikke i **B**, skøndt disse tre Opskrifter sikkert er udgaaet fra samme Stamform. Endvidere er Ændringen herfra trængt ind i **D** Gruppens ene Aflægger **D** a, men ikke i den anden **D** b, uagtet begge hører saa nøje sammen, at Grundtvig mente sig berettiget til at sammenarbejde deres Tekster til én.

Flest Spor af saadan tilfældig Paavirkning finder vi i **D** Gruppen, og det er ganske naturligt, da den i det Hele taget er den mest forvildede og forvanskede. Paavirkningen udgaar tydeligt nok fra Gruppe $\mathbf{X}_1$, der formodentlig har været den mest udbredte, og har hyppigst sat Spor i **D** b, hvilket maaske alene har sin Grund deri, at **D** a kun er et Fragment.

Saaledes var de ægte Rimord i **A** 13 **B** 11 **C** 10 **D** a 10 og **D** b 10 sikkert made—plade; men i **B** og **D** b er plade

blevet til skare, i **D** a til plare, der nærmest synes at maatte betragtes som en monstrøs Mellemform. Paa lignende Maade er vistnok **D** b 24 og 25 paavirkede af en eller anden nu tabt Opskrift af $\mathbf{X}_1$ Gruppen[1]).

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 38 og 41.

DET TABTE OMKVÆD.

VISEN er paa et enkelt eller muligvis nogle faa Vers nær fuldstændig bevaret. Dog har den mistet et meget væsentligt Led i Kompositionen — Omkvædet.

Der kan ikke være nogen Tvivl om, at den baade er digtet som Dansevise og i sin Tid ogsaa har været benyttet som saadan. Saavel Strofens metriske Bygning, der er karakteristisk for den senere middelalderlige Dansevise, som den Omstændighed, at alle de danske Digte, som mundtlig Tradition ellers har bevaret os fra det 14. Aarh., udelukkende er Danseviser, gør det højst usandsynligt, at alene denne, der i alle andre Henseender er mærket af det samme Racepræg, skulde danne en Undtagelse. Hvor skal vi da søge Grunden til, at et af de for denne Digtart mest karakteristiske Tilbehør, uden hvilket der slet ikke kunde danses efter Visen, mangler i alle vore Opskrifter?

Som adskillige andre intrikate Spørgsmaal paa Folkevisedigtningens Omraade har ogsaa dette givet Anledning til en Kontrovers mellem Professor Joh. Steenstrup og afdøde Rigsarkivar A. D. Jørgensen. Den første hævdede i sin Bog om Folkeviserne, at oprindelig havde disse alle haft Omkvæd. Naar dette nu ved nogle Viser manglede, var Grunden for nogle faas Vedkommende den, at de i Tidens Løb havde sat det til: Resten var ikke ægte Folkeviser og kunde derfor slet ikke komme i Betragtning ved Drøftelsen af dette Spørgsmaal[1]).

---

[1]) Smlgn. Steenstrup, Vore Folkeviser S. 88—112.

I den Anledning gør Jørgensen ikke uden Malice opmærksom paa[1]), at det for Vurderingen af N. E.'s Vise, som Steenstrup med Rette sætter højt, vilde have været heldigst, om ogsaa Kontraprøven var blevet gjort, og det var blevet eftervist for enkelte af disse faa Undtagelser, at de skøndt uden Omkvæd dog var ægte Folkeviser. „Det bliver" siger han til Slutningen „altid en højst betænkelig sag for denne vise (ɔ: N. E.'s Vise), at den i ingen af sine bevarede 5 håndskriftformer lige sålidt som i den overlevering, Vedel har kunnet efterspore, har noget omkvæd. Har den aldrig haft noget — og dette synes unægtelig at ligge nærmest —, eller har den sat det over styr? „Her er nu tvende kår, og intet af dem er godt."

Prof. Steenstrups Sondring mellem ægte og uægte Folkeviser skal jeg ikke indlade mig paa at forsvare. Efter min Formening kan den ikke opretholdes. Jeg indrømmer gærne, at de Viser, han kalder uægte, gennemgaaende er ret tarvelige Produkter, rimeligvis fra en temmelig sen Tid, og tildels talentløse Efterligninger af fremmede Mønstre. Men andet og mere har han ikke godtgjort. Med hvilken Ret han betegner dem som uægte, indser jeg ikke. De er overleverede til os ad samme Vej som de øvrige; bortset fra, at de ligesom adskillige „ægte" Viser mangler Omkvæd, er Typen, Stilen og Metret ubetinget Folkevisens. Følgelig maa ogsaa de betragtes som et ægte Led af vor middelalderlige Visedigtning, og selv om de just ikke kan henregnes til dens Perler, er de dog gennemgaaende fuldt saa gode som adskillige af den hjemlige Husflids originale Fabrikata.

Men naar man lader denne uigennemførlige Sondring falde, ser jeg ikke, at der kan rejses nogen væsentlig Indvending mod den Antagelse, at alle de Folkeviser, som nu mangler Omkvæd, engang havde et saadant ligesaavel som de øvrige, men i Tidens Løb har sat det til.

At en Vise kunde miste sit Omkvæd, er jo ikke i og for

[1]) Hist. Tidsskrift 6. R. 3. Bd. 76—77.

sig saa mærkeligt. Hukommelsen svigtede saa tidt overfor andre Dele af den, hvorfor skulde saa ikke det samme kunne ske med Omkvædet?

Rigtignok mistede den Vise, der ramtes af dette Uheld, sin livsfornyende Talisman og gled vel undertiden alene af denne Grund langsomt ud af Erindringen, saalangt Tabets Grænser rakte. Ialtfald kunde den foreløbigt ikke bruges til at danse efter. Skulde Invaliden vinde sin Førlighed igen, maatte Skaden nødvendigvis repareres. Hertil krævedes nu ganske vist ikke nogen Mirakelkur; man udstyrede nemlig simpelthen Visen med et nyt, som i Almindelighed blev laant andetsteds fra, uden smaaligt Hensyn til, om det passede i Sammenhængen.

At denne Fremgangsmaade i Tidens Løb udviklede sig til en hævdvunden Praksis blandt Visetraditionens Bærere, kan tydeligt ses af den Anvendelse, der undertiden gøres af de bevarede Omkvæd: En Del af disse maa nemlig samtidig gøre Tjeneste paa flere forskellige Steder, er altsaa idetmindste nogle af Stederne laante, og for enkeltes Vedkommende kan det med temmelig stor Sikkerhed siges, i hvilken Vise de oprindelig hørte hjemme[1]).

[1]) Jeg skal anføre nogle Eksempler:

D. g. F. Nr. 1, den sikkert meget sene Vise om Tord af Havsgaard, har i alle sine tre Opskr. Omkvædet „Saa vinder (mand) hand Suerchen," som aldeles ikke staar i noget Sammenhæng med Visens Indhold og vistnok er laant fra D. g. F. Nr. 186 (D. g. F. 3, 225, 26), hvor det ogsaa findes, og hvor Egennavnet bestemt tyder paa, at det hører hjemme.

D. g. F. Nr. 3 har i Opskr. E (D. g. F. 1, 22) laant det til Visen om Hagbart og Signe hørende Omkv. „Huad heller I vinde mig eller en saa vænen (ɔ: e swa wæn en) Mø."

D. g. F. Nr. 6 har i alle Opskr. (D. g. F. 1, 58 ff.) til Omkvæd faaet en Stump (I lyder oppaa raadet) af det, hvis rette Plads vistnok er i Nr. 342 (D. g. F. 6, 150 ff.), og som der oprindelig havde Formen: „I lythæ upa rath, i lythæ ækki upa urath."

D. g. F. Nr. 10 har i en af sine mange Opskrifter E (D. g. F. 1, 151) laant det Omkvæd, der hører til Nr. 325 (D. g. F. 6, 35 ff.): „De legte en leeg, og leegen var alt udaff vrede."

Naar vi saaledes ser et Omkvæd — ganske som ellers enkelte Vers eller Versserier — gaa paa Vandring, blive indpodet paa en fremmed Stamme og i Tidens Løb gro fast dér, kan Grunden kun have været den, at Pladsen var ledig, og at det udfyldte et Hul eller afhjalp et Savn paa sit ny Hjemsted. Thi fra først af har ingen Vise haft to Omkvæd at skifte med efter Forsangerens Behag[1]).

En saadan Anskuelse forliges ogsaa særdeles vel med den Kendsgærning, at adskillige Viser faktisk er overleverede med flere Omkvæd — en Opskrift har et, en anden et andet[2]). Lad os nemlig sætte, at en eller anden Vise havde vundet Yndest og derigennem opnaaet Udbredelse i vide Kredse. Mistede den nu i en eller flere Egne af Landet sit oprindelige Omkvæd og fik Skaden udbedret hvert Sted med et nyt, var det jo ganske naturligt, at begge holdt sig, og i Tidens Løb kunde det Tilfælde let indtræffe og er indtruffet, at en Vise, der gik over i den skriftlige Tradition, blev optegnet hist med et, her med et andet Omkvæd, af hvilke intet behøver at være det oprindelige.

Saa vidt er alt forstaaeligt. Men hvor skal man da søge Grunden til, at ikke alle bevarede Viser har faaet Tabet erstattet?

Om en Del af dem gælder det utvivlsomt, at de har mistet Omkvædet paa et Tidspunkt, da der ikke længer var nogen tvingende Grund til at erstatte

---

Omkvædet, der hører til D. g. F. Nr. 21 (1, 321), er benyttet i Nr. 41 Opskr. A (2, 82).

D. g. F. Nr. 396 har i Opskr. B og C (7, 114 ff.) et Omkvæd, der vistnok hører hjemme i Nr. 47 (2, 114 ff.).

[1]) Ganske vist anvendtes der, især i Viser med toliniede Strofer, meget hyppigt to, ja endog flere Omkvædslinier, dannede af samme Stevstamme, som under Foredraget i bestemt Rækkefølge skiftevis indskødes mellem Strofens Linier. Men den Slags Omkvæd maa betragtes som et flerleddet Omkvæd, ikke som flere forskellige, af hvilke Forsangeren kunde vælge det, han tilfældigvis huskede eller syntes bedst om.

[2]) Saaledes D. g. F. Nr. 4, 10, 32, 37, 40, 41, 47, 76 og mange flere.

dette Tab mer end et hvilketsomhelst andet, Visen i Tidens Løb havde lidt. De er nemlig kommet til os enten gennem trykte Bøger[1]) eller som sene Flyvebladstekster[2]), og dengang fungerede vedkommende Vise ikke længer som Dansevise: den var et yndet Sang- eller Recitationsnummer, hverken mer eller mindre.

Men Resten — de der ikke er kommet til os som Flyvebladstekster[3]) f. Eks. Niels Ebbesens Vise — har ogsaa de mistet Omkvædet paa en Tid, da Visen ikke længer blev sunget til Dans?

Ved første Øjekast synes en saadan Antagelse at aabne Døren for mislige Konsekvenser; thi derom kan der ikke tvistes, at f. Eks. alle Opskrifterne af N. E.'s Vise, efter at de paa et temmelig sent Tidspunkt (efter 1550) var udskilte fra den fælles Stamme, har faaet deres Særpræg ved at leve nogen Tid igennem paa Folkets Læber, inden de havnede i de kendte Visebøger eller disses Originaler. De indbyrdes Afvigelser, vi finder imellem dem, er nemlig, som et flygtigt Blik paa vore Opskrifter lærer, gennemgaaende af den Art, at de for største Delen kun kan være opstaaede gennem mundtlig Tradition. Tænker vi os Visen forplantet udelukkende gennem Afskrifter, bliver det en Gaade, hvorledes de kunde fremkomme.

Her paatrænger sig derfor det Spørgsmaal: Var der muligvis en Tid, da disse Viser ogsaa indenfor Adelens Kredse kun eller dog i en overvejende Grad blev reciterede

---

[1]) F. Eks. Nr. 96 (D. g. F. 2, 518 ff.).

[2]) F. Eks. D. g. F. Nr. 15 (1, 219).

[3]) F. Eks. D. g. F. Nr. 5 (1, 44 ff.): Omkvæd mangler i alle tre Opskr.
Nr. 18: Omkvæd mangler i Opskr. C (1, 243 ff.).
Nr. 31 (1, 398 ff.): Omkvæd mangler i alle tre Opskr.
Nr. 103 (2, 544 ff.): Omkvæd mangler i begge Opskr.
Nr. 151 (3, 438 ff.): Omkvæd mangler i Svannings Hdskr. og i Vedels Tryk; men Vedel har gennem mundtlig Overlevering kendt Visens Omkvæd andetsteds fra (jvnfr. D. g. F. 3, 433).
Nr. 162 (2, 603): Omkvæd mangler i Vedels Tryk.

eller sungne som Musiknumre uden ledsagende Dans? Thi under denne Forudsætning, men ellers ikke, forstaar man, at en Vise uden Omkvæd kunde spalte sig i forskellige indbyrdes stærkt afvigende Varianter.

Jeg har tidligere i Forbigaaende berørt, at disse Sange selv i Dansevisernes Blomstringstid langt fra udelukkende blev foredragede til Dans, og skal her kun tilføje et Par ret karakteristiske Eksempler.

Det ene er et Citat af Frans Wormordsens Fortale til Oversættelsen af Davids Salmer (1528) og angaar vel ikke Visernes Blomstringsperiode, snarere Dekadencetiden; men at det Forhold, han retter sin Filippika mod, havde Aarhundreders Hævd, kan ikke betvivles. Hans Ord lyder saaledes:

„Nu wel an y edele herschaff (o: Anders Bilde til Søholm og hans Hustru Fru Petronille Olufsdatter, hvem Bogen tilegnes) annammer fordi paa eder hoffgaard thenne aller edeliste konge David met al ære oc tyckt og lader her effter fare andre løssactige wyser. ther dranckere oc bolere haffue dictedt wdi syndig oc wbeqwem handel oc pleie fordi at siwnge met løssactige noder oc stæmme[1]) ther (thess wær) nw almenelige qwedis paa hoffgaarde oc ij herre hws. then ewige Gud til een stor haandhed oc foracgt. oc mange wskyldige børn och menniscekir til eet syndigt exempel. saa ath mange kwnde tale oc qwæde synd før en the anten kunde giøre synd eller wijde hwad synd er."

Det andet Eksempel, der vel nok er adskilligt ældre, findes i Visen om Karl og Rigmor (D. g. F. 7, 353, 19—21). Hr. Karl har forklædt sig som sin Søster Kirstin og træffer Rigmor i Kirken. Hun kender ham ikke, og da Gudstjenesten er forbi, byder hun den forklædte Kirstin hjem til sig med disse Ord:

---

[1]) Med disse Ord sigtes til Folkeviserne.

Oc hør du, liden Kierstin,
oc vill du følge mig,
saa mange viser og effuentyr
haffuer ieg at sige dig.

Saa mange viser og effuentyr
har ieg at sige dig,
oc meest om herre Karl, broder din,
hand agtet at suige mig.

Det er klart, at Jomfru Rigmor kun har haft til Hensigt at synge Viserne som Underholdning for sin Gæst, ikke at foredrage dem til Dans, hvilket ogsaa fremgaar af det tilføjede „effuentyr."

Den mundtlige Overlevering medførte altsaa, som disse Eksempler viser, at man ved adskillige Lejligheder nøjedes med at foredrage Viserne sangvis uden ledsagende Dans, og fra Midten af det sekstende Aarhundrede er denne Foredragsmaade rimeligvis blevet fremherskende indenfor Adelskredse i de fleste lettere tilgængelige Egne af Landet.

Det lader sig næppe gøre at føre direkte fuldgyldigt Bevis for, at Forholdene fra det nævnte Tidspunkt regnet udviklede sig som ovenfor angivet; dertil er Materialet langtfra tilstrækkeligt. Spørgsmaalet kan altsaa ikke afgøres med fuld Sikkerhed; men der er dog én tungtvejende Kendsgærning, som taler for at søge Problemets Løsning netop ad denne Vej. Stor Vægt lægger jeg nemlig paa den Omstændighed, at de gammeldags Kædedanse omtrent ved dette Tidspunkt — Midten af det sekstende Aarhundrede — begyndte at gaa af Mode blandt Adelen.

Dette fremgaar for det første af Viserne selv: Produktionen standser aabenbart omkring dette Tidspunkt. Hvad der af Nydigtning kan henføres til Slutningen af det sekstende og den allerførste Begyndelse af det syttende Aarhundrede er saa forsvindende lidt og saa

uendelig slet, at det minder om de sidste plumrede Dryp fra en udtørret Kilde. Men dernæst bekræftes ogsaa denne Indtrængen af ny Moder paa Dansens Omraader ved bestemte Efterretninger.

Ganske vist angaar Neocorus Vidnesbyrd[1]): „Sindt averst der Dantzleder dreyerley Artt. Erstlich darna twe unde twe dantzen, welches se einen Biparentantz heten. Den se erstliken kort vor der jungesten Veyde Ao. 1559 angevangen tho dantzen, unnd vormalz ganz unbewust gewesen, alz van fremden Orden ingeføhret" egentlig kun Forholdene i Ditmarsken, men indirekte gælder det ogsaa for Danmark. Der er ikke megen Rimelighed for, at Marskens Bondebefolkning skulde have tilegnet sig ny udenlandske Moder paa Dansens Omraade tidligere end det danske Hof og den Del af Adelen, der stod i livlig Forbindelse med Hofkredsene.

Ogsaa enkelte Udsagn i hjemlige Kilder peger bestemt i samme Retning. Saaledes siger den bekendte Skolemester Hr. Niels Bredal i sit Børne Speigel, der udkom 1568[2]):

> Tisligeste en andens Hustru, om Manden er til stede,
> Skald tu viselige dricke med oc æde,
> Dantze, snacke oc giøre teg glad,
> Thi der kommer tijt aff trætte oc had.

Bredal har ganske vist benyttet fremmede Kilder[3]); men hans Arbejde er dog for en ikke ringe Del selvstændigt, og da Originalen til de citerede Linier ikke findes i de

[1]) Neocorus, Chronik des Landes Dithmarschen ed. Dahlmann 1, 177. Kiel. 1827.

[2]) Bredal: Børnespejl, paany udgivet af H. F. Rørdam. 1894. S. 10, 1—4.

[3]) Joh. Sulpitius: De moribus puerorum in mensa præcipue servandis (Aftrykt i Rørdams Udg. af Bredals Børnespejl).
Erasmus Roterodamus: De civilitate morum puerilium. Jvnfr. Rørdams Fortale VII.

Skrifter, han har benyttet, maa man gaa ud fra, at de skyldes ham selv og sigter til hjemlige Forhold.

At dantze med en kan i ældre Dansk betyde at bruge Ukvemsord mod en[1]; men at det paa dette Sted er brugt i egentlig Forstand, giver Sammenhængen tydeligt nok. Ligeledes er det klart, at der her er Tale om Pardans ikke om Kæde- eller Rækkedans. Den unge Mand opfordres nemlig til ikke altfor ivrigt at byde gifte Kvinder op til Dans i Mandens Nærværelse: det kunde let vække hans Skinsyge.

En saadan Opbydelse til Dans fandt aldrig Sted ved de gamle Danseture. Det var ikke Skik dengang som senere hen, at Kavalererne udvalgte sig en bestemt Dame at danse med. Den „Aufforderung zum Tanze,“ man i de Tider anvendte, havde en helt anden Karakter. I Almindelighed gik man i Dansen o: valgte sin Plads i de dansendes Kæde, hvor man selv syntes. Hvis en af Deltagerne — Mand eller Kvinde — ønskede at have en bestemt Person ved sin Side under Dansen, brød man Kæden, rakte Haanden ud imod vedkommende, og han eller hun opfordredes til at træde ind paa dette Sted. En saadan Opfordring kunde imidlertid kun rettes til den, der ikke var Deltager fra Begyndelsen af, og Betegnelsen for paa denne Maade at træde ind i Kæden ved en bestemt Persons Side er i alle ældre Opskrifter at danse hos en eller ved ens hand, ikke at danse med en[2].

---

[1] Jvnfr. Univ. Jub. Bl. 1, 151.

[2] Danse hos en D. g. F. 2, 59, 10—11; 113, 6 (derimod i det tilsv. V. hos Syv. D. g. F. 114, 3: „træd her i dandsen med mig;“ ligesaa i en Optegnelse af samme Vise fra 1844); 4, 280, 9; 365, 7; ganger i dantz ved hr. Iffuers hand D. g. F. 4, 267, 15. Danse med en forekommer foruden i de anførte Viser ogsaa andetsteds; men altid i sene Optegnelser: saaledes D. g. F. 4, 233, 3 (Grev Holsteins Hdsk. fra det 17. Aarh.); 471, 12 (Optegnelse fra 1848). Med mig (i en anden Betydning end den ovenfor omtalte) er urigtigt tilføjet D. g. F. 6, 324, 2 og 8; smlgn. Opskr. B. ibid. 324, 2 og 325, 9. — Springe i dansen om den, der træder ind i Kæden, har vi D. g. F. 3, 406, 14; samme Betydning gaa i dans D. g. F. 2, 59, 9,

Det andet Sted, jeg har for Øje, sigter til et Par af de Ture, der var i almindelig Brug herhjemme ved Slutningen af det 16. Aarh. blandt det højere Borgerskab. Det lyder saaledes [1]:

Huilcken som fordantz fører och dantzer medt en erlige dannequinde, tha skulle alle de som medt dantzer icke dantze medt andre endt medt erlige dannequinder; thess ligeste medt pigerne, thager handt en pige, da schulle de alle dantze med pigerne; huo anderledes giør, bøede 4 β for huer gang. Thes ligeste huem, som thager fordantz i Compagniet offuen eller neden i huszit medt quinde eller pige, handt schall dantze adt huszit medt samme fordantz heller bøede $^1/_2$ thønde øll. Och huem som thager nogen fordantz dendt anden fordantz thill thradz och dantzer hannom emoedt och det kandt hannom schieligen offuerbeviszis, at hand giør det af hoffmoedt, dend som saadan hofmoedt beviser, bøde derfor en tønde øll. Sammeledis naar fordantz skal føres med thordiszeller (ɔ: Fakler), schall ingen hustrw eller pige optagis af sædet, førend dend hustrw eller pige er optagen aff de tuende personer [2], som dantzen schall føre. Thersom nogen det giør och de haffuer optagen nogen hustrw eller pige for dend, som de have befalning af oldermendene [och] schafferne at optage til fordantz, daa schall de thage samme person fra hannom igien och føre dend till, som fordantzen schal haffue, och hand maa lede sig effter en anden."

At disse Bestemmelser aldeles ikke passer paa middelalderlige Kædedanse, er hævet over al Tvivl. Det angives nemlig udtrykkelig, at der dansedes parvis, og at Herrerne, før Dansen begyndte, bød Damerne op, hvad man aldrig gjorde i Middelalderen. Hvis det var Kædedans, der taltes om, vilde

---

[1] Citeret efter Kjøbenhavns Diplomatarium ved O. Nielsen 6, 157 (Det danske Compagnis Laugs- og Gildeskraa fra 1582 Art. 7).

[2] Relativsætningen gaar paa Ordene dend hustrw eller pige ikke paa de tuende personer. Kun saaledes fremkommer den rette Mening, som det følgende viser.

det ogsaa være uforstaaeligt, hvorledes to Kæder kunde komme til at danse mod hinanden. Ganske vist ledede Danseturene af en Fordanser eller Fordanserinde ligesom i Middelalderen; men af Sammenhængen fremgaar det klart, at disse Ord her ikke betegner andet end, hvad man nutildags vilde kalde den opførende Kavaler og hans Dame. Rimeligvis var de Ture, disse Regler gjaldt for, forskellige Arter af Polskdans.

Disse Vidnesbyrd er ganske vist ikke talrige; men de har dog i mine Øjne en ikke ringe Vægt, navnlig fordi det trods alle Efterforskninger har været mig umuligt for Tidsrummet før 1550 at finde nogensomhelst Efterretning, der sigter til anden Dans end Kædedans. Saaledes hedder det f. Eks. i Skraaen for Slagelse Skomagersvende fra c. 1450 (C. Nyrop, Samling af Danmarks Lavsskraaer fra Middelalderen II, 132, 17 ff.): „Item naar brødernæ schulle dantze omkring byn, tha schulæ the holle hwær annen i haandæn, oc enghen schall gaa enæ omkring [paa] gaden æller i nogen gaardh at løpe, och ey ladæ therres dantz atschillies, vthen thet kan wurdhe i nogre gaardhe; huo som thet gør, han schall giælde j grot."

Den første Virkning af disse fremmede Moders Indtrængen var selvfølgelig den, at man ikke eller i ethvert Tilfælde i langt ringere Grad end tidligere dansede efter de gamle Sange. Det er klart, at der herigennem rettedes et Dødsstød mod selve Visesangen, det Baand, der havde knyttet den saa nøje til det daglige Liv, brast. Men det gaar med Udryddelsen af svundne Tiders Sæder og Skikke som med et Træ, der fældes: lange Tider igennem vokser Rodskuddene i Vejret fra den gamle Stub. Saaledes forsvandt Visesangen heller ikke med et Slag fra Adelens Kredse; den havde jo ogsaa et Indhold, gemte i sig en Skat af stemningsfuld Poesi, som Erindringen nødig gav Slip paa, og heri maa vel Grunden søges til, at mangen et af disse gamle Digte optegnedes i Poesibøger, lærtes udenad og blev sunget ogsaa af yngre Slægter, for hvem det havde mistet sin praktiske Betydning i det selskabelige Liv og

ikke var andet og mere end „een smuch gammel visse.“ Det gik altsaa med Datidens Adelstradition ganske paa samme Vis som langt senere med Bondetraditionen, der levede en rum Tid paa Menigmands Læber, efter at de tilsvarende Kædedanse var gaaet af Brug.

Den Udvikling, jeg her har antydet, foregik naturligvis ikke samtidigt over hele Landet. Ikke blot Vedhængen ved gamle Skikke, men ogsaa Datidens slette Kommunikationsforhold har sikkert bidraget deres til, at de ny Moder paa Dansens Omraade kun udbredte sig langsomt til mere afsondrede Egne.

Ud fra disse Synspunkter maa de bevarede Opskrifter af Niels Ebbesens Vise betragtes; thi kun under disse Forudsætninger bliver det forstaaeligt, hvorledes det gik til, at de blev overleverede netop i den Tilstand, hvori de foreligger:

De gaar, som vi saa, alle tilbage til en enkelt Redaktion, der tilhører Tiden nærmest omkring 1550 og formodentlig hverken var værre eller bedre end Flertallet af Datidens Viseredaktioner. Ved et Uheld havde den mistet sit Omkvæd, og eftersom dette Tab faldt i en Periode, da Viserne i Adelskredse ikke længere eller dog sjældnere benyttedes til Dans, fik den hverken ved Laan eller Tildigtning noget nyt Omkvæd. Derfor mangler dette vigtige Led i alle vore Opskrifter, hvis indbyrdes Afvigelser maa være opstaaede i det Tidsrum, da Adelstraditionen væsentlig holdtes vedlige gennem Afskrifter, Recitation og Sang uden ledsagende Dans.

VERSEMAALET.

VISENS enkelte Strofer er i Haandskrifterne nummererede efter Rækkefølgen, og, hvor skødesløst dette end er gennemført, kan man dog deraf med Sikkerhed slutte, at Digtet er strofisk bygget. Det vilde naturligvis, skøndt Versenes Linier ikke er afdelte efter Rhytmens Krav, være en let Sag at bestemme, hvilket metrisk Skema der ligger til Grund for Strofens Bygning, hvis det Materiale, der staar til vor Raadighed, blot var nogenlunde velbevaret; men, som de foregaaende Undersøgelser formentlig har vist, er dette langtfra Tilfældet, og desuden er Metret i alle Viser utvivlsomt den Side af det digteriske Kunstværk, som har lidt forholdsvis mest. Det varierer nemlig hyppigt i de til hinanden svarende Vers af de forskellige Opskrifter, selv om ogsaa Tankegang og Mening i Hovedsagen har holdt sig uforandrede — og Afvigelserne er gennemgaaende betydelige.

For den foreliggende Vises Vedkommende godtgøres Rigtigheden af denne Anskuelse bedst ved at sammenholde en Række Vers i **A** med de tilsvarende i **C**. Ganske vist ligger **B** noget nærmere ved **A** end **C**; men **B** egner sig ikke rigtigt for en saadan Sammenligning, da denne Opskrift gennemgaaende er redigeret med stor Vilkaarlighed. Man jævnføre altsaa f. Eks. **A** 4 med **C** 4, **A** 5 med **C** 5, **A** 15

med **C** 12, **A** 25 med **C** 21, **A** 29 med **C** 25, **A** 30 med **C** 26, **A** 32 med **C** 28, **A** 40 med **C** 36 osv.[1]).

Under disse Omstændigheder kan man naturligvis ikke vente at finde Strofer, der helt igennem er velbevarede; man maa nøjes med de Slutninger, der kan drages af enkelte velbevarede Linier, blandt hvilke der vel at mærke maa findes baade lige og ulige (1 og 3 saavel som 2 og 4), der rhytmisk set tilsammen kan danne et Halvvers. Den ene Slags er ikke nok; thi Halvverset, ikke den enkelte Linie, danner den metriske Enhed, som ligger til Grund for Strofens Bygning. Saadanne Linier findes nu rundt omkring i vore Opskrifter og peger alle i samme Retning: rhytmisk passer nemlig Halvversets to Linier kun sammen som Led af en jambisk Septenar. Jeg skal anføre nogle Eksempler: **A** 11, 4 ther du mott well po liide; 13,2 tha er thett well tiill made; 15,2 po mig thett siige wiill; 20,1 Her Bugge wed ieg inthett aff; 27,2 ieg wiill diig icke høre; 27,4 som ieg thør fuld well giøre; 30,3 Y lader ether mindis thett; 31,2 hand hug sin hest mett spore; 51,4 then stund wi leffue bode; 54,4 och her Klaus Krumb[e]diige. **B** 27,2 slog op medt huidenn handt; 49,4 och lader suerdenn byde (ɔ: bide). **C** 9,2 saadanne (ɔ: swa dandæ) som de ere; 50,4 thu matte (ɔ: mott) mig inthet skade. **D** b 27,2 hand kom paa Rannders brou; **D** a 13,3 (= **D** b 31,3) denn samme dag før afftenn komme (ɔ: kom); **D** a 42,3 fuld wossinn jeg til Dannemark

[1]) Endnu mere karakteristisk er følgende Eksempel fra D. g. F. Nr. 250 (4,512 ff.). — Visen indledes med et Par Vers om den mandlige Hovedperson Hr. Esberns vita anteacta og Giftermaal med Jomfru Cecil. Indholdet af disse Strofer gengives i **A**[1] saaledes i et enkelt Vers:

> Hr. Esbern thienner i konningens gaardtt
> alltt i saa manngenn goder dag:
> hanndtt feste hin stollte iomffru Sitzelle,
> konningenn hannom forlenningenn gaff.

Sammenlignet med de øvrige Opskrifters Gengivelse frembyder **A**'s fra Meningens Side kun den Afvigelse, at Forleningens Navn ikke anføres; men set fra et metrisk Standpunkt er den citerede Strofe jo nærmest kun Prosa trykt i Verseform.

(ɔ: Danmark) kommen (ɔ: kom); **D** a 51,4 (= **D** b 43,4) som føre (ɔ: førre) orlog tog.

„Men“ vil man maaske indvende „vi har jo intet Kriterium, i Kraft af hvilket det kan afgøres, at netop disse Linier er særlig velbevarede Lævninger af det oprindelige.“ Ligeoverfor denne Indvending skal jeg gøre opmærksom paa, at for Formens Oprindelighed i disse Linier taler dels deres fuldkommen ensartede metriske Karakter, dels den Omstændighed, at der næppe findes noget regelmæssigt bygget *Liniepar*, som kan henføres til et andet Versemaal. Endvidere er ogsaa det i mine Øjne et tungt vejende Indicium, at ingen af de anførte Linier hverken fra Sprogets eller fra Indholdets Side — Stavelsesfejl regner jeg naturligvis ikke — giver Anledning til den ringeste Betænkelighed. Naar hertil saa kommer, at det samme Fænomen gentager sig ved de talrige Viser, der utvivlsomt er byggede efter samme Skema, tror jeg ikke, at der kan rejses Tvivl om Strofens oprindelige Arkitektur, som i sin Renhed ser saaledes ud:

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – (⏑)
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – (⏑)

eller, om man hellere vil, saaledes:

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – ⏑ – (⏑)
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – ⏑ – (⏑)

Strofen bestaar altsaa af to jambiske Septenarer eller katalektisk—jambiske Tetrametre *med fast Diærese efter fjerde Fod (anden Dipodi) og mandligt eller kvindeligt Rim mellem Slutningsstavelserne.*

At vore hjemlige Digtere skulde have overført dette Skema umiddelbart fra klassisk eller middelalderligt Latin, er ikke rimeligt. Middelalderlige Latinister fra Norden har, saavidt jeg ved, ikke benyttet den jambiske Septenar, og med det ringe Kendskab til Klassikerne, der gennemgaaende fandtes herhjemme, er det næsten utænkeligt, at man

ikke blot skulde have taget en Plautus eller Terens[1]) til Forbillede, men endogsaa omformet det laante paa en ejendommelig Maade (Rim og fast Diærese).

Derimod har engelske Latinister fra det 12. Aarh. anvendt jambiske Septenarer byggede ganske ligesom Folkevisens med fast Diærese efter fjerde Dipodi og Enderim mellem hvert Versepar. Herfra er de da formodentlig i en forholdsvis tidlig Tid gaaet over i den engelske Folkevisedigtning, hvor dette Versemaal ligesom i den danske kom til at spille en Hovedrolle (commonverse[2]).

Nu er der jo adskillige Omstændigheder, som vidner om, at vor Folkeviseliteratur i ældre Tid har modtaget stærke Impulser fra den engelske[3]). Naar derfor det samme Versemaal forekommer overvejende hyppigt begge Steder, og vi paa engelsk Grund kan eftervise dets latinske Forbillede, medens Norden dengang manglede Forudsætningerne for at kunne skabe denne metriske Form, er der al Grund til at antage, at Commonverset har tjent som Mønster for den danske (nordiske) Septenarstrofe[4]).

Ved Overleveringens Hjælp er det ikke muligt at afgøre, om dette Vers rettest bør opfattes som fireliniet eller toliniet. En rationel Liniedeling findes ligesaa lidt i ældre Haandskrifter som i Vedels Tryk. Man havde nemlig dengang for Skik at gengive Vers paa samme Maade som Prosa: det var Øret, ikke Øjet, der skulde fornemme Strofens Leddeling.

---

[1]) Den jambiske Septenar forekommer kun hos disse to latinske Klassikere; jvnfr. Lucian Müller, De re metrica. Ed. sec. p. 107.

[2]) Se: ten Brink, Gesch. d. engl. Litt. 1,191 ff. og Pauls Grundriss d. germ. Philologie II, 1,840 og 1046 ff.

[3]) Svend Grundtvig har allerede paa et meget tidligt Tidspunkt haft Øje for denne Forbindelse mellem engelsk og dansk Folkevisedigtning og forklarer den paa sin egen Maner i Fortalen til hans Gengivelse af engelske og skotske Folkeviser (dateret 1842).

[4] Den første, der har fremsat denne Mening er, saavidt jeg ved, Nordmanden Dr. Just Bing i en Afhandling i Nordisk tidsskrift 1902 S. 459 ff.

Lægger man Versets historiske Oprindelse til Grund, vil det formentlig være korrektest at betragte det som toliniet. Men man forstaar paa den anden Side særdeles vel, at den faste[1]) Diærese let har kunnet fremkalde en anden Opfattelse af Rhytmens Leddeling. Der er derfor næppe nogen tvingende Grund til paa dette Punkt at bryde med en Tradition, som éngang har vundet Hævd baade her hjemme og andetsteds.

Langt vigtigere end Afgørelsen af dette rent formelle Spørgsmaal er det at komme til Klarhed om, hvor frit Folkevisens Digtere har behandlet det engang givne Skema. Men paa dette Punkt naar man, som Materialet nu éngang er, næppe nogensinde til fuldstændig Vished. Det, der her kan gives, er kun et begrundet Skøn, og de Synspunkter, som for mig har været ledende ved Behandlingen af denne Vise, er følgende:

Disse Digte var oprindelig bestemte til at foredrages sangvis som Musikakkompagnement til Dans. For at kunne fyldestgøre dette Krav maa de have været byggede med taktfast Rhytme; og denne Fordring synes bestemt at udelukke Tanken om større Frihed i Behandlingen af Versemaalet. Lægges der nemlig Vægt baade paa taktfast Danserhytme og tydelig Tekstbehandling, er der med det samme trukket ret snævre Grænser for de metriske Friheder, Digteren tør tillade sig.

Nu kan der ikke være Tvivl om, at den middelalderlige Dansevise virkede paa Tilhørernes Sind ikke blot gennem Dans og Musik (Melodi), men nok saa meget ved selve Æmnet og dets digteriske Behandling. Den halve Festglæde gik tabt, naar Sangerens Foredrag gjorde det umuligt for Tilhørerne at følge den livfulde, dramatisk spændende Handling, som Digtet besang.

Hvorfor skulde vel ogsaa disse Visedigtere i saa stor Udstrækning have valgt sig spændende og fængslende

---

[1]) Hos de klassiske Digtere er Diæresen efter fjerde Fod det almindelige, men Reglen er ikke strengt gennemført.

Æmner, naar de vidste, at denne Side af Sagen under Foredraget saagodt som ingen Rolle spillede? Det vilde jo have været taabeligt, et rent Spild af Kræfter, at sætte Stemning og kunstnerisk Energi ind paa Behandlingen af Digtets Fabel, naar denne alligevel ikke kom til sin Ret gennem Sangerens Foredrag.

Men hvis det virkeligt forholder sig saaledes, at disse Sange fra først af var ret regelmæssigt byggede — og denne Egenskab var næsten en nødvendig Betingelse for Visernes Anvendelse til Dans — hvori skal vi da søge Grunden til den Svækkelse i Folkets Øre og rhytmiske Sans, der lægger sig for Dagen i Versemaalets Opløsning og Ødelæggelse?

I Virkeligheden er denne Forskel mellem før og siden i Metrets Behandling jo slet ikke mærkeligere end selve Tekstens Forringelse og Ødelæggelse. Naar Ord og Tanker, som ikke frembød særegne Vanskeligheder for Forstaaelsen, i Tidens Løb kunde glide over i de sindssvageste Taabeligheder, saa er jo ogsaa dette et Skridt fra det klare og gennemsigtige ud i Vrøvlet, Forvirringen og Misforstaaelsen, der paa sin Vis er lige saa skæbnesvangert og ikke mindre egnet til at vække vor Forundring end Metrets Opløsning: det er, som det populært hedder, det samme paa en anden Manér. Derfor vil det ogsaa være nødvendigt at søge til de samme psykologiske og kulturhistoriske Aarsager for at finde Forklaringen paa disse Fænomener, der hænger nøje sammen. Begge er et Udslag af de samme omformende Kræfter; thi Versemaal og Tekst er i Digtet saa fast sammensvejsede, at de nødvendigvis kommer til at dele Skæbne med hinanden.

Jeg ved særdeles vel, at der lader sig anføre adskillige Ændringer i Ord, som ikke er i Stand til at fremkalde metrisk Forkydning (mælte — sagde, linde — bælte, min skib — mit skib, kam — kom osv.). Ligeledes er jeg naturligvis klar over, at Versemaalet hyppigt kan sprænges ved Omflytninger og Tilføjelser, uden at Meningen i

væsentlig Grad forstyrres[1]), ligesom omvendt ogsaa Tankegangen kan være forvansket, skøndt Metret tilsyneladende intet har lidt; men som Regel gælder det, at den mundtlige Overlevering ikke blot har virket lige skæbnesvangert paa Versemaal og paa Mening, men at Ødelæggelsen for disse to Sider af det digteriske Kunstværk i egentlig Forstand var et commune naufragium. Hvad dette Punkt angaar, tror jeg derfor at kunne nøjes med at henvise til Tidsskriftet Dania Bd. 9. S. 72 ff., hvor jeg har givet en Fremstilling af de væsentligste Aarsager til den Opløsningsproces, den middelalderlige Dansevise gennemgik, før den havnede i de Opskrifter fra det 16. og 17. Aarh., som vi er tvungne til at arbejde med.

Skøndt jeg altsaa er overbevist om, at disse Sange ikke fra først af har været voldgivne et metrisk Anarki, men var regelmæssigt byggede, falder det mig naturligvis ikke ind at paastaa, at de forskellige Digtere alle har gennemført en ensartet Verseteknik. Tværtimod, nogle har sandsynligvis haft mere udpræget Sans for en regelbunden Rhytme, andre har fundet Smag i en noget friere. Derfor har Kritikeren heller ikke Lov til at stille Krav paa et absolut regelmæssigt Vers. Vil han holde sig paa den sikre Side og undgaa unødvendige Rettelser, maa Fordringerne i denne Henseende indskrænkes til det mindst mulige ɔ: man maa søge at finde, hvilke Friheder det metriske Skema — i dette Tilfælde altsaa Commonverset — overhovedet kan bære, uden at Rhytmen sprænges og opløses i den bare Prosa.

Den Kritik, jeg her for Niels Ebbesens Visens Vedkommende har stræbt at gennemføre, hviler altsaa paa det Princip, at de Ændringer, Meningen synes at kræve, kun da kan antages at gengive den oprindelige Tekstform, naar der gennem dem tillige dannes et rhytmisk korrekt bygget Vers med fejlfrit Rim. Spørgsmaalet bliver da, hvad der skal forstaas ved et rhytmisk korrekt bygget Vers.

---

[1]) Jvnfr. Eksemplerne S. 82—83.

Den eneste Rettesnor, man her kan følge, er Øret, og dette kan man gøre med saameget desto større Sikkerhed, som de middelalderlige Digtere utvivlsomt ikke har bygget deres Viser efter bestemt formulerede metriske Regler. Hele Produktionens Karakter peger hen paa en ganske anden Fremgangsmaade. Det, der virkelig er den danske Middelalders Eje i disse Digte, er ikke Verseformerne. Deres Antal er i Forhold til de bevarede Rester af denne enorme literære Produktion forbausende ringe — ialt en fem, seks Stykker. Af disse er tre utvivlsomt laante andetsteds fra, og for Restens Vedkommende er den fremmede Herkomst i høj Grad sandsynlig. Der kan altsaa ikke være Tale om metrisk Selvstændighed hos de hjemlige Digtere. Af Hensyn til Dansens Krav maatte de følge Trop og holde sig til de hyppigt forekommende Versemaal. Ligesom Lejlighedsdigteren og den folkelige Poet gør endnu den Dag i Dag, tilpassede de deres Viser til et i Forvejen givet rhytmisk Skema, havde et Mønster at skære deres Vers efter. Naar nu Fremgangsmaaden var den, at Digteren ved Ørets Hjælp formede sin Vise, idet han Vers for Vers nynnede den til en kendt Melodi, kunde han ikke, hvis Visen skulde være sangbar, tillade sig andre Friheder end dem, der var forenelige med Rhytmens Krav, og disse er for Commonversets Vedkommende ret strenge: Jamben kan i Almindelighed uden Skade ombyttes med en Spondé (ɔ: to lige stærkt betonede Stavelser) og af og til med en Anapæst (⏑⏑ –) eller Bacchius (⏑ – –); dog aldrig mer end to Anapæster i samme Verselinie. Hvad der gaar ud over dette, klinger for et moderne Øre ubetinget stødende[1]) og kan næppe have virket tiltalende paa et middelalderligt.

---

[1]) Chr. Winther og Aarestrup — for blot at nævne et Par fremragende danske Lyrikere, der i Almindelighed behandler deres Vers ret frit — afgiver et godt Bevis paa Rigtigheden af min Paastand. Begge har benyttet denne Strofe — hyppigst Chr. Winther — og ingen af dem har, saavidt jeg kan se, overtraadt

Men hvis Versene fra først af har været om ikke absolut regelmæssige, saa dog rhytmisk korrekt byggede, hvorledes kommer man da ud over den Vanskelighed, at der senere hen faktisk blev danset efter disse Digte ogsaa i deres nuværende ødelagte Tilstand? Forklaringen ligger sikkert deri, at man senere hen i Tiden saavidt muligt søgte at komme uden om dette Skær ved at lade Sangforedraget dække over Rhytmens Uregelmæssigheder og Mangler.

Selvfølgelig maatte paa denne Vis Tilhørernes Forstaaelse af Digtets Tankegang og Versenes Mening komme sørgelig tilkort, fordi Sangerens Tekstbehandling var i høj Grad mangelfuld; men rimeligvis spillede denne Side af Sagen i Visesangens Dekadenceperiode en meget ringe Rolle, da Visens Indhold dengang for det meste kendtes i Forvejen — det var jo saagodt som udelukkende gamle Sange, der foredroges — og fordi den finere og dybere Forstaaelse af Enkelthederne, som Teksternes Tilstand viser, i Virkeligheden forlængst var gaaet tabt, naturligvis uden at Vedkommende selv havde nogen klar Følelse deraf: Fejlene havde i Tidens Løb faaet Legitimitetens Stempel, og hvilken hypnotiserende Indflydelse en fordærvet Tradition udøver paa Tilhørerens og Læserens Sind, ses bedst af Nutidens Stilling til disse gamle Sange: Naar Talen er om

---

de Grænser for Rhytmens Rækkevidde, jeg har angivet. Gennemgaaende er de Strofer af denne Art, man finder hos dem, endogsaa strengt regelmæssige. Til Sammenligning anføres et lille Udvalg af Eksempler:

Aarestrups Saml. Digte ved Liebenberg. 1877. S. 53; 69; 224; 277; 293; 373. Winthers Saml. Digtninger 1, S. 9; 19; 91; 102; 117; 127; 148; 163; 184; 184; 194; 223; 236; 262; 2, 70; 91; 3, 178; 181; 182; 212; 4, 170; 5, 28; 73; 130; 143; 175; 6, 1; 25; 122; 183. — To Anapæster i én Linie er hos Winther en Sjældenhed (5, 177, 3; 178, 1); hvor Choriamben tilsyneladende optræder, er den aabenbart ment saaledes — — ⏑ — (Spondé og Jambe); jvnfr. 5, S. 145, 2; 175, 2; 6, 11, 1 (frem og tilbage) 6, 27, 1 (tilgiv ifald); 6, 122, 1 (tror du jeg drukken).

Folkeviser, læser de fleste Mennesker glat væk hen over det værste Nonsens uden at stødes og nyder den Rest af Stemningsværdi, som Overleveringen ikke har kunnet faa Bugt med. De tænker ikke paa, at i dette literære Lag findes gammelt og nyt, ægte og falskt, storladen Genialitet og formelmæssig Fladhed aflejrede Side om Side.

VISEOPSKRIFTER.

Rentzels Haandskrift Nr. 19. Bl. 51—57.

(G. kgl. Saml. 2397 4to; Grundtvigs **A**).

1

51 a Greffuem drog y dannemarck ind han,
fulde saa faffuer en skare, fire Banner
oc firesintztiuge, thorde emodtt hanun stande

2

Greffuenn skulle tiill Rander riide, och didtt
lod hann siig Raade, och th*ett* wor hannu*m* for
Lannge spott, hand skulle sitt Liiff ther
thabe

3

Icke wiill hann th*ett* Lade, fordi, Ennd wiille
hannd th*ett* freste, Riider oc Suene, bønd*er*
oc bomendt, thenun wiille hann hienne
Gieste.

4

Greffuen Sende Niels Ebbessøn, budtt att
hand skulle tiill hannun Riide, hann sagde hanui
fredtt oc freliigh*ett*, oc nu att then same sinde.

5

Greffuen møtte Niels Ebessin, wd wiid
Rannders strande, wer welkomen, her Niels
Ebiissøn, oc huor gaar thieg tiill hande

6

51 b Hør du th*ett* Niels Ebbessøn, och warstthu
smimen hiemne, Huor Liider thi Nøriud*er*
oc kiere Hustrue din,

7

Hør du gode Niels Ebessøn, oc guode finde
min, huor stor hoffuitt y Nøreiudlandt
och huor liider frennder thinne

8

Ennd haffuer ieg i Nøriutlanndtt, bode frend*er*
oc venner, di skulle Ethers Naade tiill Rede
werre, om y wiill th*ett* aff thenum haffue[1])

9

Niels Ebissøn du est en konnstiig Mand, och
ther thiill estthu from, huore du kandt icke
offuer komne, tha riider thu laangtt th*er* om,

11

Hør thu th*ett* Niels Ebiissøn wiilthu mit Erindt
bortt riide, Mannge Suenne haff*uer* du m*ett*
dieg, ther du mott well, po liide.

12

Ennd haffuer ieg 40 karlle m*ett* mig sadand*e*
som thi ere, huad heller the ere fler*e* eller fer*e*
Ennd haffuer ieg thenum fuld kierre

52 a 13

Haffuer du 40 karlle m*ett* dieg, tha Er th*ett*
well tiill made, y gaar red thu y her Bugis
gaard, m*ett* hundritt mend y plodt,

---

[1]) Over Ordene venner di er med Vedels Haand tilføjet gieffue; over werre, om Ordet maffue. — Ved et Mærke mellem y og wiill, der henviser til en Anmk. under Teksten, har han tilføjet følgende Variant:

End haffuer ieg i Nørre Iutland baade ven
oc dertil frende, de skulle eders naade til
rede være, i huort i ville dennem hensende.

14

Dett vor alt Niels Ebessøn, hand wor saa bratt att suare, Er Her Anthen riider Eller Suenne, ther haff[*uer*] mig then løgen po sagdtt

15

Er th*ett* Aunthenn Mand eller quinde, po mig th*ett* siige wiill, ieg wiil rett Aldriig fløtte en fuodtt, før ieg wiill Suare ther thiill

16

Hør du th*ett* Niels Ebessøn, wy wiille ther icke merr om thalle, du riid tiil Her Buge, om hand wiill wenskab haffue

17

Schall ieg alt eders Erinde tiill Her buge riide, tha Giffuer y mig til kinde, huad ieg skall hanun siige

52 b

18

Her buge hand haffuer mig wndsagtt oc saa hin wnnge pouell Gloss, Her Anders frost, er och en aff dem, oc er fremerst i th*ett* raadtt [1])

19

Ennd flere ieg haffuer tiill wiillie verit the wiille mig nu forsmooe, y lide fast po her Bugis raadt, y sier huor th*ett* wiill gaa

20

Her Bugge wed ieg inth*ett* aff, huad som hand wiill giøre. Annderss frost, haff*uer* weriitt ethers thienner saa throff, Aldr skall y Anndiit spørie

---

[1]) Over Ordene th*ett* raadtt er med Vedels Haand skrevet den Haab.

21

Annders frost haffuer weritt ethers
thienner thro, Aldriig skulle i andiit
spøre, wiille hand Orloff aff ether tage
Hui motte handtt th*ett* icke giøre

22

Dett Er saa seedtt y Dannemarck, haffuer werit
y gamel dage, Naar En Suend icke lenger
thiene wiill, tha maa hand orloff haffue

23

53 a Da suarede Greffue Her Gertt, hand løst*er*
th*ett* icke att høre, ther maa ingen Suendtt
fra sin Herre riide, den stund, hand løster
hanno*m* att føre

24

Der Er ingen samen wytt, vden Muncken,
och hans kappe, Hoffmand riider, och
Hoffmand komer huor hand kand thie*nne*,
tiill tacke [1]).

25

Niels Ebissøn du thaller mig fast emodtt
oc thu snacker altt for lenge, du skaltt
anthen Dannemarck Røme, eller ieg
skall lade diig hennge

26

Skall ieg wd aff Dannemarck Røme, fra
hustru Børn saa smaa, vogssen skall y siige th*er*
aff att y mig nogen thid saa [2])

27

Riid du bortt Niels Ebiissøn ieg wiill
diig icke høre, Eller ieg briider mine
Brømner po dieg, som ieg thør fuld
well giøre

---

[1]) Over Ordet komer har Vedel med rødt Blæk skrevet bier.

[2]) Haandskriftet har hustru Børn. Ordet hustru er med Skriverens Haand tilføjet i Randen udenfor Børn i samme Højde som dette Ord.

28

Alder saae y mig saa red, ieg thorde ey fuld
well skielle, Greffue Her Gertt y
sier well tiill, och mandeliig*en* wocter
eth*er* sielffue

29

53 b Niels Ebiissøn thu snacker mig fast,
emodtt, saa haffuer du och giortt thyer,
du skaltt fryliig for mig were, tiill
Solen gaar tiill huille

30

Heden da red Niels Ebissøn, slor op
m*ett* huiden handtt, y lader ether mindis
th*ett*, ieg kom*m*er fuld snartt igen

31

Saa red han att weyen fram, hand
hug sin hest m*ett* Spore, Epther stodtt
Greffuen mett alle sine mendtt, ingen Ept*er*
hannom thorde

32

Dett wor alt Niels Ebisøn, och Han kom
ridende y sin egen gaardtt, vde stod hans
kiere høstru, hand spurde hinde om god
raadtt

33

Hørde du th*ett* min kiere Høstru, du skaltt
mig guode Raad kiende, Greffuen hand
haffuer mig wndsagtt, hand siiger hand
wiil lade mig henge,

34

Thuenne kor lagde hand mig for,
th*ett* thridie wor icke gott, thett ieg skulle
54 a Dett ieg skulle vd aff danmemarck røme,
fra alt th*ett* guotz wy Aaer

35

Huad Raad skall ieg ether kiende, ieg er en
fattiig quinde, de werste Råad di bliffuer
ether beest, om i kunde paa them finde

36

De werste Raad, er Ether all best, om y
kunde paa thennom finde, anthen Greffuen
y hiell att slaa, heller hannom Inde att brende.

37

I Lader ether hest tiill Smide gaa, so
inderliig well beslo, alle hagerne wende
fram, thett giffuer ieg Ether for Raadtt

38

Alle hagerne ind att wende, po sporitt de
ether icke kiende, y lader thett ingen
Mand wiide, thett Radtt gaf ether En quinde

39

I Eder och dricker y dannissuene, y giøre
ether fuld glade, først thenne natt forgangen
ere, tha fannger wy dagen y stadtt

54 b 40

Dagenn komer ick for solen skin, saa faa vy
thidende ny, saa wiill ieg paa mine suene
see, huilcken fra sin Herre wiil fly

41

Op tha stod de dannissuene, thi suarit deriis
Herre saa fry, wy wiill mett ether Riide,
woge bode guotz och liff

42

Saa redtt di tiil Fruuerlundtt, ther bunde
the theriis heste, saa ginge the y Randers indtt
Greffue Giertt hanum wiille di gieste

43

Det wor Niels ebiisen, Han kom tiil Randers
broe, Huilcken mig icke thiene wiill, Och
Hand thage Orloff nu

44

Fram tha giick hand liden Suend trøst, ham
trode ham Allerbest, min Herre i *giffuer*
mig Orloff, och ther thiill sadell och hest,

45

Hand begierdede Orloff och ther thiil Sadell och
hest, den same dag før ind afftenn kom, handtt
thienntte, hannom Allerbest

46

55 a Dett vor Niels Ebisøn, hand klaper po
dørenn m*ett* skiold, du statt op vnge
Greffue Gertt, thu lad mig tiil theg
Indtt

47

I staar Greffue Gertt, y lader mig tiill
ether Indtt. ieg Er Hertug Hendriicks
budtt, hand haffuer mig thiill ether sendt

48

Est thu Hertug Hendriicks budt, thu ladtt
dieg, icke forlennge, thu mød mig y mor-
rigen y broder Kloster, emello*m*, mese
och ottesanng

49

Hør i th*ett* Greffue Giertt, i dueller icke
forlennge, Ribe th*ett* er bestollit, kolling th*ett*
er brentt,

50

Ribe th*ett* er bestaallitt, oc kolling th*ett* er brentt, th*ett*
wiill ieg forsanndingen siige, Niels ebiissen hand
er Henngtt

51

Er *thett* sannden du siiger mieg, tha er *thett* thiende guodt, Hest oc kleder vdi min gaard, then stund wi leff*ue* bode

52

Greffuen wd aff winduit saae, hand saae thi
55 b Blancke Spiude, Saa wssell ieg tiil damemarck kom, Niels Ebiisen holler her wde

53

De støtte paa dør m*ett* skiold och spiud, thi magler ginge alle y støcke, est thu her Ende greff Giertt, wy wiille dieg en skolle tiill driicke

54

Siider thu neder Niels Ebiisøn, wi willle oss beder forliige, Sende wy bud effther Hertug Hendriick, och Her Klaus krumbdiige.

55

Icke sagde thu saa y gaar, Altt wde wiidtt Randers strande, thu sagde, thu skalt anthen lade mig henge, eller ieg skulle Røme aff lanndtt

56

Suariit thett then Sortte Suend, for ha*n*d vor icke huidtt, Lege wy nether then Lange thalle, wy lader thi Suerde biide

57

Icke haffuer ieg Slott eller Leen, att Giffue saa riig en fannge, y Spare nu icke thi skarpe Suerdtt, y Lader thenun fast gannge,

58

Saa toge de Greffue her Gertt, alt wdi sin gulle lock, saa hugitt di hanum hoffuitt
56 a fra, Altt offuer then sennge stock [1]),

---

[1]) Foran Ordet stock er Ordet sennge overstreget, og over det er med en anden Haand skrevet borg stu.

59

Denn thiid Greffuen hand vor dødt, och tha slo thi po thieriis thrunner, th*ett* vor Niels Ebiisøn aff bienn wiille hand gange

60

Heden gaar Niels Ebiisøn, hand wiille aff byn fly, Effther gaar her offue Halss, hanndtt wiille hannem th*ett* forbiude

61

Hør du her offue Hals, lad du mig nu gaa, du wedst thu est min suager thu motte mig imth*ett* skade

62

Altt wed ieg th*ett* fuldwell ieg skulle din suoger were, nu haffuer thu slagit nin herre ihiell, ieg maa th*ett* icke gíøre

63

Niels Ebiisøn brugtte sitt guode suerd, han wiille hanun inth*ett* wiige, her Offue Halss m*ett* thidske flere, thi motte ther lade theriis Liiff,

64

Faariit Breger, och gaassen keger, och hanen galler poo halle, her offue hals, Bleff halff-
56 b miere wiiltt, po thi holster mone hand kalle,

66

Her offue hals blieff halff miere wiltt, po thi holster monne hand kalle, Greffuin bleff om dagen slagen, oc icke om nathen m*ett* alle,

67

Dett vor Niels Ebiissøn, hand kom thiill Rannders broe, ther stod liiden Suendtt throst, som føre orloff thog[1])

68

Niels Ebiisenn gaar offuer Rannders broe, thi løbe epther hanun saa fast Epth*er* gaaer liden Suend thrøst, broen han epth*er* hanum kaste,

69

Niels Ebiisønn hannd threen tiill Sin hest, tiill Norinssriiss monne hand ride, th*ett* wiill ieg for Sandingen siige, hand haffde bode Angiist och quide

80

Saa gieste hann en kierling, hun haffde icke wthen tho, løffue, then enne gaff hun Niels ebiisøn, for han, slo then kullede greffue.

57 a

81

Gud naade thinn siell Niels Ebiisøn, men du y liffuitt wor, saa manngenn thisk y Dannemarck, thenn same wey skall gaa

---

[1]) **Over Ordene s t o d l i i d e n er med Vedels Haand tilføjet d a h i n; over f ø r e o r l o f f ligeledes med Vedels Haand v d a f f h a n d. Begge Tilføjelser er meget utydeligt skrevne.**

Langebeks Foliohaandskrift Nr. 85. Bl. 150—154.

(N. kgl. Saml. 485 a Folio; Grundtvigs B).

150 b Greffuenn Foer Thill Danne-
marck, det loedt hand sig raade, det vor
hannem for langenn spaatt hand skulle sitt
liff der lade.

2

Icke wille hand det lade hand wille Dett
Bedre friste, Ridder och suenne Borger Och
Bønnder dennum haffde hand act att gieste.

3

Hand haffde Dennum alle Vnder Sig, I
huor som hand drog frem, for wdenn Niels
Ebbessenn hand ville icke gaa hannem thil handt,

151 a

4

Greffuenn Sennde Niels Bud, att hand
schulle thill hannem komme, hand sagde hannem
fredt och leyde thill Baade daa och allenn stunde

5

Greffuenn Møtte Niels Ebbessen wde ved
Ranner Strand wer wel kommen Niels Ebbessenn
huor gaar det dig yhaandt,

6

Hør du Niels Ebbessenn vor du Icke Snimen
hiemme huor saa lider dy Sønnder Iyeder Och
Saa dinne Rige freunder,

7
Well saa lider dy Sønnder-Iiuder, Och Saa
minne Rige frennder, dy wille eder thil willie
werre, huor y will dennum sennde,

8
Niels Ebbessenn Du erst Enn Lystig Mand
der thil Erst du klog, huor du kand icke offuer
komme, der Rider du lang wey Om,

9
Hør du dett Niels Ebbessenn, hui Rider du
Nu saa Enne, y gaar saa haffde du humdred
hoffmendt, som dig monne alle thienne;

10
End haffuer Ieg førretyffue karle saa dann
som dy nu Erre, heller dy Erre flere eller
ferre, ieg haffuer dennum alle fuld kierre,

11
Haffuer du førretyffue Karlle Dig thienn
det ehr wel ret thil maade, y gaar holt du
y her Bugis gaardt med hundrede mend y schare,

12
Dett war Niels Ebbessenn hand var saa Brad
Thil suar, Er her nogenn Ridder Eller suenne
mig haffuer denn løgenn paa sagtt,

151 b 13
Er her enthenn Mand Eller quinde som dett
nu sige will, ieg skal aldrig hannem enn fod fra gaa,
før ieg for suaret der thil,

14
Hør du Nelaus Ebbessenn vy Thaller Icke
mehre derom, du rid thil her Beske Om hand mit
wennschaff vil haffue,

15

Her Beske haffuer mig Vndsagt: Och saa denn
Pouel glob, her anders frost ehr och enn aff dem,
denn frommeste y ett land,

16

Ieg haffuer Ether mest thill Villie Werritt
Nu vil y mig forsmaa, y lyder saa lennge paa
her Beschis Raadt, sher thil huor det vill gaa.

17

Her Beske ved ey huad ieg siger Ey heller
huad ieg monne giørre det vil ieg for sanndthed
sigge, hand haffuer eder thient m*ett* Erre,

18

Anders frost haffuer Werrit Eders Thienner
guodt alt om y wil dett thro, wil hand Orloff
haffue, hui monne hand det ey faa.

19

Det Er saa seed y Dannemarck haffuer verrit
y gammel dage, ner enn suendt icke lenger
thienne vil saa maa hand Orloff haffue

20

Det saa suarit hand Greffue giert, hand
lystedt det icke att hørre, der maa ingenn suendt
fra sin herre Ride y men hand vil hannem lønne,

152 a

21

Der Er Ingenn thilssammen veyett Wdenn Muncke*n*
och hans kappe, hoffmendt redt och hoffmendt kom
y huem der thienn thil tacke,

22

Niels Ebbessenn Du snacker mig Alt for ner
du thalt allt forlennge, du schal ennthenn aff landet
Rømme, Eller ieg schall lade dig hennge,

23
schall Ieg Wdaff landet Rømme, Fra hustru
Och Børnn saa smaa, wssel schal y sige der aff
att y mig nogenn thid saa,

24
Rid Bortt Niels Ebbessenn Ieg vil dig
inthett hørre Eller ieg Bryder min leyde offuer
dig Ieg tør det fuld well Giørre,

25
Rett Aldrig Var Ieg saa Reedt, Ieg torde io
fulduel schielffue wocther eder greffue giertt
wocter eder kon selffuer,

26
Niels Ebbessenn du snacker mig megitt
y modt saa haffuer du giort vel thirre, du
schalt dog min leyde haffue thil sollenn gaar
thil huille,

27
Bortt Red Niels Ebbessenn, slog op medt
huidenn handt, y mindis det greff giert
Ieg schall Rømme aff land

28
Dett vor Niels Ebbessenn kom y sin Egenn
gaardt, det wor hans kierre hustru hun
ganger hannem y modt

152 b
29
Hør du det kier hustru min huad Raad kand du
mig kiennde ieg schal nu enthenn aff landit Rømme eller
greffuenn hand vil mig hennge

30
Huad for Raad kand Ieg Eder kiende, Ieg Er Enn
fattig quinde, de werste Raadt dy Ere nu best
Om wy kand dem paa finde,

31

Dy werste Raad dy Erre Nu Best, Om wy
kunde dennum finde, enthenn greffue giertt
y hiel att slaa Eller hannem Inde Brennde,

32

I Lader Ethers heste thill smedie gaa, Och
lader dem wel Beslaa, och alle hager vender
y frem, det giffuer ieg eder for Raadt,

33

Alle hagerne vender y frem, Paa sporet
monne dy icke kiennde y lader th*ett* ingenn vide
att dett lerde eder enn quinde,

34

Det vor Nielaus Ebbessenn hand taller
thil suenne sin, huilcke vil nu følge Och
huilcke wil nu flye,

35

Huilcke wil mig følge Dy Recker mig
hand paa Nye, huem som Orloff haffue vill
hand siger mig det rett Nue,

36

Op Daa stod dy Dannesuenne dy suaret
deris herre fritt wy wille nu med eder
Ride Och woffue wort wnge liff.

153 a 37

Saa Red dy y fruerlund. Der Bant dy deris
heste saa gick dy y gaardenn indt greffue giert
Saa wille dy gieste,

38

Det vor Niels Ebbessenn hand kom Thill
Rannders Bro huem som icke wil verre
mig huld hand tage sig Orloff nue

39

Frem gick Lidenn Suend trøst hand
vnthe hannem allerbest, Min herre y giffuer
mig Orloff Och der thil sadell och hest,

40

Hand Begieritt Orloff, Ther Thill Sadell
Och hest, det schiede endt for Afftenn hand
wnthe hannem allerbest,

41

Det Wor Niels Ebbessenn, hand klappett
Paa dørrenn medt schindt, y staar op greffue
giert, och lader mig nu Indt,

42

Staar op Greffue giertt Och lader mig
nu Indt Ieg er hertug henndericn senndebud
hand haffuer mig thil eder senndt,

43

Hør y Greffue giertt Och Dueller Icke lenge
Kolding ehr Bestollit, Och Ribe det ehr Brend

44

Kolding Er Bestollitt Och Ribe thet Er
Brendt, Och det wil ieg for sanndingenn sige
Niels Ebbessenn hand ehr hengt,

45

Er det sand du siger for mig Da Er Thet
thidennde guode hest och klæder wdi min
gaardt denn stundt vy leffuer Boode,

153 b 46

Dy Lucte op denn Greffuis Dør, Thett Budt
schulle Indtgaa, daa war det Niels Ebbessenn
hand monne thil sengenn gaa,

47

Hør du Niels Ebbessenn vy ville Oss Bedre for-
lige, wy sender Bud Effter hertug henndrich-
ssenn och der thil Claus Krommedige,

48

Icke sagde y saa y gaardt vde ved denn strand,
Ieg schulle da Enthenn henge, Eller Rømme aff
landt,

49

Suaret det denn sortte suend y Lader ey
lennger lide, y legger nu neder Ethers lannge
thalle, Och lader suerdenn Byde,

50

Saa toge dy Greffue giert, y hans Gulle
lock, saa hugge dy hannem hoffuedit fra
Offuer hans sennge stock,

51

Der greffuen hand vor dødt: da slog di paa
Thromme, det wor Niels Ebbessenn, hand
lodt aff Byenn gange,

52

Det vor Niels Ebbessenn hand vilde aff
Byenn flye, Effter løb offe calles hand wille
hannem det forbiude,

53

Hør du Offe calles, du lad mig nu Gaa
du erst min suoger du mig Ey Røre maa

154 a 54

Ieg wed det fulduel att ieg din suoger schall
verre, du haffuer alt slaget min suoger y hiell
ieg maa det icke giørre,

55

Niels Ebbessenn Bructe sit guode suerdt
hand wille icke for hannem vige det wor
Offe challes hand Lodt sit wnge liff

56

Dett vor Niels Ebbessenn Hand kom Thill
Rannders Bro, der stodt lidenn smaadrenng
som førre Orloff tog.

57

Niels Ebbessenn Offuer Randers Bro
løff, All m*ett* saa megenn hast, det lidenn
smaadreng hand Broenn Effter hanum kast,

58

Saa Gieste hand Enn kierling hun
haffde icke wdenn tho leffue, dem gaff hun
Niels Ebbessenn for hand woug denn kullede
greffue

59

Saa for hand aff Landet wdt, med hustru
Och Børnn saa smaa, det wil ieg for
Sandth*ett* sige hand leffuede bode gladt och
froe,

60

Niels Ebbessenn for aff Landet Thill
Norge mon hand Ride, det wil ieg for Sandh*ett*
Sige hand haffde for undet sin quide

61

Niels Ebbessenn Vd aff Landet Drog
hand slog denn greffue ihiel. Saa glade
Waar alle dy dannske at det gick saa wel,

Finis.

Svannings Haandskrift I. Bl. 129—134.

(N. kgl. Saml. 815 b 4to; Grundtvigs C).

1

129 a Greffuen drog i danmarck ind, han-
nem fulde saa stor en skare, fire banne-
re och firesindtz tyffue, huem torde e-
mod hannem fare.

129 b

2

Greffuen skulle til Randers Ride, och did
lod hand sig rabe, det vor hannem for langen
tid spaad, hand skulle sit liff ther thabe.

3

Icke vilde hand det lade fordi, Endog ville
hand det freste, Ridder och suenne bønder och
boemend, thennem vilde hand hieme gieste.

4

Greffuen sender Niels Ebbessen bud, Bad
hand skulle til sig ride, sig hand skall
mig felig være, nu paa the*nne* tidt.

5

Greffuen møtte niels Ebbessen, Norden ved
Den strand, vel møtte god Niels Ebbissen
och huad ligger tro till haandt.

6

Vell maathu gode Niels Ebbissøn, och kiere
frende myn, huor staar haaben i nør-
Jutlandt, och huor lider frenderne Din.

130 a 7

Nock haffuer ieg i Nør Jutlandt, baade fren-
der och maffre, thi skulle ethers naade til
rede være, jhuort i ville thennem haffue.

Hør du det Niels Ebbissøn, Du skalt mit
Erinde bort riide, mange suenne haffuer
du met dig, och nu paa th*enne* tide.

9

Alt haffuer ieg XXX suenne met mig, Saa-
danne som de ere, Ere de Anten flere eller
færre, Jeg haffuer thennem alle fuld kiere.

10

Haffuer du tredue suenne met digh,
thet er saa vel til maade, J gaar holt
du i her Buggis hoff, met hundritt
hoffmend i plade.

11

Niels Ebbissønn trinde en fod fra han-
nem, hand suarit och ey lenger tauff,
Er det enthen Ridder eller suennd, som
mig haffuer det paa sagdt.

130 b 12

Er hand Enthen Ridder eller suendt, som
mig det tilsige vill, jeg skall aldrig gaa
foed fra hannem, før ieg faar suarit der
thill.

13

Hør thu det Niels Ebbessen, vi ville icke
lenger der om thale, du skalt mit Erinde
thill her bugge ride, om hand vil venskab
aff oss haffue.

14

Skal ieg til her Buggi Ridde, och hannem
ethers vilie forgiffue, tha skall i mig till-
kiende giffue, huad ieg skall hannem sige[1]).

15

Flere ieg haffuer til gode giort, thi ville migh
nu forsmaa, lyed fast paa her Buggis
Raad, och see huor det vill gaa.

16

Her Buggi hand haffuer mig lenge undsagd,
Och saa hand Pouill Glob, Anders frost er
en aff thennem, och fremmerst i eders haab.

131 a

17

Anders frost er eders tienere tro, J skulle
Jcke andit spørie, Om en suend vil Orloff
haffue, hui maa hand det ey giøre.

18

Det er sæd i danmarck, haffuer verit
aff gamel dage, J huilcken suend som
icke vill tiene, hand maa vel Orloff haff-
ue.

19

Thet da suaridt hannem greffue her Giertt,
hannem lyste det icke att høre, Jngen maa
fra sin herre fly men hand lyster hannem
att føre.

---

[1]) Der har sikkert staaet sige; men de to midterste Bogstaver er bortsmuldrede.

20

Ther[1]) er Jngen samell veiet, vden Muncken thill sin Kappe, hoffmand Ridder, och hoffmand kommer, huilcken best kand tiene til tacke.

21

Hør thu det Niels Ebbissøn, du snacker alt forlenge, du skalt enthen aff Danmarck rømme, Eller ieg skall lade dig henge.

22

Skal ieg vdaff Danmarck rømme fra høstrue och barn saa smaa, tha skalt du vssell sige det att du mig nogen tid saae.

23

Hør thu det Niels Ebbissen, och vilt du migh icke høre, da skall ieg bryde min leiden offuer Dig, som ieg tør fuld vell giøre.

24

Aldrig saae du mig saa reed, och det ieg torde io skielffue, Greffue her Giert du see vell till, Mandelig leyde sig sielff.

25

Niels Ebbessen du taler mig altid Jmod, baade nu och alle tide, J afften skalt du mig feligh[2]) være, J morgen til Solen ganger neder.

26

Niels Ebbessen slo op met huiden haandt, hand kaste sin hest omkring, far vell Greffue Gert alle din mendt, thu skalt acte mig snart igienn.

---

[1]) Der har staaet Ther; men det første Bogstav er smuldret bort.
[2]) Der har vistnok staaet feligh; men paa nær det sidste Bogstav er saa godt som hele Ordet bortsmuldret.

132 a 27

Niels Ebbessen red att veien frem, hand hug sin hest met spore, Effter holt greffuen och alle hans mend, och ingen effther hannem thorde.

28

Tet da vor Niels Ebbissønn, hand red till sin egen gaardt, Emod gaar hannem hans ven*ne* høstru, hand spurde hinde om gode raadt.

29

Hør i det min venne høstru, huad raadt kunde i mig kiende, ieg anthen aff danmarck rømme, Eller greffuen vil lade mig henge.

30

Greffuen loffuit mig thuinde koor, och de vaare ingen gode, heller ieg ville aff danmarck rømme, fra alt det godtz ieg aae

31

Huad Raad kand ieg ether giffue, ieg er en hæbelig quinde, de verste raad de ere de beste, om i kand thennem paafinde.

132 b 32

De verste Raad de ere de beste, om i kunde then*nem* offueruinde, Enthen greffue aff liffue thage, eller lade hannem Jnde brende.

33

J lader eders heste till smidie sende, och lader j thennem beslaa, Alle hagerne vende i frem, det giffuer ieg ether for raadt.

34

Alle hagerne vender i frem, Paa spor eder ingen monne kiende, J lader det ingen aff eder spørie, J lerde det raad aff en quinde.

35

I æde och dricke min danne suenne, J giøre eder Rosens glade, først thenne Nat forgangen er [1]), saa kommer dagen i stade.

36

Dagen den kommer for Solen stander op, saa fanger vi tidende paa nye, J huilcken suend sin herre er tro, hand maa icke fraa hannem flye.

133 a 37

Op da stode de gode hoffmend, de. toge alle tieniste paa ny, vden Niels Ebbessens søster sønn, hand vilde da fra hannem fly.

38

Saa red de til fruerlund, och der bant de deris heste, saa gick di the*nnem* i Randers Jndt, Greffue Giertt hannem vilde de gieste.

39

The bant deris heste vdi fruerlund, de ginge offuer Randers bro, saa bleffue de greffue her Giertt hans gest, det vor it sellskab tro.

40

Niels Ebbissen sielff til døren Red, som hand fick da vdi sind, Jeg er hertug henrichs budt bed greffuen lade iindt.

41

Est du hertug hendrichs bud, da lad dig icke forlange, Mød mig i morgen i brødre Kiercke, mellem messe och Othesangh.

---

[1]) Her har formodentlig staaet e r; men Ordet er næsten helt bortsmuldret.

133 b 42

Da lader eders budt til døren gaa, thage breffuit eders sønn eder sende, Ribe haffuer hand bestollet, och Kolding den er brendt.

43

Greffuen hand vd aff Vinduit saae, hand saae de blancke spiude, vsell ieg til danmarck kom, Niels Ebbissøn holder her vde.

44

De støtte paa dør met glaffuen och spiud, det Naglerne ginge alle i støcke, Vaag op Greffue Giertt est du her inde, vi ville dig en Skaale tildricke.

45

Sett dig neder paa min seng, vi ville os bedre forlige, vi steder bud effter hertug Hendrick och[1]) her Claus Krumedige.

46

Det suaret greffuens liden smaa dreng, hand vaar Niels Ebbessens frende, Lader du greffuen dig giecke i dag, huer mand da vorder i skende

134 a 47

Ieg haffuer huercken Slot eller Feste, att gieme saa Rig en fange, bruger nu baade suerdt och spiud, och lader dennem haffue deris gang.

48

Thend tid greffuen hand vor død, och da slo de paa tromme, thet da vor Niels Ebbissøn hand vilde aff byen gange

[1]) Der har formodentlig staaet och, men Ordet er saagodt som helt bortsmuldret.

49

Thet da vor Niels Ebbissen hand vilde aff
Byen fly, der Møtte hannem her Aage hass,
hand vilde hannem det forbiude.

50

Hør du det her Aage hass, lad mig min vie
bort fare, du vedst fuld uell du est min
suager, thu Matte mig inthet skade

51

Alt er det sanden ieg haffuer din frencke,
Och vi burde venner at vere, du ha-
ffuer slagit min herre Jhiell, Jegh maa
det icke gøre.

134 b

52

Saa droge de vd deris gode suerde, Niels Ebbissen
vilde icke vige, her Aage hass hand hoffuitt
fra hug, saa lagde de det tillige.

53

Thack haffue Niels Ebbissøns søstersønn hand vor
hannem en tiener tro, hand kaste op Fiælene
for greffuens mendt, som vilde offuer Randers
broe.

Anna Munks Haandskrift Nr. 7. Bl. 23—25.

(G. kgl. Saml. 2396 4to; Grundtvigs D).

1

23 a Greffuenn sckulle tiill rannderss
Ride och did Lodt hanndt sig rabbe och
dett var hannom forlonngenn spaadt
hanndt sckulle siitt Liff ther tabbe

2

Greffuenn hannd sameller alle
Sinne manndt hannd drager
adt sles vig vd och alldrig
Saa Ingen manndt sligin
skare annthen føre eller siden

3

Thie war well attenn tussinndt
skøther, for wdenn Riider och
frebormne mendt well iiii
banner och femssinntz tiffue och
Huem kunde stride Imod them

4

Greffuenn Sende Buodt till
Niells Ebissen ath hanndt
Skulle thill hannom komme
Och thalle med hannom om
Rigenns Beste det skulle hamom
Noget fromme

23 b 5

Dett war Niels Ebisenn hanndt Inndt Adt dørinn
thrennde och dett tha war den Gannblle greffue
hannd stannder hanno*m* op jgienn

6

Wer Wellkonnen Niells Ebissenn du Giører
dig Alt saa gladt, huor lider dig i danne-
marck medt dinne fremder och maffue

8

Well haffuer Jeg i dannemarck buode Rigge
frennder och maffue, thi skall eders naade
thienniste were i huor i wiille denne*m* haffue

9

Hør du dett Niels ebissenn du huerckenn sorige
eller quide, huor mannge tussinndt haff*uer*
du med dig och nu paa denne tide

10

Thiffue Suenne haffuer ieg medt mig slig
Som di erre, er der annthen flere eller
fer ieg haffuer deno*m* alle Kiere

11

Haffuer du thiffue suenne m*ett* dig det er
Saa vell till maade y gaar holltu y her
Bugis gardt medt vell hunderett
mamdt i plare,

12

24 a Saa gick hanndt frem hinn vnnge suenndt
thrøst denndt troffuett hannd aller beste
herre y Giffuer mig Orloff oh ther till
sadell Och heste

12

I tager Nu Orloff i dannesuenne huem
icke Løster adt thienne mig, och Riider y
thill enn anndenn herre ther kannd lønne
ether Beder Innd ieg

13

Bortt thaa gick thenndt Liden smaa dreng och
saa hannd suenndt trøst, denn samne
dag før afftenn komme thienmtte handt
aller Beste

14

For tha gick Thennd Lidenn smaadreng Niels
Ebbessenn icke veste saa gick hanndt till
Greffuenns dør hanndt klappett allt
saa liste

15

Frem tha giek denn Lidenn smaadreng
hanndt klappett paa dørenn med skinndt
Ieg er hertoug henndricks buodt hand
vell ether lønnliig finnde

16

24 b Estu hertoug henndricks Buodt och siger du mig det
For sanndt, tha bed hanno*m* møde mig i Kierche*n*
y Morgenn Mellum messenn och vthesanng

40

Ribbe Thenndt er Bestolldett och Kollinng denn
er brenndt, th*ett* vell Jeg for sannden sige
Niels Ebessen hannd er henngdt

41

Er dett Sandenn du siger for mig tha er thi
thiedinnge fuld guode heste och kleder i Minn
Gardt Thenndt stundt wy Leffue buode

42
Greffuenn hannd vd aff wimdut saa hand
saa thi Blannck spiude fuld wossinn Jeg til
dannemark kom*m*en Niels Ebissinn holl*er*
vde

43
Hannd støtte døren op med sinn fuodt thet
Nagellenn gick alle i støcker, greffuenn
Om du est her Innde ieg well dig enn
Skolle thill dricke

25 a 44
Vii setter os neder paa een senng wii
vell os halle Beder forlige, vii semder
Sennder Buodt effth*er* her Affui trøst
Och epther her Klauetz Krumdige

45
Icke tha sagde i saa i Gar Jeg stodt for
eders senng tha skulle ieg annthenn
dannmark Røm*m*e heller y skulle
Lade mig hennge

46
Nu haffuer ieg huerckenn Borig heller
feste Adt giemne saa Rig enn fonnge
Suenne i Lader Suere och Kniffue y
Lader denno*m*[1]) till hiertett gange

47
Gøsinne keger och och farett breger och
hanenn paa hieldenn, greffuenn bliff
vnnder hiellmenn slagenn hamdt
glennbte paa sim mod*er* adt kalle

[1]) Imellem dennom og till er Ordet vel overstreget.

48

25 b Nu Rider greffuenns danesuenne saa sare tha
Momne thi quide greffuenn, hanndt bliff
Wnnder Thielenn veitt vdi thenn samme
Thieme

50

Thett war Niels Ebbesenn hannd ville
hanndt wille aff byenn gannge effther
Tha liøbe di Rannders borger di ville
hannom gribe thill fonnge

51

Der di komne thill Rannders Brouff som di
skulle Offuer Gannge, ther stodt hin
Vnnge suenndt trøst som føre Orlog tog

52

Niels Ebbessenn Gick Neder adt rannders
Brouff, di Redt effther hannom saa faste
epther stodt hinn wnnge suenndt trøst
och brouffuenn epther hannom kaste

53

Thett war Niels Ebbessenn hanndt
komme wdenn Rannders by ther møder
hannom Offue hanns søster sønn sig
Sielffuer till møgen quide

54[1])

---

[1]) Der er i dette Haandskrift af Visen stor Forvirring i Verseordenen, enten nu Grunden er den, at Skriveren var utilladelig skødesløs, eller at der i hans Forskrift manglede nogle Blade. Nummeret nederst paa Bl. 25 b viser i ethvert Tilfælde, at vi har at gøre med et Fragment.

Anna Basses Haandskrift Nr. 13. Bl. 138—142.

(Thotts Saml. 775 Folio; Grundtvigs D).

138 a 1

Greffuen skulle till Rannders fare: och did
Loed hannd sigh Raade, ded for hanem for lan-
genn ware spaaed, hand skullde Sedt liff
der ladde.

2

Greffuen samblede Alle Sine Mend hand drog
Ad Slessuig Jnnd, Aldrig Saa mand Sligh en
herre Endten føre Eller Sidenn.

138 b 3

Di Vare well Atten thusend skøtter, Vdenn
Ridder, och friborren Suenne. Vel fire
Banem och femsindtss tyffue, och Huem kunde
Stride emod denem

4

Greffuen Sende Bud thill Niels Ebbessen
Bad hanem thill Sig komme, och thaalle med
Hanem om Rigens Beste ded skulde hanem
Megedt frome

5

Ded Vare Nielaus Ebessen hand Jnd Ad
dørren threen, ded Vare den kollede greff-
ue hand Recker hanem Haanden igienn

6

Wer Velkommen Nielaus Ebbessen du giør
dig Aldt Saa glad, huor lider dig i danemarck
Med dine Rige frennder och Moue

7

Well haffuer Jeg wdi danemarck, Baade
Rige frender och Moue, di skal eder Alle
thil thieneste Vere i huor i Ville denem haffue

8

Hørre du Nielaus Ebbessen, du skaldt, huerc-
kenn Sørgge eller kuide, Mannge Suen-
ne Haffuer du med dig. Nu i dene strid.

139 a 9

Tyffue Suenne Haffuer Jeg med mig, slig Aldt
Som di erre. Erre di Endten flere eller fere
Jeg Haffuer dennem Alle kierre,

10

Haffuer du Jcke vden 20 Suene med dig. da
Erre ded Vell thill maade, igaar holdt du i
her Bugges Haab med Hundrede Hoffmend i skare

11

Ere Her Nogen Erlige Mand som ded Beuisse
will. Jeg will Hanem Aldrig en foed fra gaa,
førend Jeg ded Beuisse will, Adt haffue Suared
Hanem der thill

12

Høere du Nielaus Ebbcssenn. du Snacker
Aldt for lennge. du skaldt Endten danemarck
Rømme. Eller Jeg skal lade dig Hennge

13

Huad da haffuer Jeg brudt derthill Adt haffue
Saa Haard en død, Herre i Vider mig Sønterss
frest Adt thaalle med Hustru Minn

14

Sønnterssfrest den ere goed, och kommer
mig well thill fromme. Men ere Jegh Nogen
Dannekuindes Søenn. da skall Jegh:
førre komme.

139 b 15

Niels Ebbessenn du est Enn køndige Mand,
der thill Haffuer du stuor fromne. Ehuor
du kand icke offuer komme der Rider du om

16

Aldrig Saa mig Nogenn Saa Reed. Adt ded
Ieg thorde ey skielffue, Greffuen i Sier eder
Vell for, och Mandelig Voctte Sig Sielff

17

Hiem da Reed Niels Ebessen och Raade
Hannd med Sin Frue, greffuen haffuer
mig Vndsagdt, och saa hand Peder Blaa.

18

Greffuen Haffuer mig Vndsagdt och saa
hand Pouell glob, och flere mig Haffuer
giordt Jmod Vdi dene Samne Haab

19

Ded Vare her Nielaus Ebessen klappedt
Hinder Ved huiden kinnd. du kiend migh
Nogen goede Raad hiertte Aller kierest minn

20

Huad Raad skall Jeg Eder kiende Jeg ere
Jcke Wden En kuinde di Verste Raad
Ere eder Best. Ehuo som denem kand finnde

140 a 22

Di Verste Raad skal Vere Best ehuo denem
Ellers kannd finde. Endten greffuen i hiell
Adt Slaa, eller hused offuer hanem Brende,

23

Ded Vare Nielaus Ebessenn Hand ganger i
Fruerstuen Jnnd. skencker Hand for Sine
Dane Suene Baade Miød och Wienn

24

J Eder och Drecker i dane Suene i giører
Eder Roesenns glad, først dene Nadt for
gangen ere Saa Vil Niels Ebesen Ridde

25

Op stoed di danne Suene di Suaredt deris
Herre saa frie. Vi will Eder Følge huor i Vill
och waage Baade hals och liff

26

Saa Reed di thill fruer Lund och Der bandt
di deris heste. Saa gick di i Randers Jnd, och
greffuenn Saa Vilde di gieste.

27

Ded meltte Nielaus Ebessen hand kom
Paa Rannderts Brou. ey Huelcken af mine
Suene Ville thienne med thro. Hannd
Thagger Strax Orloff. Af migh Nu.

140 b

28

Frem da ginnge Den Liden Smaa dreng,
den hannd Haffde Saa kier, min Herre i
giffuer mig Orloff mig løster icke lenger adt vere

29

Saa ginge frem hin Vnger Suend thrøst
Niels Ebbessen throde Allerbest. herre i
giffuer mig Orloff och der thill Sadell och hest

30

J thagger Nu Orloff i Danne Suene Som mig
Jcke thienne Vilde. J Ridder nu thill En
Anden herre eder Bedre Kand løne End Jeg

31

Bordt da gick den liden Smaa dreng och saa
hand Suend thrøst. den Samme dag før afften
kom. di thiennte deris Herre Best:

32

For da gick den liden Smaa dreng Niels
Ebbessen ded icke weste. Saa gick hannd
thil greffuens dørr han klapped der paa *mett*
leste

33

Frem da gick den liden Smaa dreng hand
klappedt Paa dørren med skind. Jegh erre
Herttug hendricksens Bud. hand wille eder
lønlige Finnde.

141 a 34

Est du Herttug Hendricksens Bud, sig du
mig for Sannd, Da beed Hanem Møde i kierc
ken i Morgenn Emellum Mese och Aatte Sanng

35

Ribe ere Bestaalled, och Kolding ere opbrennd
ded Vil Jeg forsandingen Sigge. Adt Niels
Ebbessenn, Hannd Erre Henngdt,

36

Greffuen Vd aff vindued Saa, hand Saa di blanc
ke spydde. Ach Woessen Jeg thill danemarck
kom. Niels Ebbessen ere Her Vde

37

Hannd Støtte paa dørren Med Sin foed, de
Nagler ginge Alle i støcker, greffuen om
du ere Her Jnde Jeg Will dig en skaalle thill
Drecke

38

Vi Setter oss Baade Paa en Seng Vi wille
oss Halffue Bedre forligges. Vi wille sende
Bud effter her offue, och her Chlaus krommedige

39

Jcke Sagde i Saa i goer Jeg stoed for ederss
Senng. Jeg skulde Enndten danemarck, Røm-
me eller i skulde lade mig hennge:

141 b 40

Nu Haffuer Jeg Huerckenn Borrig eller feste
Adt giemme Saa Rig en fange, Suene i spar
huercken Suerd eller kniff i lader saa frilig
gange

41

Gaasen keisser, och faared Bregger och
hanen kreyer haalle greffuen Bleff Vnder
Sylden Veied, hand glembte Paa hans Moeder Adt
kalde

42

Nu Ridder greffuens dane Suenne, saa
Saare monne di kuide, greffuen Vare Veied
Wnder Axelsseng, Aldt i den Same thid

43

Ded ware Nielaus Ebessen hand Vilde aff
Byen gaa. der da stoed hin Vnge Suend thrøst
som førre Orloff thogh

44

Niels Ebessen gick Needer aff Randerts brou
di thraade effter Hanem Saa fast, effter
stoed den Vnge Suend thrøst monne Broen efter
Hamem kaste.

45

Ded Vare Nielaus Ebbessen Hand kom
Wden Randerts Bye. der møtte hanem offue
Hans Søster Søn Sig Sielffuer thill møgen kuide

46

Ded Vare Offue Hans Søster Søen thogh
Hanem Ermen Røed; y haffuer Veied min
Here i Dagh, ded skal kaaste eders døed

142 a 47

Haffuer Jeg Veied din herre i dagh. maa ieg
Jcke Heden komme offue hindrer du mig
i dagh ded Bliffuer dig lided thil fromme

48

Ded Vare Nielaus Ebbessen och Hand sedt
Suerd Vddrogh. ded Vare offue Hans Søster
Søn Hannd Aldt i Støcker Hoegh:

49

Offue legger Paa Randerts Brou. ere hog
gen Aldt i støcker, hand Vare kled i Sielcke
Saa Vnde da Vare hans løcke

50

Thack haffue Alle di dane Suenne di thiente
deris herre med throu. Saa Reed hand thill
kiere Høstru Sin, hand leffuer Bade glad och frou

51

Ded Varo Aldrig saa fattig en Kuinde haffde
hun icke vdenn en Leeff, hun gaf den gierne
Niels Ebbessen, for hand wog den kullede greff*ue*

Svannings Haandskrift I. Bl. 65—67.

(N. kgl. Saml. 815 b 4to; Grundtvigs E).

65 a 1

Greffue Gert hand drog til Randers oc did
loed hand sig rade, det vaar hannem for langen
spaad hand skulde sit Liff der lade

2

Greffuen hand sende Niels Ebbessen bud at hand
65 b skulde til hannem ride, frilig til oc frilig fra
skulde hand faar hannem bliffue.

3

Greffuen oc Niels Ebbessøn de snacket sammen
vdt ved randers strande, fulld lidet da vaar
deris skempt end hal minde gammen

4

Hør du Niels Ebbessøn du ver vel kommen
her, huor lider din frende vdi Nør Jutland oc
huor staar landet der.

5

Vel staar landet vdi Nør Jutland saa monne mine
frender oc lide, de skulle eder alle til tienste være
ehuor i dennem tilsige

6

Hør du her Niels Ebbessøn vilt du mig sanden sige,
mange Suenne haffuer du met dig der du tørst vel
paa lide.

7

Alt haffuer ieg trediue suenne met mig oc flere oc icke ferre, det vil ieg for sanden sige ieg haff uer dennem alle vel kiere

66 a

8

Niels Ebbessen du est en fuldtax mand, hui slar du saa lang veg om, du laa igaar i her Bugges eng alt met ccc mend.

9

Hør du her Niels Ebbessøn alt huad ieg siger dig du haffuer mange suenne vdi dit brød dem haffuer du faaet fra mig

10

Du haffuer met dig hin vnge hans frost fremmerst vdi din skare oc siden de skalcke hans brødre tho som wfrilig monne fra mig fare.

11

Alle de Suenne der ieg haffuer dem haffuer ieg fanget met ære, hør i det min edelig Herre i tør inthet effter dem kære

12

Der er ingen tilsammen viid vden Muncken oc hans kappe Hoffmand Rider oc hoffmand kommer huor hand kand tiene til tacke

13

Frelig est du til mig kommen oc fredlig maattu bort ride, giorde ieg det icke for min Christelige tro, trang skulde veyen dig bliffue

66 b

14

En førstelig leide haffue i mig giffuen alt om ieg maa hende nyde, men haffuer i noget ont i sinde i skul le det selff fortryde.

15
Hør du det her Niels Ebbessen ieg taler met dig
saa lenge, du skalt enthen aff danmarck rømme
eller ieg skal lade dig henge

16
Tive maa I i galgen ophenge baade for vggel oc
ørn, men ieg vil alt vdi danmarck boe alt hoss
min Hustro oc børn,

17
Otte dage loffuer ieg dig, dem skalt du haffue
til frest, er ieg en ecte dannekonis søn, ieg skal
dig føre geste

18
Greffue Gert i er en hastig mand der til min her-
re saa from, huor I icke frem met magt
kand komme da Rider en anden veg om

19
Det vaar Her Niels Ebbessøn hand kam der
ridende vdi gaard, vdi stod hans kiere moder
hand vaar wel suøbt vdi mord.

67 a 20
Hel staa i min kiere moder, oc kiender mig gode
raad, greffue Gert hand haffuer mig vndsagd
det sagde hand mig vdi gaar.

21
Hui da spør du raad aff mig ieg er selffuer en
sorgefuld quinde, de verste raad de ere dig
best huem dem kunde paafinde

22
De verste raad de ere dig best huem dem
kunde paa finde, enthen greffuen ihiel at sla, oc
eller inde at brende

23

Drag du dig til Smidie oc lad dine Heste wel skoe
went du alle Hagerne frem det er dit beste raad [1]).

24

Went du alle Hagerne frem paa Sporet dig ingen kand
kiende, lad dett ingen mand aff dig faa du togst det
aff en quinde.

25

Niels Ebbessen red til Bygholm oc bød Knud Ebbe-
søn vd, Greffue gert hand haffuer mig vndsagt
som her ath hind stalte her knud

---

[1]) Over wel skoe er med en gammel Haand skrevet beslaa.

DEN RESTITUEREDE VISE.

1

Gref Gerith drogh i Danmark in;
han wan fulfaghær skaræ,
mæth firæ bannær foræ sæntz
moth hanum thordæ faræ.

2

Til Randers han segh lithæ lot;
han wildæ bed thær fræstæ
oc riddæræ oc gothæ mæn
mæth wældæ hemægæstæ.

3

Han sændæ both Niels Ebbessøn:
han skuldæ hanum finnæ,
oc sagthæ hanum felighheth
oc frith ath thættæ sinnæ.

4

With Randers strathæ møttæs the,
oc thær the talæth samæn:
fullitæt war thær skæmpt iblant,
æn hallæ minnæ gammæn.

5

„Wælkomæn hær, Niels Ebbessøn!
Hwor gangær thegh i hændær?
Hwor stær i Nørræiutland hugh
mæth mawæ oc mæth frændær?“

6

„Wæl stær i Nørreiutland hugh
mæth frændær oc mæth mawæ!
The skullæ allæ til rethæ sta,
ehwor i thæt wil hawæ.“

7

„Niels Ebbessøn, en konst thu nam,
oc thærtil est thu from:
hwor æi thu ywær komæ kant,
thu rithær landweghs om!

8

Niels Ebbessøn, hwi monnæ thu
thit ærind enæ rithæ?
Hwor manigh swenæ hawær thu,
thær thu matt wæl po litæ?“

9

„Iegh hawær firtiugh swenæ mæth megh,
æi fler oc ække færæ!
Iegh ængæn af thæm kærær po,
swa dandæ som the æræ.“

10

„Thu hawær firtiugh swenæ mæth thegh!
Thæt ær swa wæl til mathæ!
Igær thu hiolt for hr. Buggæ hof
mæth hundræth mæn i plathæ!“

11

Niels Ebbessøn warth brat ath swar,
han ække længæ thagthæ:
„Ær thæt en riddær ællær swen,
som megh thæn løgn po sagthæ?

12

Ær thæt en riddær ællær swen,
po megh thæt sighæ wil?
Iegh wighær hanum en fot æi fra,
før han thæt swarær til!“

13

„Niels Ebbessøn, nu willæ wi
æi længær thærom kiwæ!
Wilt thu mit ærind at faræ bort
thegh til hr. Buggæ giwæ?“

14

„Skal ethær ærind at faræ bort
iegh til hr. Buggæ rithæ,
hwat iegh skal hanum sighæ af
i først megh latæ witæ!“

15

„Hr. Buggæ hawær undsagth megh;
han frammærst ær i hob.
Mæth hanum stær hr. Anders Frost
oc swa hr. Powel Glob.

16

Æn fleræ, iegh til wiliæ war,
min wiliæ nu forsma!
The litæ po hr. Buggæ fast;
sigh thæm, hwor thæt wil ga!

17

Sialf hawær thu, Niels Ebbessøn,
haft mæn en ridh mæth thegh,
som hawæ wæræt i mit brøth
oc æræ rymt fran megh.

18

Først ær mæth theg hr. Esger Frost
oc swa hans brøthær twa.
forutæn ia oc minnæ mit
the af min thiænist drogh.“

19

„Hr. Buggæ wet iegh ænktæ af,
at i til wiliæ giorthæ.
Hr. Esger ethær thiæntæ tro;
iegh aldregh annæt sporthæ.

20

Hr. Esger ethær thiæntæ tro;
iegh aldregh annæt sporthæ.
Hwi mottæ han æi orlof fa,
tha han segh wildæ forthæ?

21

Thæt ær swa uti Danmark sæth,
oc war af gamlæ daghæ:
Thæn swen æi længær thiænæ wil,
han ma wæl orlof takæ."

22

Thæt swaræth hanum grewæn tha
— æi løst'æth ham at høræ —
„Ma ængi swen sin herræ fly,
thæn stund han wil ham føræ!"

23

„Ær ængæn samæ herræ wight
forutæn munk oc nunnæ:
æi hofmæn kummær bithæ wil,
til thakkæ thiænæ kunnæ!"

24

„Niels Ebbessøn, thin howæthsnak
iegh hawær tholt for længæ.
Thu antigh rymmæ skalt af land,
æth iegh thegh latær hængæ!"

25

„I thiuf i galghæ hængæ ma
som brad for ulf oc ørn:
æi lætteleghæ rymmær iegh
fran husfru oc fran børn!

26

Æn skal iegh rymmæ ut af land
min børn oc husfru fra,
i ussæn sighæ skal thæraf,
i nokæn tidh megh sa!"

27

„Thu rithæ bort, Niels Ebbessøn,
iegh wil thegh ænktæ høræ:
iegh brytær ællær leidæ min,
som iegh thør fulwæl gøræ."

28

„En fasteligh leidæ gaf i megh,
at frith iegh mottæ nytæ!
At nu i hawær annæt sind,
skal ethær sialf fortrythæ!"

29

„Thu feligh til megh komæn est,
thu feligh bort thegh giwæ!
Lot iegh thæt ækki for min tro,
trang skuldæ weghæn bliwæ."

30

Reth thæthæn tha Niels Ebbessøn,
slogh up mæth hwitæn hand:
„I latæ ethær minnæs wæl:
iegh rymmær æi af land!"

31

„Fran sol i aftæn gangær neth,
thu hawæ søntær fræst:
Ær iegh en ectæ grewæssøn.
iegh worthær snart thin gæst!"

32

Swa reth han fast ath weghæn fram,
han hiog sin hæst mæth sporæ.
Hiolt æftær grewæn allæ mæn,
i færth mæth hanum woræ.

33

Niels Ebbessøn kam rithændæ
hem i sin eghæn garth;
hans wænæ husfru utæ stoth,
hun war wæl swøpt i marth.

34
„Min husfru, af thin gothæ rath
thu kænnæ megh thæt bæztæ!
Gref Gerith hawær undsagt megh;
han wil megh snarligh gæstæ.

35
Han lagthæ twinnæ kor megh for;
af thæm war ængi goth:
Iegh skuldæ rymmæ ut af land,
æth han megh hængæ lot!"

36
„Thæt war til rathæ allærbæzt,
um thu thæt kundæ winnæ,
antigh gref Gerith at sla ihiæl
æth brænnæ hanum innæ!"

37
In gangær tha Niels Ebbessøn
i borghæstowæ sin.
For sinæ dandæ swenæ thær
han skænkær miøth oc win.

38
„I ætæ oc i drikkæ win,
i gøræ ros fulglath!
Før thænnæ nat forgangæn ær,
ny dagting fangær stath!

39
Før daghæn kommær, solæn skin,
stath fangær dagting ny!
Hwo wil sin herræ fæstæ tro,
oc hwo wil hanum fly?

40
Ehwilkæn swen megh fylghiæ wil,
af ny megh rækkæ hand!
Oc hwo, som orlof hawæ wil,
megh nu thæt sighæ kan!"

41

The hofmæn soræ høght en eth,
at waghæ thæræ lif
oc rithæ frit mæth hanum, hwor
han wildæ yppæ kif.

42

The rethæ thæm til Fruærlund
oc bundæ thæræ hæstæ:
swa gingæ the til Randers in;
the grewæn wildæ gæstæ.

43

Thæt mæltæ tha Niels Ebbessøn
— han kam til Randers bro —:
„Thæn swen, æi længær fylghiæ wil,
nu orlof takæ ma!“

44

Fram giæk af lith thæn swen, for trøst
han unthæ allærbæzt:
„I giwæ, herræ, orlof megh
oc thær til sathlæt hæst!“

45

Han orlof girnæthæs oc fæk
oc thær til sathlæt hæst:
thæn samæ dagh, før aftæn kam,
han thiæntæ hanum bæzt.

46

Niels Ebbessøn giæk thith, som han
gref Gerith innæ westæ.
Thær klappæth han po dør mæth skin
oc talæth swa mæth listæ.

47

„I standæ up af sængæn brat!
I latæ megh æi wæntæ!
Iegh bærær ethær wærtugt both,
gref Henrik ethær sændæ.“

48

„Est hith thu af gref Henrik sænd,
lat ække thegh forlongæ!
Møth megh with brøthær clostræts dør
nar ottesang the sionghæ.“

49

„Lat ethær dreng til døræn ga
at takæ bref i sænd:
Hart Riperhus bestollæt ær,
oc Koldinghus beræent.“

50

„Ær sandæn thæt, thu sighær megh,
oc ær the thidind gothæ,
tha hæst oc klæthæ i min garth
thæn stund wi lewæ bothæ!“

51

Gref Gerith ut ath windugh sa;
the blankæ spiuth han skuddhæ:
„Fulussæn iegh til Danmark kam,
Niels Ebbessøn stær utæ!“

52

Thæt mæltæ tha gref Geriths dreng
— han war hans næræ frændæ —:
„Thu latæ thinæ gækkæ orth,
thu hwær mans swortæ skændæ!“

53

The støttæ døræn up mæth spiuth,
thæt naglær allæ stukkæ
amoth gref Gerith, innæn war,
oc hanum skalær drukkæ.

54

„Thu sætæ with megh! Po min sand,
iegh wil thegh bæthræ lighæ!
Megh stæthiæ both hr. Anders Frost
oc hr. Claus Krummedige!“

55

„I sagthæ ækki swa igær!
Megh stoth for witæ strængæ:
iegh skuldæ rymmæ ut af land,
i ællær lot megh hængæ.“

56

Thæt mæltæ tha oc sord en swen:
„Lat ækki længær lithæ!
I læggiæ nether thæn talæ lang
oc latæ swærthæn bitæ!“

* * *

58

„Iegh hawær ængi fastæth borgh
at gømmæ righæ fangæ!
I sparæ æi the skarpæ swærth,
i latæ fast-thæm gangæ!“

59

Swa tokæ the thæn harthæ hals
uti sin gulæ lok
oc hioggæ hanum howæth fra
ut ywær sængæstok.

60

Thæn tidh gref Gerith slaghæn warth,
the lotæ trummæn gangæ:
Niels Ebbesøn i Randers by
the wildæ gripæ til fangæ.

61

Han wildæ ut af byæn fly,
tha han thæn hørthæ liudæ.
Hr. Agha Hasæ æftær giæk;
han wildæ thæt forbiuthæ.

62

„Hr. Aghæ Hasæ, gak thin wegh!
Thu bort megh faræ latæ!
Thu est min swaghær, wedsthu wæl,
thu matt megh ænktæ skathæ.“

63

„Iegh weth fulwæl wort swaghærskap!
Um e swa nært thæt waræ,
men thu min herræ slogh um nat,
iegh latær thegh æi faræ.“

64

„Hær kæggær gas, hær bræghær far,
oc hanæ gal po hialdæ!
Um daghæn grewæn slaghæn warth,
um nattæn æi mæth allæ!“

65

Hr. Aghæ Hasæ hallæ wildt
ath Holstær mundæ skrighæ:
Niels Ebbessøn drogh ut sit swærth,
han wildæ ænktæ wighæ.

66

Niels Ebbessøn drogh ut sit swærth,
han wildæ ænktæ wighæ:
Hr. Aghæ Hasæ lagthæs thær
mæth Thidskæ fler i lighæ.

67

Æn tha han kam til Randers bro
— thær wankæth gothæ hogh —
han fannt with thæn thæn swen swa trøst,
som førræ orlof tok.

68

The lopæ ywær Randers bro,
the Holstær æftær hastæ.
Thær stoth igen thæn swen swa trøst;
han broæn for thæm kastæ.

69

Niels Ebbessøn tren til sin hæst
til Norringris at rithæ,
til husfru sin, som hemæ bar
for hanum angst oc kwithæ.

70

Han gæstæ hos en kærling in,
æi hafthæ utæn twa lewæ.
Thæn enæ gaf hun Niels Ebbessøn,
han slogh thæn kulledæ grewæ.

71

Guth nathæ thegh, Niels Ebbessøn!
Um thu i liwæ waræ,
fulmanigh Thidsk, i Danmark ær,
samlethæs skuldæ faræ!

TEKSTKRITIK OG KOMMENTAR.

Mødet ved Randers (V. 1—32).

I Overensstemmelse med god Visetradition føres vi straks in medias res. Hele det filtrede politiske Væv, der ligger forud for Grevens Indfald i Danmark, og som vi nu vilde sætte stor Pris paa at faa nøjagtig Besked om, forbigaas ganske. Det, der interesserer Digteren, er alene Brydningen mellem de to mægtige Personligheder.

Af de Vers, hvori Mødet skildres, fremgaar tydeligt nok to Ting: At Niels Ebbesen, dengang Greven indbød ham til den afgørende Sammenkomst, allerede havde taget sit Parti og sluttet sig til de jyske Adelsmænd, der med Hr. Bugge i Spidsen vilde tage Kampen op mod Holstenerne, og at Grev Gerhard var ganske paa det Rene med hans Standpunkt[1]). Naar Greven dog alligevel søgte Forbindelse med ham, var det kun for om muligt ved hans Hjælp at sprænge det farlige Forbund. Han skulde overtales til at spille Forræder mod sine Nærmeste ligesom Hr. Aage Hase[2]). Men her var Greven kommen til den urette. Niels Ebbesen gennemskuede hans Planer og vilde ikke lade sig lokke. Ialtfald hviler Visens Beretning helt igennem paa disse to Forudsætninger. Kun saaledes bliver den afvisende Holdning, Niels Ebbesen ligefra Mødets Begyndelse indtager

[1]) Jvnfr. særlig V. 8—10.
[2]) Se V. 13—16.

overfor Greven, og den bidende Haan, hvormed han besvarer hans Tilnærmelser, forklarlig.

Efter Visens Fremstilling mødte Niels Ebbesen i Lid til det givne Lejde uden Ledsagere, Greven derimod havde et Følge af væbnede Mænd med sig[1]). Hvis dette stemmer med de virkelige Forhold, faar vi herigennem en værdifuld Oplysning om, hvem der direkte eller indirekte har været Digterens Hjemmelsmand for Ordskiftet paa Mødet. I saa Tilfælde er nemlig kun et af to muligt: Enten er dette Afsnit frit opfundet, eller ogsaa maa det være en poetisk Gengivelse af Niels Ebbesens egen Beretning om det, der var foregaaet. Denne sidste Antagelse forekommer mig at være den rimeligste. At Niels Ebbesen i Venners og Frænders Kreds adskillige Gange har fortalt om den skæbnesvangre Sammenkomst, derom kan der vel næppe være Tvivl, og da Visens Digter aabenbart er en Samtidig, som nøje kendte Helten og hans Æt, er det ikke sandsynligt, at han i sin Skildring af Mødet paa væsentlige Punkter skulde have afveget fra den i Slægten levende Tradition.

Ogsaa over Motiverne til Niels Ebbesens Daad kaster Visens Skildring af Mødet et skarpt Lys. Den fremstilles her som en simpel Konsekvens af Bruddet med Greven; om nogen Opofrelse for det betrængte Fædrelands Skyld er der ikke Tale, kun om Selvforsvar. Niels Ebbesen fejres som den dristige og raadsnare Adelsmand, der uden Betænkning griber til den eneste Udvej, der staar ham aaben, for at værge sig mod den overmægtige Voldsmand, som havde truet ham paa Livet: Det Hele er opfattet saa menneskeligt og naturligt som vel muligt; der er ikke lagt en Tomme til Heltens Vækst.

V. 1. Første Vers er kun helt bevaret i **A** 1 **C** 1 og **V** 1. I en noget ændret Skikkelse findes første Linie deraf i **B** 1, tredie

---

[1]) Smlgn. V. 8; 30; 32; 33.

og fjerde i D a 3 og D b 3. Ikke blot Metrets Tilstand (de talrige Trochæer) viser, at Verset paa væsentlige Punkter maa være forvansket, ogsaa andre Omstændigheder peger bestemt i samme Retning. Saaledes kalder her i Sangens Begyndelse alle Opskrifter[1]) Grev Gerhard blot Greven, som om der paa den Tid ikke kunde tænkes paa andre Grever, naar Talen var om et Indfald i Danmark. Men ogsaa Grev Johan sad jo dengang inde med store Stykker af Landet og havde rig Anledning til at sende Tropper herop. Derfor er der en vis Rimelighed for, at Digteren har udtrykt sig saaledes, at hans Ord ikke kunde give Anledning til en ret nærliggende Misforstaaelse hos Tilhørerne.

Endvidere kan det umuligt have sin Rigtighed med de 84 Bannere, som Greven efter dette Vers skal have ført i Marken. Hans Hær maatte da, som nedenfor vises, have udgjort c. 33,000 Mand d. v. s. tre Gange saa mange, som der opgives i de historiske Kilder. En saadan Afvigelse fra Virkeligheden kan en samtidig Digter ikke have tilladt sig.

Af disse Grunde maa den overleverede Tekst betegnes som forvansket, og Spørgsmaalet bliver da, hvilket af de bevarede Haandskrifter Restitutionsforsøget bør bygges paa. D a og D b kan vi roligt lade ude af Betragtning. Hele Begyndelsen af Sangen er i denne Haandskriftgruppe øjensynlig vilkaarlig omdigtet. Bearbejderen lader sin Fantasi have frit Løb og aabenbarer sig som Digter om ikke ved andet saa ved de „18,000 skøther", han saa ugenert lader Greven raade over. Fremstillingen er i ingen Henseende forskellig fra de Beretninger, man f. Eks. i Rimkrøniken[2]) finder om Sagntidens Hære: samme minutiøse Kendskab til Detaillerne, samme svimlende Tal og samme frejdige Sik-

[1]) I E findes dette Vers ikke, og denne Redaktions Indledningsstrofe er utvivlsomt senere Tiders Makværk. Dog bør det bemærkes, at Greven her nævnes ved sit Navn.

[2]) Rmkr. ved Molbech V. 999—1000; 1005—1008; 1771—1774; smlgn. Oversættelsen af Rydaarbogen i N. d. Mag. 5. Bd. c. 3.

kerhed. Heller ikke **B**'s Vidnesbyrd kan jeg for første Linies Vedkommende tillægge nogensomhelst Vægt. Verset er der fuldstændig molesteret gennem Forbindelsen med en uægte Strofe, og der er ingen Grund til at antage, at **B**'s foer skulde være mere oprindeligt end **A**'s og **C**'s drog[1]). Tilbage bliver da som eneste Autoriteter **A**, **C** og **V**. **V**'s Redaktion viser i anden Linie Slægtskab med **A**, i fjerde med **C**. Det kan være, at den beror paa en Sammensmæltning af begge; men den Mulighed er ingenlunde udelukket, at den her som andetsteds bygger paa X_2. Noget nyt udover det, **A** og **C** i Forening lærer os, byder den dog ikke paa, og det er vel forsigtigst helt at lade den ude af Betragtning. Valget kommer da til at staa mellem **A** og **C**, og min Overbevisning er, at det rette Rimord (fare) findes i **C**, ligesom ogsaa Navnet Danmark her har sin rigtige Form, men at **A** i alle andre Henseender bør foretrækkes.

Tilsyneladende er det ganske vist den nemmeste og naturligste Udvej, Grundtvig har valgt, naar han ved et Par Rettelser[2]) søger at bringe **A** i Overensstemmelse med **C**; men i Virkeligheden fører denne Fremgangsmaade ind i et galt Spor. Begge Haandskrifter gaar aabenbart tilbage til en fælles Kilde; men **A** gengiver i dette Vers Overleveringen paa et tidligere Stadium af Udviklingen: dér har vi Forvanskningen uden noget Forsøg paa at dække over Meningsløshederne; derimod er vi i **C** et Skridt længere inde paa Ødelæggelsens Bane. Man har forsøgt at udbedre Skaden og skabe en taalelig Mening, men er derved kun kommet endnu en Streg længere bort fra det rette.

Jeg skal nu gaa over til Enkelthederne. For Restitutionen af første Linie er det af Betydning at vide, hvorledes Grev Gerhards Navn dengang lød i danske Munde. Sandsynligvis Gerith; thi denne Form har det altid i de ældste bevarede danske Diplomer fra Slutningen af det 14.

[1]) Smlgn. Rom. Digtn. udg. af Brandt 3, 48, 25; 50, 22.
[2]) D. g. F. 3. 516, 1.

og Begyndelsen af det 15. Aarh.[1]); i Rimkrøniken[2]) benævnes Greven snart Gerith, snart Gert; i Skrifter fra en senere Tid har jeg kun fundet Formen Gert anvendt. Selv kalder han sig i plattyske Dokumenter Gherad[3]), Gherard[4]), Gerhart[5]); den første Variant ligger jo meget nær ved den ældste danske Navneform. Forøvrigt har ogsaa den sammentrukne Form Gert (Ghert, Gherde)[6]) været i Brug i Holsten i Grevens egen Levetid.

Fremdeles maa vi, da **A** har Dannemarck, **C** og **V** Danmarck, se at komme til Klarhed over, hvilken Form der er den rette. Den første, som formodentlig er dannet under Paavirkning af det plattyske Dennemark, har jeg tidligst truffet i den danske Oversættelse af Rydaarbogen[7]) Kap. 3., hvor det unægtelig virker ret overraskende at støde paa den; thi Oversætteren skriver ellers uden Undtagelse Danmark. Bortset fra dette ene Sted har jeg — udenfor Folkeviserne, hvor den forekommer hyppigt[8]) — kun truffet den af og til i Skrifter og Dokumenter fra Slutningen af det 16 Aarh.[9]). Det er altsaa en Form, der efter alt at dømme ikke kan have været gængse ved Midten af det 14. Aarh., da denne Sang blev digtet, og derfor bør **C**'s Danmarck ubetinget foretrækkes[10]).

---

[1]) Smlgn. Molbech & Petersen, Danske Diplomer og Breve I. S. 4 (Holgær Geritsson); 106 (Geridh Jonssøn); 111 (Gerith van der Lancken); 144 (Gerith Snaghenborgh); 146 og 149 (Geryt Snaghenburgh); 221 (Gerith van der Lancken).

[2]) Rmkr. ved Molbech V. 4423 (Gered); 4445 (Gerit); 4467; 4521 (Gerd). — Se ogsaa Registret til Knudsens Udgave af Christiern 1stes Dipl. under Gert.

[3]) Hasse, Schl. Holst. Lauenb. Urk. & Regest. III. Nr. 556, 692, 942.

[4]) Ibid. Nr. 643, 1056.

[5]) Ibid. Nr. 1066.

[6]) Ibid. Nr. 867.

[7]) N. d. Magaz. 5. S. 163.

[8]) Eksempelvis anføres: D. g. F. 3, 3,3; 12,1, 13,26; 15,29; 16,59; 103,43; 193,11; 194,38; 301,2; 357,4; 360,1.

[9]) Eksempelvis anføres: Christ. Gøjes & Birg. Bølles Breve ved Bang S. 118. — Geheimearkivets Aarsb. III Till. S. 3. (Bagernes Ordinans i Helsingør fra 1559).

[10]) Smlgn. Molb. & Peters. D. Dipl. I S. 3 og 11; Thorsen, De med jyske Lov beslægtede Stadsretter S. 84; Lucidarius S. 51;

Ud fra de Forudsætninger, vi nu er naat til, maa første Linie antages at have lydt saaledes:

Gref Gerith drogh i Danmark in.

I anden Linie er A's Tekst vistnok defekt. I ethvert Tilfælde maatte man for at faa Mening i Stedet opfatte han som Akkusativ. Fra Formens Side kunde dette vel nok forsvares[1]); men den Tvetydighed, der ved en saadan Ordstilling vilde komme ind i Sætningen, taler imod Rigtigheden af denne Antagelse. Tredie og fjerde Linie er under alle Omstændigheder uforstaaelige, saaledes som de her er overleverede. Jeg har ovenfor fremhævet de Grunde, der taler for A Redaktionens Oprindelighed, og Mistanken mod C bestyrkes end yderligere ved den Omstændighed, at A har faffuer skare, hvilket er den gammeldags med Visesproget stemmende Betegnelse[2]), C derimod stor skare, hvilket er et mere moderne Udtryk, som mangler Analogi i det middelalderlige Digtersprog. Jeg gaar derfor ud fra A's Tekst, og denne tyder ret beset paa, at Versets Mening oprindelig var en ganske anden end den, det nu har i C.

Fejlen er rimeligvis opstaaet ved en Lakune; Pronominets Form (han) tyder nemlig paa, at Subjektet oprindelig var Greven, og at det rette Verbum er udfaldet. Aarsagen dertil var vel simpelthen den, at Adverbiet fuld (ful), der forstærkende var føjet til faghær[3]), ved en Misforstaaelse blev opfattet som Fortidsform af Verbet følge (fulde).

Univ. Jub. Bl. I, 447 (Indl.); Rom. Digtn. III, 21,2; 33,4; Rimkr. V. 177; 469; 1221; 3177; 3259; 4707; 4715.

¹) Jvnfr. Gamle danske Krøniker ved Lorenzen S. 4, 20 og 21 og D. g. F. 6, 36, 10, hvor Rimet viser, hvorledes der skal læses (iegh and swa wæl som hann).

²) Jvnfr. D. g. F. 3, 620, 7; 638, 19; 661, 13; Rmkr. 2134; i samme Betydning bruges D. g. F. 3, 638, 18 faffuer floch og 3, 658, 12 faffuer re (ɔ: rede). Skare uden tilføjet Adj. om en Hær findes i Rmkr. Till. 193. Den samme Styrke, der paa det ovenfor citerede Sted (3, 661, 13) benævnes faffuer skare, kaldes lidt nedenfor (662, 20) saa skiøn en heer.

³) Smlgn. Kalkars Ordb. 1, 797 Sp. 2, samt denne Vise V. 4 fullitæt; 27 og 63 fulwæl: 38 fulglath; 51 fulussæn; 71 fulmanigh.

Det vilde jo ogsaa være mere end mærkeligt, om en dansk Digter havde betegnet Grevens lejede Bander som en faghær skare ɔ: en stolt, herlig Skare. Nej, ved den fagre Skare sigtes der uden Tvivl til Grevens Modstandere paa dansk Side, dem der thorde emod hannem fare. Og da vi vel kan gaa ud fra, at Verset har handlet om denne Skares sikkert uheldige Skæbne, maa det udfaldne Verbums Betydning have været overvandt eller nedhuggede. I det første Tilfælde vilde wan (Fortid af Verbet winnæ[1]) være det naturlige Supplement, i det andet wogh. Man kunde vel ogsaa tænke paa slogh, som ganske vist dengang i Almindelighed betød dræbte, men ogsaa temmelig tidligt forekommer i Betydningen besejrede[2]). Alle tre Verbalformer passer lige godt i Metret; men Sandsynligheden taler for wan, der let kunde falde ud efter han. Liniens oprindelige Skikkelse tænker jeg mig altsaa var denne:

han wan fulfaghær skaræ[3]).

---

[1]) Jvnfr. til winnæ (ɔ: overvinde, besejre, faa Bugt med) Hellige Kvinder ved Brandt S. 29, 5; 31, 11; 32, 21; 32, 33; 33, 21; 33, 22; 33, 28; 33, 32; 36, 20; 41, 4; 62,14; Nyrop Gildeskr. 1,100; Rom. Digtn. III, 48, 22; 50, 19; 107, 5; 123, 17; 159, 5; Kirkeaarets Søndagsevang. ved Brandt S. 5, 32. Gaml. danske Krøniker ved Lorenzen S. 22, 19; 30, 2 og 22; 36, 15; 56, 27. — I alle de Skrifter, hvorfra disse Eksempl. er hentede, bruges ogsaa forwinnæ, overwinnæ ganske i samme Betydning; sjældnest i det ældste (Hell. Kv.), overvejende hyppigt i de andre.

[2]) Jvnfr. Rom. Digtn. III, 12, 28; Roland sade for Namlwn, ath han haffde slaget en rydder. Denne Ridder blev ikke dræbt af Roland, men besejret af ham i Kamp. — Rydaarb. c. 77 Swen foor æfther, at sla hannum met sith folk; c. 97: Item kuning Philippus af Frankerighe word slawin i thæn strid, han førde aa mod kuning Peter af Arragonia (N. D. Mag. V, S. 182 og 192). — Philip faldt ikke i denne Kamp, saa Betydningen af Verbet maa her være: blev overvunden.

[3]) Smlgn. med Hensyn til Udeladelsen af den ubestemte Artikel foran fulfaghær skaræ: D. g. F. 2, 256, 8; 5, 33, 23. Thorsen, Stadsretter S. 94; 96 (oftere); 237 (bis); 238 (bis); 239; 242; 316 (bis); Lucidarius S. 48 (reen iomfruæ); Hell. Kvinder 1, 19; 27, 8; 30, 29; 35, 30; Overs. af Rydaarb. c. 44; 46; 56; 62; Rom Digtn. 3, 2,2. Molb. & Petersen D. Dipl. S. 33; 34; 48; 85; 89; 394 (sammenholdes med S. 41; 65; 391; 393); Univ. Jub. Bl. 1, 148 § 4; 149 § 7; 150 § 11; 162 § 59; 163 § 61. Gaml. d. Krøniker ved Lorenzen S. 44, 6.

Naturligvis har den fuldfagre Skare, der indlod sig i den vovelige Kamp med Greven, ikke udgjort 84 Bannere. Situationen giver, at det maa have været en Styrke, som Hertug Valdemar, muligvis i Forening med en Del af Nørrejyllands Adel, har sendt ud for at standse Grevens Fremrykning. Men saa betydelige Troppemasser, som her angives, stod ikke til Hertugens Raadighed. Tredie Linie kan derfor ikke være rigtigt overleveret. Fejlen er maaske fremkaldt ved den falske Antagelse, at Talen var om Størrelsen af Grevens efter Datidens Forhold betydelige Hær. Dog er det næppe sandsynligt, at Bannernes Antal vilde være blevet sat netop til 84, hvis ikke en vis Lydlighed med det, der oprindelig stod, havde bevirket, at just dette Tal fik Plads i Teksten.

Ud fra denne Betragtning formoder jeg, at Forvanskningen i Virkeligheden kun er overfladisk; i det væsentlige beror den vistnok blot paa Tilføjelsen af det ogsaa i Metret overflødige tiuge. Sletter vi dette, bliver der til Rest Ordene

fire banner oc firesintz

som jeg foreslaar at rette saaledes:

mæth firæ bannær foræ sæntz [1])

ɔ: med fire Bannere paa én Gang (eller tilsammen) i Spidsen [2]) (foræ).

I sidste Linie maa Rimordet faræ tages fra **C**, som ovenfor bemærket; Resten findes rigtigt bevaret i **A**, men Ordstillingen maa af Hensyn til Versemaalet ændres saaledes:

moth hanum thordæ faræ.

---

[1]) Jvnfr. Kalkars Ordbog III S. 704 Sp. 1 under Art. Send.

[2]) Jvnfr. nedenfor S. 154 Anmk. 1 med Hensyn til Bannerets og Bannerførerens Plads indenfor Afdelingen under Kampen. — I middelalderligt Dansk udelades ofte ligesom her det relat. Pronomen, naar det skulde staa som Subj. i Sætningen: jvnfr. D. g. F. 1, 11, 9; 2, 1, 3; 2, 4; 15, 12; 114, 6; 147, 36; 256, 8; 4, 368, 4; 6, 30, 5; Rom. Digtn. 3, 1, 3; 28, 21; 48, 21; 125, 23; 142, 2; Iv. Leverid.₁ 428; Persenober 588; Den kyske Dronning 133; Rimkr. Till. 130.

Hele Verset faar med de angivne Rettelser denne Skikkelse:

> Gref Gerith drogh i Danmark in;
> han wan fulfaghær skaræ,
> mæth firæ bannær foræ sæntz
> moth hanum thordæ faræ.

og Indholdet af de tre sidste Linier kan i moderne Dansk gengives paa denne Maade: „Han overvandt en sjælden herlig Skare, som med fire Bannere tilsammen i Spidsen dristede sig til at møde ham i Kamp.“

Til Slutning skal jeg blot gøre opmærksom paa, at den Beregning, som Grundtvig paa Foranledning af dette Sted har opstillet[1]) om Størrelsen af Banneret i det 14. Aarh., næppe er paalidelig. For det første har vi ingensomhelst Ret til at identificere Banneret som taktisk Afdeling med den germanske Inddeling af Hæren i Hundreder (ɔ: 120). For det andet er der paa de Steder, han benytter som Bevis, tydeligt nok Tale om Bannere, som ikke er fuldtallige, og som netop af den Grund var underkastet særlige Regler. Men hvis Grev Gerhards Lejehær var inddelt i Bannere, kan man vel gaa ud fra, at disse omtrent har holdt den Styrke, der enkelte Steder angives som den normale, nemlig 400 Mand. Det fuldtallige Banners Størrelse var altsaa nøjagtig den samme som Fodfolkfanens i senere Tider[2]), og multiplicerer vi dette Tal med det Antal Bannere, Folkevisen angiver, faar vi ud, at Grevens Hær udgjorde c. 33,600 Mand, hvilket absolut ikke stemmer med de øvrige Kilders Opgivelser.

Overhovedet er det vel et stort Spørgsmaal, om Banner paa Dansk nogensinde har været brugt som Betegnelse for

---

[1]) D. g. F. 3, 496—498.

[2]) Smlgn. D. g. F. 3, 659, 18:

> Hisset seer ieg de banere fem,
> som der slar ud saa viide.

med D. g. F. 3, 659. 21:

> Det war om en tiisdag-morgen,
> mand saa de fennicker fliffue.

en bestemt taktisk Enhed. Bortset fra dette Sted, som aabenbart er forvansket, forekommer Ordet, saavidt jeg har kunnet finde, kun i Betydning af en Fane, under hvilken vedkommende Fører kunde samle saa stor eller saa lille en Styrke, han fandt passende eller var i Stand til. Saaledes har aabenbart ogsaa Forfatteren eller Redaktøren af den danske Karl Magnus Krønike, der efter Sprogformen tilhører det 14. Aarh., tænkt sig Sagen[1]).

V. 2 I de to følgende Vers[2]) har vi vistnok et Eksempel paa den Art af Forvanskning, jeg tidligere i Tidsskriftet Dania 1902 S. 111—113 (smlgn. ovenfor S. 27—29) har behandlet under Betegnelsen Harmonikavers ɔ: Strofer som ved indskudte Tilføjelser udvides saa stærkt, at der af ét oprindeligt Vers dannes to eller tre[3]) ny. I **D** og **E** er kun det første af disse bevaret — det der indeholder de fleste

---

[1]) Rom. Digtn. III, 61, 16 ff. Jamwnd hade VIII banner och wnder hwerd banner VII m, wnder sytth egheth banner hade han XX M. Smlgn. III, 55, 10; 56, 28; 71, 19; 125, 14; 127, 23. — Naar Hæren bestod af flere større Afdelinger, der hver havde sit Banner, betragtedes Overanførerens Fane som Hovedbanner; jvnfr. D. g. F. 3, 659, 23; Rom. Digtn. III, 93, 8. — Banneret førtes altid frem i Spidsen af vedkommende Hær eller Hærafdeling; erobres det af Fjenden, er Kampen dermed afgjort (D. g. F. 3, 659, 24—26); derfor betroedes det altid til en tapper og fremragende Kriger; thi det var ikke blot et ærefuldt, men ogsaa et farefuldt Hværv, da Vedkommende maatte holde Stand forrest i Striden. Smlgn. D. g. F. 3, 10, 1—13; 327, 5; 350, 9—12.

[2]) ɔ: **A** 2—3; **B** 1—2; **C** 2—3; **D**a 1; **D**b 1; **E** 1; **V** 2—3.

[3]) Som Eksempler paa Harmonikavers kan anføres: D. g. F. 1, 283, 38—39 = 1, 280, 31; 2, 221, 2 = 223, 1—2; 292, 13—14 = 2, 291, 24; 4 243, 7—8 = 4, 240, 6; 6, 17, 2—3 = 6, 14, 2 og 6, 16, 2; 6, 78, 14—15 = 6, 70, 12; 7, 91, 50—51 = 7, 86, 49; 7, 88, 36; 7, 150, 6—7 = 7, 148, 5. — Eksempel paa, at ét Vers er blevet snart til 2. snart til 3, har vi i Marsk Stigs Vise D. g. F. 3, 358, 3—4. Strofen har aabenbart oprindelig lydt saaledes:

Hr. Marsk Stig kam af lething hem,
han in ath døræn tren:
hans wænæ husfru wildæ æi
sta hanum up igen.

Smlgn. med Hovedstedet: D. g. F. 3, 326, 28—30; 351, 29—31; 356, 18. — I vore Opskrifter af Niels Ebbesens Vise forekommer ad-

uægte Tilføjelser — medens **A B**[1]) **C** og **V** har dem begge. Et Eksempel, der har megen Lighed med det foreliggende Sted, men som har den Fordel fremfor det, at man dér ved Overleveringens Hjælp kan bevise, hvorledes Forvanskningen er opstaaet, findes i Visen om Erik Puke (D. g. F. 3, 598, 12 og 599, 14—15). I **A** lyder den paagældende Strofe:

Saa tog de Erick Stygesøn,
de bant hannem nøgen til hest:
saa førde de hannem paa torvet ud,
som folcket stod allerflest.

Hertil svarer i Redaktion **B** af Visen:

Men toge dær strax den fange da
oc førde hannem nøgen til hest,
foruden den eniste skiorte smaa,
hun vaar hannem allerbest.

Saa førte de hannem at torfuit frem
som folcket stod allerflest:
ude da stod den islandisk herre
hand vaar vel suøbt i maar.

Her ser enhver jo øjeblikkelig, hvorledes **B** Redaktionens to Vers er blevet til, hvad der er oprindeligt, og hvad der er uægte Tilføjelser i dem, medens man i Strofen af N. E.'s Vise kun kan naa til den rette Erkendelse af Sammenhængen ved en nøjagtig Prøvelse af alle Enkeltheder saaledes som jeg nu skal forsøge at gøre.

skillige Harmonikavers; jvnfr. saaledes **A** 6—7; 35—36; 49—50; 64—66. — **B** 1—2; 12—13; 30—31; 43—44. — **C** 2—3; 31—32; 38—39. — **D** b 17—18; 20—21; 28—29; 41—42. — **E** 21—22. Men da alle Opskrifter gaar tilbage til en fælles temmelig sen Hovedkilde, er det for denne Vises Vedkommende ikke muligt ved Overleveringens Hjælp at udrede Sammenhængen; Opfattelsen af de citerede Strofer som Harmonikavers kan derfor her kun bygges paa et kritisk Skøn og en nøjagtig Undersøgelse af Enkelthederne.

[1]) I **B** er første Linie laant fra Visens første Vers, som for Restens Vedkommende er tabt i denne Redaktion.

Første Strofe varierer noget i anden og tredie Linie; i C lyder den saaledes:

Greffuen skulle til Randers Ride,
och did lod hand sig rabe,
det vor hannem for langen tid spaad,
hand skulle sit liff ther thabe.

Andre Redaktioner[1]) har i Stedet for Rimordene rabe og thabe: rade og lade, hvad der vistnok er det oprindelige; A har sammenblandet begge Varianter (raade—thabe)[2]).

Mig forekommer denne Strofe mistænkelig, for det første fordi man ikke begriber, hvorfor i al Verden Greven skulde ride til Randers, det var han jo slet ikke tvungen til; dernæst fordi Udtryk som at rape sig og tabe sit Liv, saa vidt jeg ved, er ganske fremmede for Visesproget[3]), og denne sidste Vanskelighed kommer man ikke udenom ved at holde sig til Varianterne lade sig rade hen til et Sted eller lade sig rade noget[4]); thi om dem gælder akkurat det samme. Ja, Vanskeligheden bliver vel endnu større; thi det er vist meget tvivlsomt, om disse Udtryk overhovedet er ret Dansk[5]).

Her som næsten i alle andre Harmonikavers er det ikke Mangel paa Forstaaelse, der har givet Anledning til Forvanskningen, men Hukommelsesnød. Disse Misfostre er jo aldrig andet end klodsede Forsøg paa at bringe den oprindelige Tekst i overfladisk Sammenhæng med Bearbejderens Tilføjelser, i dette Tilfælde formodentlig Indfletningen af Spaadommen, et Effektmiddel som det 16. Aarhundredes

---

[1]) B, D b, E og V. — B har desuden det for did.

[2]) I det væsentlige enslydende er D a og C.

[3]) Udtrykket tabe lif har jeg tidligst truffet i Skuespillet Lud. de sancto Kanuto V. 112.

[4]) Nogle Opskrifter har did lod han sig rade, B det lod han sig rade.

[5]) Man kan nok sige lade sig rade (ɔ: tage mod Raad), men næppe med tilføjet Objekt; ialtfald ikke i den her krævede Betydning at tage en Beslutning om noget.

Visedigtere og Bearbejdere fandt Smag i[1]). Udskilles dette fremmede Element, der omfatter Linie 2—4 af den første Strofe (**A** 2; **B** 1; **C** 2; **D** a & b 1; **E** 1; **V** 2) og Linie 1 af den anden (**A** 3; **B** 2; **C** 3; **V** 3), har vi i de resterende fire Linier de stærkt medtagne Lævninger af den oprindelige Strofe.

Saa vidt jeg kan skønne, fortalte Verset om Grevens Ilmarsch til Randers og om hans grumme Fremfærd mod Landets Beboere; det er altsaa det Enderesultat, Restitutionsforsøget maa have for Øje. Første Linie kan næppe med Sikkerhed føres tilbage til sin oprindelige Skikkelse; den har lidt formeget. I **B** og **D** er den erstattet med første Linie af V. 1; det samme gælder tildels om **E**, og skøndt **A C** og **V** utvivlsomt har bevaret enkelte Spor af den ægte Tekst, er Overleveringen dog ogsaa her, som ovenfor vist, blevet ødelagt ved Sammensvejsningen med det indskudte Parti, der er udført saa ubehjælpsomt som vel muligt.

Under disse Omstændigheder kan der ikke være Tale om at opstille en Konjektur, der lydligt ligger nær op ad det i Haandskrifterne givne; Linien maa saa godt som helt og holdent suppleres efter Meningens Krav, og jeg foreslaar da at give den denne Form:

Til Randers[2]) han segh lithæ lot[3])

d. v. s.: han ilede, skyndte sig til Randers.

Indholdet stemmer jo i denne Form med de faktiske Forhold, idet Greven uden at lade sig standse af Fæstnin-

---

[1]) Smlgn. D. g. F. 2, 22, 67; 153, 11; 3, 309, 1; 3, 424, 1; 428, 1; 594, 8.

[2]) Denne Form af Navnet gaar langt tilbage; jvnfr. Molbech & Petersen, Danske Diplomer og Breve 1, 127; 129; 233; 235. I et Diplom fra 1406, aftrykt sammesteds S. 290, kaldes Byen Randrus, og dette er sikkert en endnu ældre Navneform; thi den forekommer allerede hos Saxo (se Registret til Holders Udg.).

[3]) Lade sig lide er et i middelalderligt Dansk hyppigt forekommende Udtryk for at skynde sig, ile; jvnfr. Kalkars Ordbog u. Artik. lide. — En anden Betydning har at lade lide i Forbindelsen ikke lade længe (el. længer) lide ɔ: ikke spilde Tiden; smlgn. Noten til V. 57.

gerne hurtigst muligt trængte langt ind i Jyllands Hjærte. For Restens Vedkommende er vi en Del bedre stillede. I anden Linie har **B** vistnok bevaret tydelige Spor af det oprindelige. Linie 1 og 2 lyder dér saaledes:

> Icke wille hand det lade
> hand wille Dett Bedre friste.

Linie 2 er jo ganske meningsløs i denne Redaktion, medens i de øvrige Haandskrifter Størstedelen af den er helt omdannet, for at den kunde komme til at passe bedre i de forandrede Omgivelser; men netop dette tyder paa, at vi i **A C** og **V** har en fordrejet Gengivelse af den gamle Tekst for os. Jeg holder mig derfor til **B** og foreslaar at give Linien denne Skikkelse:

> han wildæ bed thær fræstæ

d. v. s.: han vilde prøve Ophold dér [1]).

Bedre lød — og lyder endnu — i Talesproget hyppigt bedder, og lægges denne Form til Grund, behøver vi kun at slette Dett og ændre Retskrivningen for at faa det rigtige frem.

Af Versemaalets Tilstand slutter jeg, at tredie Linie ikke kan være i Orden: der mangler en kort Stavelse foran ridder, Linien er for lang, og den kan ikke have endt hverken paa borgere, bønder eller bomend; thi sidste Stavelse er i dem alle ubetonet. Man har senere hen i Tiden — aabenbart for at gøre saa stærkt Indtryk som muligt — bestræbt sig for at faa alle Stænder med. Men saaledes kan der, som allerede Overleveringens Form viser, næppe have staaet fra først af. Rimeligvis har der kun været Tale om hans Fremfærd mod Adlen. Fra dens Kreds er Digteren udgaaet, og dens Kaar maatte han derfor

[1]) Smlgn. til bed D. g. F. 1, 155, 13; 7, 59, 9; 75, 9; 102, 13; Rmkr. ved Molbech 2127; 3778; til fræstæ D. g. F. 1, 95, 6; 145, 2; 150, 16; 225, 1; 2, 17, 46; 5, 102, 4; 6, 230, 2; Rmkr. Tillæg 61; Nyrop, Gildeskraar 1, 97; Rom. Digtn. 3, 94, 13 og 19; Lud d. sanct. Kan. 1122.

ganske naturligt nærmest have for Øje, og i dette Tilfælde med en vis Ret; thi skøndt der ingen Tvivl kan være om, at alle Klasser af Befolkningen led frygteligt under Grevens Indfald, for han dog, som den samtidige jyske Krønike udtrykkelig bevidner[1]), med velberaad Hu særlig grumt frem mod Jyllands stolte og frihedskære Adel, fordi Landets Modstandskraft saa godt som udelukkende beroede paa den. Med dette for Øje foreslaar jeg at give de to sidste Linier denne Form:

oc riddæræ oc gothæ mæn[2])
mæth wældæ hemægæstæ.

Til Belysning af Forvanskningens Art skal jeg anføre et Vers af Marsk Stigs Vise, hvor vi har en lignende falsk Generalisering som her. Det hedder der i Opskrift H. Vers 5[3]):

I tider quer, her Marsti!
i giffuer det icke i giem!
och det er bønder oc borger,
vill føre eder skatten hiem.

---

[1]) Scr. rer. Dan. 2, 392: Anno Domini MCCCXL Gerardus Comes Holsacie intravit Juciam cum magno exercitu . . . intendens totam Nobilitatem Jucie exstirpare, & illam terram suis Teutonicis assignare cet. — Man ser, at der ved den foreslaaede Rettelse paa dette Punkt fremkommer den nøjeste Overensstemmelse mellem Vise og Krønike.

[2]) Gothæ mæn alene betyder ikke sjældent Adelsmænd uden Hensyn til deres Rang, se D. g. F. 2, 95, 2 og 3; 3, 577, 1; Univ. Jub. Bl. S. 147; Molb. & Peters. D. D. 1 S. 6, 22, 42. — I Forbindelsen riddæræ oc gothæ mæn betegner det de Adelsmænd, som gjorde Ryttertjeneste, men ikke havde opnaaet Ridderværdigheden (militares, wæpnere, af wapn). Begge Ord tilsammen tagne omfatter altsaa hele den voksne mandlige Adel; jvnfr. D. g. F. 4, 98, 7; 5_1, 183, 17; 6, 57, 8; Rmkr. ved Molbech 378 kong roloff han pleyer ey saa syne riddher oc gode men swerd at faa; N. d. M. 5, 213. — Det samme udtrykkes ogsaa hyppigt ved Formlen riddæræ oc swenæ; jvnfr. Molb. & Petersen D. D. 1, 12 og 14; D. g. F. 5_1, 194, 20 og nedenfor V. 11 og 12.

[3]) D. g. F. 3, 362, 5. Smlgn. ogsaa D. g. F. 3, 288, 2 med 3, 286, 2.

Naturligvis er borger galt, som en Sammenligning med A 4 viser. Der skal staa bønder och bomend; thi Talen er om Marsk Stigs Fæstebønder og Indsiddere, der bringer ham deres aarlige Afgift. En anden Redaktion af det samme Vers (D. g. F. 3, 367, 6)[1] giver os et Vink om, hvorledes bomend, der som Standsbetegnelse paa dette Sted er temmelig overflødigt, er kommet ind i Teksten. Det var rimeligvis simpelthen Lydligheden mellem bomend og gode mend, der gav Anledning til Forvekslingen af de to Ord her som i Marsk Stigs Vise. I fjerde Linie maa hieme gieste[2]) skrives i ét Ord; bag vilde gemmer sig rimeligvis Substantivet wældæ[3]). Under denne Forudsætning har jeg rettet Linien paa den ovenfor angivne Maade. Hele Verset ser altsaa med disse Ændringer saaledes ud :

Til Randers han segh lithæ lot;
han wildæ bed thær fræstæ
oc riddæræ oc gothæ mæn
mæth wældæ hemægæstæ.

V. 3 Til dette Vers svarer i vore Opskrifter **A** 4 **B** 4 **C** 4 **D** a 4 **D** b 4 **E** 2 **V** 4; til **B** 3 tages overhovedet intet Hensyn, da jeg i den historiske Indledning[4]) tror at have vist, at det er en uægte Tilføjelse. — Jeg foreslaar at restituere Strofen saaledes:

Han sændæ both Niels Ebbessøn,
han skuldæ hanum finnæ,
oc sagthæ hanum felighheth
oc frith ath thættæ sinnæ.

---

[1]) Det betyder, vore Bønder oc gode Mend
de føre oss Skatten hiem.

[2]) At hemægæstæ er at hjemsøge, jvnfr. D. g. F. 4, 545, 30; 5, 83, 16; 7, 104, 5 og Kalkars Ordbog u. Art. — I samme Betydning bruges ogsaa hyppigt at gæstæ; jvnfr. Noten til V. 34.

[3]) mæth wældæ er det samme som mæth wald; men det er en senere Form; smlgn. Oversætt. af Rydaarbogen c. 64; Univ. Jub. Bl. I 148, 4; Rosenv. G. d. Love 5, 86 og 134. D. g. F. 7, 8, 10.

[4]) Aarb. f. nord. Oldk. 1903. S. 123.

Udgangspunktet for Restitutionsforsøget er **A** 4:

> Greffuen Sende Niels Ebbessøn, budtt
> att hand skulle tiill hannum Riide,
> hann sagde hanui fredtt oc freliighett,
> oc nu att then same sinde.

hvor Overleveringen ikke er slet saa medtaget som i de øvrige Opskrifter. Fejlene i første Linie er opstaaet ved, at man i Stedet for han har indsat Greffuen, hvilket medførte en Forrykkelse i Ordstillingen. Den samme Tendens til at ombytte Pronominalbetegnelsen med vedkommende Persons Navn eller Titel har givet Anledning til Forstyrrelse flere Steder baade i denne og andre Viser[1]).

I anden Linie er, saaledes som det hyppigt sker i disse Sange[2]), det oprindelige Verbum blevet fortrængt af Ordet ride. Grunden til dette ejendommelige Fænomen maa vel simpelthen søges deri, at Datidens Adel tilbragte en uforholdsmæssig stor Del af sit Liv paa Hesteryg. Hvad der har staaet her, kan man slutte sig til dels af Meningen, dels af fjerde Linie, som ender paa sinnæ: Begge Dele i Forening tyder paa, at det rette Rimord var finnæ ɔ: besøge, opsøge, træffe, komme til en for at tale med ham[3]).

---

[1]) Jvnfr. **A** 5, 8 (Ethers Naade), 42, 58 (Greffue her Gertt for haarde hals; smlgn. Vedel V. 70); **B** 4, 5, 50; **C** 4, 5, 27, 30 (smlgn. **A** 33), 46 Linie 2, 49 samt Noten til V. 42 og 68.

[2]) Smlgn. D. g. F. 3, 661, 1 med 3, 658 1 (ride for sidde); den samme Forveksling har vi D. g. F. 4, 304, 20; 5_2, 180, 1; 6, 293, 5; 6, 306, 1. D. g. F. 7, 265, 16 (smlgn. 7, 263, 16) findes derimod ingen Lydlighed mellem ride og det fortrængte Verbum. — For denne Vises Vedkommende kan jævnføres **A** 13 (red) med **B** 11 og **C** 10 (holt); **A** 23 med **C** 19; **C** 40 med **C** 48, der viser, at N. E. kom tilfods ind i Byen; endvidere Noten til V. 13; 17; 23 og 29 i den restituerede Gengivelse af Sangen.

[3]) Jvnfr. Iv. Løverid., (ɔ: den ældste Oversættelse af Digtet) 782, 3961; Rom. Digtn. 3, 1, 12; 19, 7; Rmkr. ved Molbech 3655; Till. 258 (Rim paa sinde ligesom her); D. g. F. 2, 16, 3; 153, 24; 425, 16; 467, 23; 3, 99, 55; 354, 99; 562, 6; 578, 17; 4, 98, 38; 546, 50; 548, 76; 6, 306, 2; 7, 125, 10; 149, 27; 7, 521, 1. Paa dette sidst anførte Sted staar der: hand hinder ret aldrig

Næste Linie er, som Versemaalet viser, blevet for lang, fordi Ordet fredtt er flyttet herop fra sin rette Plads i fjerde Linie efter oc, hvor det blev erstattet af et ganske meningsløst nu, som maa fjærnes. Sige betyder her naturligvis at tilsige[1]).

I sidste Linie staar der att then same sinde. Then kan ikke være rigtigt; thi sinnæ er Neutrum. Men det kan være tvivlsomt, om der har staaet ath thettæ sinnæ eller thæt samæ sinnæ. Betydningen kan vi ikke gaa efter, da begge Dele betegner med det samme, paa samme Tid, ved samme Lejlighed[2]).

V. 4. Naar det i næste Vers hedder, at Parterne mødtes ved Randers strande, maa denne Angivelse vække de største Betænkeligheder, ikke fordi der i denne Egn nu ingen Lokalitet findes af dette Navn — den kunde jo let i Tidens Løb enten have mistet sin særlige Betegnelse eller skiftet Navn — men fordi der i flere Miles Afstand fra Randers i historisk Tid aldrig har været nogen Strand:

---

fandt, hvilket er det rigtige, som Rimet viser; i de øvrige Redaktioner (f. Eks. B i D. g. F. 7, 520, 1) er det gengivet ved rett aldrig hannd thill hinnd kom, hvad der fra Meningens Side maa kaldes en fuldkommen korrekt Oversættelse.

[1]) Jvnfr. D. g. F. 5_1, 192, 7 sige sin tjeneste; Rom. Digtn. 3, 2, 6; 21, 2; Rmkr. ved Molbech 2722; Birg. Bølles Breve ved Bang S. 160. Fred og Felighed er det samme som Fred og Lejde; jvnfr. Rosenvinge G. d. Love 5, 161. — Frelighed og Frelig er en af og til forekommende Forvanskning af Felighed og Felig; smlgn. Noten til denne Vise V. 29; D. g. F. 3, 555, 3 med 557, 3; Thorsen Stadsretter S. 237.

[2]) ath thættæ sinnæ (sind) har vi Iv. Løverid.$_1$ 902, 2737, 2859, 3141, 3841, 4486; Fredr. af Norm. 459, 1151, 2303; Flor. & Blansefl. 94, 211, 489; D. g. F. 2, 325, 7; 4, 232, 18 (i forskrevet Form som aff (!) thette syeendde); i thættæ sinnæ (sind) Fredr. af Norm. 2159; D. g. F. 7, 330, 39; thæt samæ sinnæ (sind) Iv. Løverid.$_1$ 2455, 3820, 4400, 4646. — Andre lignende Forbindelser med samme Betydning er: ath thæt sinnæ Iv. Løverid.$_1$ 2079; Fl. & Blansefl. 295, 473; thættæ sinnæ Iv. Løverid.$_1$ 3599; i samme sind D. g. F. 4, 280, 18; sammæ sinde Rmkr. Till. 424; uti thæt same sinnæ Fredr. af Norm. 1816; D. g. F. 3, 546, 30; 5_1, 194, 4; i det sind D. g. F. 2, 627, 43.

side Enge danner overalt Grænsen mellem Land og Vand. Og selv om vi antager det usandsynlige, at en Kyststrækning langt udenfor Stadens Territorium har været kaldet saaledes, er der dog meget, som taler mod, at Grev Gerhard skulde have været saa uforsigtig med et forholdsvis ringe Følge at vove sig til et Møde langt borte fra sit Hovedkvarter i et fjendtligsindet Land. Endvidere er det mærkeligt, at Mødestedet i A og hos Vedel kaldes Randers strande; Anvendelsen af Flertallet synes her at være ret umotiveret. I B og C er det derfor ogsaa ændret til strand; men ad denne Vej slipper vi kun udenom en enkelt af de paapegede Vanskeligheder, medens man ved at fjærne et andet Bogstav i Ordet og skrive stradæ (strathæ) for strādæ (ɔ: strandæ) løser dem alle. Lige igennem Randers løb nemlig en meget gammel Hovedvej, der Syd fra ad Broen over Aaen førte ind i Staden og delte den paalangs i to Dele. Betegnelsen for en saadan Hovedvej var hærstræthæ (hærstrade), i forvansket Form Herrestræde[1]). Saaledes benævnedes ogsaa i Almindelighed den gennem Randers førende Hovedvej[2]). Denne er det formodentlig, Digteren har haft for Øje, og som han her har kaldet Randers stradæ efter Byen, som den gennemskærer. Ganske paa lignende Vis benævnes længere hen i Visen Broen, ad hvilken Hærstraden førtes over Aaen ind til Byen, Randers Bro, skøndt den i Middelalderen ligesaalidt som Hærstraden tilhørte Staden[3]). Tæt ved denne Strade, rimeligvis lige udenfor Staden og Sønden for Aaen maa vi da søge Mødestedet, eftersom Visen synes at forudsætte, at Niels Ebbesen kommer ridende derhen sydfra, fra sin Gaard Norringris.

---

[1]) Jvnfr. Kalkars Ordbog 2, 343 Sp. 1.

[2]) Se om denne Vej Rosenørn, Greve Gert af Holsten og Niels Ebbesen af Nørreris 1, 159 ff. — Om Formen strade se de hos Kalkar anførte Eksempl. samt Stadfeldt, Beskrivelse over Randers Kiøbsted S. 17 og Galthen, Beskrivelse over Kiøbstæden Randers S. 17.

[3]) V. 67 og 68; Rosenørn, Greve Gert cet. 1, 125; 156—170; 174 ff.

Den eneste af vore Opskrifter, hvor Strofen endnu finde som samlet Helhed, er **E** 3; her lyder den:

> Greffuen oc Niels Ebbessøn de snacket sammen
> vdt ved randers strande,
> fulld lidet da vaar deris skempt
> end hal minde gammen.

Hos Vedel, der, hvad jeg nedenfor paa Grund af visse Ejendommeligheder mener at kunne godtgøre, ogsaa her følger den nu tabte Opskrift, som maa antages at have staaet til hans Raadighed, er Strofen ved Indskud udvidet til disse to Harmonikavers (V. 5—6):

> Greffuen hand mødte Niels Ebbissøn,
> norden[1]) ved Randers Strande:
> „I være vel kommen Niels Ebbissøn!
> oc hure gaar eder i haande?"
>
> Greffuen racte Niels Ebbissøn Haand,
> der met de taledis sammen:
> saa lidet da vaar der Skemt iblant,
> oc end fast mindre gammen.

og efter dem følger som V. 7 denne Strofe:

> Hør du kiære Herr Niels Ebbissøn,
> du være velkommen her!
> Hure staar Hoffuen i Nørre Jutland
> huad ere for Tidende der?

Det er indlysende, at hvis de tre sidste Linier i Vedels V. 6 er ægte — og herfor taler ubetinget den Omstændighed, at de i en noget anden Skikkelse ogsaa er bevarede i **E** — saa kan de to sidste Linier i den foregaaende Strofe ikke høre hjemme paa den Plads, hvor de nu staar. Den Karakteristik, Digteren giver af Samtalen, kan ikke oprindelig have været indskudt i Grevens Replik (omfattende Vedel V. 5—8), som derved paa en stødende Maade

[1]) Denne Læsemaade har Vedel rimeligvis laant fra **C** 5.

falder fra hinanden; den maa ubetinget have staaet i Spidsen af det Hele, lige efter Angivelsen af Mødestedet, hvor alene **E** har den. Følgelig maa Vedels V. 5—6 betragtes som to Harmonikavers, saaledes som jeg ovenfor har betegnet dem.

Af disse to Strofer er nu i **A B** og **C**[1]) kun den første, den der væsentlig bestaar af Indskud, bevaret som V. 5, den anden er i disse Opskrifter tabt; i **D** Gruppen findes ingen af Versene.

Med disse Kendsgerninger for Øje nødes vi til den Antagelse, at den Strofe, der svarer til Vedels Vers 6, allerede var forsvundet i $\mathbf{X}_1$, medens begge var gaaede over i $\mathbf{X}_2$. For dette sidste Punkts Vedkommende støder vi imidlertid paa den Vanskelighed, at **E**'s Vidnesbyrd tilsyneladende gaar imod denne Antagelse; thi dér har vi jo Verset som en Enhed, ikke spaltet i to som hos Vedel. Hertil er at svare, at Strofen i **E** bærer tydelige Spor af, at den engang har bestaaet af to, men senere er blevet trukket sammen til én, et Fænomen der forekommer ret hyppigt i disse Viser, om end ikke slet saa hyppigt som det omvendte[2]).

Hvis det var den oprindelige Enhed, vi her havde for os, vilde det nemlig være uforklarligt, at de to første Linier deraf havde den Form og særlig anden Linie netop det Rim, som alene passer til det første Harmonikavers (strande-hande), men aldeles ikke i **E**. Derfor mener jeg, at ogsaa denne Opskrifts Gengivelse af Strofen paa sin Vis bekræfter, at Harmonikaversene fandtes i $\mathbf{X}_2$. Den psykologiske Forklaring af den Slags Sammentrækninger ligger jo i svigtende Hukommelse, og heri maa vi da ogsaa søge Grunden til, at første Linie i **E**'s Gengivelse afviger noget fra den Form, den har i **A B C** og hos Vedel: den fik et nyt Verbum hentet fra andet Vers (s n a c k e t for m ø d t e),

[1]) **C** afviger i nogle mindre væsentlige Enkeltheder fra **A** og **B**.

[2]) Smlg. **B** 1 med **A** 1—2; **B** 6 med **A** 6—7; **B** 34 med **A** 39—40; **C** 40 med **V** 56—57; **E** 1 med **A** 1—2; **E** 8 med **A** 9 og 13. — D. g. F. 2, 185, 4 med 2, 184, 4—5; 2, 221, 18 med 2, 224, 15—16; 1, 281, 36 med 1, 284, 44—45; 4, 247, 8 med 4, 241, 4—5; 6, 36, 7 med 6, 37, 9—10.

saa at Sømmen, der forbandt Stumperne, ikke nøje fulgte den gamle Liniedeling, men kom til at gaa noget ud og ind. Dog dette har jo mindre at sige her, hvor der overhovedet ikke er Tale om Førsteklasses Arbejde.

Efter denne Analyse af Versenes Genesis kan Grundlaget for Prøvelsen af Overleveringen kun være Vedels Gengivelse. Den byder os den fyldigste og — som Forholdene nu engang er — i Hovedsagen ogsaa den mest oprindelige Tekst.

Opgaven bliver da den, dels at fjærne Harmonikaversenes uægte Indskud, dels — og dette væsentlig ved Sammenligning af Vedels Gengivelse med E's — at fastslaa, hvilke af de overleverede synonyme Udtryk der maa antages at være de oprindelige.

Jeg begynder med at slette tredie og fjerde Linie af første Vers, der, som vi ovenfor saa, sikkert ikke hører hjemme her. Tilbage bliver saa dette:

Greffuen han mødte Niels Ebbissøn
nordon ved Randers Strande:

— — — — — — —

Greffuen racte Niels Ebbissøn Haand,
der met de taledis sammen:
saa lidet da vaar der Skemt iblant,
oc end fast mindre gammen.

Her er det nu ikke vanskeligt at se, hvor vi skal søge de oprindelige Rimord: det kan kun have været sammen og gammen. I den tilbageblevne Rest er der nemlig overhovedet ikke andre Ord, der rimer; thi det kan ikke nytte at foreslaa Rettelsen strand—hand, da der — som vi ovenfor saa — for strande sandsynligvis bør skrives strade. Ogsaa i E's forkortede Gengivelse af Versene er det oprindelige Rimord bevaret, men paa en gal Plads; thi der kan ikke være Tvivl om, at denne Opskrifts snacket sammen, som alt tidligere antydet, er en fri Gengivelse af Vedels de taledis sammen. Vi har altsaa i Vedels V. 6, bortset fra 1ste Linie, rimeligvis de forholdsvis vel

bevarede Rester af den oprindelige Strofe. Dog er naturligvis ikke alle Enkeltheder i Orden: Saaledes tror jeg ikke, at met er rigtigt; thi der met giver en gal Mening (under den Handling, idet han gjorde dette; medens man venter og derefter). Jeg foreslaar derfor at stryge dette Ord, der vistnok blev tilsat, dengang de to Harmonikavers dannedes, for idetmindste tilsyneladende at skabe en Forbindelse mellem Versets Linie 1 og 2. Det virker imidlertid kun forstyrrende, medens der, naar det stryges, kommer en fornuftig Mening ind i Linie 2: der (paa det Sted) foregik deres Samtale. Med det samme forsvinder rigtignok ogsaa det Skin af Forbindelse, der var mellem Begyndelsen af Verset

Greffuen racte Niels Ebbissøn Haand

og de sidste tre Fjerdedel deraf, og første Linie afslører sig, som det den virkelig er: et uægte Indskud, som man paa en klodset Maade har forsøgt at klistre sammen med det følgende.

Til det samme Resultat kommer man ogsaa ad en anden Vej: Gaar vi nemlig ud fra det, der gennem alle Opskrifternes samstemmende Vidnesbyrd synes at staa fast, at Mødestedet — dets Form være nu galt eller rigtigt overleveret — var udtrykkelig nævnt, er det ogsaa rimeligst, at det var berettet, at de mødtes her, altsaa at Verbet mødte, som findes i **ABC** og hos Vedel, er ægte. Men dermed er det ogsaa givet, at de to første Linier af Vedels V. 5 maa bevares, om end naturligvis ikke i den foreliggende Form med al deres Vedhæng af uægte Tilføjelser og at V. 6 Linie 1 maa stryges — der er simpelthen ikke Plads til den. Det Rum, der skal udfyldes, udgør nemlig kun en Linie bestaaende af fire Versefødder, og her er der kun Plads til meget lidt foruden Verbet møde og Mødestedet Randers strathæ. Derfor kan de mødende Personer heller ikke have været betegnede paa anden Maade end ved Pronominet the, og dette er ogsaa fuldstændig

tilstrækkeligt: Tilføjelsen af Navn og Titulatur er, som saa hyppigt, kun at betragte som Fyldekalk [1]).

Det er ved første Øjekast indlysende, og jeg er ogsaa i ovenstaaende Undersøgelse gaaet ud derfra som noget selvfølgeligt, at Vedel ikke har benyttet E's Tekst. Det gør han overhovedet aldrig, skøndt han maa have kendt den, og Grunden til denne Adfærd har jeg angivet i Indledningen [2]). Derved bliver det tidt muligt for os gennem en Sammenligning mellem begge at kontrollere og berigtige adskillige Enkeltheder. Saaledes ogsaa her: Naar E i tredie Linie har fulld lidet (fullitæt), Vedel saa lidet, maa den første Læsemaade ubetinget foretrækkes [3]), ligeledes anser jeg i fjerde Linie E's end hal minde (æn hallæ minnæ) for det oprindelige [4]); thi i begge Tilfælde stemmer E's

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 3.

[2]) S. 32.

[3]) Smlgn. Noten til V. 1. — Fullitæt staar her adverbielt og har Betydningen i meget ringe Grad; smlgn. D. g. F. 5_2, 51, 26:

> Fuld-lidtt tengtte dieris fader oppaa,
> hannd tog oss fader fraa.

I adskillige Forbindelser bruges lidet (lidt) paa samme Maade i Nutidsdansk (bryde sig lidet om; tænke lidet paa osv.).

[4]) Smlgn. med dette Sted Rmkr. ved Molbech 4803—4:

> Jeg tencker the finghe ther lidheth gaffn
> och hallw mynne baade

samt 4301—2:

> Jeg kunne ey fred wth wortis faa
> indwortis end hallw minne.

Paa disse to Steder er Adverbiet ved en senere hen hyppigt forekommende Forveksling afledet af Ordet half, som i Forbindelse med Komparativer brugtes paa en ganske lignende Maade (halwæ minnæ, halwæ meræ) i Betydningen: en halv Gang mindre, en halv Gang saa meget (jvnfr. Jyske Lov ved Thorsen 3, 29; Eriks sj. Lov ved Thorsen 3, 26). Dets oprindelige Form er imidlertid harlæ ɔ: overmaade, meget (jvnfr. Hell. Kvinder ved Brandt S. 46, 26 harlæ harmt), senere hen hallæ (jvnfr. Rmkr. ved Molbech 1526 hallæ manghæ). — I Folkeviserne forekommer begge Dele (halwæ og hallæ) mellem hinanden og tilsyneladende uden Forskel i Betydningen; men paa alle de Steder, jeg har undersøgt, bør der skrives hallæ; thi Meningen er tydeligt nok overalt, at Adverbiet blot i Almindelighed skal for-

Udtryk bedre med det gamle Visesprog end Vedels. Derimod kan det maaske være tvivlsomt, om E's snacke eller Vedels taledis (talæth) skal anses for det rette[1]. I dette Punkt er jeg mest tilbøjelig til at holde paa Vedel.

Hermed er Strofens Skikkelse i alt væsentligt fastslaaet; den maa omtrent have lydt saaledes:

With Randers strathæ møttæs the,
oc thær the talæth samæn:
fullitæt war thær skæmpt iblant[2],
æn hallæ minnæ gammæn[3].

I den foregaaende Strofe var, som vi saa, Forvirringen frembragt ved en Række falske Indskud. Noget lignende er Tilfældet i denne; men Situationen former sig dog her lidt anderledes. Udgangspunktet for Undersøgelsen er ogsaa i denne Strofe Vedels Tekst; V. 7 lyder hos ham saaledes: V. 5.

Hør du kiære Herr Niels Ebbissøn,
du være vel kommen her!
Hure staar Hoffuen i Nørre Jutland?
Huad ere for Tidende der?

---

stærke det Ord, hvortil det er føjet. Jvnfr. saaledes D. g. F. 1, 152, 7; 1, 160, 11; 2, 104, 46; 131, 72; 256, 19; 269, 5; 271, 44; 414, 3; 559, 2; 4, 153, 18; 240, 11; 245, 13; 247, 17; 249, 12; 251, 13; 345, 7; 345, 19; 456, 15; 6, 36, 9; 195, 24; 223, 5; 223, 7; 229, 34; 7, 106, 15; 190, 27. — Smlgn. Noten til V. 65 i denne Sang.

[1]) Smlgn. Noten til V. 24.

[2]) Om Ordets Form har Noreen i Arkiv f. n. filol. 6, 324 Anmk. og A. Kock sammesteds 15, 321—22 fremsat indbyrdes afvigende Synspunkter.
Som Præposition forekommer det ret hyppigt i middelalderligt Dansk (Lucidarius ved Brandt 34, 11 f. n., Hell. Kvinder 2, 20; 65, 20); derimod har jeg kun sjældent truffet det som Adverbium (Dvk. Laurin 29: Ien annen kiempe wor ther iblant). Den kortere Form bland er vistnok ikke ældre end det 15. Aarh. (Rom. Digtn. 3, 24, 1; 54, 21; 114, 19).

[3]) Skæmpt og gammen er næsten Synonymer (smlgn. Rmkr. ved Molbech 1190: for skemt oc gamen tha holt ieg them); men da der dog sædvanligvis er en lille Variation i Betydningen, omtrent som mellem Løjer og Lystighed i moderne Dansk, kan det i Teksten brugte Udtryk godt forsvares.

Det falder straks i Øjnene, at Linie 1—2 er en Genganger af den Velkomsthilsen, som vi ovenfor maatte udskyde af V. 4. Akkurat det samme Indtryk faar man ved at sammenligne **C** 5 med **C** 6. Men i denne Strofe (V. 5), efter den almindelige Karakteristik af Mødet, passer Hilsenen som Indledning til Samtalen. Derfor gaar jeg ud fra, at Linierne hører hjemme paa dette Sted. Ligeledes forekommer det mig indlysende, at Hilsenen har en forholdsvis naturlig Form, saaledes som den fremtræder i **A** 5 **B** 5 **V** 5; med andre Ord, at vi der har Linierne i en mere uforfalsket Skikkelse end i **A** 7 og **C** 6. I **E** 4 og **V** 7 er kun den første Linie bevaret; men ved Indskud blev den udvidet til to[1]), fordi der skulde skaffes et nyt Rim, og fordi Hullet maatte udfyldes.

Linierne er altsaa sandsynligvis laante fra Vers 5 for at bruges som Fyldekalk i V. 4, og den Forstyrrelse, Flytningen foraarsagede, har ogsaa strakt sig til det Sted, hvorfra de blev revne løs. Her galdt det jo at stoppe Hullet; og dette opnaaedes ved at lade Greven tiltale N. E.

---

[1]) Oplysende med Hensyn til dette hyppigt forekommende Fænomen er følgende Vers (D. g. F. 7, 141, 17), som Digteren lægger i Munden paa en Jomfru, hvem hendes Fæstemand bortfører af Klostret:

Nu waar ieg till-freds, att klostered war brend
och stoed i brendende brand,
och huer en aff die skønne iomfruer
hafde huer en dannemand!

Her er anden Linie blevet udvidet til to, som en Sammenligning med D. g. F. 7, 140, 7 viser. Der har nemlig de samme to Linier denne Skikkelse:

Giffue ded Gud i hemmerig,
ded closter stoed aldt i brannd,

Ved Hjælp af D. g. F. 7, 138, 18 kan det ses, at Strofen i sin Helhed oprindelig lød saaledes:

Thæt giwæ Gud i himmerig,
thæt clostær stoth i brand,
oc allæ nundær, innæn ær,
the hafthæ huær en man.

Jvnfr. for denne Vises Vedkommende **A**, 11; 14; 60; 62; 67; **B** 9; 47; **C** 11; 21; 23; 28; 50; **D** b 12 med de i Kommentaren til disse Vers føjede Oplysninger.

paany. Denne Manøvre er imidlertid i de forskellige Haandskriftgrupper ikke bragt til Udførelse paa samme Vis, og derigennem faar vi et Indblik i Overleveringen, som bekræfter de Synspunkter, jeg i Indledningen har gjort gældende.

Lad os først betragte de Opskrifter, der hører til Gruppen **X_2**, nemlig **E** og Vedel. De to første Linier er, som ovenfor berørt, her dannede ved Udvidelse af den oprindelige Linie 1, som jeg paa Grundlag af **A** 5 antager har lydt saaledes:

Wælkomæn hær, Niels Ebbessøn!

E's Hør du[1]), er en ligesaa uægte Tilføjelse som Vedels mere naive Hør du kiære, og, naar vi har Linien i en næsten helt korrekt og metrisk ret velbevaret Skikkelse som i **A** 5, ser jeg ingen Grund til at holde paa langstrakte

---

[1]) Denne Tiltaleformel Hør du eller Hør y; Hør y thett hører til det senere Visesprogs staaende Udtryk og maa næsten overalt, hvor den forekommer i ældre Viser, betragtes som Fyldekalk, der helt bør fjærnes eller ombyttes med et andet Udtryk. Til Oplysning hidsættes et Par karakteristiske Eksempler: D. g. F. 6, 225, 9 tiltaler Peder Skammelsen sin Broders Fæsteme med disse Ord:

Hør y thett, stallttenn Addelusz,
y gyffuer mig eders thro!

Men i en anden Redaktion af samme Vise (D. g. F. 6, 228, 7) lyder Tiltalen saaledes:

Her sider du, staltenn Adeludz,
du giffue mig din throe!

ɔ: Hil sidde thu, stolt Adelus,
thu giwæ megh thin tro!

hvilket utvivlsomt er det rette.

D. g. F. 7, 143, 4 tiltaler Kongen en af sine Riddersmænd saaledes

Hør du, ungen her Peder,
hui ere dine kinder saa bleege?

men D. g. F. 7, 136, 2 har Spørgsmaalet faaet sin rigtige Form:

Du sye mig, herre Peder.

Overalt, hvor Formelen forekommer i denne Vise (**A** 6, 11, 16, 33, 49, 61; **B** 6, 9, 14, 29, 43, 47, 53; **C** 8, 13, 21, 23, 29, 50; **D a** 9; **D b** 8, 12; **E** 4, 6, 9, 15), er den en uægte Tilføjelse, der bør fjærnes.

Omskrivninger som Du være vel kommen i Stedet for det blotte Velkommen her. Det, der karakteriserer Gruppens Særstilling, er imidlertid ikke saa meget disse Indskud — i **A** har vi f. Eks. akkurat Magen til dem (Hør du gode) — som Rimordet her, hvortil i fjerde Linie svarer der. Tredie Linie har hos Vedel baade sin rette Plads og sit rette Indhold (smlgn. **A** 7 og **C** 6), kun Ordstillingen maa, som Metret viser, være forrykket. I **E** har tredie Linie med Undtagelse af Ordene i Nørre Jutland byttet Plads med fjerde, og dens Mening er tildels gaaet tabt; men Identiteten med Vedels tredie Linie er utvivlsom (Hure staar Hoffuen i Nørre Jutland — Huor staar landet der). At Versets fjerde Linie oprindelig havde samme Indhold som **E**'s tredie (Huor lider dine frender der), kan ses ved en Sammenligning med **A** 7 og **C** 6, hvor denne Linie har bevaret sin gamle Plads. Hos Vedel derimod er der af den kun Rimordet tilbage, og Grunden er sikkert den, at han har benyttet den som første Linie af en ny selvlavet Strofe (V. 8.). Sandsynligvis har altsaa Verset i $\mathbf{X}_2$ set saaledes ud:

Hør du, kære Niels Ebbessøn,
du være vel kommen her!
Hvor staar hoffuen i Nørre Jutland,
Hvor lider dine frender der?

I de til Gruppen $\mathbf{X}_1$ hørende Opskrifter — jeg ser dog foreløbigt bort fra **B**, som jeg senere skal komme tilbage til — er første Halvdel (**A** 7_{1-2}; **C** 6_{1-2}) af Verset omformet i den Grad, at Ligheden med de to i V. 4 laante Linier er saa godt som rent forsvundet. Den større Vilkaarlighed i Omarbejdelsen viser sig ogsaa i de mærkelige Betegnelser, Greven her giver N. E. (guode finde min; kiere frende myn), endvidere for **C**'s Vedkommende i en ny Hilseformel Vel maathu[1]). Endelig er i **A** Sam-

[1]) Vel maathu er blot en yderligere Forvanskning af den foregaaende Strofes vel møtte, en Hilseformel der ret hyppigt forekommer i Folkeviserne (smlgn. eksempelvis D. g. F. 6, 188, 4; 6,

menhængen med den foregaaende Strofe afbrudt ved et helt nyt mellem **A** 5 og 7 indskudt Vers, hvis overordentlig fortrolige Tone aldeles ikke passer til den foreliggende Situation, og som utvivlsomt er uægte.

En Ejendommelighed, som særlig markerer Forskellen mellem denne Gruppes og de til X_2 Gruppen hørende Opskrifter, er, at Strofen her har faaet et helt nyt Rim (min —thinne i **A**; min—thin i **C**): det viser bedre end noget andet, at en Overarbejdelse har fundet Sted; men denne har dog kun i ganske ringe Grad berørt de to sidste Linier, der i alt væsentligt stemmer særdeles godt med den Form, de har i X_2 Gruppens Opskrifter.

I **B** har Overleveringen en noget ejendommelig Karakter. Den bygger nemlig for dette Partis Vedkommende paa **A**, men den er gaaet et Skridt videre og har sammenarbejdet den uægte Strofe (**A** 6) med Resterne af det oprindelige Vers, hvad enhver let vil kunne overbevise sig om ved at sammenligne **B** 6 med **A** 6—7.

Rimeligvis har da Verset i X_1 set omtrent saaledes ud:

> **Hør du gode Niels Ebbessøn**
> **oc kiere frende min,**
> **hvor staar hoffuen i Nørreiutland,**
> **hvor lide frènderne din(e).**

Jeg behøver næppe at gøre opmærksom paa, at ingen af disse to Affattelser gengiver Strofen i dens oprindelige Skikkelse. De to første Linier er i dem begge helt omarbejdede, og hvad fjerde Linie angaar, er det meget usandsynligt, at Greven saaledes i Almindelighed skulde have forespurgt, hvorledes N. E.'s Slægtninge befandt sig. Saa-

---

58, 23; 7, 194, 2); men som i denne Skikkelse vistnok ikke er rigtigt overleveret. D. g. F. 2, 8, 16 har vi Udtrykket Hell møder dig; 6, 92, 15 Hel møte deg; 2, 17, 45 Hell møt du. Muligvis har den oprindelig lydt saaledes: wæl (hel) møt mæth theg. — Ved Siden af den længere Formel (vel møte) forekommer ogsaa den almindelige korte (væl møt); jvnfr. D. g. F. 2, 21, 44; 6. 16, 6; 178, 10; 7, 75, 8.

ledes kunde den ene Adelsmand spørge den anden, naar de mødtes paa Vej eller Stræde[1]); men saaledes kunde Grev Gerhard ikke spørge N. E. Det vilde have været et Hykleri, der var til at tage og føle paa. Hvad der derimod under en politisk Konference som denne maatte ligge lige for, var en Forespørgsel fra Grevens Side om, hvorledes N. E.'s Slægt stillede sig under de givne Forhold, og denne Tankegang faar man frem ved for 4. Linies Vedkommende at følge **D** Gruppens Læsemaade.

Denne Gren af Overleveringen har i Udformningen af dette Vers helt fulgt sine egne Veje og af den oprindelige Bestand ikke bevaret ret meget. I Virkeligheden er der næppe synderlig andet tilbage deraf end lidt af Begyndelsen og fjerde Linie, der i **D** a's Gengivelse lyder:

medt dinne fremder (ɔ: frender) och maffue

For disse Ords Ægthed taler nemlig dels den Omstændighed, at Begyndelsen af det følgende Vers, der indeholdt Svaret paa Spørgsmaalet med delvis Gentagelse af Grevens Ord, ogsaa i **C** 7, som dog tilhører en anden Gruppe Opskrifter, nævner baade frender och maffre (ɔ: maffue), dels ogsaa den naturlige og klare Mening, som fremkommer, naar man forbinder **D** Gruppens Linie 4 med de øvrige Opskrifters Linie 3:

[1]) Smlgn. med Hensyn til denne formelmæssige Strofe D. g. F. 7, 27, 16—17:

Hør du, herre Peder,
oc kiere broder min:
huor lider Mette-lil greffuens dotter,
oc hierte-aller-kieriste min?

Huor stor landit hiissit?
och [huor] da stuor di her?
huor lider Mette-lille greffuens dotter?
hun er min hiertens-kiere.

samt D. g. F. 6, 37, 11:

Wer velkommen stolten Hillelil,
aller kieriste søsterdatter min!
huor lider bolle her Nilus,
aller-kieriste din?

Huor staar hoffuen i Nørreiutland
medt dinne frender och maffue?

d. v. s. Hvorledes er Stemningen i Nørrejylland blandt de Mænd, der er knyttede til dig ved Slægtskab og Svogerskab?[1]).

Her har vi altsaa efter mit Skøn de ægte Levninger af Strofens sidste Halvdel om end naturligvis i en meget ufuldkommen metrisk Skikkelse. De bedst bevarede Rester af dens første Halvdel findes vistnok, som ovenfor udviklet, indflettede i det foregaaende Vers: **A** 5 har dem i denne Skikkelse:

Wer welkomen, her Niels Ebiissøn,
oc huor gaar thieg tiill hande

B 5 lidt anderledes:

Wer wel kommen Niels Ebbessenn
huor gaar det(!) dig yhaandt.

Til Sammenligning anføres ogsaa Vedels Gengivelse (V. 5):

I være vel kommen Niels Ebbissøn!
oc hure gaar eder i haande?

Paa dette Grundlag foreslaar jeg at rekonstruere Strofen saaledes:

Wælkomæn hær, Niels Ebbessøn!
Hwor gangær thegh i hændær?[2])

[1]) Maghæ oc frændær er en staaende Betegnelse for alle dem, en Mand er knyttet til enten gennem Ægteskabsforbindelser eller ved Blodets Baand; jvnfr. Eriks Sjæl. Lov ved Thorsen 2, 51; D. g. F. 3, 227, 35; 647, 25; 4, 518, 9; 7, 182, 21. — Mæth staar her i Betydningen hos, blandt; smlgn. Kalkars Ordbog u. Art. og Lucidarius ved Brandt S. 20, 2 (fra n.); 21, 9 (fra oven).

[2]) Smlgn. Kalkars Ordbog 2, 142 Sp. 2. — Ved de fleste af de staaende Udtryk, der er dannede af Ordet hand i Forbindelse med en Præposition og et Verbum bruges næsten lige godt Enkelttals- og Flertalsformen (hand—hændær); jvnfr. Jyske Lov ved Thorsen 2, 40 sworæt a hand, 2, 41 man liusæs ran a hændær; Valdemars Sjæl. Lov 2, 16 bæræ hanum vitnæ a hæn-

Hwor stær i Nørræiutland hugh [1])
mæth mawæ oc mæth frændær?

Om første Linie er talt ovenfor; i de øvrige er Ordfølgen af Hensyn til Rim og Versemaal ændret [2]); desuden er af samme Grund i 2. Linie for yhaandt (hande) skrevet i hændær, hvilket ikke berører Tankegang og Mening [3]), thi Betydningen bliver den samme; endelig er i 3. Linie Artiklen strøget ved Ordet hugh og i 4. det overflødige possessive Pronomen.

V. 6. Det næste Vers indeholder N. E.'s Svar paa Grevens Forespørgsel. Der maa altsaa mellem denne og den foregaaende Strofe være en nøje Forbindelse; thi Svaret er betinget af Forespørgslen. Det kan ikke falde i Øst, naar der spurgtes i Vest. Allerede dette giver os et ret godt Middel i Hænde til at kontrollere Overleveringen, og Kontrollen bliver i dette Tilfælde særlig virkningsfuld, fordi Svaret ikke er noget almindeligt Svar. Grevens Replik i V. 8 viser klart, at det maa have været dobbelttydigt, og herved er der draget ret snævre Grænser for, hvad der kan have staaet. Skal N. E.'s Svar opfylde denne Fordring, saa kan den Skikkelse, det har faaet i vore Opskrifter (**A** 8 **B** 7 **C** 7 **D**a 8 **D**b 7 **E** 5 **V** 9—10), umuligt være den

---

dær; 2, 18 vitnæ hanum a hand; D. g. F. 1, 26, 2 give i hand; Rom. Digtn. 3, 37, 26 give i hændær; Hell. Kvind. S. 70, 29 og 88, 3; Rosenv. G. d. Love 5, 30 antworde i hændær; Eriks Sjæl. Lov 2, 51 gic man hælgh uppæ hændær; 3, 63 um hanum fallær a hændær; D. g. F. 5_1, 388, 18 huad saa ere dig gangen i hand; Eriks Sjæl. Lov 3, 23 them hæstin gangær i hændær. — Om for hand—for hændær; paa hand—paa hændær se Stederne i Kalkars Ordbog l. l.

[1]) Smlgn. med Hensyn til Udtrykket hughæn stær D. g. F. 3, 556, 13 og 14; 5_1, 133, 8. — Angaaende Udeladelsen af den bestemte Artikel bedes jævnført Jyske Lov 2, 11 (gærning=Gærningen); Thorsen Stadsretter Side 233 (biskop=Biskoppen); 233 & 234 (byfrid = Byfreden); 253 (flestæ = de fleste); Hell. Kvind. S. 15, 13; 22, 22; 27, 2; 28, 11; 34, 19; 38, 4; D. g. F. 5_1, 33, 23.

[2]) Om Berettigelsen af en saadan Ændring af Ordfølgen bedes jvnft. Noten til V. 23 i denne Sang.

[3]) Smlgn. Kalkars Ordb. 2, 144 Sp. 1.

rette; det er nemlig overalt underdanigt, men aldeles ikke dobbelttydigt.

Hvorledes Strofen i Hovedtrækkene har set ud i X_1, er det ikke vanskeligt at komme til Klarhed om. Den har omtrent været enslydende med den Gengivelse, der findes i **C** 7:

> **Nock haffuer jeg i Nør Jutlandt,**
> **baade frender och maffre,**
> **thi skulle ethers naade til rede være,**
> **jhuort i ville thennem haffue.**

Med **C** 7 stemmer nemlig **A** 8, kun at Rimet her er gaaet tabt, ved at venner formedelst en Hukommelsesfejl er indsat for maffre (ɔ: maffue), og at fjerde Linie har faaet en lidt afvigende og muligvis noget korrektere Form:

> **om y wiill thott aff thenum haffue.**

B 7's Affattelse er aabenbart en vilkaarlig Nydannelse, hvis Hensigt er at skabe Overensstemmelse med den falske Form af Spørgsmaalet, **B** har i V. 6. For Bedømmelsen af Overleveringen har denne Opskrift her slet ingen Betydning.

Ogsaa **D**a 8 og **D**b 7, som tilsammen repræsenterer X_3, stemmer særdeles godt med **A** og **C**, naar undtages, at der i Stedet for Nørre Jutland fejlagtigt er indsat Dannemarck. Anderledes stiller Sagen sig for X_2's Vedkommende: Hos Vedel svarer til denne Strofe to Vers (9—10); af disse stemmer det sidste med **A** og **C** og er vel snarest at betragte som en Aflægger fra disse Haandskrifter, som Vedel begge har kendt og benyttet. Begyndelsen er i saa Tilfælde taget fra **A**, Slutningen er omarbejdet en lille Smule af Vedel selv, der ogsaa har ændret Ordfølgen i tredie Linie. Dog kan den Mulighed ikke bestemt benægtes, at han har laant Verset i denne Skikkelse fra sin ubekendte Kilde, og herfor kunde den Omstændighed tale, at han i anden Linie har rige Maffue, **C** blot maffre. Vedels V. 9 er kun delvis ægte. Første Linie skyldes hans ubekendte Kilde, saaledes som en Sammenligning med **E** 5 viser; men Resten er utvivlsomt et Barn af hans egen

Musa, hvad ogsaa hele Tonen peger paa. For at faa Plads til disse tre Linier har han altsaa strøget noget i sin Kilde, og hvorledes det, der saaledes er bortfaldet, omtrent har lydt, kan vi slutte os til af **E** 5 Linie 2—4.

Af denne Undersøgelse mener jeg at kunne drage følgende Slutning: I X_2 har der paa denne Plads idetmindste staaet én Strofe, hvis Ordlyd i Hovedtrækkene var[1]):

> **Vel staar hoffuen udi Nør-Jutland,**
> **saa monne mine frender oc lide:**
> **de skulle eder alle til tjeneste være,**
> **ehuor i dennem tilsige.**

Der er desuden en Mulighed for, at Strofen dér var gengivet i Form af to Harmonikavers[2]), af hvilke da det ene var omtrent identisk med **E** 5, det andet med Vedels V. 10. Men er dette sidste taget fra **A** og **C**, stiller Resultatet sig noget anderledes; saa kan ikke begge disse Vers have haft Plads i X_2, men kun det ovenfor anførte.

Hvilken af disse to Muligheder man foretrækker, er i Virkeligheden temmelig ligegyldigt; thi under begge Forhold er man nødt til at antage, at de to Harmonikavers allerede fandtes i **X**. Ingen af dem indeholder nemlig — som vi skal se — den ægte Strofe helt, men kun Dele deraf; og det har ingen reel Betydning, om X_2 havde optaget begge Stroferne eller kun bevaret den ene af dem ligesom X_1 og X_3.

Paa Grevens Spørgsmaal om, hvorledes Stemningen var i Nørrejylland blandt hans Svogre og Slægtninge, kan N. E. umuligt have svaret med en Forsikring om, at han i Nørrejylland baade havde Svogre og Frænder. Det er simpelthen det rene Vaas. Derimod kan han særdeles godt uden fra sit Standpunkt at træde Sandheden for nær have svaret, at Stemningen var god. Det vil med andre Ord sige, at første Linie af Vedels Vers 9[3]) sandsynligvis er identisk

[1]) Smlgn. **E** 5 og Vedel 9.
[2]) Se om denne Art af Forvanskning Noten til V. 2.
[3]) Vel staar Hoffuen i Nørre Jutland.

med første Linie af den ægte Strofe, idetmindste hvad Indholdet angaar. Anden Linie maa da i Overensstemmelse med Spørgsmaalet og paa Grundlag af **C** 7 og **V** 10 restitueres saaledes:

mæth frændær oc mæth mawæ

saa at Svaret, som det saa hyppigt er Tilfældet i disse Viser, tildels gives gennem en Gentagelse af den Spørgendes egne Ord[1]).

For de to sidste Liniers Vedkommende viser Rimet, at den ægte Strofes Lævninger væsentligst maa søges i det sidste af de to Harmonikavers, det der gik over i $\mathbf{X}_1$ og $\mathbf{X}_3$. Her kan vi nu straks med Sindsro stryge eders naade, som **A C D** og Vedel har i tredie Linie. Titulaturen har næppe bedre Hjemmel paa dette Sted, end naar Forf. af Rimkrøniken lader Gorm Haraldssøns Raad tale om Kongens Gud som eders nadis gudh (V. 2319 ed. Molbech). I Stedet derfor foreslaar jeg i Overensstemmelse med **E** at skrive allæ, hvilket ogsaa bidrager sit til at skærpe den haanligt afvisende Tone, som hele Replikens Karakter kræver. Endvidere foreslaar jeg for Verbet være, som ikke kan gaa i Versemaalet, da tredie Linie aldrig maa ende paa en Trochæ, at skrive sta. For fjerde Linies Vedkommende kombinerer jeg **A**'s og **C**'s Gengivelse saaledes:

ehwor I thæt wil hawæ.

Hele Strofen foreslaar jeg altsaa at give denne Skikkelse:

Wæl stær i Nørræiutland hugh
mæth frændær oc mæth mawæ!
The skullæ allæ til rethæ sta[2]),
ehwor i thæt wil hawæ.

---

[1]) Eksempelvis anføres D. g. F. 3, 227, 2–3; 288, 3—4; 350, 22–23; 4, 188, 13—14; 6, 228, 18—19; 6, 36, 9—10.

[2]) Sta til rethæ D. g. F. 2, 240, 13; 267, 57; 3, 638, 23; Hr. Michaels Rimværker 51; ligge til rethæ D. g. F. 4, 345, 7; være til r. D. g. F. 3, 658, 10.
Ordet maghæ ɔ: Paarørende gennem Giftermaal skrives

Men hvor bliver nu Dobbelttydigheden af i denne Replik? Kan den virkelig forstaas paa to Maader? Ja, utvivlsomt! Tilsyneladende udtrykker den lutter imødekommende Underdanighed; men det er kun overfladisk betragtet, den tager sig saaledes ud. Ser man nærmere til, træder ogsaa den forborgne Mening frem: „Stemningen er god blandt min Slægt og mine Svogre, de skulle alle staa parate (nemlig med Vaaben i Haand), hvorsomhelst I maatte ønske det."

V. 7. Naturligvis har Minespil og Stemmeklang i høj Grad bidraget til for Modparten at understrege den rette Fortolkning; thi Greven er, som hans Replik viser, ikke et Øjeblik i Tvivl om, hvorledes Ordene skal forstaas. Hans Svar er uden Sammenligning bedst bevaret i **A** 9 og **B** 8, der her paa en heldig Maade supplerer hinanden[1]). Det fattes i **C**; i **D** b er det bevaret paa gal Plads som V. 15; **E** 8 har kun to Linier deraf i en meget medtaget Skikkelse. Desuden findes i denne Opskrift (V. 18) samt hos Vedel

---

i Folkeviserne altid maffue. At Udtalen har været mawsæ kan tydeligt ses af de Steder, hvor Ordet er benyttet som Rimord; jvnfr. til Eks. D. g. F. 3, 647, 25 og 7, 182, 21.

[1]) Første Halvpart er bedst bevaret i **A**, sidste i **B**, som i Linie 1 og 2 har forsøgt at gengive de overleverede Adjektiver i Oversættelse. En saadan Ombytning af gamle Glosser med ny er ingenlunde noget sjældent Fænomen i disse Viser. D. g. F. 7, 521, 1 har vi saaledes Udtrykket han hinder ret aldrig fandt (ɔ: opsøgte, kom til). Rimet viser, at her skal staa fandt; men i de øvrige Redaktioner f. Eks. 7, 520, 1 staar der: rett aldrig hannd thill hinnd kom. — D. g. F. 7, 148, 3 har vi den gamle Betegnelse then wolle Gud (ɔ: mægtige); men i det tilsvarende Vers D. g. F. 7, 150, 3 er det ombyttet med den øffuerste Gud. — D. g. F. 3, 288, 12 er der sat megit lennge for halle lenge (smlgn. 3, 287, 20); D. g. F. 1, 287. 1 begynte enn kiff for ypped en kif (smlgn. 1, 282, 1); D. g. F. 1, 297, 2 fortæller sin drøm for talde sin drøm (smlgn. 1, 285, 2); skik for sæd 1, 304, 41 (smlgn. 1, 277, 30). — Spille sin møde ilde for stede sin møde ilde D. g. F. 3, 368, 14 (smlgn. 3, 357, 10). — Smlgn. ogsaa for denne Vises Vedkommende Noten til V. 11 (bleff for warth); endvidere **A** 45 (begierdede for girnæthæs); **A** 63 lade theriis Liiff for lagthæs i lighæ; **E** 17 otte dages frest for søntærfræst. Noten til V. 60; V. 61; V. 71.

(V. 38) en temmelig stærkt omarbejdet Genganger deraf (smlgn. Indledn. S. 45). Vedel har ogsaa Verset paa sin rette Plads som V. 11, men har vistnok selv ændret lidt paa det i tredie Linie.

Skøndt Strofen maa siges at være forholdsvis bedst bevaret i **A** og **B**, lider Overleveringen dog ogsaa her af den samme Grundskade som i de øvrige Opskrifter: der er tilsyneladende ingen Sammenhæng mellem dens første og anden Halvdel. Denne sidste skal aabenbart afgive Beviset for den i de to første Linier givne Karakteristik; men i den foreliggende Skikkelse er det ikke muligt at finde Traaden. Med N. E.'s paa Skruer stillede Svar for Øje kalder Greven ham med Rette en konstig (ɔ: konstlig) Mand[1]); men man begriber ikke ret, hvorfor han tilføjer och ther thiill estthu from ɔ: og desuden er du dygtig. Ej heller forstaar man, af hvilken Grund N. E., hvor han ikke kan komme over, rider langt eller lang Vej omkring. Det var jo dog adskilligt mere praktisk blot at ride uden om Hindringen. Løsningen paa denne sidste Gaade giver en anden Vise (D. g. F. Nr. 290; 5_2 S. 32 ff.) os i Hænde.

Den beretter om to unge Kongesønner, der befrier deres Fader af Fængsel, bærer ham ned til Stranden og sætter ham i en Baad, hvorpaa de selv drager landvejs hjem (D. g. F. 5_2, 35, 20). Moderen bliver henrykt ved at se sin Ægteherre igen, men er ængstelig for sine Sønners Skæbne. Alt ender dog i lutter Fryd; thi omsider[2]):

> kom hindis sønner lang-veys hiem
> igiemmen di grønne skoffue.

Vi ser heraf, at i to tæt paa hinanden følgende Vers optræder det samme Adverbium landvejs ɔ: over Land

---

[1]) Jvnfr. D. g. F. 1, 47, 6; 1, 49, 9; 2, 290, 7 og 8; smlgn. med Hensyn til Betydningen D. g. F. 3, 368, 24: at Macten for Kaansten maa vige; Persenober 122 og 125; Peder Lolles Ordsprog Nr. 606 og 799 (Østn. og lat. medeltidsordspr. utg. af Kock & Petersens 1 D. S. 68 og 88).

[2]) D. g. F. 5_2, 35, 23.

dels i sin rette Form, dels forvansket til langvejs. Dette giver os Forklaringen paa, hvad det er for et Ord, der gemmer sig bag B's og E's lang wey om. Greven har sikkert brugt Udtrykket rithæ landweghs om ɔ: ride omkring over Land[1]), og hans Tanke har været denne: Hvor du ikke kan komme over (scl. et Vand), der rider du omkring over Land. Med andre Ord: Du ved at hjælpe dig selv i den vanskeligste Situation.

Denne Snarraadighed maa det altsaa være, Greven sigter til, naar han kalder ham en konstig Mand, og dertil (ɔ: til det)[2]) er det naturligvis ogsaa, han viser sig from (dygtig, duelig). Men dette kommer ikke frem gennem Opskrifternes Læsemaade. Første Linie kan aabenbart ikke være rigtigt overleveret; thi dels er den metrisk set for lang, dels mangler den for Meningen nødvendige Sammenhæng med anden Linie, selv om man ogsaa tager thær til i Betydningen desuden. Rimeligvis skyldes Forvanskningen i første Linie simpelthen en Fejlhøring ved Visens Foredrag, og der har vistnok oprindelig staaet én konst thu nam[3]), ikke en konstig man.

Jeg foreslaar altsaa at give Verset denne Skikkelse:

Niels Ebbessøn, en konst thu nam,
oc thærtil est thu from:
hwor sei thu ywær komæ kant,
thu rithær landweghs om!

V. 8. Sammenhængen mellem dette Vers og den følgende Episode tænker jeg mig saaledes: Niels Ebbesens Svar

[1]) Smlgn. Thorsen, Stadsretter S. 92 (Flensborg Stadsret § 85).
[2]) Thær til betegner i middelalderligt Dansk hyppigst desuden; men det forekommer heller ikke sjældent i Betydningen til det; jvnfr. f. Eks. D. g. F. 2, 220, 3; Mandev. Rejse ved Lorenzen S. 192, 2; Iv. Løverid.₁ 1848—49.
[3]) ɔ: Et Fif har Du lært, og til det er du dygtig. Nam er altsaa lig har næmmet; jvnfr. D. g. F. 2, 96, 13; 3, 100, 76; 3, 293, 23; 4, 275, 9; 4, 546, 51; 6, 464, 9 (i B); Ivan Løverid.₂, 4385; Iv. Løverid.₁, 3512 og denne Vise V. 18 (drogh), 19 (thiæntæ), 21 (war), 26 (saa), 51 (kam).

bringer Greven i Krigshumør; dets uventet skarpe Tone har saaret ham, og han søger straks at skaffe Ærgrelsen Luft ved at ydmyge sin slagfærdige Modstander.

Gennem sine Spejdere havde han formodentlig faaet Meddelelse om, at N. E. raadede over et Følge paa hundrede velrustede Mænd og underhaanden stod i Forbindelse med Niels Bugge og hans Partigængere. Aabenlyst havde han dog endnu ikke bekendt Kulør, rimeligvis fordi Stillingen paa Norringris formedelst Grevens Ilmarsch til Randers i Øjeblikket var temmelig prekær. Her var altsaa en Mulighed for at bringe ham i en vanskelig Situation, og da N. E. er kommen ene til Mødet[1]), tager Greven heraf Anledning til at spørge, hvormange af sine Svende han kan stole paa, siden han ved en Lejlighed som denne foretrækker at renoncere paa deres Følgeskab. Aabenbart venter han enten at kunne gribe ham i en Usandhed eller at tvinge ham til den under de forhaandenværende Omstændigheder ubehagelige Bekendelse, at det er mod ham, han har rustet sig. Det gaar imidlertid anderledes, end han havde tænkt sig; Spejderne har givet ham gal Besked, og N. E. heftige Protest nøder ham til at trække i Land og slaa Sagen hen, saa at lidt af den Ydmygelse, han havde tiltænkt sin Modstander, rammer ham selv.

I de fleste af vore Opskrifter (**A** 11 **C** 8 **D**a 9 **D**b 8 **E** 6 **V** 12) er første Halvdel af det Vers, der skulde danne Overgangen til den følgende Episode, blevet omarbejdet, i **D** og **E** ganske naivt og vilkaarligt, i **A C** og hos Vedel under Paavirkning af Grevens senere Opfordring til at ride som hans Bud til Hr. Bugge[2]). Herved er naturligvis al Sam-

---

[1]) Se S. 146 med Anmk. 1. Skildringen i de der anførte Vers gaar tydeligt nok ud fra, at N. E. var kommen ene til Mødet.

[2]) Smlgn. **C** 8: Hør du det Niels Ebbissøn,
Du skalt mit Erinde bort riide
med **C** 13, 3—4: du skalt mit Erinde thill her bugge ride. Mindre tydeligt fremtræder Forholdet i **A** (11 og 16), fordi V. 16 i Slutningen er stærkt omarbeidet; men en Sammenligning med Begyndelsen af V. 17 viser, at Slutningen af V. 16 oprindelig lød ligesom i **C** 13.

menhæng mellem Strofens Begyndelse og Slutning gaaet tabt, og paa dette Grundlag er det ikke muligt at faa nogen fornuftig Mening ud af den overleverede Tekst. Kun i **B** finder vi — men i en ret medtaget Skikkelse — den Omstændighed berørt, der giver Greven en velkommen Anledning til at forhøre sig om Tallet paa de Svende, N. E. holdt under Vaaben. Her hedder det nemlig i V. $9_{,1-2}$:

> **Hør du dett Niels Ebbessenn,**
> **hui Rider du nu saa Enne.**

Linierne er aabenbart ikke rigtigt overleverede; vi har rimeligvis her atter et Eksempel paa det Fænomen, jeg ovenfor har omtalt i Noten til V. 5, at én Linie ved Indskud af Fyldekalk er bleven udvidet til to, og Supplementet til den i **B** manglende Linie skal vistnok søges i **A** og **C**. Ganske vist er disse to Opskrifter, som ovenfor omtalt, her forvanskede ved Laan fra et andet Vers. Men Grunden til, at det fremmede Element fandt Plads her, skyldtes, saa vidt jeg kan se, en Forveksling. Baade paa dette Sted og i **A** 16 **C** 13 var der nemlig benyttet det samme Udtryk ride et Ærinde[1]. Men dér er Talen om at ride Grevens Ærinde til Hr. Bugge, her om N. E.'s eget Ærinde, nemlig hans Ridt til Stævnemødet. Derfor antager jeg, at Strofens første Halvdel skal restitueres saaledes:

> **Niels Ebbessøn, hwi monnæ thu**
> **thit ærind enæ rithæ?**

Versets to sidste Linier lyder i **A** saaledes:

---

[1] Ride ens ærinde har vi D. g. F. 2, 410, 40; 560, 1; 7, 274, 5. ride ens ærinde bort D. g. F. 2, 559, 1; 8, 256, 8 og 10; 7, 274, 6; af land. Lud. d. s. Kanuto 92. — Lignende Udtryk er: bortfare sit eget ærinde D. g. F. 4, 516, 7; bortfare en andens ærinde D. g. F. 5_2, 195, 9; sende bort eders ærinde D. g. F. 7, 148, 9; bortsende et bud sit ærinde D. g. F. 5_2, 194, 10. — Den almindelige Form for Ordet er ærinde; men ved Siden deraf forekommer ogsaa ærind (ærend); jvnfr. Hell. Kvind 53, 22; Harpestrengs Lægebog ved Molbech 138; Lud. d. s. Kanuto 243; Univ. Jub. Bland. 1, 149 (§ 6); Birg. Bølles & Christ. Giøs Breve ved Bang S. 309.

Mannge Suenne haffuer du mett dieg,
ther du mott well, po liide.

Heller ikke de øvrige Opskrifter har nogen Spørgepartikel foran mange; den findes kun i Vedels Tekst (Hure mange Suenne haffuer du met dig), men kan slet ikke undværes; thi der er intet i Vejen for, at Greven kunde paastaa, at N. E. havde mange Svende hos sig; men hvorvidt N. E. kunde lide paa dem eller ej, derom kunde han umuligt have nogen Mening. Desuden synes N. E.'s Svar i den følgende Strofe ligefrem at være givet under den Forudsætning, at Greven paa en eller anden Maade havde erkyndiget sig om Størrelsen af den Styrke, han raadede over. Om man i fjerde Linie følger A's Læsemaade ther du mott well po liide eller E's der du tørst vel paa lide, er for Meningens Skyld ligegyldigt; begge Verber betegner her det samme. I tredie Linie maa altsaa Spørgeordet hwor tilføjes foran manigh, og Slutningen mett dieg stryges af metriske Grunde. Hele Verset kommer da til at se saaledes ud:

Niels Ebbessøn, hwi monnæ thu
thit ærind enæ rithæ?
Hwor manigh swenæ hawær thu,
thær[1]) thu matt wæl po litæ?

og Tankegangen i det er denne: „Det undrer mig, at du kommer herhen til Mødet uden Ledsagelse. Det er da vel ikke af Mangel paa paalidelige Folk? Hvormange Svende har Du egentlig, som Du kan stole paa?"

---

[1]) Smlgn. Danske Dipl. & Breve ved Molb. & Petersen 1, 209: Køghe, ther køpstæthen nw star pa; D. g. F. 2, 181, 11: da vil ieg føre digh till den landtt, der din festeman paa er; 3, 721, 6; Jyske Lov ved Thorsen 2, 21: hæræth skial, thær men skil um; ibid: thæt sannæst, ther the witæ; 3, 63: oc forbiuthær folk at hiælpæ them, thær the mughæ fa at leghæ. Jvnfr. Noten til V. 26.

Spørger man, hvorledes Overleveringen har faaet den Skikkelse, den nu har i vore Opskrifter, tænker jeg mig, at Udviklingen er gaaet for sig paa følgende Maade: I **X** var Strofen forholdsvis godt bevaret, kun tredie Linie havde allerede dengang de samme Fejl som nu i **A C** og **E**; da nemlig Forvanskningen er enslydende i alle disse Opskrifter, maa den nødvendigvis gaa tilbage til X_1 og X_2 og derigennem til **X**; thi at de samme to Fejl uafhængigt af hinanden skulde være opstaaede i X_1 og X_2, er ikke sandsynligt; 4de Linie har i X_1 vistnok lydt ganske som i **A**, i X_2 som i **E** og hos Vedel: den indbyrdes Afvigelse er mere formel end reel, og hvilken af Delene der har staaet i **X**, er det nu umuligt at afgøre.

Strofen havde endnu i X_1 rimeligvis i Hovedtrækkene bevaret sin rette Form; **B** og **A C** ændrede derimod Overleveringen mer eller mindre, og hver paa sin Maade. I X_2 blev Begyndelsen helt omarbejdet, saa den fik omtrent samme Skikkelse, som den nu har i **E**. Vedel har i sin Bearbejdelse for første Halvdels Vedkommende fulgt **A** og **C**, nærmest det første. I tredie Linie har han selv rigtigt tilføjet Hure, som han indsaa ikke kunde undværes, i fjerde Linie har han fulgt sin nu tabte Kilde, hvis nære Slægtskab med **E** heller ikke fornægter sig paa dette Punkt. For X_3 er **D** a 9 og **D** b 8 her rimeligvis meget daarlige Repræsentanter, paa hvis Vidnesbyrd det vilde være højst uforsigtigt at bygge videregaaende Slutninger. Da tredie Linie i **D** b stemmer med de to øvrige Gruppers Affattelse, kan man vel antage, at den har været ligelydende i X_3. Naar fjerde Linie i **D** a 9 viser nøje Overensstemmelse med **C**, der paa dette Punkt indtager en Særstilling indenfor sin Gruppe, som skyldes vilkaarlig Bearbejdelse, maa Grunden ikke søges i noget Slægtskab mellem **C** og **D**. Forklaringen ligger i en af den Slags tilfældige Contaminationer, hvis psychologiske Aarsager jeg har gjort Rede for i Indledningen S. 68—69.

V. 9. I N. E.'s Svar, saaledes som det er overleveret i **A** 12 **B** 10 **C** 9 **D** a 10 **D** b 9 og **V** 14 er der vendt fuldstændig

op og ned paa de tre sidste Linier[1]). Som Repræsentant for **A B C** og **V** anfører jeg **A**'s Tekst:

Ennd haffuer ieg 40 karlle mett mig
sadande som thi ere,
huad heller the ere flere eller fere
Ennd haffuer ieg thenum fuld kierre.

fra hvilken de andre kun paa mindre væsentlige Punkter afviger; saaledes i Henseende til Svendenes Antal, som i **C** og hos Vedel angives til 30. **D** a og **D** b sætter dem til 20, og tredie Linie lyder her slig (i **D** b slig Aldt) Som di erre.

Et direkte Bevis for, at der her har fundet Liniebytning Sted, henter jeg fra **E** 7, hvor de to første Linier har denne Skikkelse:

Alt haffuer ieg trediue suenne met mig
oc flere oc icke ferre.

som vel er meningsløs, men dog ikke levner nogen Tvivl om, at det, der her udgør anden Linie, oprindelig har været

---

[1]) Liniebytning er et Forvanskningsfænomen, der forekommer ret hyppigt i disse Viser. Smlgn. D. g. F. 1, 147, 32 med 149, 40; 151, 30; 157, 56. De to Rimlinier er forbyttede; Strofen har sikkert oprindelig haft denne Skikkelse:

Swa glath war ungæn Ulf van Jern,
hans fathærs døth war hefnæt:
han thakkæth Widrik Werlanzsøn,
tha hem the reth fra stæfnæt.

Smlgn. endv. D. g. F. 2, 98, 19 med 2, 96, 18; 2, 99, 12 og 4, 822, 30. — Rimet var mellem siang og lang, som 2, 98, 19 viser, og de to sidste Linier lød:

Thæt giwæ Gud, at thænnæ nat
som wintær fæm war lang.

Jvnfr. fremdeles D. g. F. 6, 16, 1 med 17, 1; 6, 295, 42 med 6, 297, 32; 6, 313, 6 med 6, 314, 6; 6, 307, 19 med 6, 305, 14; kun sjældent strækker Liniebytningen sig over to paa hinanden følgende Vers som i D. g. F. 6, 17, 2–3 smlgn. 6, 16, 2. — I Opskrifterne af denne Vise har vi Liniebytning **A** 17 og **C** 14; **A** 18 **B** 15 **C** 16 **D** b 18 (smlgn. Noten til Vers 14 og 15 af den restit. Vise).

identisk med det, som i de øvrige Opskrifter indtager tredies Plads.

E's Læsemaade fortjener efter mit Skøn i denne Henseende ubetinget Tiltro; thi det er tydeligt, at disse Ord maa have dannet en Tilføjelse til N. E.'s Angivelse, der sagde saameget som, at det Tal, han nævnede, skulde forstaas bogstaveligt: han havde hverken flere eller færre.

Er dette saa, maa naturligvis Linien sadande som thi ere flyttes til en anden Plads, og da den danner Rim med færæ[1]), som altsaa var Slutningsordet i Strofens anden Linie, antager jeg, at den oprindelig udgjorde fjerde Linie. For at faa dens rette Mening og Form frem behøver man egentlig blot at skille Ordet sadande i to: swa dandæ. Betydningen bliver da: saa flinke som de ere. Heller ikke anden Linie oc flere oc icke ferre (E 7) kræver nogen synderlig stor Rettelse for at bringes tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Da den er en Tilføjelse til første, som skal fastslaa, at det der angivne Tal er absolut nøjagtigt, maa den sikkert have lydt saaledes: æi fler[2]) oc ækki færæ. Første Linie kan af metriske Grunde ikke bibeholdes i sin overleverede Form. Hvilket Tal der er det rette — 40, 30 eller 20 — kan man ikke af tekstkritiske Grunde ræsonnere sig til[3]). Jeg holder ubetinget paa 40, fordi dette

[1]) Smlgn. med Hensyn til Formen færæ Vald. Sjæl. Lov 2, 32; Mand. Rejse S. 143, 2; Hert. Fredr. af Norm. 225 wel fyritywe ridher och ey feræ; Rmkr. ved Molbech 4079 the wore ey fære icke till en; 4523 meth XI twzend, ey fære en mand; endvidere de straks nedenfor anførte Steder af D. g. F., hvor Ordet rimer paa ære. — Denne Linie (oc flere oc icke ferre) forekommer med forskellige mindre Variationer flere Steder i disse Viser; men altid som i E 7 paa anden Plads og umiddelbart efter en bestemt Talangivelse; jvnfr. saaledes D. g. F. 1, 149, 35; 152, 17; 4, 456, 4; 5_2. 122, 28.

[2]) Se om Anvendelsen af Formen fler for flere i middelalderligt Dansk Noten til V. 66.

[3]) Vi kan aldeles ikke stole paa Folkeviseteksternes Talangivelser. Det hører til den Slags Ting, i hvilke Overleveringen gik frem med den yderste Vilkaarlighed, og hvor den undertiden præsterer

Tal kommer nærmest til det, der angives i de historiske Kilder (den jyske Krønike)[1]. I vore Opskrifter benævner N. E. sine Mænd snart Karle snart Svende. Rimeligvis har han i sit Svar benyttet samme Betegnelse for dem, som Greven i sit Spørgsmaal, nemlig Svende. I saa Tilfælde maa Linien have lydt:

Iegh hawær firtiugh[2] swenæ mæth[3] megh

thi ennd eller alt er kun forstyrrende og overflødig Fyldekalk i Verset.

Efter dette bliver det ikke saa vanskeligt at danne sig en Forestilling om, hvad der gemmer sig bag den eneste Linie, som endnu staar til Rest:

Ennd haffuer ieg thenum fuld kierre (A 12)

At N. E. skulde have givet sine Følelser for Svendene et saa overdrevent Udtryk, er ikke sandsynligt. Dernæst vilde der, hvis denne Linie var rigtigt overleveret, i hans Replik mangle et direkte Svar paa Grevens intrikate Spørgsmaal, hvormange af dem han kunde stole paa. Dette kunde passende have lydt, at han ikke havde noget at udsætte paa nogen af dem; og saadan omtrent har han vel ogsaa udtrykt sig. Det, der gav Anledning til Forvanskningen, var for-

---

Urimeligheder, der grænser til det rene Galimathias, som naar i Visen om Hr. Bugges Drab hans Følge i to umiddelbart efter hinanden følgende Vers angives først til 300 dernæst til 100 Mand (D. g. F. 3, 557, 10—11), eller naar Da 9 lader Greven spørge N. E. „huor mannge tussindt haftuer du med dig och nu paa denne tide?“

[1]) Tallet paa N. E.'s Følge i Overfaldsnatten angives i den jyske Krønike til 47; men Differensen kan skyldes den Omstændighed, at enkelte yngre Slægtninge eller Venner har fulgt ham ved denne Lejlighed, og dem regner han naturligvis ikke blandt sine Svende.

[2]) Se om Formen firtiugh Lund, Ordb. til det ældste danske Skriftsprog u. Art. firtvighæ.

[3]) Mæth staar her i Betydningen hos, i min Tjeneste; jvnfr. Mandev. Rejse S. 134, 2; Flor. & Blansefl. 748; denne Vise V. 17 og 18.

modentlig en tankeløs Misforstaaelse af Verbet kæræ ɔ: at klage, og hele Verset har rimeligvis oprindelig set saaledes ud:

Iegh hawær firtiugh swenæ mæth megh,
æi fler oc ækki færæ!
iegh ængæn af thæm kærær po,
swa dandæ som the æræ.

Dog skal jeg villigt indrømme, at tredie Linie paa Grund af Overleveringens stærke Forvanskning ikke kan restitueres med Sikkerhed. Hvad her er foreslaaet, gør kun Krav paa at gengive Liniens Mening, ikke dens oprindelige Form i alle Enkeltheder.

Hvad Opskrifternes indbyrdes Forhold angaar, følger **A B C** tydeligt nok Trop og giver vistnok i Hovedtrækkene et tro Billede af $\mathbf{X}_1$, hvor altsaa Liniebytningen allerede fandtes. Vedel har paa dette Sted to Harmonikavers (13 og 14), af hvilke det sidste er sammenarbejdet af **A** og **C**. Det første er muligvis tildigtet af ham selv. $\mathbf{X}_2$ har vi kun i **E**'s Gengivelse, og hvorvidt denne Opskrift giver et korrekt Billede af sin Kilde for de to sidste Liniers Vedkommende, faar staa hen. Om Strofens Form i $\mathbf{X}_3$ kan vi paa Grundlag af **D** a og **D** b umuligt danne os nogen Forestilling. Begge Opskrifterne synes ogsaa i dette Vers ligesom i det foregaaende at være paavirkede af **C**.

V. 10. Saa spiller Greven tørt og roligt sin Trumf ud. Han er sikker paa dens Virkning. Ordlyden har vi vistnok bedst bevaret i **C** 10:

Haffuer du tredue suenne met digh,
thet er saa vel til maade,
J gaar holt du i her Buggis hoff,
mett hundritt hoffmend i plade.

men i Hovedsagen har Verset samme Skikkelse i alle vore Opskrifter med Undtagelse af **E** 8, hvor to forskellige Strofer (V. 7 og 10) er slaaet sammen. Afvigelserne i de øvrige Redaktioner kommer jeg tilbage til nedenfor.

Begyndelsen har næppe været formet som et Spørgsmaal (Haffuer du cet.), skøndt alle de Opskrifter, hvori den findes, har den saaledes. Dels vilde Verset paa denne Maade komme til at begynde med en Trochæ, hvad der næppe kan gaa, og hvad Vedel ogsaa har søgt at forebygge ved at skrive Oc haffuer, dels passer et Spørgsmaal i første Linie ikke til den Form, anden Linie gennemgaaende har i Overleveringen (**B C D**). Jeg foreslaar derfor med Gentagelse af 1. Linie i foregaaende Strofe at skrive:

Thu hawær firtiugh swenæ mæth thegh!

Grevens Ord maa altsaa opfattes som et lidt forundret Udbrud, og dertil passer fortræffeligt den ironiske Tilføjelse i næste: thæt ær swa wæl til mathæ[1]).

For tredie Linies Vedkommende følger jeg **C**; i de øvrige Opskrifter er hof ændret til gardt, rimeligvis fordi det første Ord ikke kendtes i den Betydning, som Meningen tilsyneladende krævede paa dette Sted (Gaard, Slotsgaard). Paa en vis Maade har de haft Ret; thi hof betegner vistnok aldrig i middelalderligt Dansk Gaard[2]).

---

[1]) Egntl.: Saaledes (paa den Maade) er det vel tilpas; d. v. s.: Det Tal, du angiver, er en passende Styrke for en Mand som dig. Adverbiet svarer i denne Forbindelse til en hel Sætning: hvis Sagen forholder sig saaledes; smlgn. D. g. F. 5₂, 92, 38:

Wyllt du heffuene dynn faaders dødt?
Thett er saa well til maade!

Ogsaa paa dette Sted bør vist 1. Linie ændres saaledes Du wilt cet.!

Swa i Betydningen paa den Maade har vi D. g. F. 5₂, 44, 15; 46, 13; 90, 5; 6, 48, 23. — Jyske Lov ved Thorsen 2, 200 witnæ at then man ær swa laghsot; ibid. 3, 48 warthær korn swa ød sum saght ær.

Ogsaa wæl til mathæ er en hyppigt forekommende Forbindelse; jvnfr. D. g. F. 1, 405, 12 og 23; 2, 279, 26; 4, 298, 9; 4, 351, 9; Mandev. Rejse S. 122, 16 og 19; Hert. Fredr. af Norm. 114 og 311: so til made; Rimkr. ved Molbech 3192.

[2]) Det eneste Sted, Kalkar anfører for denne Betydning, Rmkr. 3061:

Naar jeg ikke destomindre foretrækker denne Læsemaade, er det, fordi jeg tror, at Liniens Mening ved en temmelig ringe Forandring er kommen fuldstændig ud af Lave. Dens oprindelige Skikkelse var sikkert denne:

igær thu hiolt for hr. Buggæ hof[1])

d. v. s. igaar holdt du Turneringsfest for Hr. Bugge. Strofen kommer med disse Ændringer til at se saaledes ud:

Thu hawær firtiugh swensæ mæth thegh!
Thæt ær swa wæl til mathæ!
Igær thu hiolt for hr. Buggæ hof
mæth hundræth mæn i plathæ!

A har mend y plodt ɔ: plade, **C** hoffmend i plade.

Siden for ieg tijl roskildhby,
och ladis ther i then kirkæ ny,
som ieg lodh byggæ paa eth got hoff,
the helisæ trefoldiched ther tijl loff.

skal sandsynligvis forstaas paa en helt anden Maade. Ordet har ganske vist af Rimnød faaet en noget mærkelig Form; dog kan der næppe være Tvivl om, at Meningen er paa eth got hob ɔ: med gode Forhaabninger scl. om den evige Salighed; smlgn. Pet. Plades Visitatsbog ved Grundtvig S. 92, 8: men at det ellers iordis hoss andre børn, som døbte ere, paa it got haab, at vor himm lske fader haffuer det annammet til naade. — Hvad angaar den fra den almindelige afvigende Form, som Ordet her har, bedes jævnført D. g. F. 1, 101, 39; 3, 659, 28; 7, 427, 6. Danske Magazin 3 R. 1, 159, hvor hoff staar for hob (= Skare), samt Vedel Simonsen, De danske Ruder 1 S. 239, 11: forhoffues mig til ɔ: forhaabes mig til.

[1]) Jvnfr. med Hensyn til Udtrykket holde hof ɔ: foranstalte en Fest med tilhørende Turnering, Ivan Løver., V. 42 ff.:

(Konningh Artus) han hiollth jet hoff for snime
met møgel f ygd om pingsz dags tidh.
Fruer och iomfruer war ther blidh,
rider och suenne the giorde them gamen,
met dyst och thorney komme the samen,
tha koningen war met j obene saal,
opo sith hus i Karildal.

D. g. F. 1, 347, 6 bruges for det samme Betegnelsen yppe en hof.

Det første er ubetinget det rigtige; mæn staar i ganske samme Betydning som swenæ et Par Linier ovenfor. Paa lignende Maade som her skifter disse to enstydige Betegnelser i følgende Vers (D. g. F. 6, 68, 2):

Thet vor Nielaus Bogensen
han hagde icke suenne uden fem,
oc epther kom brun her Erick
met XXX iernkled mend.

Den samme Forvanskning (gode hoffmend for gothæ mæn el. blot hoffmend for mæn) kan ved Hjælp af forskellige Opskrifter af samme Vise ogsaa paavises andetsteds. Smlgn. saaledes D. g. F. 3, 370, 8 med 3, 352, 56; endvidere 3, 355, 4; 362, 4; 367, 4 med 3, 349, 3, hvor det rigtigt hedder:

meg tøkte thett ieg och myne mend.

Med Udtrykket i plathæ sigtes der ikke til det af Staalplader sammennittede Pladeharnisk, som først kom i Brug i Norden i Løbet af det 15. Aarhundrede, men til de Jærn- eller Staalplader, som anbragtes foran paa Brystet af den brynjeklædte Rytter til yderligere Beskyttelse; smlgn. Alw. Schultz, Das höfische Leben 2, 38; D. g. F. 3, 557, 11; 6, 6, 12. Ringbrynjen (smlgn. D. g. F. 6, 317, 6) er tilligemed Skjoldet i alle ældre Viser det eneste Dækvaaben for Rytterens Krop. Man iførte sig den paa samme Maade, som man drager en Skjorte paa (D. g. F, 6, 317, 6; 6, 381, 1; 7, 186, 13), og bagefter lukkedes den i Halsen med Spænder (Alw. Schultz, Das höfische Leben 2, 37; D. g. F. 1, 149, 25; 6, 57, 11; 7, 186, 13). Enkelte Steder i Viserne berettes det ganske vist, at Kæmperne var iførte blankt Harnisk (D. g. F. 3, 721, 16), Plade og Harnisk (D. g. F. 5_2, 92, 38), ja Harnisk og Brynje (D. g. F. 7, 102, 22); men dette er kun et Udslag af senere Tiders tankeløse Misforstaaelser og deraf følgende Forvanskninger; man fandt det naturligt, at Krigeren i de gamle Viser bar samme Slags Rustning som den, man kendte fra

sin egen Samtid. Herved bliver det ogsaa forstaaeligt, hvorfor enkelte Viser i én Redaktion lader Krigeren optræde i Harnisk, medens han i det tilsvarende Vers af en anden Opskrift er iklædt Brynje; smlgn. saaledes D. g. F. 7, 188, 11 med 7, 191, 14.

Hvad Opskrifternes indbyrdes Forhold angaar, stemmer **A B C** godt med hverandre, og de Afvigelser, der findes imellem dem — navnlig for **B**'s Vedkommende — forklares naturligst som individuelle Varianter. Tilsammen giver **A** og **C** vistnok et tilforladeligt Billede af Versets Tilstand i X_1.

Da **E** er saa overordentlig stærkt medtaget, maa vi ganske renoncere paa at faa nærmere Besked med Hensyn til Overleveringens Beskaffenhed i X_2. Vedel kan næppe give os nogen Oplysning paa dette Punkt; thi Teksten i hans V. 15 synes sammenarbejdet af **A** og **C**.

Heller ikke for vor Viden om X_3 ligger Forholdene gunstigt. **D** a og **D** b er aabenbart — idetmindste for fjerde Linies Vedkommende — paavirkede vel ikke af **B**, men af den Tradition, der har afsat **B** (**D** a 11 har plare, **D** b 10 ligesom **B** skare for plade). I tredie Linie har **D** b haab, der kun kan betragtes som en uheldig Variant af hof. Det kan være en bevaret Rest fra X_3; men det kan ogsaa skyldes et Laan fra **C**.

V. 11. I næste Strofe har vi kun **A** 14 **B** 12 **C** 11 at støtte os til, i **D** a **D** b og **E** findes intet tilsvarende Vers; Vedel følger øjensynligt **C** — smlgn. især hans 2. Linie med **C**'s første, hvortil ikke noget tilsvarende findes i de øvrige Opskrifter — og har ved Konjekturer søgt at bringe Orden i Tingene, men kun opnaaet at skabe yderligere Forvirring. Ved Hjælp af de tre sammenhørende Opskrifter (**A B C**) er det ikke saa svært at slutte sig til, hvorledes Overleveringen omtrent har set ud i X_1, og dermed maa vi for dette Vers' Vedkommende lade os nøje, hvad man saameget lettere kan, som X_1's Tekst her synes at have været særdeles god. **A** og **B** følges gennemgaaende ad: de har begge i de to første Linier den samme Forvanskning, og da denne ikke blot i

N. E.'s Vise, men overalt forekommer særdeles hyppigt, skal jeg karakterisere Arten lidt mere udførligt[1]).

Ikke sjældent indtraf det, at de, der foredrog disse Viser, havde glemt en enkelt Linie i en Strofe; dette gik det ikke an at lade Tilhørerne mærke, og den almindeligste Maade at skjule Hullet paa er netop den, som vi har et Eksempel paa her: Den tilbageblivende Linie i vedkommende Halvvers trækkes nemlig ud til to ved Indskud af en Bunke intetsigende Fyldekalk. Navnlig er det Forbindelsen Thæt wor, som under saadanne Forhold idelig maa gøre Tjeneste, og dette er den simple Grund til, at disse to Ord forekommer saa overordentlig hyppigt med et efterfølgende Personnavn, der atter udhæves ved et indskudt personligt Pronomen[2]). Det fyldte jo altsammen uden at ændre Meningen synderligt og uden at stille overmenneskelige Krav til den øjeblikkelige Opfindsomhed. Paa denne Maade fik altsaa **A**'s og **B**'s Linie 1—2 deres nuværende Skikkelse:

Dett vor alt Niels Ebessøn,
hand wor saa bratt att suare[3]):

Indskuddene har jeg her udhævet; skærer man dem væk, udgør den tilbageblevne Rest Versets første Linie:

[1]) Smlgn. Indl. S. 24—26.

[2]) Smlgn. saaledes D. g. F. 6, 231, 26:
Det wor Ebi Skamilsen,
han ganger att skencke win
med 6, 226, 33:
Ebby thuog sig kanden y haand,
hand gaar att skennke wyn.
Ligesaa D. g. F. 1, 285, 2 med 1, 279, 2; 2, 183, 11 med 2, 182, 7; 2, 221. 2 med 2, 222, 1; 2, 292, 13—14 med 2, 291, 24; 4, 242, 24 med 4, 240, 17; 6, 71, 5 med 6, 70, 6; 6, 71, 18 med 6, 73, 12; 6, 223, 13 med 6, 228, 20; 6, 232, 33 med 6, 230, 42; 7, 141, 9 med 7, 143, 13; 7, 151, 30 med 7, 149, 25; 7, 153, 21 med 7, 151, 33. — I denne Sang har vi Eksempler paa det samme Fænomen: **A** 32; 43; 46; 60 (jvnfr. Noten til dette Vers); 67; **B** 28; 34; 38; 41; 51; 52; 55; 56; 57; **C** 28; 48; 49; **D** a 5; **D** b 43; 46; 48; **E** 19.

[3]) Citeret efter **A** 14.

Niels Ebbessøn warth brat ath swar.

Der skal nemlig utvivlsomt baade her og andetsteds, hvor Udtrykket war brat ath (el. i) swar forekommer, læses warth (ward); thi Talen er slet ikke om den Egenskab hos vedkommende Person, at han var hurtig til Svar; det, der menes er, at Svaret i det givne Tilfælde faldt hurtigt (smlgn. med dette Sted Hertug. Fr. af Norm 174: then lidlæ dwerigh war bradh til swar; D. g. F. 3, 646, 23; 7, 104, 13). Dette fremgaar ogsaa deraf, at Verbet bleff i denne staaende Formel ikke sjældent har fortrængt det gamle war (warth); jvnfr. saaledes D. g. F. 3, 556, 19: Her Bugi bleff saa bratt att suare; ligesaa D. g. F. 3, 620, 6; 5_2, 27, 11. Ogsaa ellers findes ikke sjældent war, hvor Meningen absolut kræver warth, saaledes D. g. F. 6, 16, 9:

tholff marck aff det rødde guld
det war den herris døed.

ɔ: Tolv Mark Guld blev Aarsag til hans Død, og D. g. F. 7, 264, 30:

Saa glad reed han till lande
och freden war hannom giffuen

ɔ: Freden blev givet ham tilbage igen.

Enkelte Skrivere og Forfattere synes overhovedet ikke at have kunnet høre Forskel paa war og warth; thi de bruger dem i Flæng; jvnfr. saaledes Gamle danske Krøniker ved Lorenzen S. 4, 12—13; 4, 18; 6, 2; 28, 5; 30, 10[1]).

Jeg har skrevet ath swar, nærmest i Overensstemmelse med A, som har att suare, en Læsemaade som aabenbart skyldes den Misforstaaelse, at Ordet at her skulde være Konjunktion, medens det er Præposition (ath), hvilket B rigtigt har betegnet gennem sin Oversættelse thil suar. Den samme Fejl, som A har, findes ogsaa i andre af de ovenfor citerede Steder.

---

[1]) Se Noten til V. 60, hvor denne Forveksling er udførligt behandlet.

Den i **A** og **B** tabte 2. Linie finder vi Rester af i **C**'s Linie 2, hvor det hedder:

hand suarit och ey lenger tauff.

Ordene suarit och er kun en lille Lævning af den ægte første Linie, som i denne Opskrift er bleven fortrængt af en ny, vilkaarlig dannet:

Niels Ebbissønn trinde en fod fra hannem.

Stryges i **C**'s Gengivelse suarit och, kan vi ved Hjælp af det, der bliver tilbage:

hand ey lenger tauff

uden at foretage væsentlige Forandringer fremkalde den Læsemaade, som Tankegangen, Metret og Rimet i Forening viser maa være den rette[1]):

han ækki længæ thagthæ (udt. thaude)

At der skal staa længæ, ikke længær, viser Meningen; thi længær kunde kun forsvares under Forudsætning af, at N. E. indtil da havde tiet stille, men dette er jo ikke Tilfældet.

Ey maa ombyttes med ækki af Hensyn til Versemaalet; thi ellers faar Linien ikke Fødder nok; endelig maa til Rimordet sagthæ i 4de Linie — saaledes bør der nemlig, som vi skal se, skrives — svare thagthæ, den rette gamle Fortidsform af Verbet at tie[2]).

Naturligvis kunde N. E. ikke forudsætte, at den, der havde hvisket Greven en Djævel i Øret om ham, just befandt sig i den Eskorte, der fulgte med til Mødet. Derfor

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 13.

[2]) Formerne thagthæ—sagthæ findes ogsaa skrevne, saaledes som de, idetmindste fra det 15. Aarh. af, hyppigst udtaltes: tawde—sawdhe; baade sathe og sauthe har vi Lucidarius S. 9; taude ibid., S. 10; tagde Rom. Digtn. 3, 123, 13. — Ligesom paa dette Sted danner begge Ord Rim. Flor. & Blansefl. 1857—8. Ivan Løverid.,, 2182—2183.

kan heller ikke hans Spørgsmaal oprindeligt have lydt saaledes, som det nu fremtræder i **A** og **B**:

> Er her nogenn Ridder Eller suenne
> mig haffuer denn løgenn paa sagtt?[1])

Hvad han vil have at vide, er kun, om Beskyldningen er udgaaet fra en Jævnbyrdig, en Adelsmand. I saa Tilfælde er han rede til at tage Sagen op; ellers mener han, er det under hans Værdighed at forsvare sig.

Dette kommer netop frem gennem **C**'s Gengivelse af tredie Linie:

> Er det enthen Ridder eller suennd

hvor man blot i Stedet for enthen af metriske Grunde maa indsætte den ubestemte Artikel en, saa er alt i Orden.

For fjerde Linies Vedkommende tager jeg mit Udgangspunkt i **A**, hvor den har denne Skikkelse:

> ther haff mig then løgen po sagdtt.

Metret og Rimet viser, at haff, som sikkert er en Fejlskrift for haffuer, maa stryges, og sagdtt rettes til sagthæ. Fejlene skyldes en i senere Tider stærkt fremtrædende Tendens til i Overensstemmelse med Datidens Sprogbrug at ændre de gamle absolut satte Imperfektsformer til Perfekta[2]). — Med de angivne Ændringsforslag kommer hele Strofen til at se saaledes ud:

---

[1]) Citeret efter **B** 12.

[2]) Smlgn. Noten til V. 7 (nam) samt D. g. F. 1,298, 30: Jeg haffver værit i eders faders gaard med 1, 288, 25: Jeg wor y ethers faders gaardt. Saaledes ogsaa 1, 292, 30; rimeligvis bør der paa alle tre Steder læses red (jvnfr. 1, 283, 33). — D. g. F. 4, 246, 34 lyder i vor Overlevering saaledes:

> Thett wor stallttenn Ellensborig,
> slog vd sytt fuoffuere haard:
> Stalt Mettelild, sørge du nu den same sorig,
> ieg haffuer boritt y otte aarr!

Der er ingen Tvivl om, at de tre sidste Linier af dette Vers oprindelig lød saaledes:

Niels Ebbessøn warth brat ath swar,
han ækki længæ thagthæ:
„Ær thæt en riddær ællær swen,
som megh thæn løgn po sagthæ?“ [1])

Første Linie af Vers 12 har — som det navnlig kan ses i C, men dog ogsaa fremgaar af de øvrige Opskrifters forvanskede Gengivelser — været en ligefrem Gentagelse af Linie 3 i den foregaaende Strofe. Saadanne Gentagelser mellem to paa hinanden følgende Vers er overordentlig hyppige, hvilket er en ligefrem Følge af, at Gentagelsen i Visedigternes Teknik spillede en meget stor Rolle. Det er jo en bekendt Sag, at hele Vers hyppigt gentages med mindre Ændringer i Enkeltheder; dette Fænomen forbigaar jeg imidlertid her, da jeg allerede tidligere i Dania 9, 106 ff har udtalt mig derom. V. 12.

Derimod skal jeg, da der et Par Steder i denne Vise forekommer Gentagelser af mindre Omfang, tilføje et Par Bemærkninger om disse. Ikke sjældent er saaledes sidste Halvdel af ét Vers helt eller dog næsten identisk med første Halvdel af det følgende, hvilket finder sin

— — — — — — — —
slogh ut sit faghræ har:
nu bæræ thu thæn sammæ sorgh,
iegh bar i ottæ ar.

Herfor vidner ogsaa den islandske Redaktion af Visen, hvor de to sidste Linier i det tilsvarende Vers (D. g. F. 4, 260, 33) har denne Skikkelse:

Nú ber þú þá sömu sorg,
sem ek bar fyrr i ár.

D. g. F. 4, 190, 5 skal der ligeledes læses:

imen i war af land

i Stedet for:

mens i haffuer weret af land.

For denne Vises Vedkommende kan henvises til A 19, B 16, C 18 (haffuer werit); A 22, B 19 (haffuer werit); A 47, B 42 (haffuer sendt); A 62, C 51 (haffuer slagit); B 17 (haffuer thient).

[1]) Smlgn. med Hensyn til Præpositionens Stilling Noten til V. 26 og V. 8.

simple Forklaring deri, at det samme Rimord skulde benyttes i den næste Strofe; om en kunstnerisk Anvendelse af Gentagelsen er der i dette Tilfælde meget sjældent Tale [1]). Undertiden indskrænker den formelle Del af Gentagelsen sig som her til en enkelt Linie, saaledes at første eller tredie Linie i en Strofe gaar igen som første eller tredie Linie i den næste [2]). Heller ikke i denne Skikkelse kan man tage Fejl af Fænomenets tekniske Betydning. Ogsaa paa denne Maade medførte nemlig Gentagelsen en Lettelse for Digteren, idet den gjorde det muligt for ham at føje et enkelt nyt Træk til en Skildring uden af den Grund at være nødt til at digte et helt nyt Vers. Enkelte Digtere anvender dette tekniske Hjælpemiddel med en vis Takt og Maadehold, saa det ikke virker stødende, andre derimod ret klodset og naivt, saa Læseren altfor tydeligt mærker den Brist i Fantasi og Opfindsomhed, som Gentagelsen netop skulde dække over.

Endnu skal jeg kun tilføje, at de talrige Tilfælde, hvor den adspurgte giver Svaret i en Form, der helt eller delvis gentager Spørgerens Ord, næppe med Rette kan inddrages under de her angivne Synspunkter, der heller ikke gælder for de toliniede Strofer, ialtfald ikke uden meget væsentlige Modifikationer.

Vers 12 er bevaret i **A** 15 **B** 13 **C** 12 **D** b 11 **V** 17. Vedel

---

1) Gentagelse af to Linier med eller uden mindre Ændringer: D. g. F. 1, 16, 1—2; 2, 143, 6—7; 222, 1—2; 3, 236, 4—5; 3, 579, 35—36; 723, 4—5; 723, 7—8; 4, 523, 2—3; 6, 23, 9—10; 313, 11—13; 7, 26, 3—4; 75, 1—2. Denne Vise (i dens rest. Skikkelse) 19—20; 65—66.

2) Gentagelse af én Linie: D. g. F. 1, 150, 2—3; 2, 123, 5—6; 123, 13—14; 161, 7—8; 3, 350, 17—18; 352 48—49; 581, 2—3; 646, 21—22; 647, 25—26; 723, 8—9; 747, 15—16; 6, 36, 5—6; 47, 12—13; 70, 1—2; 7, 26, 5—6.
De anførte Eksempler skal blot tjene til at oplyse Fænomenets Karakter og gør aldeles intet Krav paa Fuldstændighed; det er den letteste Sag af Verden at forøge Antallet til det mangedobbelte. Netop denne udstrakte Anvendelse af Gentagelsen vidner jo om, at den væsentlig kun har teknisk Betydning; et kunstnerisk Virkningsmiddel vilde man næppe misbruge i den Grad.

har fulgt **A**, hvis Udtryk han hist og her har rettet paa; **D** b er stærkt forvansket. Vi har altsaa kun Repræsentanterne for X_1 at holde os til. Af disse har altsaa **C** bevaret første Linie næsten rigtig, **A** anden Linie helt rigtig; for Restens Vedkommende stemmer **B** og **C**; men forøvrigt er den rette Mening af sidste Halvvers gaaet tabt i alle vore Opskrifter. En Sammenligning mellem **A B** og **C** viser, at Verset i X_1 omtrent maa have set saaledes ud:

> Er thett enthen ridder eller suend,
> po mig thett siige wil,
> iegh skal aldrig gaa fod fra hannem,
> før iegh faar suarit dertil.

Medens Begyndelsen her er næsten fuldstændig rigtig bevaret, har Slutningen som sagt lidt en Del; thi naturligvis er det ikke Niels Ebbesen, men den Ridder eller Svend, som har fremsat Beskyldningen, der skal *svare til den* ɔ: *bære Ansvaret for den og føre Bevis for dens Rigtighed*. Derfor maa fjerde Linie nødvendigvis i Overensstemmelse hermed rettes saaledes:

> før han thæt swarær til.

En Sammenligning med adskillige andre Steder i Viserne gør det endvidere klart, at det rette Verbum i tredie Linie er *vige*, der kun findes i Vedels Tekst, hvor det muligvis skyldes en rigtig Konjektur[1]). I alle vore Opskrifter er denne Linie, hvad Metret angaar, rent umulig. Jeg formoder, at den oprindelig har haft denne Form:

---

[1]) Smlgn. D. g. F. 1, 101, 2:

> thenn er icke y werdenn thill,
> dy will enn fod fra wige.

D. g. F. 7, 87, 10: ieg will hannem icke foeden frawige; 7, 242, 8 ieg well denom aldrig fuod fraa wig. Smlgn. endvidere *Rom. Digtn.* 3, 37, 15; 132, 19, hvor vi har det noget stærkere Udtryk *fly en fod fra*. *Gaa en fod fra* (ɔ: en Fodsbred) er derimod meningsløst.

iegh wighær hanum en fot æi fra[1])

og at hele Verset har lydt saaledes:

Ær thæt en riddær ællær swen,
po megh thæt sighæ wil?
Jegh wighær hanum en fot æi fra,
før han thæt swaræer til!

V. 13. Den følgende Strofe er kun bevaret i **A** 16 **B** 14 **C** 13 og **V** 18, hvor Slutningen af tredie og hele fjerde Linie har en afvigende Skikkelse (om hand vil Troskaff holde). Skyldes Afvigelsen Konjektur, eller hviler den muligvis paa den nu tabte Udløber fra X_2? Det er umuligt at afgøre, dog er jeg mest tilbøjelig til at holde paa det sidste Alternativ; Vedel vilde nok have sørget for et noget bedre Rim. Forøvrigt har Sagen ikke synderlig stor Betydning; thi det er givet, at der ikke findes et eneste rigtigt Ord hverken i **A B C**'s eller i **V**'s Gengivelse af fjerde Linie.

Hvad de tre første Linier angaar, er Forskellen mellem vore Opskrifter ganske uvæsentlig. Som Repræsentant citerer jeg **C** 13:

Hør thu det Niels Ebbessen,
vi ville icke lenger der om thale,
du skalt mit Erinde thill her bugge ride,
om hand vil venskab aff oss haffue.

Begyndelsen (Hør thu det el. Hør du) er, som jeg i Noten til V. 5 har berørt, simpelthen en Fyldekalksformel, som vi straks kan stryge, og at den sidste Linie ikke fra først af har haft Plads her, kan ses af næste Vers; thi N. E. kunde ikke have forlangt at faa at vide, hvilken Besked han da skulde bringe Hr. Bugge, hvis Greven allerede her havde angivet Indholdet af sit Budskab. Desuden stemmer det, Greven her siger, slet ikke med det, han senere hen

[1]) Om der har staaet en fot eller blot fot, er umuligt at afgøre; begge Dele har Analogier i Visesproget; smlgn. m. H. til Udeladelse af den ubestemte Artikel Noten til V. 1 samt D. g. F. 7, 242, 8 og med H. til Ordstillingen Noten til V. 8 og V. 26.

beder N. E. meddele Hr. Bugge og hans Venner, og Sandsynligheden taler ubetinget for, at vi paa dette sidste Sted har Grevens Ærinde i sin rette Form som et advarende Ord, der fraraader den Daarskab at sætte haardt imod haardt. Derimod er det lidet rimeligt, at han skulde have besvaret Hr. Bugges Undsigelse med at tilbyde ham sit Venskab. Heller ikke kunde han, som det i **V**'s Tekst antages, lade forespørge, om Hr. Bugge „vilde Troskab holde". At han ikke vilde det, havde denne jo tydeligt nok tilkendegivet.

I Virkeligheden maa vi altsaa indenfor de knapt tre Linier, der bliver tilbage, søge hvad der muligvis er levnet af ægte i dette Vers. Strofen har aabenbart lidt overordentlig meget allerede paa et tidligt Tidspunkt, og den Skade, der straks falder i Øjnene, er Tabet af Rimordene. At baade halde og haffue i fjerde Linie kun er indkomne ved en falsk Tilføjelse, saa vi ovenfor; men heller ikke thale kan være rigtigt. Man skal næppe kunne paavise noget sikkert Eksempel fra det fjortende eller femtende Aarhundrede, hvor tale om er brugt i Betydningen at samtale om, drøfte; dette Udtryk betegnede vistnok dengang kun at rejse Krav paa noget, og det passer slet ikke her, hvor Greven foreslaar at standse den fra N. E.'s Side i en ret hæftig Tone førte Diskussion. Jeg formoder derfor, at det rette Rimord var kiwæ ɔ: skændes, og at de to første Linier oprindelig lød saaledes:

Niels Ebbessøn, nu willæ wi
æi længær thærom kiwæ!

Sidste Halvdel af Strofen er med forskellige Ændringer i Enkelthederne bleven sammendraget til en Linie, et Fænomen vi i **C** 11[1]) mødte første Gang i denne Vise, men som ingenlunde er ualmindeligt[2]). Sædvanligvis er Aarsagen

[1]) Smlgn. V. 11 Note 1.
[2]) Smlgn. saaledes D. g. F. 1, 291, 14 med 1, 276, 10; 1, 277, 26 med 1, 283, 24; 2, 143, 10 (A) med 2, 143, 12 (B); 2, 579, 13 med 2, 580, 10; 2, 325, 10 med 2, 327, 10; 4, 124, 20 med 4, 125, 12; 4, 140 5 med 4, 138, 4; 4, 140, 7 med 4, 138, 7; 4, 167, 14 med 4, 166, 14.

til en saadan Sammentrækning den samme som paa dette Sted, at Verset ved Tilføjelse af en Linie er blevet for langt, saa at der maa foretages en Reduktion i dets ægte Bestand for at skaffe Plads til det ny. Sjældnere opstaar den Slags Forkortelser ved Sammendragning af to Strofer til en[1]; i saadanne Tilfælde fjærnes nemlig hyppigst større Dele af begge Vers helt[2].

Forsaavidt den af mig fremsatte Formodning om Ordlyden af Strofens første Halvdel er rigtig, er det med det samme ogsaa givet, hvorledes de to sidste nu til én sammendragne Linier omtrent maa have lydt: til kiwæ kan ikke have svaret andet Rimord end degh giwæ ɔ: begive dig, drage, som her — maaske under Paavirkning af den følgende Strofe — er blevet ændret til ride[3], og hele Verset har da set saaledes ud:

Niels Ebbessøn, nu willæ wi
æi længær thærom kiwæ!
Wilt thu mit ærind at faræ bort
thegh til hr. Buggæ giwæ?

ɔ: Vil du for at besørge mit Ærinde drage hen til Hr. Bugge?[4]

Naturligvis har Greven ikke fremsat sit Ønske i den determinerede Form, hvori det fremtræder i vore Opskrifter (**A B** du rid **C** du skalt ride **V** du ride); han er endnu

---

[1] Saaledes D. g. F. 1, 281, 36:

Hand tog thill hans hoffuit,
borthe var hans guode suerd:
„Staar op stolthenn Senelille,
her bliffuer enn underlig ferdt."

Her hører de to første Ord i Linie 2 til én Linie, de tre sidste til en anden, som det fremgaar ved en Sammenligning med D. g. F. 1, 284, 44—45.

[2] Smlgn. de i Noten til V. 4 anførte Eksempler.

[3] Jvnfr. Noten til V. 8.

[4] Smlgn. med Hensyn til den her givne Oversættelse Noten til V. 8 samt Kalkars Ordbog under Artikel give (2, 44—45), denne Vise V. 29 og D. g. F. 7, 267, 3: Och ui wille giffue os opaa land cet.

den høflige Mand; derfor har jeg i Restitutionsforslaget givet hans Ord Spørgeformen (Wilt thu), da en Befaling her er utænkelig

Strofen er bevaret i **A** 17 **C** 14 **V** 19, af hvilke de to første noget nær overensstemmende gengiver Overleveringen i X_1, medens Vedels Affattelse, som jeg allerede i Indledningen har gjort opmærksom paa (S. 46), sikkert repræsenterer X_2, hvis Tekst paa dette Punkt utvivlsomt ligger den oprindelige langt nærmere. Her finder vi i første Linie det rette Verbum fare ens ærinde, i fjerde det rigtige Rimord vide, og denne Linie er ikke som i de to andre Opskrifter flyttet op paa tredies Plads[1]. Kun i en Henseende staar Vedels Tekst tilbage for de andre: Slutningen af tredie Linie er forvansket paa en meningsløs Maade. Det stiller sig imidlertid saa heldigt, at netop denne Del af Strofen — og kun den — er forholdsvis godt bevaret i **A** og **C** som Linie 4. Under disse Forhold kan der ikke være Tvivl om, hvor Grundlaget skal søges for et Restitutionsforsøg. Det ligger for Linie 1, 2 og 4's Vedkommende i Vedels Tekst, for 3's i **A**'s og **C**'s. Vedels Gengivelse lyder saaledes: V. 14.

Skal ieg eders ærende fare her fra
oc til Her Bugge hen ride:
Huad skal ieg hannem paa eders vegne?
det lade i mig først vide!

A's og **C**'s Linie 4 er bortset fra Retskrivningen enslydende jeg citerer den her efter **A**:

huad ieg skal hanun siige.

Paa dette Grundlag og med Ordlyden af den foregaaende Strofe for Øje foreslaar jeg da at give V. 14 denne Skikkelse:

Skal ethær ærind at faræ bort
iegh til hr. Buggæ rithæ,
hwat iegh skal hanum sighæ af
i først megh latæ witæ!

---

[1]) Smlgn. Noten til V. 9.

Om de to første Linier er der ovenfor sagt det nødvendige, for Restens Vedkommende bestaar Ændringen egentlig kun i Tilføjelsen af Ordet af efter sighæ. Den har sin Grund deri, at der ellers mangler en Stavelse i Metret for at faa de nødvendige fire Fødder frem; det her brugte Udtryk (sighæ af) stemmer med Datidens Sprogbrug[1]).

V. 15. Grevens Replik er bevaret i **A** 18 **B** 15 **C** 16 **D** b 18 og **V** 20. Om Overleveringens Tilstand i X_2 kan vi intet vide; thi Vedel har aabenbart nøje fulgt **C**; **D** b 18, der her alene repræsenterer X_3, viser ogsaa Linieforskydning, hvilket nærmere skal blive omtalt nedenfor, men er forøvrigt i en saadan Tilstand, at der intet kan bygges paa den. **A B** og **C** stemmer, bortset fra nogle faa Enkeltheder, nøje med hverandre i de tre første Linier. Fjerde Linie er, som Rimet viser, forholdsvis bedst bevaret i **C**; **A** har tabt Rimordet, og **B**, som bygger paa en Udløber af den samme Gruppe, har omformet Linien ganske vilkaarligt. Under disse Omstændigheder maa Restitutionsforsøget tage sit Udgangspunkt i **C** 16 som den Opskrift, der her bedst gengiver X_1. Strofen ser i **C**'s Gengivelse saaledes ud:

Her Buggi hand haffuer mig lenge undsagd,
Och saa hand Pouill Glob,
Anders frost er en aff thennem,
och fremmerst i eders haab.

Som ovenfor antydet, fik Verset uden Tvivl sin nuværende Skikkelse ved en Linieforbytning. Fjerde og anden Linie har ligesom i V. 9 ovenfor skiftet Plads, og naturligvis er dette ikke løbet af, uden at Meningen har

---

[1]) At sige en af noget betegner at tale til en om noget meddele en noget; jvnfr. D. g. F. 4, 269, 95; 5_2, 157, 7; 5_2, 367, 3; 5_2, 44, 14; 5_1, 356, 12; 6, 11, 4; 6, 171, 9; Molb. & Petersen, Danske Dipl. & Breve 1, 55; Ivan Løverid.₁ 335; Rom. Digtn. 3, 91, 14; 146, 17; 151, 12.
I samme Betydning anvendes ogsaa Udtrykket sige en fra noget; jvnfr. D. g. F. 2, 220, 5; 5_2, 135, 47; 5_2, 170, 62; 6, 172, 14. — Jvnfr. med Hensyn til Præpositionens Stilling Noten til V. 8 og V. 26.

taget Skade. Det kan saaledes umuligt være rigtigt, naar Anders Frost siges at være fremmerst i eders haab d. v. s.: indtage den første Plads, Førerstillingen i Skaren. Dennes Hoved og Leder var sikkert ogsaa efter Grevens Mening den Mand, han nævner først, Hr. Bugge paa Hald. Til ham var det jo ogsaa, at N. E. skulde bringe Grevens Bud og ikke til Hr. Anders Frost. Endvidere er det stødende, naar det i tredie Linie hedder: Anders Frost er en aff thennem. I det Foregaaende har Greven kun oplyst, at Hr. Bugge og Povl Glob havde undsagt ham; Tilføjelsen lyder derfor lidt komisk, og Skaden bedres ikke ved det och, som i **A** og **B** er indskudt foran en.

Disse Fejl kan ikke rettes blot ved at flytte Linierne tilbage paa deres Plads; thi samtidig med Flytningen foretoges ogsaa en Tilpasning efter de ny Forhold, og det er denne, hvis Spor Restitutionen skulde fjærne. Jeg foreslaar da at give Strofen denne Skikkelse:

> Hr. Buggæ hawær undsagth megh;
> han frammærst ær i hob.
> Mæth hanum stær hr. Anders Frost
> oc swa[1]) hr. Powel Glob.

Til Oplysning skal jeg blot tilføje, at Hob betyder Krigerskare, Hær[2]), og at være frammærst i hob[3])

[1]) ɔ: og ligeledes, og dernæst; jvnfr. Jyske Lov 2, 40 oc swa kvnung, 3, 39 oc swa um the andræ; Molb & Petersen, Danske Dipl. & Breve 1, 1 oc swaa i øster; Mandev. Rejse 57, 3 oc sa frem at Jacob Patriarche kellæ; Rmkr. ved Molbech 266 paa thenne side tijl, oc so paa hyn (ɔ: hin).

[2]) Smlgn. D. g. F. 3, 659, 28:

> Saa da rende den suenske hoff (ɔ: hob),
> och huer som de kunde bezt:
> efter forfulde den danske hær
> baade thill fodt och hest.

Endvidere D. g. F. 1, 99, 5; 3, 15, 33; 3, 659, 19 og 26; 3, 672, 19 og 24; 4, 606, 39; Rom. Digtn. 3, 86, 25; Rmkr. 1473 og 4849; Mandev. Rejse 134, 14, Christ. Gjøs oc Birg. Bølles Breve ved Bang S. 15; 70; 103; 141; 176.

[3]) Smlgn. D. g. F. 1, 149, 28:

> Huem er fremest i haabet idag,
> men mit folck falder mig saa fraa?

er det samme som at være Anfører for en saadan. At Hr. Anders Frost og Hr. Povl Glob staar med ham (ɔ: Hr. Bugge), vil sige saameget som, at de støtter ham i Kampen[1]). Det benyttede Udtryk er altsaa en særdeles passende Betegnelse for uafhængige Adelsmænd, der slaar sig sammen med en mægtig og fremragende Mand for at bekæmpe en fælles Fjende. Under saadanne Forhold kan en enkelt vel paa Grund af Magt og Dygtighed være primus inter pares, som Hr. Bugge var i dette Forbund; men nogen Ret til at byde over de andre tilkommer der ham ikke.

Alle de her nævnte Personer omtales ogsaa andetsteds som ansete og indflydelsesrige Stormænd. Hr. Bugge paa Hald er bekendt nok. Hr. Anders Frost blev senere under Kong Valdemar Rigets Marsk[2]); Hr. Povl Glob havde store Besiddelser navnlig i Vendsyssel (Vesløse Gaard) og Thy (Øland, Rostrup m. m.). Paa Dronning Margrethes Tid kom hans Godser for største Delen i Kronens Eje[3]). Ved Slægtskabsbaand var disse Mænd forbundne baade med hverandre indbyrdes og med Niels Ebbesen; men for Hr. Povl Globs Vedkommende er vi ikke længere i Stand til nøjagtigt at angive hvorledes[4]).

V. 16. Kilderne er for næste Strofes Vedkommende **A** 19 **B** 16 **C** 15 og **V** 23. Heller ikke her er det muligt at fastslaa Læsemaaden i X_2; thi Vedels Gengivelse af Strofen synes at hvile paa en Kombination af **A** og **C**. **A B** og **C** varierer lidt indbyrdes; mest af den oprindelige Ordlyd synes **A** at have bevaret, og jeg tager derfor til Udgangspunkt **A** 19:

ɔ: Hvem er Anfører? (jvnfr. D. g. F. 1, 149, 26 og 29) samt D. g. F. 1, 95, 8; 5_1, 93, 47.

[1]) Jvnfr. Rmkr. ved Molbech 368: ffor the stode hart meth herre syn; Lud. d. sancto Kanuto V. 738—41; D. g. F. 6, 412, 7; 7, 198, 11.

[2]) Se Danmarks Adelsaarbog 1888 S. 69. Senere hen i Visen lader Digteren Greven foreslaa ham og Hr. Claus (ɔ: Nicolaus) Krummedige til Opmænd.

[3]) Molb. & Petersen, Danske Dipl. og Breve 1, 282 Anmk. 3; 1, 118 og 281.

[4]) Smlgn. Hr. Arkivar Thisets Afhandl. i Hist. Tidskr. 6. R. 2, 659.

Ennd flere ieg haffuer tiill wiillie verit
the wiille mig nu forsmooe,
y lide fast po her Bugis raadt,
y sier huor thett wiill gaa.

Naar Greven i 2. Linie efter alle Opskrifternes Vidnesbyrd udtaler, at Folk, han tidligere havde vist Tjenester, nu ville forsmaa ham (ɔ: vise ham Ringeagt), foreligger der aabenbart en Fejl; thi disse Mænd havde allerede dengang forsmaaet ham, det var ikke noget, de i Fremtiden vilde gøre. Endvidere er det tydeligt, at der i første Linie ikke er lævnet meget af, hvad Versemaal kaldes kan; men Rhytmen kommer frem igen, og Linien gaar i Orden blot ved at indsætte Impf. war for haffuer verit[1]) samt anbringe et Komma foran war og efter flere; Slutningen indtil war incl. udgør nemlig en Relativsætning. I anden Linie faar vi den rette Mening frem ved at skrive:

min wiliæ nu forsma

ɔ: Flere, som jeg tidligere har vist Velvilje, lade nu haant om mine Ønsker og min Vilje.

Ogsaa Fejlene i den sidste Halvdel af Strofen ligger klart for Dagen. Det er jo N. E., hvem Greven beder om at bringe et Budskab til de nævnte Mænd. Følgelig kan han ikke slaa ham og dem sammen, selv om han nok saa meget har trot, at N. E. egentlig spillede under Dække med dem. Derfor kan der i tredie Linie fra først af kun have staaet the, ikke i. Endvidere har Overleveringen sammenblandet to forskellige Udtryk. Greven kan enten have sagt: de lyde paa (ɔ: høre efter) hr. Bugges raad, eller de lide paa (ɔ: stole paa) hr. Bugge fast. Fejlkilden var sikkert Lydligheden mellem 'de to Verber. Skøndt nu begge Dele hver for sig fra Meningens Side

[1]) Smlgn. Noten til V. 11. — Med Hensyn til Udtrykket wæræ til wiliæ ɔ: vise Venlighed og Imødekommenhed bedes jvnfrt. Lucidarius ved Brandt S. 32; Lud. de S. Kanuto 916; Christ. Giøes og Birg. Bølles Breve ved Bang S. 115; 123; 124; 131; 146; 304; 335; smlgn. ogsaa Rmkr. ved Molbech 1865.

meget vel kan forsvares, tror jeg dog, at det sidste er det rette; thi hvis der oprindelig i Teksten havde staaet det første, er det næppe sandsynligt, at Adverbiet fast (ɔ: stærkt) var blevet tilføjet, som i denne Sammenhæng kun virker forstyrrende.

Sidste Linie indeholder en Opfordring til N. E. alene; derfor maa den have begyndt med en Imperativ. Grevens Ord har formodentlig været sigh thæm, og det rette Verbum findes altsaa i **A**. I sin Helhed tænker jeg mig, at Strofen har haft denne Form:

Æn flersæ, iegh til wiliæ war,
min wiliæ nu forsma!
The litæ po hr. Buggæ fast;
sigh thæm, hwor thæt wil ga!

V. 17—18. De to Strofer, jeg har optaget i den restituerede Tekst som V. 17—18, findes kun hos Vedel som V. 21—22 — altsaa paa en lidt anden Plads, end jeg har givet dem — og har der følgende Skikkelse:

Oc selff haffuer du, Niels Ebbissøn,
nogle Hoffmend ride hoss dig:
Oc de haffue værit vdi mit Brød
oc ere nu rømte fra mig.

Først er hand hin vnge Eske Frost
oc saa hans Brødre to:
Foruden min ia, foruden min minde
de aff min Tieniste drog.

At de er ægte, forekommer mig utvivlsomt; thi for det første indeholder **E**, der, som ovenfor (Indl. S. 32 ff.) udviklet, hører til samme Gruppe ($\mathbf{X}_2$) som Vedels tabte Kilde, bestemte Spor af deres Eksistens i V. 9—10:

Hør du her Niels Ebbessøn
alt huad jeg siger dig
du haffuer mange suenne vdi dit brød
dem haffuer du faaet fra mig.

Du haffuer met dig hin vnge hans frost
fremmerst vdi din skare
oc siden de skalcke hans brødre tho
som wfrilig monne fra mig fare.

Som man ser, dækker de to Strofepar, hvad Indholdet angaar, fuldstændig hinanden. Formen er ganske vist forskellig; men Forskellen er af den Art, at der ikke kan være Tale om, at Vedel skulde have omarbejdet **E**[1]). Dersom dette var Tilfældet, vilde han vistnok have bibeholdt det Egennavn, som findes der; thi hvorfor i al Verden skulde han vel have ændret Hans til Eske?

Selv om jeg kun havde de anførte Indicier at støtte mig til, vilde jeg ikke betænke mig paa at tillægge Visens Digter Forfatterskabet til disse Strofer. Men ogsaa i de andre Redaktioner er der Ting, som i høj Grad bestyrker denne Antagelse, ja egentlig hæver enhver Tvivl, nemlig N. E.'s Svar paa Grevens bebrejdende Ord i **A** 20—22; **B** 17—19; **C** 17—18. Af disse Strofer fremgaar det nemlig klart, at der maa være en Lakune mellem **A** 19 og 20, for alene at holde mig til denne Opskrift som Repræsentant for Gruppen $\mathbf{X}_1$. I **A** 18—19 nævner Greven tre mægtige Mænd, hvem han paastaar tidligere at have vist Imødekommenhed, og som han derfor undrer sig over nu at se blandt sine Fjender. Men der er tydeligt nok slet ikke Tale om, at han tillægger dem noget Brud paa Tro og Love; thi det Budskab, han beder N. E. overbringe dem, er kun en alvorlig Paamindelse om, med det

[1]) Denne Opskrift viser sig, som alt berørt i Indledningen, paa dette som alle paa andre Punkter at være et i senere Tider omredigeret og stærkt medtaget Fragment, der hyppigt helt har tilsat den oprindelige Form og nøjes med at referere Indholdet i miserable Vers. Af de to her omtalte Strofer synes den første at være bygget over en Vandreverstype; smlgn. D. g. F. 6, 67, 4:

Hør thu Nilaus Bagisøn,
alt huadt [ieg] siger thig:
thu haffuer en suendt udy thin brødt,
then haffuer thu tachit fraa mig.

Jvnfr. endvidere **E** 11 med D. g. F. 6, 67, 5.

endelige, uundgaaelige Resultat for Øje at slaa koldt Vand i Blodet og holde sig rolige, intet videre. Derfor maa det forekomme enhver Læser ganske umotiveret, naar N. E. i den Anledning opkaster sig til Defensor for en enkelt af dem (Hr. Anders Frost). Efter Grevens Ord skulde man synes, at hans Skyld, hvis han havde nogen, fuldstændig maatte falde sammen med de to andres. Men havde han virkelig paa en saa eklatant Maade brudt sit givne Ord og sine Forpligtelser, kunde Greven umuligt have stillet ham paa Linie med Hr. Bugge og Hr. Povl Glob.

Af det forbitrede Skænderi, hvortil Samtalen efter N. E.'s Replik udarter, ser man ogsaa, at denne i Virkeligheden maa have rørt ved et eller andet ømt Punkt, der var egnet til at bringe Greven i Harnisk. Nu handler de to Strofer netop om en Mand, Hr. Eske Frost, der i Forening med sine to Brødre var deserteret fra Grevens Tjeneste og havde søgt og fundet Tilflugt hos N. E. Der er derfor al Grund til at tro paa Rigtigheden af det, der her berettes, at Greven har gjort N. E. opmærksom paa det upassende i, at han havde taget de tre Herrer Frost under sine Vinger, og at denne har svaret paa Bebrejdelsen med et Forsøg paa at vaske Hr. Eske Frost — ikke som vor Overlevering har Hr. Anders Frost — hvid og lægge Skylden for Bruddet over paa Grevens Skuldre. Først saaledes bliver der en virkelig Sammenhæng mellem Replikkerne, og denne Sammenhæng naas vel at mærke alene ved Hjælp af disse to Vers.

Maaske vil man indvende: Er ikke dette netop et Indicium for, at Vedel selv paa Grundlag af E har digtet disse Strofer? Ogsaa han kan jo være bleven opmærksom paa Lakunen og have gjort et Forsøg paa at udfylde den. Det kan han muligvis; men det er ikke sandsynligt. Den Slags Forstyrrelser var han saa vant til i disse gamle Digte, at de ikke voldte ham synderlig Anstød (smlgn. saaledes V. 41 og 42 i Vedels Bearbejdelse af denne Vise). Desuden vilde han rimeligvis have indsat Stroferne paa det Sted, Menin-

gen kræver, og ikke have anbragt dem, hvor de nu staar; thi der volder de kun Forvirring.

Hvad angaar det faktiske Forhold, som Greven hentyder til, kan der naturligvis ikke her være Tale om almindelige Landsknægte (Svende), der er rømte fra Grevens Tjeneste. Som Navnet Frost viser, drejer det sig om Slægtninge af N. E., der — uvist af hvilken Grund — var kommen paa Kant med deres tidligere Herre og nu havde søgt Tilflugt hos N. E., deres mægtige Frænde.

Spørgsmaalet bliver da, om vi med nogen Sandsynlighed er i Stand til at identificere den her nævnte Eske Frost med en os bekendt Mand af dette Navn.

Paa Forhaand er det umuligt at afgøre, om der sigtes til en ung eller til en ældre og anset Mand. Det første skulde man ganske vist synes var givet ved Tilføjelsen hand hin vnge; men denne Betegnelse er intet andet end en hyppigt forekommende Fyldekalksformel[1]), og Metrets Tilstand saavel som Meningen bekræfter Formodningen om, at hand hin vnge simpelthen er en uægte Tilføjelse.

[1]) Smlgn. saaledes lige ovenfor A 18, hvor Hr. Povl Glob kaldes hin wnnge. Denne Mand nævnes som Ridder allerede 1331 (Schl.—holst.—lauenb. Urkunden & Regesten Nr. 746) og har ved Aaret 1340 utvivlsomt været en ældre anset Mand, paa hvem Benævnelsen hin unge meget daarligt passede.

Der kan heller ikke være Tvivl om denne Tilføjelses rette Karakter A 46, hvor N. E. tiltaler Grev Gerhard med disse Ord: Du statt op vnge Greffue Gertt. Det samme gælder D. g. F. 4, 154, 1. hvor en Mand, der er Fader til fire gifte Døtre — rimeligvis altsaa Bedstefader — betegnes som Ebbi hindh unge. Endelig skal jeg blot til Slutningen gøre opmærksom paa, at Helten i Marsk Stigs Vise (D. g. F. Nr. 145) den ene Gang efter den anden benævnes hin unge hr. Marsk Stig, skøndt Visen jo utvivlsomt forudsætter, at han dengang var en middelaldrende moden Mand, der beklædte den fremragende Post som Anfører for Rigets Hær. Denne snurrige Anomali træder endogsaa frem i Omkvædet Myn edelig herre, hynd vnge hr. Marsti. Formodentlig er denne Linie kun et Led af det nu tabte Indledningsvers, og Pronominet min synes at tyde paa, at dette var lagt i Munden paa Fru Ingeborg, Marskens Hustru. I saa Tilfælde har Linien vel lydt:

Min athælherræ (ɔ: husbond), hr. Marsk Stig.

Vi kender to Personer af Navnet Esger (Esge) Frost, med hvilke der kunde være Tale om at identificere den her nævnte: én der 1377 som Væbner er med til at besegle Kong Olufs Haandfæstning[1]), og som ved Aaret 1340 rimeligvis var ganske ung, og én, der i et Dokument af 1331[2]) nævnes som Ridder og endnu var i Live 1346[3]).

I det anførte Dokument af tredie Marts 1331 hedder det om denne sidste Esger:

„Ceterum ego Laurencius iønssen et Esger frost milites cum amicis nostris, quos predicti domini dux et comes (ↄ: Hertug Valdemar & Grev Gerhard) ad seruicia sua receperunt et in posterum fuerunt recepturi, omnia bona nostra in ipsorum dominiis et districtibus sita cum omnibus iuribus et libertatibus sicuti ea liberius habuerunt nobis libere resignabunt et nos in omni iure nostro fideliter defendere preplacitare et pre esse debebunt prout dominus vasallos et fideles suos de iure preesse et defendere teneatur.“

Heraf fremgaar, at den omtalte Hr. Esger Frost har ejet Gods i Landstrækninger, der stod under Grev Gerhards Højhed, og dengang har ønsket sig betragtet som Grevens og Hertugens tro Mand og Vasal.

At det er denne Esger Frost, der sigtes til i de citerede Strofer, forekommer mig i høj Grad sandsynligt. For Identiteten taler ialtfald stærkt den Omstændighed, at vi med Sikkerhed kan paavise, at netop han tidligere har staaet i Vasalforhold til Greven. Hvis dette er Sagens Sammenhæng, kan man vistnok gaa ud fra, at det var Byttetraktaten med Hertugen af 1340 og det deraf følgende Indfald i Jylland, der gav Anledning til Hr. Esgers pludselige Brud med Greven; thi der er meget, som tyder paa, at det oprindelig var gennem sin Stilling som Hertugens Mand, at han kom i Forhold ogsaa til dennes Formynder, Grev Gerhard.

I formel Henseende er Stroferne ikke særligt slemt med-

[1]) Jvnfr. Molb. & Petersen, Danske Dipl. & Br. 1 S. 4.
[2]) Jvnfr. Hasse, Schlesw.—holst.—lauenb. Urkunden & Regesten I. l.
[3]) Arkivar Thiset i Dansk Adelsaarbog 1888 S. 69.

tagne. Vanskelighed volder for det første Vedel V. 21 L. 2; thi at ride hos en kan hverken betyde at staa i ens Tjeneste eller at opholde sig hos en. Her foreslaar jeg da at skrive saaledes:

Sialf hawær thu, Niels Ebbessøn,
haft mæn en ridh mæth[1]) thegh:

Ændringen fra hoffmend til haft mæn er jo ikke stor, især naar den tænkes opstaaet ved at høre Verset blive sunget; og var Misforstaaelsen først sket, laa det nær at tilføje nogle foran Ordet hoffmend, der ellers kom til at staa alene paa en besynderlig Maade. En ridh betyder en Tid lang. Ordet hører ikke til de hyppigt forekommende, og denne Omstændighed bidrog maaske til, at det blev fortrængt af det allestedsnærværende Verbum ride[2]).

De to følgende Linier har vistnok været knyttet til det foregaaende ved et Relativ; i sidste Linie bør nu stryges, da det virker forstyrrende i Meningen, selv om de to første Linier bibeholdes i den oprindelige Skikkelse. Om der har staaet ere rømte eller muligvis ere rømt, er det ikke muligt at afgøre. Anvendelsen af Participiets Enkeltalsform ved et Prædikatsord i Flertallet har adskillige Analogier i Datidens Sprog[3]); men den metriske

[1]) Jeg har indsat mæth for hos, væsentlig af Hensyn til det følgende Vers (18), hvor mæth er overleveret i E; Greven har rimeligvis i begge Strofer benyttet samme Udtryk og ikke i den første anvendt hos, i den følgende mæth i samme Betydning. Smlgn. Noten til V. 5 og V. 9.

[2]) Smlgn. C. J. Brandt's Ordliste til Roman. Digtn. 3 S. 246 og Kalkars Ordbog 3, 592 samt Noten til V. 3. — Uden Tilføjelse af et Adjekt. og ganske ligesom her har vi en ridh i Ivan Løverid., 4677.

[3]) Jvnfr. Jyske Lov ved Thorsen 2, 5 warthæ provæth; 2, 6 æræ laghlik til krafth; Univ. Jub. Bland. 1, 148, 2 æræ skyldugh; Molb. & Petersen Danske Dipl. og Breve 1, 18 ærw bebreffuat; men lidt ovenfor æro ... fõrwaradhe; Jon Prest. 8 ved Thorsen ære gjort; Rmkr. Till. ved Molbech the vore paa Steget bestolleth i nød.

Uregelmæssighed, som Bibeholdelsen af rømte foranlediger, er jo kun ringe og forekom sikkert ret hyppigt.

Ændringerne i V. 18 berører kun 1. og 3. Linie, de to andre er rigtigt overleverede. Jeg omtalte ovenfor, at Betegnelsen hand hin vnge sikkert var en senere Tids Indskud, og at dette er Tilfældet, viser ogsaa Sammenhængen; thi hvad vil det sige: først er hand hin vnge Eske Frost? Der mangler tydeligt nok en Tilføjelse som mæth thegh, der er bevaret i den tilsvarende Strofe i E, hvor Linien lyder:

Du haffuer met dig hin vnge hans frost.

Sletter vi nu i Vedels Tekst den uægte Tilføjelse og indsætter i Stedet efter E mæth thegh, gaar Linien i Orden, baade hvad Meter og Mening angaar. Tredie Linie indeholder for mange Stavelser, og Slutningsstavelsen er desuden ubetonet. Den maa altsaa være galt overleveret. Det rette kommer her frem ved at slette de overflødige Gentagelser (foruden min foran minde) og flytte Ejendomspronominet — vel at mærke i Neutrumsform — hen til Liniens Slutning. Med disse Forandringer kommer begge Strofer til at se saaledes ud:

Sialf hawær thu, Niels Ebbessøn,
haft mæn en ridh mæth thegh,
som hawæ wæræt i mit brøth
oc æræ rymt fran megh.

Først [1]) ær mæth thegh hr. Esger Frost
oc swa hans brøthær [2]) tva (udt. two).

---

[1]) Først betyder her for det første, hvortil lidt nedenfor svarer oc swa ɔ: dernæst (jvnfr. Noten til V. 15). Da Kalkars Ordbog ingen Eksempler har for denne Sprogbrug, anføres her nogle: Univ. Jub. Bland. 1, 147; Jyske Lov ved Thorsen 2, 5; Molb. & Petersen Danske Dipl. & Br. 1, 11; 25, 212; Rosenvinge Gl. d. Love 5, 162; D. g. F. 6, 413, 3; 7, 188, 9. Begge de to sidste Steder er Ordet forskrevet til første; men den rette Form findes i det tilsvarende Vers 6, 412, 3; første betyder saasnart som.

[2]) Dette er den sædvanlige Flertalsform af Ordet; jvnfr. Molb. & Petersen, Danske Dipl. og Breve 1, 79; 114; Jyske Lov 1, 38;

Forutæn ia oc minnæ [1]) mit
the af min thiænist [2]) drogh (udt. dro) [3]).

N. E.'s Svar paa Grevens Opfordring og de Bebrejdelser, der knyttes til den, er i Overleveringen blevet meget stærkt forvansket. I **A** 20 har den første af de tre Strofer, det omfatter, denne Form: V. 19.

Hr. Bugge wed ieg inthett aff,
huad som hand wiill giøre.
Annderss frost, haffuer weriitt ethers
thienner saa throff,
Aldr skall y Anndiit spørie.

B 17 hviler vistnok paa en Udløber fra X_1 Gruppen, der i Hovedsagen stemmede med **A**; men Verset er, som saa hyppigt i denne Redaktion, vilkaarligt ændret saaledes, at der tillægges Hr. Bugge et Tjenesteforhold til Greven, og Anders Frosts Navn, som først møder op i næste Strofe, udskydes; Vedel gengiver med mindre Ændringer **A**; i de øvrige Opskrifter mangler Verset. I Virkeligheden har vi altsaa ved Restitutionsforsøget kun **A** at holde os til.

Først skal jeg med Hensyn til Kritiken af det overleverede bemærke, at Greven aldeles ikke har spurgt om, hvad Hr. Bugge vil gøre, og heller ikke udtalt nogen Formodning desangaaende. Det er altsaa helt hen i Vejret, naar N. E. erklærer, at han intet kender til Hr. Bugges Planer; der er faktisk slet ingen Sammenhæng mellem Spørgsmaal og Svar: Man kan derfor roligt gaa ud fra, at

---

Rosenvinge Gl. d. Love 5, 6; Mand. Rejse S. 111, 14 staar brødær og brødræ i samme Linie; Rmkr. ved Molbech 3406.

[1]) Sædvanligere er vistnok Forbindelsen ia oc wiliæ (godvilje); jvnfr. Jyske Lov 3, 45; Molb. & Petersen, Danske Dipl. & Br. 1, 133; D. g. F. 7, 149, 26; men ogsaa ia oc minnæ forekommer; jvnfr. D. g. F. 2, 426, 36 og i to Gentagelsesvers 2, 319, 13—14.

[2]) Jvnfr. Rosenv. Gl. danske Love 3, 456 (B) 44; Persenober 9; sammesteds V. 47 (tieniste og tienest).

[3]) Smlgn. med Hensyn til Rimet Rmkr. ved Molbech 717—18; 873—74; 1629—30; 1707—8.

Meningen er blevet grundigt forvansket, og det eneste Hjælpemiddel, der kan lede os paa Spor efter det rette, er Grevens Replik. Svaret maa nemlig efter Situationens Karakter have indeholdt en Række Indvendinger mod eller Afkræftelser af Grevens Paastande. Nu maa jo ifølge Sammenhængen Grevens bitre Ytring om adskillige Folk, som han tidligere havde vist Velvilje, og som nu lønnede hans Godhed med Haan[1]) antages — kan i ethvert Tilfælde antages — ogsaa at gælde Hr. Bugge. Mod denne Paastand er det formodentlig N. E. har protesteret, og det Spor i Teksten, der leder mig til denne Antagelse, er Slutningen af anden Linie wiill giøre, som vistnok kun er en forvansket Lævning af det oprindelige Udtryk til wiliæ giorthæ[2]). I saa Tilfælde har de to første Linier af Strofen sikkert lydt saaledes:

Hr. Buggæ wet iegh ænktæ af,
at i til wiliæ giorthæ.

en Protest, der baade passer udmærket godt til Grevens Replik og kan have været særdeles velbegrundet.

Efter det, jeg ovenfor[3]) har udviklet, maa Slutningen af Strofen antages at gælde Grevens Bemærkning om Hr. Esger Frost; hans Navn bør altsaa indsættes i Stedet for Anders Frost. Endvidere er tredie Linie i den overleverede Form ikke Vers, men Prosa, og endelig indeholder den i fjerde Linie udtalte Forvisning om, at Greven aldrig vil erfare andet end, at Hr. Esger har tjent ham tro, kun et under de givne Forhold temmelig værdiløst personligt Vidnesbyrd, medens man skulde vente en bestemt Erklæring om, at der ikke foreligger noget Bevis for, at Hr. Esger har været en utro Tjener; thi Rømningen, som berøres i næste Strofe, kunde jo efter N. E.'s Mening ikke regnes ham til Last, da Greven i Forvejen havde afslaaet hans Begæring om Orlov.

---

[1]) Jvnfr. ovenfor V. 16.
[2]) Jvnfr. D. g. F. 4, 321, 10; 5_2, 163, 22, Christ. Gióes & Birg. Bølles Breve ved Bang S. 90; 299; 324; 395.
[3]) Jvnfr. S. 213 ff.

Derfor foreslaar jeg at rette de to sidste Linier saaledes

Hr. Esger ethær thiæntæ tro;
iegh aldregh annæt sporthæ.

Den næste Strofe er i meget medtaget Tilstand bevaret i **A** 21 **B** 18 **C** 17 **V** 25. **A** og **C** stemmer i det væsentlige overens og kan for de to første Liniers Vedkommende antages at repræsentere Versets Tilstand i X_1. **B** er vistnok, hvad første Versehalvdel angaar, vilkaarligt omarbejdet, og denne Del deraf kan lades helt ude af Betragtning. Indholdet stemmer med **A** og **C**. Det samme gælder Vedels Tekst; men det er ikke muligt at afgøre, om dens formelle Afvigelser fra de to Hovedopskrifter skyldes Vedel selv eller allerede fandtes i den tabte Opskrift, han har benyttet. Til Grund for Restitutionen af første Halvdel lægger jeg **A**, der formentlig har bevaret mest af Overleveringen, som den forelaa i X_1. V. 20.

Saaledes som det saa ofte er Tilfældet i disse Viser, naar samme Rim skal benyttes i to paa hinanden følgende Vers, er første Halvdel af denne Strofe identisk med sidste af den foregaaende[1]).

Jeg kan altsaa, idet jeg henholder mig til den foreslaaede Restitution:

Hr. Esger ethær thiæntæ tro;
iegh aldregh annæt sporthæ[2]).

straks gaa over til sidste Halvdel.

Det, der er overleveret i **A**:

wiille hand Orloff aff ether tage
Hui motte handtt thett icke giøre.

kan ikke forsvares; thi for det første var Greven ikke forbitret over, at han havde forlangt Orlov, men over at han uden videre var gaaet sin Vej, da han ikke fik den; for

[1]) Smlgn. Noten til V. 12.

[2]) Det samme Rim har vi Persenober 97—98; Rmkr. Till. 129—30.

det andet vilde han ikke forlange Orlov, men havde virkelig anmodet derom. Denne sidste Indvending gælder ogsaa den Skikkelse, disse Linier har i **B** og hos Vedel. Den Affattelse, Linie 3 har faaet i **C**, skyldes rimeligvis en Paavirkning fra den følgende Strofe; dér er Ordet swen paa sin Plads, fordi Talen er om en Tjener i Almindelighed; i dette Vers, hvor Hr. Esger Frosts Forhold diskuteres, har det ikke hjemme.

I formel Henseende, særlig hvad Rimordet angaar, er der meget store Afvigelser mellem vore Opskrifter. **A** og **C** har spøre (spørie)—giøre; **B** thro –faa; **V** ære—veire; Aarsagen til al denne Forvirring var rimeligvis den Omstændighed, at tredie og fjerde Linie af Verset paa et tidligt Stadium — formodentlig allerede i **X** — blev ombyttede, hvorved det oprindelige Rim gik tabt, og Vejen aabnedes for vidtgaaende formelle Ændringer ogsaa i andre Henseender, idet de forskellige Redaktioner senere hen søgte at raade Bod paa Tabet af Rimet, hver paa sin Vis. Naar **A** og **C** her har fulgt Trop, medens **B** er gaaet sine egne Veje, synes denne Omstændighed at pege paa, at Rimtabet endnu ikke var erstattet i X_1; thi **B** viser sig paa alle Punkter at være en temmelig sen og meget vilkaarlig Omarbejdelse af en ældre Udløber fra den samme Tradition, der senere afsatte **A** og **C**. Ved Gentagelsen af de to Linier fra det foregaaende Vers er der jo trukket ret snævre Grænser for Bestemmelsen af Rimordet, og Mulighederne indskrænkes end yderligere ved det Fingerpeg, Tankeforbindelsen giver. Tages begge disse to Omstændigheder i Betragtning, kan der næppe være Tale om andre Verber end at forthæ segh ɔ: begive sig bort, drage af Sted[1]). Derfor foreslaar jeg med disse Overvejelser for Øje og paa Grundlag af Overleveringen i **A** og **B** at give Slutningslinierne denne Skikkelse:

Hwi mottæ han æi orlof fa,
tha han segh wildæ forthæ?

[1]) Jvnfr. Rmkr. ved Molbech 3325: han munne seg tijl swerigiæ fordhe.

Dette Spørgsmaal begrundes saa af N. E. paa en udæskende Maade i den følgende Strofe, der er bevaret i **A** 22 **B** 19 **C** 18 og **V** 26. De to førstnævnte Opskrifter er her enslydende; jeg citerer deres Tekst efter **A**: V. 21.

Dett Er saa seedtt y Dannemarck,
haffuer werit y gamel dage,
Naar En Suend icke lenger thiene wiill,
tha maa hand orloff haffue.

C's Gengivelse, der afviger i nogle Enkeltheder, lyder saaledes:

Det er sæd i danmarck,
haffuer verit aff gamel dage,
J huilcken suend som icke vill tiene,
hand maa vel Orloff haffue.

Vi ser heraf, at Strofen i $\mathbf{X}_1$ var forholdsvis godt bevaret; kun Rimordet i fjerde Linie (haffue), der forudsætter, at Ordet daghæ dengang udtaltes dawæ, hvad der ganske sikkert ikke var Tilfældet, samt Metret, der ved forskellige fra Meningens Side uvæsentlige Ændringer har lidt en Del, giver Anledning til Kritik. Vedels Affattelse, som afviger ikke lidt fra de tre anførte Opskrifter, og som lyder:

Det haffuer været Sæd i Dannemarck,
i tør det icke saa klage:
At huilcken Suend, som icke vil tiene,
da ma hand Orloff tage.

skriver sig vistnok fra hans tabte Kilde og repræsenterer altsaa i saa Tilfælde $\mathbf{X}_2$, selv om ogsaa en og anden Enkelthed er ændret af Vedel. Under alle Omstændigheder finder vi her det Rimord (tage), som baade Ordlyd og Mening viser maa være det rette; men forøvrigt staar denne Gengivelse af Strofen sikkert langt tilbage for den, som foreligger i **A B C**, særlig i anden Linie, hvor Afvigelsen er størst: Greven har jo ikke opfattet den skete Rømning som en dansk Skik, over hvilken han har beklaget sig.

Paa Grundlag af de tre nævnte Opskrifter foreslaar jeg derfor at restituere Strofen saaledes:

Thæt ær swa uti[1]) Danmark sæth
oc war[2]) af gamlæ daghæ:
Thæn swen[3]) æi længær thiænæ wil,
han ma wæl[4]) orlof takæ.

Baade Niels Ebbesens og Grev Gerhards Anskuelse om Tjenestemandens Retsstilling overfor Herren er forøvrigt i Strid med den, der kommer til Orde i de danske Kongers Gaardsretter. Saaledes hedder det i Kong Knuds Vitherlagsret (Rosenvinge, Gl. d. Love 5, 4): „Off annar wil skillies af sins herre thieneste. tha skal han a attende dagh aftan iula lade eftirsighe thieneste siin meth twa withirlaghamen. tha ma han sithin annen herra thiena.“

Og rykker vi frem i Tiden til Kong Frederik den andens Gaardsret (Rosenvinge, Gl. d. Love 5, 43), lyder Bestemmelsen desangaaende i § 30 saaledes:

---

[1]) Jvnfr. Mand. Rejse 13, 2; 14, 11; 90, 1 og 8; Molb. & Petersen Danske Dipl. og Breve 1, 127.

[2]) Om denne Brug af Fortidsformen se Noten til V. 7.

[3]) Ordet swen betegner her og i det følgende Vers blot i Almindelighed den, der staar i Tjenesteforhold til en anden, hvad enten han indtager en højere eller ringere Stilling i Samfundet, omfatter altsaa baade Riddersmænd som Hr. Esger Frost og simple vaabenføre Følgesvende. Smlgn. med Hensyn til denne Brug af Ordet Rmkr. ved Molbech 2322 (jvnfr. 2164), hvor Torkill, der efter Sammenhængen aabenbart maa have indtaget en høj og meget betroet Stilling hos Kong Gorm Haraldssøn, ligefrem benævnes hans Svend; jvnfr. ogsaa Rmkr. 2222 med 2225, og 2285 med 2287; endvidere D. g. F. 2, 559, 1, hvor Himlens Gud tiltaler St. Jørgen med disse Ord:

Riider sancte Jøren, thu est min suendt,
thu skalt mit erinde bortriide.

Ligesaa bruges Betegnelsen swen om en Riddersmand D. g. F. 3, 425, 5 (smlgn. 3, 425, 22) og 3, 702, 34; Suso, Gudelig Visdom (Dansk Klosterlæsning 1) 3, 8.

[4]) Advb. wæl betegner her med Rette (iure); jvnfr. Eriks Sj. Lov ved Thorsen 2, 59; 3, 17; 3, 18; 3, 26, 3, 37; 3, 51; 3, 54; Jyske Lov 2, 82; Hell. Kvinder 47, 19; 66, 32; Den kyske Dronning 132; Dværgk. Laurin 628 (vel met skiel) og 868; D. g. F. 2, 321, 52.

„Huilcken som thager Klede og Pendinge, hand er pligtig at thiene Aar og Dag og siden tilsige ett Fierdingaar tilforne, om hand löster icke lenger att thiene, och tha thage Pasbordt og haffue Forloff, uthen hand fanger anderlunde sin Hosbondis Minde thertil." Smlgn. ogsaa § 31.

Forklaringen paa, at saa modstridende og i Virkeligheden uholdbare Standpunkter angaaende dette Forhold netop dengang kunde hævdes som gængse og berettigede, ligger vistnok for N. E.'s Vedkommende i de lovløse Tilstande, som Interregnet havde skabt i Danmark, medens Grevens Paastand formodentlig bunder i hans mangeaarige Praksis som Anfører for Lejetropper. Krigsøverstens Interesser krævede absolut, at hans Folk ikke kunde sige Tjenesten op f. Eks. midt under et Felttog, selv om det skete med et Varsel, der i andre Tjenesteforhold maatte betragtes som lovlig Opsigelsesfrist.

Skøndt N. E.'s hasarderede Paastand naturligvis har V. 22.
skurret slemt i Grevens Øre, og skøndt han ikke tøver med i sit Svar at opstille en ligesaa vovet imod den, er hans Replik dog fuldstændig værdig og rolig. Strofen, hvori den indeholdes, er bevaret i **A** 23 **B** 20 **C** 19 og **V** 28. Paa det sidste Sted har den faaet en urigtig Plads, idet N. E.'s Svar derpaa (ɔ: V. 23 i den restituerede Vise) er blevet anbragt foran den i Stedet for efter den. At **A B C**'s Ordning er den rette, kan ikke betvivles; thi da Greven, naar man vilde følge Vedels Verseorden, endnu ikke har udtalt, at Tjenesteforholdets Opløsning ene beroede paa Herrens Vilje, foreligger der jo under disse Forhold for N. E. ikke den fjærneste Grund til at spotte over en saadan Paastand. Omflytningen skyldes formodentlig i dette Tilfælde en Tankeløshed hos Vedel, men den Slags Forrykninger er jo i det Hele ikke sjældne i vore Viseopskrifter[1]). Hvad forøvrigt Overleveringen angaar, synes **V** 28 blot at være en lidet ændret Genganger af **C** 19 og kan derfor lades ude

[1]) Smlgn. for denne Vises Vedkommende **A** 64—65, hvor V. 63 Linie 4 viser, at en Forbytning har fundet Sted; **C** 15—16; **E** 18 og **V**. 38 (jvnfr. Indledningen S. 44—45).

af Betragtning; **B**'s Forbillede stod som sædvanlig **A**'s meget nær, men havde mistet det rette Rimord, og da denne Opskrift her kun i én Henseende byder noget nyt udover det, **A** og **C** har, kan vi for Restens Vedkommende ogsaa se bort fra den. Tilbage bliver da **A** og **C**, der tilsammen vistnok giver et ganske godt Billede af Versets Tilstand i $\mathbf{X}_1$.

I **A**'s Gengivelse lyder Strofen saaledes:

Da suarede Greffue Her Gertt,
hand løster thett icke at høre,
ther maa ingen Suendtt fra sin Herre riide,
den stund, hand løster hannom att føre.

I **C** har den denne Skikkelse:

Thet da suaridt hannem greffue her Giertt,
hannem lyste det icke att høre,
Jngen maa fra sin herre fly
men hand lyster hannem att føre.

Af Opskrift **B** kommer kun fjerde Linie i Betragtning: ymen hand vil hannem lønne. Paa dette Grundlag foreslaar jeg at restituere Strofen saaledes:

Thæt swaræth hanum grewæn tha
— æi løst'æt ham at høræ —
„Ma ængi swen sin herræ fly,
thæn stund han wil ham føræ."

I Begyndelsen af første Linie ligger **C** nærmest ved det rette; thi Ordene Thæt swaræth er et formelmæssigt Udtryk, der i Visesproget idelig benyttes til at indlede et Replikskifte. I Almindelighed er det rigtigt overleveret[1]); men ikke sjældent finder vi det — paa Trods af Metrets Krav — ændret til Swæræth thæt[2]) eller som her forlænget ved et indskudt tha[3]).

[1]) Jvnfr. f. Eks. D. g. F. 2, 141, 10; 434, 4; 3, 350, 17; 351, 41 og 42; 353, 81; 369, 3 og 9; 646, 10; 646, 11; 684, 3; 6, 57, 19; 223, 5; 224, 27; 226, 38.

[2]) Jvnfr. f. Eks. D. g. F. 3, 701, 20; 6, 223, 7; 223, 15.

[3]) Jvnfr. f. Eks. D. g. F. 2, 140, 3; 144, 11; 3, 661, 6; 669, 10; 700, 5; 703, 56; 6, 226, 28.

Den Slutning, Linien har faaet, greffue Gert eller greffue her Giertt, er sikkert forvansket, da Forfatteren næppe har benyttet Navneformen Gert, men den i hans Samtid brugelige, Gerith[1]. Naar **A** og **C** mellem Værdighedsbetegnelsen og Navnet indskyder Riddertitlen Hr., kan heller ikke dette forholde sig rigtigt. Hvornaar denne ejendommelige Betegnelsesmaade har indsneget sig i Folkevisens Sprog, er jeg ude af Stand til med Sikkerhed at afgøre; jeg erindrer ikke at være stødt paa den i noget andet literært Mindesmærke hverken fra det 14. el. 15. Aarh. Den mærkelige Anvendelse, der gøres af den rundt omkring i Viserne, levner ikke nogen Tvivl om, at den bør fjærnes fra alle ældre Viser som en af de mange sproglige Snyltere, hvormed Overleveringen har belemret disse Digte[2]: Det kunde maaske nok tænkes, at man i Stedet for Hr. Drost Lovmand virkelig ogsaa havde sagt Drost Hr. Lovmand[3]; men at man ogsaa skulde have tilføjet Ridder-

---

[1] Smlgn. Noten til V. 1. S. 148—149.

[2] Jeg hidsætter her en Oversigt over de øvrige Steder i de forskellige Opskrifter af denne Vise, hvori Forbindelsen Greve Gert med el. uden indskudt Hr. forekommer baade i Tiltale og Omtale. Man vil heraf se, at de to Titulaturformer Greve Gert og Greve Hr. Gert anvendes i Flæng uden paaviselig Forskel, netop som Tilfældet er med ældre og yngre enstydige Former paa Overgangsstadiet. Da endvidere den udvidede Form aldrig optræder i ældre Dokumenter el. literære Mindesmærker udenfor Viserne, kan den med temmelig stor Sikkerhed betegnes som en senere Tids Mode. Antallet af de Steder, hvor den forekommer i N. E. Visens Opskrifter, er kun ringe i Forhold til dem, hvor den modsatte findes; ogsaa dette taler for, at det var en ny Skik, som endnu i sidste Halvdel af det 16. Aarh. ikke var trængt rigtig igennem, ialtfald ikke havde faaet Tid til at brede sig i Literaturværkerne fra Fortiden.
Tiltale: Greffue Gert. **A** 46, 47, 49; **B** 25, 41, 42, 43; **C** 26, 44; **E** 18. — Gref Gert **A** 53; **B** 27. Greffue Hr. Gert **A** 28; **C** 24.
Omtale: Greffue Gert **A** 42; **B** 31, 37, 50; **C** 38; **E** 1, 20, 25. Greffue Hr. Gert **A** 58; **C** 39.

[3] Jvnfr. D. g. F. 3, 445, 8 og 10.

titlen ved Kongers og andre fyrstelige Personers Navne[1], synes ganske utroligt, og ikke mindre umulig er denne Tilføjelse, hvor Mandens Rang ved et foransat Ridder allerede engang er udtrykkelig angivet, som i den bekendte Vise om Fæstemanden i Graven, der i en Opskrift tituleres rider her Oge[2]. Her viser da ogsaa den anden Redaktion, at den oprindelige Betegnelse lød rige her Aage[3]. I Henhold til disse Betragtninger mener jeg altsaa, at Slutningen af V. 22 L. 1 maa rettes, og nemmest synes Linien at gaa i Orden ved den ovenfor angivne Rettelse, der flytter tha hen i Slutningen og ændrer Personbetegnelsen.

Linie to er formet som en Indskudsbemærkning. Saadanne Parentheser, som kun omfatter en enkelt Linie, forekommer meget hyppigt og danner en staaende stilistisk Type i Visesproget. Her er Anvendelsen af denne Form ganske paa sin Plads; men sædvanligvis benyttes den paa en saadan Maade, at den for Meningens Skyld helst maatte eller dog ligesaa godt kunde være borte; Parenthesen har nemlig kun til Hensigt at hjælpe Digteren til et højst fornødent Rim — intet andet. Tydeligst træder dette naturligvis frem ved de staaende Parentheser, der optræder som Vandrelinier rundt omkring i Viserne[4]; men ogsaa blandt

---

[1]) Jvnfr. f. Eks. D. g. F. 3, 355, 10 konning hr. Erick (men straks efter i V. 11 og 12 konning Er.); 356, 16; 357, 9; 455, 1 konning hr. Albrett D. g. F. 3, 580, 14; 580, 15; 580, 19 og oftere; dog forekommer ogsaa hyppigt i den citerede Vise konning Albr. uden det indskudte hr.; D. g. F. 3, 702, 7 kong hr. Magnus; 703, 13 & 15 dronning fru Helveg. Derimod finder man aldrig Marsk hr. Stig, fordi Embedsbetegnelsen og Navnet i dette Tilfælde tidligt groede sammen til saa fast en Enhed, at Overleveringen ikke senere hen formaaede at skille dem ad ved at kile sit Hr. ind mellem de enkelte Led.

[2]) Jvnfr. D. g. F. 2, 497, 1 og 496, 2. Smlgn. ogsaa D. g. F. 2, 15, 12: Hør y, riige her Tønne med det tilsvarende Vers i Opskr. B (D. g. F. 2, 19, 13): Hør du, rider her Thønni.

[3]) Jvnfr. D. g. F. 2, 495, 2.

[4]) Jvnfr. min Bemærkning i Dania 9, 137. Foruden de der omtalte Vandrelinier kunde ogsaa det hyppigt forekommende: han (hun) smiler under skind henføres til denne Type. Smlgn. V. 67.

de Parenthes-Linier, som kun forekommer et enkelt Sted, er flere til syvende og sidst kun et Resultat af Rimnød[1]).

A og **B** konstruerer her Verbet lyste personligt (hand løster, hand lystede), hvilket ikke sjældent forekommer i Viserne[2]) ved Siden af den upersonlige Form; men, saavidt min Viden rækker, ikke i andre literære Mindesmærker før det 16. Aarh. Rimeligvis maa da den personlige Konstruktion her og andetsteds betragtes som en sproglig Forvanskning, og **C**'s Læsemaade anses for den rette. Men enten nu den ene eller den anden af disse Læsemaader foretrækkes, er Liniens metriske Form forstyrret. Jeg antager derfor, at Verbet her som saa ofte ellers baade i Datidens og den følgende Tidsalders Sprog har været lydligt forbundet til ét Ord med det efterfølgende enklitiske og i Udtalen sløjfede Pronomen, saaledes som jeg ovenfor har angivet (løst'æt ɔ: løstæ thæt[3]). I tredie Linie kan Ordet swen ikke udelades, saaledes som det er sket i **C**; thi ikke om ethvert Tjenesteforhold taler Greven her, men kun, som fjerde Linie klart viser, om den vaabenføre Svends Forhold til sin Herre. Striden drejer sig om, hvorvidt en saadan har Lov til egenmægtigt at forlade sin Plads, naar Herren ikke frivilligt vil give ham Orlov. Det rette Verbum fly er kun bevaret i **C**; **A** og **B** har ride, der, som jeg ovenfor har gjort opmærksom paa[4]), meget hyppigt fortrænger andre Verber. I den her krævede Betydning: drage bort fra, forlade, forbindes Verbet

---

[1]) Til Sammenligning anføres denne Vise V. 43; D. g. F. 6, 241, 51. — Som Eksempler paa heldig Benyttelse af en saadan Parenthes-Linie kan nævnes D. g. F. 3, 351, 42 og 6, 42, 27.

[2]) Jvnfr. til Eks. D. g. F. 3, 622, 3; 5_1, 65, 3; 6, 10, 3; 6, 11, 3.

[3]) Jvnfr. D. g. F. 1, 27, 46; 2, 181, 22; 3, 354, 91; Univ. Jub. Bl. 1, S. 135 draghæn, 136 bæreth; 149 sygæt; 149 L. 2 fra neden sælliæn; 152, 11 fra neden sælliæt; Thorsen De med jyske Lov besl. Stadsretter S. 251 (1); 263 (§ 9); 268 § 32; Iv. Løverid., 2382; Hertug Fredr. af Norm. 2403; Rom. Digtn. 3, 4, 16; 11, 27; 133, 7; 138, 14; Rimkr. ved Molbech 966; 967, 1414; 4081; 4364; 4479.

[4]) Jvnfr. Noten til V. 3.

fly altid med et Objekt[1]); derfor bør sikkert Præpositionen fra stryges. Saaledes har Verbet vel ogsaa været konstrueret paa det andet Sted i denne Vise (V. 39), hvor Meningen kræver den samme Betydning. I fjerde Linie kan det fra Meningens og Versemaalets Side være ligegyldigt, om der med **B C** skrives men, imen eller med **A** thæn stund; men det sidste Udtryk er vistnok efter Datidens Sprogbrug at foretrække[2]). Ligeledes bør i samme Linie **B**'s wil ubetinget foretrækkes for de to andre Opskrifters lyste, der formodentlig kun skyldes en Reminiscens fra 2. Linie og i metrisk Henseende er ganske umuligt.

V. 23, Vers 23 foreligger i **A** 24 **B** 21 **C** 20 **E** 12 og **V** 27. Vi har altsaa her igen efter et længere Mellemrum Repræsentanterne for X_1 og X_2 samlede; men desværre gaar deres Vidnesbyrd kun ud paa, at Strofen allerede tidligt var grundig forvansket. Bortset fra uvæsentlige Enkeltheder følger de nemlig alle Trop; alene Vedels Tekst byder paa et enkelt Punkt en Afvigelse, der har nogen Betydning for Kritiken. Der er altsaa kun den ene Udvej aaben gennem en Analyse at komme til Klarhed over Fejlene og muligvis paa denne Maade finde, hvorledes Overleveringen lettest kan berigtiges. Strofen har den Mærkelighed, at, skøndt man klart ser, hvilken Tankegang der gaar gennem disse Linier, og ikke et Øjeblik er i Tvivl om, hvad Forfatteren har villet udtrykke, er Enkelthederne dog — tagne for sig — enten vitterligt urigtige eller fremsatte i Udtryk, der strider mod Sprogbrugen. Det er saaledes urigtigt, at ingen er tilsammen viet uden Munken og hans Kappe. Det samme maatte jo — for at blive i Lignelsen — gælde

[1]) Jvnfr. Jyske Lov 2, 22; Sk. Lov 6, 6; 13, 3; Rosenvinge Gl. d. Love 5, 4; Rmkr. ved Molbech 1713; Lud. d. s. Kan. 293; for nyere Sprogbrugs Vedkommende Molbechs Ordbog und. V. fly og Fr. Johan. Hansen Humoristiske Noveller 2, 339 (Udg. 1844).

[2]) Datidens Sprogbrug med Hensyn til disse to Udtryk illustreres ret godt ved følgende Steder Dansk Klosterlæsning 1, 192, 15; 192, 20; 193, 4; 193, 9. Smlgn. V. 50.

Nonnen og hendes Slør, samt — hvad der ligger lige saa nær — Ægtemanden og hans Hustru. Forøvrigt er det vel endda tvivlsomt, om Munken og hans Kappe med Rette kan siges at være viede sammen. Ialtfald er Lignelsen her, hvor Munk og Kappe svarer til Herre og Tjener, ikke videre heldig. Langt mere passende vilde det have været, om Tjenerens Forhold til Herren var blevet sammenstillet med Munkens Forhold til den Herre, hvis Tjeneste han havde viet sig til; og saaledes har Sammenligningen vistnok ogsaa oprindeligt været formet.

Mod Sprogbrugen strider det, at Hofmandens vilkaarlige Tagen Afsked og Tagen Tjeneste betegnes ved Verberne ride og komme. Disse Udtryk vil næppe kunne forsvares med Analogier andetsteds fra. Af disse Grunde formoder jeg, at Overleveringen er forvansket, og de to første Linier faar, saavidt jeg kan se, kun ret Mening, naar de i Overensstemmelse med det ovenfor udviklede restitueres saaledes:

Ær ængæn samæ herræ wight
forutæn munk oc nunnæ [1]):

Kun disse to, Munken og Nonnen, er nemlig indviede til et uopløseligt Tjenesteforhold i Lighed med de Fordringer, Greven efter N. E.'s Mening stiller til Forholdet mellem Herre og Vaabensvend, og Ordene ingen— forutæn tyder bestemt paa, at alle, som overhovedet stod i et saadant Tjenesteforhold, var medtagne i Lignelsen: Følgelig maa begge, baade Munken og Nonnen, have været nævnede.

I tredie Linie har alle Opskrifter Verberne ride og komme; kun i Vedels Tekst findes ride og bide (ɔ: bie), og der er efter det, jeg ovenfor i Indledningen har udviklet og begrundet om Vedels Gengivelse af Visen, Sandsynlighed for, at denne Afvigelse ikke beror paa en blot og bar

[1]) Ordet staves baade nundæ og nunnæ; jvnfr. D. g. F. 2, 454, 5; 4, 267. 29; 7, 141, 16.

Konjektur. Jeg tænker mig Sagen saaledes: Den tabte Opskrift, han benyttede, havde, svarende til de øvriges ride[1]) og komme, Verberne bide og komme. Af den samlede Tradition har han saa udvalgt det, som forekom ham at passe bedst i Meningen (ride—bide). Ved denne Fremgangsmaade greb han imidlertid fejl; thi det er ikke svært at se, at der bag det tilsyneladende saa gaadefulde bide og komme i Virkeligheden gemmer sig den rette Løsning paa Gaaden. Holder man sig nemlig for Øje, at Greven efter denne Replik pludselig skifter Tone og i den Grad lader sig rive med af sin Forbitrelse, at han sætter alle Hensyn til Side og truer med at lade N. E. hænge, hvis han ikke i Tide rømmer fra sit Fødeland, ja endog glemmer sig i den Grad, at han er parat til at bryde sit — som vi maa antage — højtideligt besvorne Tilsagn om frit Lejde, saa er den Slutning uundgaaelig, at Strofen maa have indeholdt en skarp Braad, en personlig Fornærmelse, der satte ham i det hæftigste Oprør. Jeg formoder derfor, at der bag Verberne bide (ride)—komme gemmer sig Udtrykket bithæ kummær ɔ: lide Nød, og at Strofens sidste Halvdel skal restitueres saaledes:

æi hofmæn kummær bithæ wil[2]),
til thakkæ[3]) thiænæ kunnæ!

---

[1]) Jvnfr. Noten til V. 3 (S. 161).

[2]) Enkelttal af Verber anvendes i middelalderligt Dansk hyppigt, hvor Flertal vilde være det korrekte; jvnfr. Jyske Lov Fortalen (ser for se; war for ware); 1, 18 kumær; 1, 19 ær; wil; 2, 110 skal; Molbech & Petersen, Danske Dipl. & Breve 1, 12 hawer; 1, 30 scal; 1, 55 scal; Univ. Jub. Bl. 1, 148 (§ 4); 162 (§ 59); Hert. Fredr. af Norm. 183 & 184. — Kummær betyder her Nød, Ulykke (D. g. F. 2, 326, 16; 3, 682, 1 og af de hos Kalkar under Kummer anførte Eksempler Rosenv. Gl. D. 2, 63); bithæ betegner her at lide, udstaa; smlgn. D. g. F. 2, 239, 4; Søderwalls Ordbog Art. biþa Nr. 5; Iv. Løverid.[2] 2966 All fyrstæ iech then skadhæ beedh; 3170 mygel skaddæ iech tha beedh.

[3]) til thakkæ ɔ: til Tilfredshed, tilfredsstillende; jvnfr. D. g. F. 2, 457, 3; 5_2, 82, 9; 5_2, 84, 33; Molbech & Petersen, Danske Dipl. & Br. 1, 99; Peder Laales Ordsprog ved Koch & Petersens D.

ɔ: Svende, der kan tjene til et Herskabs Tilfredshed, udføre deres Tjeneste paa en tilfredsstillende Maade, vil ikke finde sig i at lide Nød, d. v. s. narres for den betingede Løn.

At Grevens Løfter var større end hans Pengepung, er jo sikkert nok, og at han særlig under Felttoget i Nørrejylland stod i Restance med den lovede Sold, bevidner bl. a. den jyske Krønike. Sandhed var der altsaa i Beskyldningen, og des bitrere har vel netop af den Grund Pillen været.

Derimod forekommer det mig meget usandsynligt, at den udeblivende Sold, som N. E. ved sine Ord antyder, var den virkelige Aarsag til Hr. Esgers og hans to Brødres Rømning. Slægtskab og Sympathi har formentlig i denne Sag kastet det afgørende Lod i Vægtskaalen; men dette udelukker jo ikke, at den udeblivende Sold kunde benyttes som et godt Paaskud. Den foreslaaede Ændring medfører for de to sidste Liniers Vedkommende en Del Forandringer i den overleverede Ordstilling, som ved første Øjekast maaske kunde synes temmelig dristige. At de ikke er det, skal jeg nu ved nogle analoge Eksempler søge at vise. Der er næppe noget Punkt, hvor Overleveringen har forsyndet sig stærkere end ved vilkaarlig Ændring af Ordstillingen. Her kan kun Meningens og Metrets Krav være Rettesnor og bringe Orden til Veje i den vilde Forvirring, som Ukyndighed og mangelfuld Hukommelse har anstiftet.

I Almindelighed vil det ikke være let at bevise, at Ordstillingen er blevet ændret; men hvor Ændringen har medført, at Rimordene blev flyttede fra deres Plads, saa at Rimet gik tabt, vil enhver tydelig kunne se Fejlen og dens Aarsag. Dette er jo netop for sidste Linies Vedkommende Tilfælde paa det foreliggende Sted; men da

Nr. 639; Lud. d. s. Kan. 1028; i Skrifter fra forrige Aarh. har jeg fundet Udtrykket til Takke betalt Oehlenschl. Poet. Skrifter 16, 302 og Ingeman, Event. & Fort. 2 S. 12. — Hermed kan ogsaa sammenstilles Udtrykket utæn ens tak ɔ: mod ens Vilje Rom. Digtn. 3, 141, 6.

Forholdet her er en Del mere forviklet, fordi Skaden er Resultatet ikke af en enkelt, men af flere Fejl, skal jeg anføre nogle Eksempler, hvor enten Forvanskningens Art er indlysende eller bliver det ved en Sammenligning mellem de forskellige Opskrifter.

Jvnfr. saaledes D. g. F. 3, 393, 24:

Denn eldste søster skaar wøffuen neder,
denn yngeste brede den for dronningens bieen.

Sidste Linie har uden Tvivl opr. lydt:

thæn yngstæ for drotningæns ben thæn breder.

D. g. F. 3, 450, 11:

I vaage op, Drost Herr Peder Hoseøel!
oc i soffue alt saa hart:
De Røffuere, som laa for Norden Skoffue,
de ere til vort i Nat.

D. g. F. 3, 446, 10 lyder det samme Vers saaledes:

I wogger op, drost her Loffmand!
i soffuer aldt for hardt:
di røffuer tholff for norden under skoffue
di ere hieme thil vordt.

De to sidste Linier har vel oprindelig haft denne Form:

the røwær tholf for nordæn skogh
i nat ær hemæ til wart.

D. g. F. 3, 471, 7 viser Meningen klart, hvorledes Ordstillingen fra først af var; den overleverede Form er denne:

Di rede till denn klostermur,
och hørde dy der opaa:
saa fouerlig siunge di nategaell,
der kuod di iomfruer smaa.

Men Strofens ægte Skikkelse kan ikke have været meget forskellig fra denne:

The rethæ til thæn klostærmur
oc lyddæ thær opaa:
swa faghærlig the iomfrowær kwath
som nattærgalæ smaa.

D. g. F. 4, 245, 16 er Ordstillingen i begge Rimlinier blevet forrykket. Nu lyder Verset:

Sttaltt Illensborig gaar y hyffueloft,
skaar neder dy selleckewøff:
saa lagde hun denom paa skrederbuord,
hun luod seg kleder sker.

Men Rimordene var sikkert neder og kleder; Strofen bør derfor sandsynligvis ændres saaledes (smlgn. S. 21):

Stolt Elinsborg giæk til sit bur,
skar silkæwæwæn nethær:
thæn lagthæ hun po skræthærborth
oc lot segh skæræ klæthær.

D. g. F. 5_2, 42, 9 læser vi:

Tack haffue danske droning,
och hun waar meg saa guodt:
saa førde hun meg vdj hans gard,
som thett haffde weritt myn muoder.

D. g. F. 5_2, 43, 9 har Verset denne Form:

Thach haffue dansker droning,
hun vare mig saa guod:
hun førde migh udi hans gaard,
och hun stod mig for moder.

At sidste Linie bør ændres saaledes:

hun megh for mothær stoth

vil vistnok enhver give mig i Ret i.

Paa lignende Vis er Rimet gaaet tabt ved Omflytning D. g. F. 7, 104, 13 (Rimordene var brad—rad) og 7, 74,

19 (Rimordene var, som 7, 75, 18 viser, møtt—høtt). I Opskrifterne af denne Vise har vi Ordforskydning med Rimtab **A** 36 **B** 35 **C** 32. Smlgn. ogsaa Noten til V. 5.

Af disse Eksempler, der altsaa kun repræsenterer en særlig Gren af Arten, fremgaar det formentlig, at den Fejl, jeg tror at have paapeget og rettet i den foreliggende Strofe, er meget udbredt i vor Overlevering.

V. 24. Det Vers, der indeholder Grevens Svar paa Niels Ebbesens haanlige Sigtelse, er, som det foreligger i Overleveringen, mærkeligt ved en ejendommelig Modsætning mellem Strofens to Halvdele: I Linie 1 og 2 bebrejder Greven ham, at han modsiger ham og taler alt for længe. Man venter derfor i det følgende en Anmodning om at fatte sig i større Korthed; men i Stedet derfor faar man Truslen om, at han skal blive hængt, hvis han ikke rømmer Landet.

Dette kan umuligt forholde sig rigtigt, og da Truslen om at hænge ham, som det følgende Replikskifte viser, sikkert er paa sin Plads og gaar tilbage til Digteren selv, er det altsaa i de to første Linier af Strofen den væsentligste Fejl maa søges.

Verset er bevaret **A** 25 **B** 22 **C** 21 **D**b 12 **E** 15 **V** 29. Den første Linie er desuden i **A** og **B** brugt til at dække en Lakune henholdsvis i V. 29 og 26; men i den Form, den dér har, findes intet nyt. Liniens Forekomst paa dette Sted i **A** og **B** har altsaa kun for saa vidt Interesse, som den vidner om disse to Opskrifters nære Slægtskab.

Forvanskningen i Strofens første Halvdel gaar aabenbart langt tilbage og fandtes i Hovedtrækkene vistnok allerede i **X**; dog synes **E** 15 L. 2

ieg taler med dig saa lenge

der her rigtigt har bevaret den første Person, at vidne om, at der paa dette Punkt idetmindste var nogen Forskel mellem X_1 og X_2. Hvormegen, er det naturligvis umuligt at afgøre, især da Vedel lader os i Stikken. Han har nemlig for denne Strofes Vedkommende fulgt **C**. Forøvrigt har vistnok **A** og **B**, omend i en meget forvirret og meningsløs

Gengivelse, bevaret de fleste Rester af den oprindelige Bestand. Til Grund for Restitutionsforsøget lægger jeg derfor **B**, som synes at gengive Ordfølgen rigtigere end **A**, samt for anden Linies Vedkommende **E**. I **B**'s Affattelse ser første Versehalvdel saaledes ud:

> Niels Ebbessenn Du snacker mig Alt for ner
> du thalt allt forlennge .

Den sidste Halvdel af Strofen viser jo, at Greven i første Halvdel maa have udtalt sig om noget, der vakte hans Forbitrelse, siden Resultatet bliver saa skrap en Trusel. Endvidere tyder det i alle Opskrifter bevarede Adverbium længe paa, at der har staaet et Verbum, som udtrykte, at Forbitrelsen, der nu bryder ud, havde ulmet længere Tid i hans Indre. Af disse Grunde foreslaar jeg at give Linien denne Skikkelse (smlgn. Citatet af **E** S. 234):

> iegh hawær tholt for længæ.

Men hvad er det, han har taalt for længe? Det maa søges i første Linie; men det kan ikke være N. E.'s Snak; thi dette Ord betegner i Datidens Sprog ikke Vrøvl eller Vaas som i Nutidens, men kun Samtale, Tale, og Greven har næppe benyttet en saa høvisk Betegnelse for sin Modstanders Spot og Drillerier. Derimod tror jeg, at det Ord, Meningen kræver, er en Sammensætning af Snak: Antagelig stod der oprindeligt howæthsnak, hvilket netop betyder Galmandstale, Vaas, Vrøvl[1]), og Grevens længe tilbageholdte Forbitrelse har da givet sig Luft i disse Ord:

> Niels Ebbessøn, thin howæthsnak
> iegh hawær tholt for længæ.

Misforstaaelse af den sjældent forekommende Glosse var formentlig, som saa ofte ellers, den første Anledning til Forvanskningen.

Med dette stærke Udslag af et ubehersket Raseri

---

[1]) Jvnfr. Rom. Digtn. 3, 149, 16 og 151, 9.

stemmer særdeles godt den i Slutningen af Verset indeholdte Trusel. Ogsaa for disse to sidste Liniers Vedkommende foretrækker jeg ubetinget **B**'s Tekst:

du schal ennthenn aff landet Rømme,
Eller ieg schall lade dig henngе,

De øvrige Opskrifter har nemlig alle i Stedet for landet (ɔ: i dette Tilfælde Landsdelen Nørrejylland) Danmarck el. Dannemarck. Men alene af den Grund, at Greven ikke var Herre over alle Rigets Dele, kunde Digteren umuligt lægge ham en saadan Taabelighed i Munden[1]). Naturligvis er der ogsaa i **B** Fejl, navnlig er Ordstillingen forrykket (smlgn. Bemærkningen til forrige Vers); jeg tænker mig, at Linierne har lydt omtrent saaledes:

Thu antigh[2]) rymmæ skalt af lånd,
æth iegh thegh latær hængæ!

Formen æth for ællær var almindelig i Datidens Jysk[3]) og kræves af Metret her og paa adskillige Steder i det følgende i Stedet for det overleverede eller.

V. 25. Af de to Strofer, der indeholder N. E.'s Svar paa den hæftige Trusel, er den første kun opbevaret[4]) i Opskrift **E** 16:

Tive maa I i galgen ophenge
baade for vggel oc ørn,
men ieg vil alt vdi danmarck boe
alt hoss min Hustro oc børn,

samt hos Vedel som V. 32:

---

[1]) Den samme Fejl har vi i Marsk Stigs Vise; smlgn. D. g. F. 3, 354, 98 med 3, 354, 97 og 3, 362, 17—18; ligeledes i Visen om Nilus Olufssøn og Svend Bonde; smlgn. D. g. F. 7, 258, 15 med 7, 260, 15.

[2]) Smlgn. Lund, Det ældste danske skriftsprogs ordforråd under antigh.

[3]) Smlgn. Jyske Lov 2, 98; 99; 100; 103; 114; 115. Thorsen De med jyske Lov beslægtede Stadsretter S. 239; Univ. Jub. Bland. 1, 150.

[4]) Jvnfr. Indledningen S. 36 ff.

Tiffue maa i vdi Galgen lade henge
baade for Raffn oc Ørn:
Saa lettelig ieg vdaff Dannemarck
ey rømmer fra Hustru oc Børn.

Det første Sted staar Verset paa sin rette Plads umiddelbart efter Grevens Replik; men hos Vedel er det skilt fra den ved to Vers, som hører til andetsteds i Visen. Forvirringen i Versefølgen kan dog ikke — idetmindste ikke helt — skrives paa Vedels Regning. De indskudte Vers har allerede i hans ubekendte Kilde været galt placerede, som vi kan slutte os til af **E**, der har dem som V. 13 og 14, altsaa før Greven har fremsat sin Trusel, hvilket er helt umuligt. Formodentlig rykkede Vedel dem blot et Vers frem for at bøde paa den altfor skrigende Meningsløshed, som den overleverede Rækkefølge indeholdt. Uoverensstemmelserne mellem **E** og **V** er stærkest fremtrædende i Versets sidste Halvdel, og her bør vi sikkert følge **V**; thi dels har Repliken i den af ham givne Affattelse trods alle Fejl i Enkelthederne sin naturligste Form, dels viser det følgende Vers, som ogsaa hører med til Svaret, at N. E. var klar over, at han kunde blive tvunget til at rømme. Tankegangen, der gaar igennem de to Strofer, er nemlig denne: „Det skal holde haardt, hvis jeg skal rømme fra Hustru og Børn; men sker det, vil det faa ubehagelige Følger ogsaa for Eder.“ I dette Ensemble passer Slutningslinierne af **E** 16 slet ikke.

Truslen om Hængning lader N. E. haant om som noget, der ligger udenfor Mulighedernes Grænse. En saadan Eksekution vilde nemlig betyde et eklatant Brud paa al gældende Ret, da Hængning var en Straf, som kun kom til Anvendelse overfor Samfundets Udskud som Tyve, Røvere og andre Ugærningsmænd, paa hvem Lovens Haandhævere gennem Straffens Art vilde sætte Foragtens Stempel[1]).

[1]) Smlgn. D. g. F. 5_1, 67, 16; 5_2, 55, 10 (jvnfr. 54, 5); 5_2, 81, 6—7 (jvnfr. 83, 12—18); 7, 77, 17; 7, 334, 29. Død for Sværd betragtedes som hæderlig i Modsætning til Hængning D. g. F. 5_2, 282, 25—26. Hængning beskæmmende Rmkr. ved Molbech 248. —

Ligene af de ved Hængning henrettede blev ikke begravede, hvad der efter Datidens Opfattelse sikkert var et ikke ringe Plus til Straffen, men fortæredes som Aadsler af Hunde, Fugle og vilde Dyr. Hertil sigter anden Linie af det foreliggende Vers, og som de Dyr, der gjorde sig til Gode med Ligene, nævner Vedels Tekst Ravn og Ørn, E Ulv — thi saaledes skal der utvivlsomt læses i Stedet for det overleverede uggel — og Ørn. Andetsteds sammenstilles Ravne og Hunde[1]) som dem, der især tænkes at fortære Aadslerne, og det har jo altsammen utvivlsomt haft sin Rigtighed. Alle de nævnte Dyr — ogsaa Ørnen[2]) — fortærer Aadsler, og Ulven, som nu er udryddet, fandtes dengang i betydeligt Antal her i Landet[3]). Det er derfor ikke helt let at afgøre, om E's Ulv og Ørn eller V's Ravn og Ørn er det rette. Dog er jeg mest tilbøjelig til at holde paa E's Overlevering, fordi Ulv og Ørn i Nordens poetiske Sprog fra gammel Tid findes sammenstillede som Repræsentanter for Dyrerigets Aadselædere[4]), og fordi Ravn og Ørn ellers aldrig i Folkeviserne optræder i Forening[5]).

Ordenes Rækkefølge er hele Strofen igennem forstyrret;

Om Rettergangen overfor Tyve og Behandlingen af dem smlgn. Jyske Lov 2, 87 ff. og Univ. Jub. Bland. 1, 153—154. I Mangel af en regulær Galge fuldbyrdedes Straffen ofte ved at klynge dem op i et Træ (jvnfr. de ovenfor citerede Steder af D. g F.).

[1]) Jvnfr. saaledes D. g. F. 3, 650, 4; 4, 34, 27; 4, 147, 13; 7, 203, 27.

[2]) Smlgn. Kjærbølling, Skandinaviens Fugle. 2. Udg. ved Collin. 1875—77. S. 11 og 15. — Staðarhólsbók eð. Finsen S. 43, 9.

[3]) Tr. Lund, Danmarks Hist. i det 16. Aarh. 8, 1—2.

[4]) Egils Saga ved F. Jónsson S. 86. — En metrisk Oversættelse af Stedet findes i N. M. Petersens Fortællinger af Islændernes Færd 2. Udg. 1, 114.

[5]) Derimod sammenstilles ogsaa andetsteds i Viserne Ulv og Ørn; jvnfr. D. g. F. 3, 227, 31 (223, 10; 225, 24); 6, 64, 8. Det sidst anførte Vers er næppe, som Udgiveren formoder, digtet af Vedel. De eneste Steder, jeg i ældre nordisk Digtning erindrer at have set Ravn og Ørn sammenstillede, er i Hervarar saga c. 5 og i Saxos Gengivelse af Bjarkemaalet ed. Müller 1, 108:

Præda erimus corvis aquilisque rapacibus esca.

dens oprindelige Skikkelse har formodentlig omtrent været denne:

I thiuf i galghæ hængæ ma [1])
som brad for ulf oc ørn:
æi lætteligħæ [2]) rymmær iegh
fran husfru [3]) oc fran børn!

Baade i anden Linie er, som Metret viser, en Forvanskning; den Rettelse, jeg har foreslaaet, stemmer med Datidens Sprogbrug og ligger i formel Henseende ret nær [4]). For sidste Halvdels Vedkommende følger jeg, som ovenfor berørt, Vedel; dog maa Ordene vdaff Dannemarck være en uægte Tilføjelse (jvnfr. Noten til forrige Vers).

Den anden til Svaret hørende Strofe er overleveret i **A** 26 **B** 23 **C** 22 **V** 33. Vedel har hverken benyttet **A** eller **C**, men en Opskrift, der i Stedet for disse to's Dannemarck havde Ordet land, hvilket han formentlig selv har ændret til Fæderne land, et Udtryk der ligger Visesproget ganske fjærnt. Desuden finder vi alene hos ham den Forbindelsespartikel (men), der nødvendigvis kræves af Hensyn til det foregaaende Vers. Saavidt jeg kan skønne, maa hans ubekendte Kilde her have stemt godt med **B**, der af alle Repræsentanterne for $\mathbf{X}_1$ formentlig har bevaret Strofen bedst. Den lyder i denne Opskrift, som jeg lægger til Grund for Restitutionen: V. 26.

schall Jeg Wdaff landet Rømme,
Fra hustru Och Børnn saa smaa,
wssel schal y sige der aff
att y mig nogenn thid saa,

[1]) ɔ: kan med Rette, har Lov til; jvnfr. Jyske Lov 3, 40 og 41; Eriks Sj. Lov 2, 48; 3, 55.

[2]) Smlgn. Rom. Digtn. 3, 69, 18.

[3]) Se om denne Form V. Saabye i Ark. f. n. filol. 1, 40 og 200.

[4]) Brad er Betegnelsen for vilde Dyrs Æde og Bytte; smlgn. D. g. F. 2, 160, 4; 2, 210, 5–6; 5_2, 353, 4; Rmkr. ved Molbech 1487:

Thi giorde ieg raffnæ aff hannum en braadh;
the munne hans øwæn vdh hackæ.

Dette foreslaar jeg at ændre saaledes:

Æn skal iegh rymmæ ut af land
min børn oc husfru fra,
i ussæn sighæ skal thæraf,
i nokæn tidh megh sa[1])!

I første Linie har jeg af metriske Grunde ændret Ordstillingen; den sidste Fod kan ikke som i Overleveringen være en Trochæ (rømme). I næste Linie har jeg fjærnet det stødende Udtryk saa smaa, hvorved de alle uden Forskel betegnes som temmelig spæde. Det er formentlig kun tilføjet for at skaffe det fornødne Rim, som var forsvundet ved en Ændring i Ordfølgen, fremkaldt af den skiftende Sprogbrug. Ogsaa i moderne Dansk sættes jo i adskillige Forbindelser Præpositionen efter sin Styrelse[2]); men i middelalderligt Dansk herskede paa dette Punkt en Frihed, som Sprogbrugen senere hen indskrænkede i en væsentlig Grad[3]). Dengang kunde man meget vel sige min børn oc husfru fra i Stedet for fra min børn oc husfru; i det 16. Aarhundredes Dansk findes næppe Eksempler derpaa.

---

[1]) Jvnfr. Noten til V. 7.

[2]) F. Eks. Dette hører Kongen til. — Hvem kommer han fra? — Jeg ved ikke, hvad han taler om. — Ingen kan sige ham noget paa. — At lyve en Navn og Ære fra.

[3]) Saaledes ved aa Flor. & Blansefl. 1652; af Ivan Løverid., 2812; at (ad) D. g. F. 2, 135, 16; Lud. d. s. Kan 112; for D. g. F. 6, 10, 1; Ivan Løverid., 235; fra D. g. F. 2, 159, 1; 3, 519, 57; 5_2, 42, 24; 6, 10, 8; 6, 23, 7; Ivan Løverid., 2786; Ivan Løverid., 218; Flor. & Blansefl. 1651; 1654; imellom Rmkr. ved Molb. 2799; meth Rmkr. 285; offuer Rmkr. 951; 952; imoth D. g. F. 6, 16, 2; Ivan Løverid., 2275; uppa Flor. & Blansefl. 1644; Rmkr. 3574. Smlgn. Noterne til denne Vise V. 8; 11; 12. Forøvrigt er disse to Linier vistnok et Laan fra Marsk Stigs Vise (jvnfr. D. g. F. 3, 354, 98), hvor vi genfinder dem belemrede med den samme Fejl. Den Strofe, hvori de forekommer, har formentlig fra først af lydt omtrent saaledes:

Skal iegh af landen rymmæ ut
min børn oc husfru fra:
Min føthæ iegh af Danmark skal
om sumær oc wintær fa.

Hvad Strofens Slutningshalvdel angaar, kan det ikke betvivles, at der bag det meningsløse wssel gemmer sig Adverbiet ussæn (egnl. osini) ɔ: i en ulykkelig Stund, som dels alene dels i Sammensætningen fulussæn hyppigt forekommer i Visesproget, sædvanligvis dog ligesom her i en temmelig forvansket Skikkelse [1]. Nokæn tidh svarer ganske til nogensinde i Nutidsdansk [2]. Ogsaa i disse to Linier er der af metriske Grunde foretaget nogle Ændringer i Ordstillingen.

Grevens Taalmodighed er nu forbi; N. E.'s Beskyldning, at han ikke betalte sine Folk den lovede Løn, har i den Grad bragt hans Sind ud af Ligevægt — antagelig fordi den ikke helt var blottet for Sandhed — at han truer med at bryde det givne Lejde overfor sin djærve Modstander, hvis denne ikke paa Stedet fjærner sig. Hans Replik er bevaret i **A** 27 **B** 24 **C** 23 **V** 34. Vedel har fulgt **A**, hvor 1. 2. og 4. Linie er saa godt som helt korrekt bevarede. Til Gengæld er tredie Linie slettere overleveret her end i nogen af de øvrige Opskrifter. Et ganske meningsløst Ord Brønner, som Vedel naivt nok har gjort til Brynie, fortrængte paa et temmelig sent Stadium det overleverede V. 27.

[1] Om Ordets Oprindelse og rette Form vidner Steder som Rom. Digtn. 3, 126, 25 osne kom tw ouer Rin; 3, 169, 13 osne kampt tw hiith; 3, 170, 15 wsne kommæ wij hit (jvnfr. ogsaa 3, 100, 25), samt Forvanskninger som Rom. Digtn. 3, 66, 22 wslæ komme wij i thette ryge (Smlgn. Schlyter, Glossarium ad Corp. iur. Sueo-Gothorum under Art. Osini og Grundtvigs Note i D. g. F. 3, 526).
Formerne ussæn (osen, fulussæn) og wossæn (fulwossæn, fulwussæn), af hvilke den sidste vel maa betragtes som en jysk Dialektform, har vi f. Eks. Rom. Digtn. 3, 126, 12; Flor. & Blansefl. 1329; D. g. F. 1, 149, 30; 2, 43, 28; 3, 563, 33 i skulle der wsen selff aff sige; 4, 109, 2; 4, 123, 7; 4, 189, 12; 4, 456, 14; 5_1, 333, 10; ussel D. g. F. 3, 607, 9 usel skal i det sige, at i mig nogen tid kiende; 3, 519, 51; 4, 186, 12; 5_2, 138, 20; 7, 78, 30; usøm D. g. F. 5_1, 331, 10; woxen (fulwoxen) D. g. F. 2, 365, 51; 4, 370, 16; 4, 123, 8; 5_1, 230, 12.

[2] Jvnfr. Molbech & Petersen, Danske Dipl. og Br. 1, 128; 129, 132 (bis); Mandev. Rejse ved Lorenzen 103, 8; D. g. F. 2, 96, 13; Lud. d. s. Kan. 1139.

Leide, som findes i **B** og **C** og utvivlsomt er rigtigt. I **C** er de to første Linier af Strofen temmelig stærkt medtagne. Som Helhed betragtet er **B** bedst bevaret, og dens tredie Linie bærer under alle Omstændigheder Prisen fremfor de to andre Opskrifters Gengivelse; naar der ikke ved Slutningen af den var tilføjet to Ord (offuer dig), som er ganske unødvendige for Forstaaelsen og strider mod Sprogbrugen, vilde den kunne bringes i Orden blot ved en Ændring af Ordfølgen. I Henhold til disse Bemærkninger foreslaar jeg at restituere Strofen saaledes:

Thu rithæ bort, Niels Ebbessøn,
iegh wil thegh ænktæ høræ:
iegh brytær ællær [1]) leidæ min,
som iegh thør fulwæl gøræ.

V. 28. I Indledningen [2]) har jeg paavist, at den Strofe, som i Flertallet af Opskrifterne følger efter dette Vers (**A** 28 **B** 25 **C** 24 **D** b 16 **V** 35), er et uægte Indskud, et Vandrevers, som fortrængte det, der oprindelig stod paa denne Plads, og som indeholdt N. E.'s Protest mod Grevens Trusel. Sammesteds er det ogsaa omtalt, at den ægte Strofe findes i Fragmentet **E** som Vers 14 og hos Vedel som V. 30 paa et Sted, hvor den slet ikke passer.

Vedels Vers 32 indeholder nemlig, som vi ovenfor saa, N. E.'s Svar paa Grevens i V. 29 fremsatte Trusel. Følgelig kan dette Svar ikke have været skilt fra Grevens Replik ved Strofe 30—31. Disse to sidste Vers maa altsaa være forrykkede fra deres Plads. Men ikke nok hermed: En Sammenligning mellem **E** 13—14 og **V** 30—31 viser, at disse to Strofer allerede i den fælles Kilde **X**$_2$ var anbragte

---

[1]) ɔ: ellers, i modsat Tilfælde; jvnfr. Rosenvinge, Gamle danske Love 5, 4: ellir skulde han nithing hede; Thorsen, De m. jyske Lov besl. Stadsretter 102; Eriks Sj. Lov c. 46 og 49 (wm thiuf dom innæn hælgh) c. 76; 96; 115; Rom. Digtn. 3, 77, 30; 3, 119, 7; 3, 135, 28. Smlgn. ogsaa Lunds Ordbog til det ældste danske Skriftsprog under ællær.

[2]) Indl. S. 53 ff.

i urigtig Rækkefølge; thi baade **E** 13 og **V** 30 giver Grevens Svar paa N. E.'s i **E** 14 og **V** 31 fremsatte Protest mod Truslen om et Lejdebrud. Man kunde næsten fristes til at tro, at Vedel simpelthen havde laant disse to Vers fra **E**, bibeholdt den Rækkefølge mellem dem, som han der forefandt, og givet dem den Plads i sin Tekst, som han ansaa for den mest passende. Denne Antagelse er imidlertid urigtig alene af den Grund, at Stroferne i Vedels Gengivelse — navnlig for **V** 30's Vedkommende — afviger paa en saadan Maade fra **E**'s Redaktion, at denne ikke kan have været hans Kilde. Derfor er jeg overbevist om, at de allerede stod i $\mathbf{X}_2$ i samme indbyrdes Orden som nu og derfra gik over dels til **E** dels til det Hdskr., som indeholdt Vedels ukendte, nu tabte Kilde. Jeg anfører her de to Gengivelser, som Restitutionen maa bygge paa, med den indbyrdes Versefølge, der efter min Formening er den rette:

E 14—13.

En førstelig leide haffue i mig giffuen
alt om ieg maa hende nyde,
men haffuer i noget ont i sinde
i skulle det selff fortryde.

Frelig est du til mig kommen
oc fredlig maattu bort ride,
giorde ieg det icke for min Christelige tro,
trang skulde veyen dig bliffue

V 31—30.

En Førstelig Leide haffue i mig giffuen,
om ieg den ellers maa nyde:
Haffue i, Greffue Gert, noget ont i Sinde,
det kan eder selff fortryde.

Fredlig est du hid kommen til mig,
fredlig maa du hen ride:
Loed ieg det icke alt for min Tro,
du skulde faa andet at vide.

Udtrykket en førstelig leide kan ikke være rigtigt. Man kan forstaa det paa to Maader: enten som et Lejde af den Art, der gives til Fyrster, eller som et Lejde, saadan som en Fyrste giver det. Men det vil let ses, at ingen af Delene giver en fornuftig Mening — selv om man ser bort fra den mistænkelige Omstændighed, at Ordene Fyrste og fyrstelig næppe forekommer ellers i det 14. Aarh.'s Visesprog — thi hvad enten Lejder gaves af eller til Fyrster, havde de ikke noget særligt Karaktermærke fremfor andre, navnlig var de ikke en Smule mere betryggende. Jeg foreslaar derfor at ændre førstelig til fastheligh[1]) ɔ: sikker, tilforladelig, og af Hensyn til Metret at rette Perfektet haffue(r) giffuen til gaf. At Overleveringen ikke sjældent indsatte et Perfektum i Stedet for et oprindeligt Imperfektum, er tidligere berørt[2]).

Heller ikke anden Linie kan være rigtig bevaret i den foreliggende Form. Betingelsessætningen, som den indeholder, svæver ganske i Luften. Om N. E. er eller var i Stand til at benytte el. have Gavn af Lejdet, kan jo ikke være en Betingelse for det Faktum, at Greven i den tilforladeligste Form har lovet ham frit Lejde. Det, Sammenhængen kræver her, er aabenbart en Hensigtssætning: „I gav mig Lejde, for at jeg kunde nyde Sikkerhed." Paa denne Forudsætning bygger derfor Restitutionen; men om der har staaet at iegh thæn mottæ nytæ[3]) (ɔ: for at

[1]) Jeg har kun kunnet finde det af Adjektivet fasteligh dannede Adverbium fastelighæ el. fasteligh (jvnfr. foruden de hos Kalkar anførte Steder Thorsen Stadsretter S. 319 § 46 og Rmkr. ved Molbech 3010); men Adverbiets Eksistens forudsætter jo Adjektivets, selv om dette tilfældigvis ikke skulde være bevaret i Datidens faa skriftlige Mindesmærker. Paa Islandsk haves baade Adjektivet og Adverbiet.

[2]) Smlgn. Noten til V. 7 og V. 11.

[3]) Verbet nyde forekommer i middelalderligt Dansk hyppigst i Formen nytæ; jvnfr. saaledes Jyske Lov Fortalen (Thorsens Udg. S. 2 bis); Eriks Sj. Lov c. 38 Sl.; Molbech & Petersen Danske Dipl. & Breve S. 12; 186; men paa det sidst anførte Sted, faa Linier ovenfor niwdæ. Rim mellem nyde og fortryde ligesom her Rmkr. ved Molbech 2582—84; D. g. F. 5_2, 125, 23.

jeg kunde nyde den) eller, hvad der forekommer mig sandsynligere, at frith iegh mottæ nytæ, er det ikke muligt med Sikkerhed at afgøre. Heller ikke i tredie Linie er den betingede Form paa sin Plads: Greven har jo lige udtalt, at han ikke vil lade Lejdet gælde, undtagen N. E. straks fjærner sig; men en saadan vilkaarlig Indskrænkning af Modpartens Ytringsfrihed og af den i Lejdet givne Tidsfrist var jo faktisk et Brud paa det højtidelige Tilsagn. Følgelig kan N. E. ikke betegne Bruddet som en blot Mulighed, hvad han jo maatte tænkes at gøre, hvis den betingede Form var rigtig. Ogsaa Slutningen af Linien er vistnok galt overleveret. Greven har nemlig ikke lagt for Dagen, at han har ondt i Sinde, hvilket Udtryk næppe kan forstaas anderledes end om et lumsk Baghold eller Overfald (argh); men kun, at han har skiftet Sind, at han ikke vil holde sit Tilsagn i den Udstrækning, hvori det oprindelig blev givet. Dette er det, N. E. foreholder ham og spaar, at han vil komme til at fortryde. Derfor foreslaar jeg at ændre ont i sinde til annæt sind. For denne Rettelses Rigtighed taler ogsaa en anden Omstændighed: det er ret tvivlsomt, om man virkelig kar kunnet sige have i sind, saaledes som Metret her kræver det, for have i sinde. Trods ivrig Søgen har jeg kun kunnet finde to ingenlunde overbevisende Steder, hvor have i sind er brugt for have i sinde: Rmkr. 3004 og 3020. Sandsynligvis er det alene Rimnød, der har tvunget Forfatteren til at anvende denne usædvanlige Form.

Nyde brugtes tidligere i adskillige Forbindelser, hvor det nu ikke længere er anvendeligt, saaledes nyde Fred D. g. F. 2, 17, 47; 2, 161, 8; 2, 210, 18; n. Sværd D. g. F. 5_2, 125, 23; 1, 160, 19; 4, 713, 19; n. Orsag D. g. F. 5_2, 83, 14; n. en Jomfru D. g. F. 7, 57, 18; n. sin Tjeneste D. g. F. 3, 155. 40; n. Venskab Lud. d. s. Kan. 58 og 638; n. et Ord 5_2, 280, 29; n. Kvinder Mand. Rejse 101, 3; 108, 16.

At staar her i Betydningen forat; jvnfr. D. g. F. 2, 3, 27; 6, 413, 11; Lucidarius ved Brandt 13—14; Eriks Krønike c. 73; Rmkr. ved Molbech 1566 & 5064; denne Vise V. 49 og 69.

Med de foreslaaede Ændringer kommer Strofen altsaa til at lyde saaledes:

En fasteligh leidæ gaf i megh,
at frith iegh mottæ nytæ!
At nu i hawær annæt sind,
skal ethær sialf fortrythæ [1])!

V. 29. Grevens Svar bekræfter ganske den ovenfor fremsatte Opfattelse af hans Stilling til Lejdespørgsmaalet: Skøndt han tydeligt nok gløder af Raseri og Forbitrelse, har han aldeles ikke tænkt paa et lumskt Overfald. Hans Trusel betød egentlig ikke andet end en taktløs Afbrydelse af Konferencen og skyldtes nærmest et Øjebliks Selvforglemmelse.

I dette Vers kommer første Linie straks i Orden ved at ændre Ordstillingen og rette frelig eller fredlig til det, som Meningen kræver feligh ɔ: beskyttet, værnet af det givne Lejde [2]). De samme Ændringer maa foretages i anden Linie, og her er der desuden noget i Vejen med Rimet [3]). Jeg gaar nemlig ud fra, at fjerde Linie er rigtigt overleveret i E (trang skulde veyen dig bliffue [4]). I saa Tilfælde giver Linie 2 os et nyt Eksempel paa Verbet ride's Ævne til at fortrænge andre Verber. Paa dette Sted var det formentlig Udtrykket giwæ segh, ɔ: begive sig [5]), der maatte vige Pladsen. Jeg kan ialtfald ikke finde andre

[1]) Fortryde konstrueres i ældre Dansk upersonligt; smlgn. Kalkars Ordbog u. Art. og D. g. F. 2, 17, 57; 160, 6; 467, 21 (lade sig fortryde); 3, 609, 34; 3. 683, 21; Dvergk. Laurin 96. Naar det undertiden i Folkeviserne konstrueres personligt som her i E's Tekst og D. g. F. 6, 84, 5; 109, 14; 225, 10 foreligger der sikkert en Forvanskning, fremkaldt ved Paavirkning af senere Tiders Sprogbrug.

[2]) Smlgn. Noterne til V. 3 og V. 28.

[3]) Grevens Ord sigter til den fælles Hovedregel for alle Lejder, at de galdt baade for Frem- og Tilbagevejen; smlgn. Stadsretter ved Thorsen S. 306; D. g. F. 3, 562, 6; 5. 155. 47.

[4]) At Vejen bliver el. gøres trang vil sige det samme som, at den spærres med væbnet Magt. Udtrykket er staaende; jvnfr. D. g. F. 1, 61, 26; 4, 268, 60; 7, 46, 53; 7, 245, 140; Kirkeaarets Søndagsevangelier (Dansk Klosterlæsning) 14, 13.

[5]) Smlgn. Kalkars Ordbog under give og Noten til V. 13.

Verber, som baade har den Betydning, der kræves, og danner Rim med bliwæ.

For tredie Linies Vedkommende kan der næppe være Tvivl om, at man bør foretrække Vedels Tekst som Grundlag og skrive lot[1]) iegh thæt ækki for min tro[2]) o: hvis jeg ikke lod være dermed formedelst mit givne Ord; thi denne Betydning af Ordet tro er det, Meningen kræver. Grevens kristelige Tro kommer under den givne Situation aldeles ikke i Betragtning. For at **E**'s Tekst skulde give en fornuftig Mening, kræves idetmindste, at der tilføjes et æn (o: men) foran giorde. Men forøvrigt er der ingen Grund til ved saadanne Palliativer at lappe paa en ogsaa i metrisk Henseende slemt fordærvet Tekst, naar en anden Kilde byder os en Læsemaade, der i den Grad bærer Ægthedens umiskendelige Præg, som Vedels Tryk i dette Tilfælde gør. Med de angivne Rettelser kommer Strofen altsaa til at se saaledes ud:

Thu feligh til megh komæn est,
thu feligh bort thegh giwæ!
Lot iegh thæt ækki for min tro,
trang skuldæ weghæn bliwæ!

Næste Strofe er bevaret i **A** 30 **B** 27 **C** 26 **V** 39; men for Tekstens Restitution kommer kun **A** **B** og **V** i Betragtning, da **C** her aabenbart er meget stærkt forvansket. Vedels Gengivelse stemmer i nogle Punkter med **A**, i andre med **B**; den sidst nævnte Opskrift har han ikke benyttet. Derfor er der en vis Sandsynlighed for, at hans Redaktion her repræsenterer den nu tabte Kilde, han raadede over, Hans Læsemaader byder dog kun paa ét Punkt noget nyt udover det, **A** og **B** har (vel for thett i Slutningen af tredie Linie); disse to Opskrifter lægges derfor til Grund for Restitutionen. V. 30.

[1]) Jvnfr. til lade i Betydningen lade fare, opgive D. g. F. 3, 562, 9; 4, 606, 29; Rmkr. ved Molbech 344; 3930; Hell. Kvinder 30, 20; Dvergk. Laurin 252; Den kyske Dronning 71; 408; denne Vise V. 52.

[2]) Smlgn. D. g. F. 2, 84, 10; 241, 41; 3, 598, 5; 607, 8; 662, 15.

A lyder:

> Heden da red Niels Ebissøn,
> slor op mett huiden handtt,
> y lader ether mindis thett,
> ieg kommer fuld snartt igen

B:

> Bortt Red Niels Ebbessenn,
> slog op medt huidenn handt,
> y mindis det greff giert
> Ieg schall Rømme aff land

I første og tredie Linie følger jeg i det Væsentlige **A**, i anden og fjerde **B**.

Heden (ɔ: herfra) kan ikke være rigtigt; men det ligger dog forholdsvis nær ved det, som Meningen viser er det rette, thæthæn ɔ: derfra[1]). Fjerde Linie er i **A** vilkaarligt tildigtet; den er rimløs og indeholder en fordulgt Undsigelse; men det var jo, ogsaa efter Visedigterens Mening, Greven, som undsagde N. E., ikke omvendt. Hertil kommer, at N. E. efter Visens Fremstilling paa dette Tidspunkt endnu slet ikke havde bestemt sig til at fælde Greven; den Beslutning fatter han først efter Samraad med sin Hustru. **B** har for denne Linies Vedkommende bevaret ikke blot Rimet, men ogsaa en Antydning af Sætningens Ordlyd. Tankegangen er imidlertid rent fordrejet. N. E. har ikke den fjærneste Anledning til at minde Greven om hans Trusel; denne huskede sikkert godt nok, at han for lidt siden havde stillet sin trodsige Modstander Valget mellem at blive hængt eller rømme af Land. Hele Forbindelsen gør det sandsynligt, at Linien har indeholdt en stolt Tilkendegivelse af, at han ikke vilde rømme af Land. Kun under denne Forudsætning svarer Indholdet af fjerde Linie til de øvrige og til hans Udsagn lidt ovenfor. Meningen af hans sidste Ord til Greven var da: „Jeg bøjer mig ikke for Eders Trusel!“ I saa Fald maa Versets oprindelige Form have været denne:

[1]) Jvnfr. Ivan Løverid.₁ 2498; Ivan Løverid.₂ 2348; Mandv. Rejse 196, 22; Rmkr. 2193; 2703; Jyske Lov 3, 32; Rom. Digtn. 3, 49, 13.

Reth thæthæn tha Niels Ebbessøn,
slogh up mæth hwitæn hand[1]):
„I latæ ethær minnæs wæl:[2])
iegh rymmær æi af land!"

Umiddelbart efter dette Vers følger i **A** og **C**, henholdsvis som V. 31 og 27, denne Strofe, som citeres efter **A**: V. 31.

Saa red hau att weyen fram,
hand hug sin hest mett Spore,
Epther stodtt Greffuen mett alle sine mendtt,
ingen Epter hannom thorde

I **B** er den oversprunget; men Overensstemmelsen mellem **A** og **C** er tilstrækkelig til at fastslaa, at Versenes Rækkefølge var den samme i de tre Haandskrifters fælles Kilde $\mathbf{X}_1$, som i de to anførte Opskrifter.

Ogsaa i Vedels Tekst V. 39—40 træffer vi disse to Strofer anbragte umiddelbart efter hinanden, og det samme var antageligt Tilfældet i $\mathbf{X}_2$. En Sammenligning mellem **V** og **E** viser nemlig, at det Vers, som oprindelig skilte de to Strofer ad, og som er bevaret i **V** 37 og **E** 17, i begge Kilder er forrykket fra sin Plads og forbundet til ét Replikskifte med en følgende Strofe **E** 18 **V** 38, der er en lidt overarbejdet Gentagelse af et tidligere Vers, som i sin rette Sammenhæng hører til Grev Gerhards Replikker[3]), men her i sin forvanskede Form er

[1]) Dette er en staaende Linie; formodentlig var det at slaa op med Haanden en Hilseform, der benyttedes af Folk, som sad til Hest; jvnfr. D. g. F. 3, 532, 36; 5_2, 63, 30; 93, 56; 6, 193, 17; 7, 109, 21.

[2]) Jvnfr. D. g. F. 2, 425, 1; 3, 351, 44; 745, 16; 6, 24, 7; 6, 85, 25; Hell. Kvinder 6, 11—12. — De anførte Steder viser, at Udtrykket at latæ (segh) minnæs har ganske samme Betydning som at minnæs. Det er værd at lægge Mærke til, at Verbet lade i middelalderligt Dansk hyppigt føjes til andre Verber, uden at dette medfører nogen mærkelig Ændring i Betydningen. Dog synes denne Sprogbrug først at gribe ret om sig i det 15. Aarh. D. g. F. 2, 361, 55; 3, 213, 9; 3, 361, 6; 3, 658, 10; 3, 665, 16; 665, 18; 3, 661, 17; 4, 545, 26; 7, 88, 38; Rmkr. 2430; 2528; 2958; 3096. Smlgn. Noten til V. 2, V. 48 og 57.

[3]) Smlgn. V. 7 (S. 180—181).

lagt N. E. i Munden som et Slags Svar paa Grevens Tilraab.

Denne Overensstemmelse mellem **E** og **V** godtgør jo, at den paagældende Strofe, som skulde have staaet mellem Vedels V. 39 og 40, ogsaa i deres fælles Kilde X_2 var benyttet paa en saadan Maade, at den absolut maa have manglet paa sin rette Plads. Da denne Forvirring i Versefølgen altsaa fandtes allerede i X_1 og X_2, kan vi med temmelig stor Sikkerhed føre den tilbage til alle vore Opskrifters Fælleskilde **X**.

Forskydningen, hvis Følge var, at V. 30 og 32 i den restituerede Tekst blev umiddelbart sammenstillede, har ganske naturligt fremkaldt en Ændring i det Vers, som oprindelig skildrede Grevens og hans Følges Bortridt fra Stedet, hvor Samtalen blev ført, saaledes at dette Vers ligesom det foregaaende kom til at dreje sig om den bortridende Niels Ebbessøn. Denne var efter den ny Situation, Lakunen havde skabt, den sidst omtalte Person, til hvem Verset efter sin Begyndelse at dømme sigtede — følgelig maatte Slutningen, som ikke passede, omdigtes: og den blev omdigtet. Den rette Sammenhæng vil formentlig træde klarere frem, naar Lakunen udfyldes med det manglende Vers; jeg skal derfor forsøge først at bringe dette i Orden.

I **E** lyder Verset saaledes:

Otte dage loffuer ieg dig,
dem skalt du haffue til frest,
er ieg en ecte dannekonis søn,
ieg skal dig føre geste

Hos Vedel har det denne Skikkelse:

Denne dag oc saa den anden til quelde,
dem maa du haffue til frist:
Er ieg en ecte Greffuis Søn,
ieg bliffuer saa snart din gest.

Afvigelserne godtgør noksomt, at **E** ikke har været Vedels Kilde, og dette bestyrkes endydermere ved en

Sammenligning med **D** b 14, hvor Strofen ogsaa er bevaret i følgende stærkt overarbejdede Gengivelse:

Sønnterssfrest den ere goed,
och kommer mig well thill fromme.
Men ere Jegh Nogen Dannekuindes Søenn.
da skall Jegh: førre komme.

Foruden disse Strofer maa endnu Vedels V. 36:

Du snacker mig meget til meen oc mod,
Niels Ebbissøn, effter din Vilie:
Til i Morgen est du fredlig for mig,
til Solen ganger til huile.

medtages i Undersøgelsen. Vedels V. 36—37 danner nemlig to Harmonikavers, opstaaede ved en Udvidelse og delvis Omarbejdelse af den ægte Strofe, og denne Udvidelse var ikke hans eget Værk. Han maa have forefundet Versene omtrent i denne Skikkelse i sin ubekendte Kilde; thi det Vers, der indeholder de fleste Nydannelser (36), møder vi ogsaa, kun i en endnu mere forvansket Form, i **A** 29 **B** 26 **C** 25, altsaa i alle Repræsentanterne for $\mathbf{X}_1$. Vi kan heraf drage den Slutning, at ogsaa Harmonikaversene (**V** 36—37) allerede fandtes i **X**, d. v. s.: at hele den Tekstforvanskning, som Flytningen af Vers 31 til en gal Plads gav Anledning til, stammer fra **X**.

Hvad nu Restitutionen angaar, viser **D** b's og **E**'s samstemmende Vidnesbyrd, at den Frist, Greven tilstod N. E. for at træffe Valget mellem Landflygtighed eller Hængning, var søntærfræst ɔ: 8 Dage (egnl. 7 Nætter), og Vedels V. 36 antyder i sin forvanskede Skikkelse, at Greven ifølge Datidens Skik beregnede Fristen efter Solmærker, altsaa 8 Dage regnet fra nærmeste Solnedgang. Udgangspunktet kan naturligvis ikke have været nogen anden Dag end den, da Samtalen førtes; thi ellers bliver Brugen af Udtrykket søntærfræst, som sikkert har været anvendt (smlgn. **D** b 14) ret meningsløs, da Fristen jo i modsat Tilfælde blev enten længere eller kortere. I denne Retning peger ogsaa **C** 25 L. 3.

Støttet paa disse Overvejelser samt paa **D** b 14 og **E** 17 antager jeg, at de to første Linier oprindelig har haft denne Form:

Fran sol i aftæn gangær neth,
thu hawæ søntær fræst [1]):

De to sidste Linier har Vedel bevaret i en Skikkelse, der formentlig kommer den rette meget nær. Rimeligvis har de lydt saaledes:

Ær iegh en ectæ [2]) grewæsøn,
iegh worthær snart thin gæst [3])! (Se Note 3 næste Side).

---

[1]) Udtrykket en syntær uden anden Tilføjelse har vi f. Eks. Hell. Kvinder 38, 23 og D. g. F. 3, 192, 7: och well y sønnter trei; syntærdagh Stadsretter ved Thorsen S. 82 (Flensborg Stadsret § 64); syntær rum Jyske Lov 2, 53; søntærfræst, hvor fræst blot betegner Tidsrum (jvnfr. D. g. F. 2, 623, 10 syv aars frest) har vi i forskrevet Form som syndagsfrest D. g. F. 6, 233, 18. — Naar **E** 17 her har otte dage i Stedet for **D** b 14's sønterssfrest, kan det kun betragtes som en Oversættelse af et forældet Udtryk. Saadanne Oversættelser er i Visesproget noget ganske almindeligt (smlgn. Noten til V. 7. S. 180). Om Beregningen efter Solmærker ved retslige Tidsbetegnelser se mine Bemærkninger i Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 94—95 og Rosenvinge G. d. Love 5, 151. Efter dansk Ret gaves der den Fredløse, naar han var lovfældet paa Thinge, tre Nætters og tre Dages Frist til at rømme, hvorhen han vilde; jvnfr. Thor Degns Artikler § 19 i Stadsretter ved Thorsen S. 306.

[2]) Ordet ectæ, der baade som Adjk. og som Subst. bruges for at betegne den lovmæssige Hustru og det i Ægteskab fødte Afkom, er optaget fra Tysk og forekommer ikke i det ældre danske Lovsprog. Dér anvendes andre Betegnelser: Hustruen kaldes i Almindelighed athælkonæ (jvnfr. Lund, Ordb. over det ældste danske skriftsprogs ordforråd under athælkunæ samt Stadsretter ved Thorsen S. 56; 62; Eriks Sj. Lov 1, 18; 2, 11. Vald. Sj. Lov c. 68; 69; 70); undertiden gift konæ (Stadsretter ved Thorsen S. 88); lagh giuæn konæ (Valdemars Sj. Lov c. 69); lagh thegæn konæ (Stadsretter ved Thorsen S. 90). Børnene benævnes athælkunæ børn i Modsætning til sløkufrith børn (smlgn. de ovenfor citerede Steder af Eriks og Valdemars Sj. Love). Først fra Slutningen af det 14. eller Begyndelsen af det 15. Aarh. faar ny Betegnelser Borgerret i Lovsprog og Litteratur; men de har utvivlsomt været brugte langt tidligere Mand og Mand imellem. Æcte i Betydningen Ægtehustru har jeg

Med disse Ord, som vi maa forestille os, at Greven tilraaber den bortdragende N. E., ender Samtalen; Grev Gerhard og hans Følge gør dernæst omkring og rider hastigt tilbage til Hovedkvarteret i det nærliggende Randers. Dette Opbrud er det, der oprindelig var skildret i den Strofe, jeg ovenfor S. 249 har citeret efter **A**, hvor dens Begyndelse er bedst bevaret. Dér har nemlig første Linie næsten bibeholdt sin oprindelige Skikkelse, og kun fjerde Linie er bleven helt omdigtet for at passe til den ny Situation. En medvirkende Aarsag til Strofens Forvanskning har det rimeligvis været, at tredie Linie blev misforstaaet, som om Greven og hans Følge forsøgte at sætte efter N. E.[1]), hvad der naturligvis er utænkeligt; han havde jo selv kort i Forvejen forsikret ham om, at han stod ved sit givne Ord og vilde holde Lejdet. Af disse Grunde antager jeg, at Strofen oprindelig har set saaledes ud: V. 32.

---

truffet D. g. F. 5_1, 152, 48: Rmkr. 762; 1310; 4648; 4678; Æcte = Ægteskab D. g. F. 1, 225, 15; Æcte = ægtefødt Barn Rom. Digtn. 3, 93, 18; 3, 112, 10; D. g. F. 3, 662, 32; Æcte husfrue Rosenv. G. d. Love 5, 188; Univ. Jub. Bl. 1, 152, 18; Æctæ konæ Univ. Jub. Bl. 1, 154, 30; Rosenv. G. d. Love 3, 442, 25; 3, 459, 53; uekte søn Eriks Krønike c. 67; ectug konæ, ectugh mann Stadsretter ved Thorsen S. 256 (Thor Degns Art. § 25).

[2]) Gæst betegner ogsaa den, der hjemsøger en anden paa voldelig Vis; jvnfr. D. g. F. 3, 658, 9; 6, 318, 14; Hert. Frederik af Norm. 188; Ivan Løverid., 594. — I samme Betydning bruges ogsaa Verbet at gæstæ jvnfr. Noten til V. 2. S. 160 samt V. 34 og 42; D. g. F. 3, 582, 12; 661, 3 og 12; 6, 67, 1; Rmkr. Tillæg 147.

[1]) Smlgn. **C** 27 L. 3 **V** 40 L. 3. — Da holde betegner at styre Hesten i en vis Retning (jvnfr. D. g. F. 1, 391, 1; 3, 336, 14; 3, 672, 24), kan holde efter betyde baade at sætte efter for at indhente og fange, og at følge efter for at holde Trop med. Det sidste er naturligvis Meningen her, og den, der holdes Trop med, er Greven. — I **A** er Forvanskningen af denne Linie endnu stærkere fremskreden: Verbet er ombyttet med et andet for at tilvejebringe bedre Overensstemmelse med den ny fjerde Linie. I **C** og **V** er holde efter rimeligvis blevet taget i Betydningen blive holdende, men dette er vistnok ganske urigtigt.

Swa reth han fast[1]) ath weghæn fram,
han hiog sin hæst mæth sporæ[2]).
Hiolt æftær grevæn allæ mæn,
i færth mæth hanum woræ[3]).

Den Form, fjerde Linie her har faaet, beror naturligvis udelukkende paa Konjektur; tredie Linie paa **C** 17 og **V** 40. I denne Skikkelse giver Verset med faa Streger et glimrende Situationsbillede: I Spidsen af Skaren den forbitrede Greve, der jager tilbage til Staden paa sin af Sporehuggene rasende Ganger, efterfulgt af Eskorten, som anstrenger sig til det yderste for at holde Trop med ham.

Overfaldet planlægges. (V. 33—41).

V. 33. Scenen skifter nu og flyttes til N. E.'s Gaard Norringris sydvest for Randers. Som Overgangsvers, bestemt til at angive Dekorationsforandringen, har Digteren benyttet en formelmæssig Strofe, et Vandrevers, der utallige Gange er anvendt i Folkeviserne paa lignende Vis, undertiden med smaa Variationer i Enkelthederne efter Situationens Krav[4]).

[1]) fast ɔ: hurtigt har jeg indsat her baade af Hensyn til Metret, og fordi der ellers savnes en Betegnelse af Ridtets rasende Fart, hvilket Digteren sikkert har villet betegne, saaledes som det fremgaar af den følgende Linie. Jvnfr. D. g. F. 2, 135, 21; 5₁, 33, 22; 6, 80, 18; 7, 13, 29; 36, 11. Rom. Digtn. 3, 25, 14 og 15; 3, 149, 12. Til Udtrykket ath weghæn fram D. g. F. 1, 376, 21; 2, 178, 18.

[2]) Jvnfr. D. g. F. 1, 149, 33.

[3]) Jvnfr. Eriks Sj. Lov 3, 124 og 125; Valdemars Sj. Lov 2, 29; Rmkr. ved Molbech 2996 og 3643. — At fjerde Linie i den overleverede Form skriver sig fra en temmelig sen Tid, fremgaar ogsaa af Rimordet thorde, hvortil lydligt svarer sporde = spore. Denne Stavemaade forekommer først fra Midten af det 15. Aarh. i Skriftsproget; jvnfr. Ivan Løverid.₁ 735; Mandevilles Rejse 145, 14; smlgn. ibid. 141, 21 hordkarlæ; 155, 14 ford for for og Noten til V. 56.

[4]) Jeg hidsætter her en Række Steder, hvor dette Vandrevers forekommer; Samlingen giver et ret udtømmende Billede af de

Tiltrods for den forvanskede Form, Verset har selv i de bedste Opskrifter, er vi derfor i Stand til paa Grundlag af det store Materiale med nogenlunde Sikkerhed at angive, hvorledes det skal restitueres.

Én Ting giver dette Materiale os dog ikke Besked om: hvorledes det er gaaet til, at den ene Gruppe af Opskrifter (**A B C**) lader N. E. raadføre sig med sin Hustru, den anden (**E** og **V**) med sin Moder. Det, der gav Anledning til denne Uoverensstemmelse, var næppe Optagelsen af de uægte Strofer, der indeholder Raadet om Hesteskoenes Vending[1]), men snarere en simpel Fejlhuskning fra den Mands Side, der redigerede $\mathbf{X}_2$. Herfra gik den urigtige Personbetegnelse over baade til Vedels tabte Kilde og til **E**. Derimod skyldes den meningsløse Sammenblanding af Hustruens og Moderens Person, som vi finder i **V** 41—42, rimeligvis en Skødesløshed fra Vedels Side. Derfor taler ialtfald stærkt den Omstændighed, at **V** 41 nærmest stemmer med Repræsentanterne for $\mathbf{X}_1$, medens **V** 42 tydeligt nok er nær i Slægt med **E**. Lignende Tankeløsheder finder vi jo ogsaa Spor af andetsteds i Vedels Tekster[2]).

Forøvrigt er det vel værd at lægge Mærke til, med hvilken suveræn Foragt for Visens Sammenhæng og Mening slige laante Episoder anbragtes paa Steder, hvor de ikke blot ikke hører hjemme, men aldeles ikke passer. Smlgn.

---

talrige Varianter. Ved en Sammenligning vil man ogsaa snart se, at skøndt Verset forekommer baade i fireliniede og toliniede Strofer, hører det dog oprindelig hjemme i en Vise, hvor den fireliniede Strofe bestod af to jambiske Septenarer ligesom i N. E.'s Vise. Stederne er: D. g. F. 2, 32, 27; 131, 66; 318, 2; 355, 48; 4, 33, 4; 35, 2; 98, 37; 152, 3; 154, 5; 159, 6; 184, 16; 225, 9; 227, 8; 226, 18; 304, 9; 321, 3; 5_1, 102, 15; 5_2, 17, 8; 19, 3; 6, 7, 23; 31, 7; 36, 7; 37, 25; 67, 2; 72, 28; 73, 15; 79, 25; 81, 35; 84, 31; 86, 44; 152, 18; 176, 2; 177, 8; 191, 3; 226, 25; 229, 23; 293, 14; 306, 3; 313, 4; 317, 7; 318, 26; 325, 20; 326, 6; 331, 3; 332, 12; 353, 2; 355, 2; 362, 5; 368, 4; 412, 12; 430, 15; 7, 31, 2; 67, 18; 73, 4; 129, 2; 129, 25; 181, 3; 185, 3; 194, 3; 245, 2; 258, 13; 273, 8.

[1]) Smlgn. Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 131 ff. — Indl. S. 34—35; 41—42; 45; 51.

[2]) Smlgn. Noten til V. 41.

saaledes D. g. F. 3, 660, 7—8: det sidste af disse Vers er taget fra Nr. 139 (D. g. F. 3, 281, 17); hvor det første hører hjemme, er jeg ikke i Stand til at afgøre. Ingen af dem havde oprindelig sin Plads i denne Vise, saaledes som det fremgaar baade af Sammenhængen og af de øvrige Opskrifter, der rigtigt beretter, at Hr. Aage blev fældet af Hr. Thyge og ikke dræbt ved et Pileskud (jvnfr. D. g. F. 3, 659, 20—22; 662, 35—38).

I Visen om Hr. Ebbes Døtre forekommer i Opskr. **A** 17—19 (D. g. F. 4. S. 123—124) en Samtale mellem Hr. Ebbe og hans Hustru, der ikke findes i de øvrige Redaktioner, ikke passer i Sammenhængen og paaviselig er laant fra D. g. F. 6, 313, 12—14.

I Visen om Hr. Aages Overfald paa Hr. Thord har Opskr. **B** to Vers (D. g. F. 6, 16, 5—6), om hvilke ganske det samme gælder (smlgn. D. g. F. 6, 14, 5 ff); kun er Laanet her saa bearbejdet, at det ikke er let at afgøre, til hvilken Vise det skal henføres.

Hvad angaar Restitutionen af det Vandrevers, som foranledigede denne Digression, træder de to første Linier deraf frem i deres rette Skikkelse, naar vi til Grund lægger **A** 32 og fjærner de uægte Tilføjelser (Dett wor alt — och Han) samt foran y indskyder Adverbiet hem, der har Støtte i **D** b 17 og **V** 41. Altsaa:

Niels Ebbessøn kam rithændæ
hem i sin eghæn garth;

Til denne Form peger **B** 28 **C** 28 **E** 18 alle tilbage, men de har ikke bevaret den saa godt som **A**; i **V** 41 er første Linie stærkt omarbejdet.

I tredie Linie stemmer **A** og **E** bortset fra Personbetegnelsen (Hustru—Moder), om hvilken ovenfor er talt, godt overens. Da de repræsenterer hver sin Haandskriftgruppe ($\mathbf{X}_1$ og $\mathbf{X}_2$), er der Sandsynlighed for, at Overensstemmelsen gaar tilbage til **X**, og at de øvrige Opskrifter paa dette Punkt er forvanskede, en Antagelse der yderligere bestyrkes ved **A**'s og **E**'s Overensstemmelse med den Form, Linien

gennemgaaende har i dette Vandrevers. For fjerde Linies Vedkommende viser baade Vandreverstypen og Rimet, at den rette Læsemaade alene findes i **E**; den Omarbejdelse, Linien er undergaaet i **A**, **C** og **V**, skyldes rimeligvis en Paavirkning fra Indholdet af den følgende Strofe. Hele Verset har altsaa lydt saaledes:

Niels Ebbessøn kam rithændæ
hem i sin eghæn garth;
hans wænæ [1]) husfru utæ [2]) stoth,
hun war wæl swøpt i marth [3]).

Man venter i det følgende, at Samtalen skal indledes med et Spørgsmaal fra Hustruen til den hjemvendende Ægtemand om Udfaldet af Sammenkomsten med Greven, og jeg er tilbøjelig til at tro, at en Strofe af dette Indhold er gaaet tabt; men jeg indrømmer gærne, at tvingende nødvendig er en saadan Antagelse ikke. Det Spørgsmaal, paa hvilket N. E.'s Replik i V. 34—35 indeholder Svaret, kan Digteren muligvis have tænkt sig udtrykt i Hustruens Holdning og Miner, hvilket ret vel kunde stemme med den Faamælthed, der præger hendes Fremtræden her i Visen. V. 34—35—36.

Desværre er det Afsnit, som indeholder Samtalen med Hustruen, slemt medtaget. Formodentlig er det den laante Episode, der bærer Skylden for den Forstyrrelse og Uklarhed, som hersker paa dette Punkt. Da det faldt temmelig svært at forlige Indskuddet med det, der stod, blev der lappet og flikket for at tilvejebringe en nødtørftig Sammenhæng, og den derved fremkaldte Usikkerhed og Forvirring har sat dybe Spor i Overleveringen, hvilket bedst ses ved en samlet Behandling af de tre Strofer, hvori denne Episode var fortalt.

---

[1]) Dette Adjektiv er indsat efter **C** 28 og **V** 41, da det i Omtale formentlig er mere passende end kæræ.

[2]) Utæ betyder her udenfor ɔ: i Gaarden udenfor Huset; smlgn. Noten til V. 51.

[3]) Den Skikkelse, 4. Linie har i **B** 28, skyldes en Forvanskning, som ogsaa forekommer andetsteds; smlgn. saaledes D. g. F. 4, 155, 22 med 4, 159, 22.

De overleverede Vers, som her kommer i Betragtning, er **A** 33—36 **B** 29—31 **C** 29—32 **D** b 19—22 **E** 20—22 **V** 42—45. Jeg begynder Undersøgelsen med sidste Halvdel af den restituerede Vises V. 34, og det kan da straks siges med Sikkerhed, at disse to Linier i **B**'s og **C**'s Gengivelse (V. 29) samt fjerde Linie i **A**'s (V. 33) ikke hører hjemme i denne Strofe, men først i den følgende; thi de her nævnte Alternativer, Landflygtighed eller Hængning, er jo netop de samme tvende Kaar, N. E. i næste Vers fortæller, at Greven stillede ham. Den urigtige Slutning af V. 34 foregriber altsaa den Beretning, N. E. i det følgende Vers indleder med Ordene:

Thuenne kor lagde hand mig for[1]).

Denne Anticipation har endvidere givet Anledning til, at den næste Strofes sidste Linie (**A** 34 og **C** 30) for at undgaa en ligefrem Gentagelse forvanskedes paa en saa meningsløs Maade, at de to Kaar, der i **A** endda siges at være tre, i Virkeligheden reduceres til et eneste[2]). **B** slipper uden om denne Vanskelighed ved at overspringe hele den følgende Strofe.

D b kommer for dette Parti af Visen slet ikke i Betragtning, da Verset i denne Opskrift er blevet overarbejdet paa en ganske vilkaarlig Maade. Derimod kan vi ved Hjælp af **E** 20, der i tredie Linie stemmer med **A** 33, se, at denne Linie rimeligvis maa have lydt saaledes:

Gref Gerith hawær undsagt megh.

Med denne Rest samt den næste Strofe for Øje er det ikke vanskeligt at følge N. E.'s Beretning om Udfaldet af

[1]) Citeret efter **A** 34.

[2]) **A**'s L. 4: fra alt thett guotz wy Aaer er ligesom **C**'s L. 4: fra alt det godtz ieg aae simpelthen en Vandrelinie, som paa Grund af svigtende Hukommelse er bleven indsat paa den ægte Linies Plads; smlgn. D. g. F. 2, 257, 2; 3, 245, 5; 7, 148, 11. Vedel har i V. 43 ved en Del ikke videre snedige Tilføjelser og Rettelser faaet stillet tre Vilkaar paa Benene og saaledes bragt Facit til at stemme.

Mødet og derigennem supplere den tabte fjerde Linie af V. 34. Greven har nemlig ovenfor i V. 24 stillet ham Valget mellem at rømme af Land eller blive hængt. Dette fortæller han i V. 35 og indleder Beretningen med Ordene: han stillede mig tvende Kaar d. v. s. Valget mellem to Ting. Men desuden har Greven undsagt ham og formet denne Undsigelse som en Trusel om inden føje Tid at gæste (ɔ: hjemsøge) ham paa hans Gaard. Dette sidste, Beretningen om Undsigelsen, hører, som vi saa, sikkert hjemme i V. 34, hvor den indledes med Linien:

Gręf Gerith hawær undsagt megh;

men Truslens bestemte Formulering i Overensstemmelse med Grevens egne Ord mangler og kan næppe undværes. Antageligt var det da netop den, der udfyldte fjerde Linie, som jeg formoder har lydt saaledes:

han wil megh snarligh gæstæ [1]).

Tilbagę staar nu Versets første Halvdel; men af dette har Overleveringen ikke levnet os stort mere end en Indholdsangivelse, hvoraf det fremgaar, at disse Linier fortalte, at N. E. bad sin Hustru om Raad, samt enkelte forsprængte Glosser. Den formelle Restitution kan under disse Omstændigheder ikke blive andet end en usikker Konjektur. Jeg antager, at Strofen i denne Skikkelse:

Min husfru [2]), af thin gothæ rath
thu kænnæ [3]) megh thæt bæztæ!
Gref Gerith hawær undsagt megh;
han wil megh snarligh gæstæ.

---

[1]) Jvnfr. med Hensyn til Betydningen af Verbet Noten til V. 2, S. 160 samt V. 31 S. 252 og D. g. F. 3, 582, 12; 661, 3 og 12; Rmkr. ved Molbech 3787; Till. 147.

[2]) Jvnfr. Noten til V. 25 S. 239.

[3]) At kænnæ en goth rath er at give en godt Raad; jvnfr. D. g. F. 3, 636, 12; 5_1, 92, 2; 6, 263, 5; 7, 120, 2; Den kyske Dronning 407.

ikke fjærner sig væsentligt fra det oprindelige. I ethvert Tilfælde er der i denne Restitution for første Versehalvdels Vedkommende bevaret saa meget som muligt af det i Overleveringen givne Materiale (husfru, gothæ rath, kænnæ).

I det næste Vers har vi heldigvis en sikrere Basis at staa paa: For første Linies Vedkommende er Restitutionen identisk med **A** 34 L. 1; dog er der foretaget en ringe Ændring i Ordstillingen. Anden Linie hviler paa **C** 30, medens sidste Halvdel — som sædvanligt med Vaklen i Enkeltheder og Forrykning af Ordstillingen — er renest bevaret i **B** 29 (smlgn. **A** 33—34 og **C** 29). Antagelig har hele Strofen lydt saaledes:

Han lagthæ twinnæ kor[1]) megh for;
af thæm wor ængi goth[2]):
Iegh skuldæ rymmæ ut af land,
æth han megh hængæ lot!

Hustruens Svar paa denne truende Efterretning foreligger i to Harmonikavers (**A** 35—36 **B** 30—31 **C** 31—32 **D** b 20—21 **E** 21—22 **V** 44—45), som i denne Form sikkert gaar tilbage til Hovedkilden **X**, hvad jeg slutter af alle de bevarede Opskrifters Overensstemmmelse paa dette Punkt. Af disse to Strofer er kun den sidste ægte; den første er dannet ved at laane første Halvdel af den efterfølgende og forbinde den med to Linier, der sikkert hører hjemme

---

[1]) ɔ: Han gav mig Valget mellem to Ting. Kaar ɔ: Ret til at vælge danner i Forbindelse med adskillige Verber staaende Udtryk, saaledes: giwæ kaaren D. g. F. 2, 143, 12; hawæ kaar D. g. F. 4, 298, 19; Mandev. Rejse 91, 7; Rmkr. 4435; staa i sit kaar Rmkr. Till. 58; sætte kaaret hos en D. g. F. 1, 255, 9; læggæ en kaar for ganske ligesom her med samme Ordstilling Rmkr. 1365; paa lignende Vis er Verbet lægge for (fore) brugt i Danske Dipl. & Breve ved Molbech & Petersen 1, 68: tha war wor Herræ koningen oc Swen Sturæ lagthæ tolff wker fore. Ordet kaar (kor) er i middelalderligt Dansk hyppigt Fælleskøn.

[2]) Smlgn. til det benyttede Udtryk D. g. F. 5_2, 190, 14: Thett er thuo weel-kor, og ingen er guod.

andetsteds. At dette virkelig er den rette Sammenhæng, fremgaar formentlig deraf, at de to fra den sidste Strofe laante Linier:

de werste Raad di bliffuer ether beest,
om i kunde paa them finde

hverken i deres nuværende forvanskede Skikkelse eller, naar de føres tilbage til den Form, de formodentlig fra først af havde, giver en fornuftig Mening i Forbindelse med første Halvdel af det foregaaende Vers:

Huad Raad skall ieg ether kiende,
ieg er en fattiig quinde [1]).

Altsaa kan de ikke i Originalen have været anvendt saaledes. Naar nemlig Hustruen i første Halvpart af det anfægtede Vers har erklæret sig ude af Stand til at raade i et saa vanskeligt Tilfælde, kan hun ikke umiddelbart derefter optræde som raadgivende og fremsætte et i al sin Meningsløshed saa selvsikkert formet Skøn, som det ovenfor citerede, medmindre Digteren vilde ironisere over hende; men det er jo slet ikke Hensigten.

Overhovedet er der i den overleverede Form intet at stille op med de to Verslinier, der her lægges hende i Munden. Hvad vil det sige, at de værste Raad er de bedste? Det er jo, ret beset, noget Snak! De farligste eller dristigste Raad kan ganske vist undertiden være de bedste; men aldrig de værste! Og nu Tilføjelsen om i (vi) [2]) kunne finde paa dem. Det skulde synes indlysende, at den, der anser det værste Raad for det bedste, maa have overvejet dets Chancer og følgelig have fundet paa det. Altsaa er den tilføjede Betingelse idetmindste lige saa taabelig som det øvrige. Men enten nu disse Linier er taget et andet Sted fra, eller de, som jeg formoder, virkelig hører hjemme i næste Strofe, kan man sikkert

[1]) Her og lidt ovenfor er Verselinierne citerede efter A.
[2]) Smlgn. B 30—31.

gaa ud fra, at de fra først af dog har haft en fornuftig Mening: denne gælder det altsaa at finde, før der kan være Tale om enten at udskyde dem eller anvise dém en endelig Plads her i Visen. Jeg vil da foreslaa følgende Rettelse, som lydligt ikke ligger synderlig fjærnt fra Overleveringen:

> Thæt war til rathæ[1]) allærbæzt,
> um thu thæt kundæ winnæ[2]):

ↄ: Det vilde være den fornuftigste Beslutning, om du kunde bringe den til Udførelse.

I denne Skikkelse passer Linierne fortræffeligt i V. 36 som Indledning til det farefulde og dristige Raad at dræbe Greven eller brænde ham inde, og dér antager jeg, at deres rette Plads var. At winnæ, ikke finnæ er det rigtige Rimord, er forøvrigt en Antagelse, der ogsaa har Støtte i Overleveringen; i **C** 32 lyder nemlig disse Linier saaledes:

> De verste Raad de ere de beste,
> om i kunde thennum offueruinde.

Det er ikke til at se, hvorledes det i denne Sammenhæng ganske meningsløse Verbum offueruinde skulde være blevet anbragt her, naar det ikke netop var en Lævning af det oprindelige, som ved et Tilfælde blev reddet.

Den sidste Halvdel af V. 36 er vistnok bedst bevaret i **B**, hvor der kun kræves en ubetydelig Ændring af Ordstillingen for at faa disse Linier frem:

---

[1]) Til rathæ bruges hyppigt i middelalderligt Dansk i Forbindelse med forskellige Verber enten i Betydningen efter moden Overvejelse at beslutte noget, bestemme sig for et Raad, saaledes: tage till rohdæ Rom. Digtn. 3, 111, 4; bliffue til raade D. g. F. 2, 161, 16; 429, 6; 5,. 313, 9; faa til rade Dvergk. Laurin 864; worthæ til rade ibid. 697; eller som her for at karakterisere Arten af den Beslutning, der skal tages, hwat bæst til radhæ wor Rom. Digtn. 3, 65, 28; vor sa til radæ Mand. Rejse 196, 12.

[2]) winnæ ↄ: udrette, bringe til Udførelse D. g. F. 1, 148, 8; 2, 15, 8; 451, 24; Rosenvinge G. d. Love 5, 3; Rom. Digtn. 3, 56, 15; 110, 11; 137, 17.

antigh gref Gerith at[1]) sla i hiæl
æth[2]) brænnæ hanum innæ[3])!

Hermed slutter denne Episode — om de uægte Tilføjelser er der talt ovenfor og i Indledningen.

Digteren lader derpaa, efter Overleveringen at slutte, N. E. uden noget Svar paa Hustruens Forslag, overhovedet uden nogen Overgang henvende sig til Svendene for at sikre sig deres Bistand til det farlige Tog. Dette forekommer mig i høj Grad stødende, og jeg er tilbøjelig til at tro, at der ogsaa her er en Lakune i Teksten. Rimeligvis mangler kun et enkelt Vers, N. E.'s Svar til Hustruen, hvori han takkede for Raadet og kundgjorde sin Beslutning om hurtigt at bringe det til Udførelse. Episoden har altsaa efter min Formening i det Hele mistet to Vers, og Aarsagen til dette Tab maa, som ovenfor antydet, naturligst søges i det laante Indskud, som med Vold og Magt skulde have Plads i Teksten. Optagelsen af saadanne Tilføjelser plejer gærne at have skæbnesvangre Følger for en Vises ægte Versebestand[4]).

Samtalen med Svendene er i al sin Korthed et af de smukkeste Partier af Visen ved den Stemningsfylde, der er sammentrængt i dens faa Linier. Desværre er den kommet til os i en slemt medtaget Skikkelse, dog — saavidt jeg kan skønne — uden Lakuner.

---

[1]) I saadanne Forbindelser kan at ogsaa udelades foran Infinitiven; jvnfr. Rom. Digtn. 3, 13, 25; 3, 60, 14.

[2]) Se om denne Form ovenfor Noten til V. 24. S. 236.

[3]) I Adelens indbyrdes Kampe var det ingenlunde ualmindeligt, at man søgte at komme Modstanderne til Livs ved, naar andre Midler svigtede, at brænde dem inde; smlgn. saaledes D. g. F. 5_2, 39, 11; 5_2, 90 ff. Niels Ebbesens Hustru er altsaa i god Overensstemmelse ikke blot med Fortidens, men ogsaa med Samtidens Tænkemaade, naar hun raader sin Mand til at brænde Greven inde.

[4]) Smlgn. til Eksempel mine Bemærkninger i Dania 1903 S. 148 ff. samt D. g. F. Nr. 219 Opskr. D (D. g. F. 6 S. 18—19). Her er hele Slutningen fra V. 14 til V. 24 et Indskud, laant fra en Vise af lignende Indhold. En Sammenligning med de øvrige Opskrifter giver en Forestilling om de Tab. Visens ægte Bestand har lidt ved Optagelsen af Indskuddet.

V. 37. I Modsætning til hvad der sædvanligvis er Tilfældet, har den stærkt overarbejdede Opskrift D b alene bevaret Episodens første Vers i en ikke altfor mishandlet Skikkelse. Det lyder dér (V. 23) saaledes:

> Ded Vare Nielaus Ebessenn
> Hand ganger i Fruerstuen Jnnd.
> skencker Hand for Sine Dane Suene
> Baade Miød och Wienn.

Om Tilføjelsen Ded vare (= thett wor) med det efterfølgende hand er talt udførligt ovenfor ved V. 11. S. 195. Indskuddet bør naturligvis fjærnes ogsaa her; Resten er da alt det, som er tilovers af de to første Linier. Man ser straks, at der maa mangle noget, idet en Del af den ægte Bestand har maattet vige Pladsen. Desuden har Tilføjelsen ogsaa paa anden Vis voldt Forstyrrelse; saaledes er Ordstillingen, som man kunde vente, blevet helt omkalfatret, hvilket tydeligt fremgaar deraf, at Rimet er gaaet tabt; thi ind kan ikke og har aldrig kunnet danne Rim med Vin — bortset naturligvis fra forvanskede Strofer som denne og det nedenfor i Anmk. 1 citerede Vers. Rimeligvis maa Fejlen søges i anden Linie, ikke i fjerde; thi sidste Versehalvdel har aabenbart lidt mindst. Endvidere kan der næppe være Tvivl om, at man for det overleverede fruerstue maa indsætte borgæstowæ; thi dette Rum og ikke Fruerstuen var selvfølgelig Opholdstedet for Gaardens Svende[1]). Forøvrigt tror jeg, at de overleverede Ord

[1]) I Borgestuen sidder Svendene; jvnfr. D. g. F. 4, 713, 6; 6, 47, 6 (smlgn. 6, 47, 1); 6, 305, 23; 7, 76, 25. Den kaldes ogsaa sedestue eller blot stowæ (stue): jvnfr. 6, 41, 15 ff; 6, 47, 1; 272, 11. Her holdes Drikkelag; jvnfr. en Del af de ovenfor citerede Steder samt 7, 39, 10:

> Karll Høffding ganger y bore-stoftue ind
> hand skencker for hoffmend bod miød och vin
> Huilcken udaff mine suenne vill met mig fare
> och hielpe mig att vinde itt spedell klar.

Situationen paa det citerede Sted har ligesom Ordene en ikke ringe Lighed med de foreliggende Strofer. — Miød og Vin i For-

er rigtige, og at Strofen med nogle Ændringer i Ordstillingen og et Par mindre Supplementer (tha—sin) lader sig restituere saaledes:

In gangær[1]) tha Niels Ebbessøn
i borghæstowæ sin.
For sinæ dandæ swenæ thær
han skænkær miøth oc win.

Værre faren er vi med de to næste Strofer, overfor hvis tekniske Udtryk man paa et temmelig tidligt Tidspunkt stod uforstaaende, og som derfor er komne til os i en sørgelig meningsløs Skikkelse. V. 38—39.

Nærmest ved det rette ligger formentlig **C** 35—36, hvor Stroferne ser saaledes ud:

I æde och dricke min danne suenne,
J giøre eder Rosens glade,
først thenne Nat forgangen er,
saa kommer dagen i stade.

Dagen den kommer for Solen stander op,
saa fanger vi tidende paa nye,
J huilcken suend sin herre er tro,
hand maa icke fraa hannem flye.

Næst i Rækken kommer **A** 39—40:

I Eder och dricker y dannissuene,
y giøre ether fuld glade,
først thenne natt forgangen ere,
tha fannger wy dagen y stadtt

ening er Gildesdrik i fornemme Huse; smlgn. foruden de citerede Steder D. g. F. 6, 10, 1 og 6, 10, 4 samt følgende tidt forekommende Vandrevers, hvor begge Dele omtales i Forening: D. g. F. 3, 355, 12—13; 4, 184, 16—17; 4, 205, 6—7. — Ganske lignende Forvekslinger som her (Fruerstue for Borgestue) møder vi andetsteds, saaledes D. g. F. 7, 37, 33 Borgestue for Brudehus.

[1]) Verberne i denne Strofe staar i historisk Præsens, som i middelalderligt Dansk finder hyppig Anvendelse baade i Poesi og Prosa. Jvnfr. Ivan Løverid., 2077; 2492; Ivan Løverid., 1710 ff; Hell. Kvinder 18, 29; Ludus d. s. Kanuto 670.

Dagenn kōmer ick for solen skin,
saa faa vy thidende ny,
saa wiill ieg paa mine suene see,
huilcken fra sin Herre wiil fly.

I **D** b findes kun den første af disse Strofer som V. 24 i en Form, der nærmest stemmer med **C**'s, naar undtages, at fjerde Linie her er erstattet af en fuldstændig vilkaarlig Tildigtning. **B** har sammenarbejdet begge disse Vers med det foregaaende til et eneste (V. 34), formodentlig for at faa en nogenlunde fornuftig Mening i det Hele; men desuden findes alene i denne Opskrift en utvivlsomt ægte Strofe (V. 35), der slutter sig nøje til de to foregaaende og danner en uundværlig Overgang til det følgende. Fragmentet **E** bryder af paa et tidligere Tidspunkt og kommer derfor slet ikke i Betragtning for hele den følgende Del af Visen. **V** 48—49 stemmer snart med **C** snart med **A**; Overensstemmelsen er dog af en saadan Art, at den ikke kan være opstaaet ved en Sammenarbejden af disse to Opskrifter, men tydeligt peger tilbage paa en noget renere Fælleskilde, saa at vi ved at sammenholde Vedels Læsemaader med **A**'s og **C**'s faar et Vink om, i hvilken Retning den rigtige Løsning skal søges.

I V. 38 lægger jeg **C** og **V** til Grund; Ordet danne suenne, som Metret viser maa være galt, stryges, og min rettes til win, saa der kommer til at staa:

I ætæ oc i drikkæ win.

I næste Linie følger jeg **C** og **D** og retter det meningsløse rosensglad eller rosensglade til røs (el. rus)[1] fulglath (smlgn. **A** 38). Linien kommer altsaa til at lyde:

---

[1]) Rus (røs) betegner i Folkeviserne — bortset fra et enkelt Sted, D. g F. 5_2, 398, 1, hvor Teksten rimeligvis er forvansket — ingenlunde det samme som nutildags, men nærmest Drikkelag eller lystigt Gilde; smlgn. saaledes D. g. F. 3, 679, 1 holde et got rusz og 5_2, 20, 20 holde rus i stoffue. Derfor sammenstilles ogsaa undertiden Ordene drik og rus ɔ: Drik og Gildeslystighed som i D. g. F. 6, 47, 1; og ligesom man siger drikke

I gøræ røs fulglath!

ɔ: I holde et lystigt Gilde eller Drikkelag.

I tredie Linie, hvor **C** og **A** stemmer, skal blot først ændres til før, saa er alting i Orden. Først, som vel skal betyde det samme som første ɔ: saasnart som, er formodentlig indkommet i Teksten ved en uheldig Konjektur. Da nemlig sidste Linie havde faaet sin nuværende forvanskede Skikkelse, maatte ogsaa den foregaaende ændres; thi Dagen kommer naturligvis, saasnart Natten er forgangen, ikke før den er forgangen.

En dybere gaaende Kritik kan imidlertid ikke slaa sig til Taals med den Slags overfladiske Reparationer af gamle Skader; den maa ubetinget spørge om, hvad i al Verden Dagens og Nattens Skiften har at bestille i denne Sammenhæng, og herpaa kan der ikke gives noget tilfredsstillende Svar. Jeg antager, at Fejlen i fjerde Linie er opstaaet ved en Misforstaaelse af Ordet Dagting ɔ: Overenskomst, Aftale, der i Begyndelsen af næste Strofe optræder i en ny Forklædning som tidende svarende til Formen Dething (tidend)[1]. Situationen viser nemlig, at N. E. til det farefulde Foretagende mener at maatte sikre sig sine Svendes ubetingede Tilslutning og redebonne Bistand: han kunde ikke udsætte sig for, at de midt under Toget til Randers protesterede og erklærede, at til sligt var de ikke fæstede. Derfor var han tvungen til i den ekstraordinære Anledning at slutte ny Kontrakt med dem, og Afgørelsen maa træffes straks; thi samme Nat skal Ekspeditionen gaa for sig.

At det er i denne Anledning han samler Svendene til Gilde, fremgaar tydeligt af **B** 35 og forresten ogsaa af

---

Bryllup, drikke Jul (D. g. F. 3, 123, 59; 6, 35, 2; 6, 40, 2; 7, 190, 27) i Betydningen holde Drikkegilde i Anledning af Bryllup eller Jul, bruges ogsaa Udtrykket drikke got rus i Betydningen holde et godt Drikkelag (jvnfr. D. g. F. 3, 676, 1; 6, 463, 1). Ganske paa samme Vis maa ogsaa Forbindelsen gøre got rus forstaas; jvnfr. D. g. F. 2, 362, 28; 2, 384, 27; 5, 87, 1; 6, 464, 1; 7, 38, 1.

[1] Ordet forekommer samtidigt i Formerne Dagting og Deding; jvnfr. Kalkars Ordbog under Art. Dagting.

Svendenes Svar paa hans Opfordring (**A** 41 og **C** 37); thi selv om disse Strofer har tilsat den rette Form, har de dog bevaret Tankegangen, saaledes som vi nedenfor skal se. Med dette for Øje tror jeg, man roligt kan gaa ud fra, at fjerde Linie oprindelig lød saaledes:

ny dagting fangær[1] **stath.**

Meningen af sidste Versehalvdel bliver altsaa: Før denne Nat er forløbet, finder ny Overenskomst Sted, sluttes ny Kontrakt.

Ud fra disse Forudsætninger er det ikke saa svært at se, hvorledes den følgende Strofe skal restitueres. Dens første Halvdel er som saa hyppigt en lidt ændret Gentagelse af den foregaaendes Slutning og har formentlig haft omtrent denne Skikkelse (smlgn. **A** 39 og **C** 36):

Før daghæn kommær, solæn skin[2]**,**
stath fangær dagting (dæthing) ny!

ɔ: Før Dagen kommer, og Solen skinner, finder ny Aftale Sted. I anden Linie vilde Restitutionsforsøget ganske vist komme nærmere op til den overleverede Tekst, hvis man skrev:

wi fangæ dæthing ny

men dels er det lidet rimeligt, at der paa dette Punkt har

---

[1]) Forbindelsen fangæ stath, som synes at gemme sig bag de i **A** 39 og **V** 48 benyttede Udtryk, og som altsaa her svarer til det i moderne Dansk almindelige finde Sted, har jeg ikke kunnet opspore noget andet Eksempel paa i middelalderligt Dansk. Derimod har jeg truffet den ogsaa af Holberg brugte Forbindelse have Stad i Rmkr. 5050—51 og i middelalderligt Svensk winnæ stad; jvnfr. Søderwalls Ordbok under stad 2, S. 477 Sp. 2.

[2]) Den Slags Præsensformer paa en Stavelse, som er lig Verbets Stamme, forekommer overordentlig hyppigt i middelalderligt Dansk. Nogle enkelte Eksempler anføres her: blæs Rom. Digtn. 3, 167, 21; kær ibid. 3, 67, 7; læs Lucid. S. 40; men Lud. d. s. Kan. 547; Rmkr. 528; sigh Hell. Kvind. 11, 9; skin Flor. & Blansefl. 310; D. g. F. 4, 149, 15; 5_2, 28, 26; 5_1, 356, 13; 6, 256, 22; Mand. Rejse 28, 14; 117, 5; stæl Rosenv. G. d. Love 5, 27; sæll Eriks Sj. Lov 3, 56; wis Rom. Digtn. 3, 8, 17.

været nogen Afvigelse fra det foregaaende Vers, dels gaar det næppe an af Hensyn til Meningen; thi N. E. kan nok vide, at til den og den Tid finder ny Aftale Sted for deres Vedkommende, som har Lyst til at slutte ny Kontrakt — Tidspunktet for dennes Afslutning kan han nemlig selv bestemme — men han kan ikke paa Forhaand vide, om han og Svendene bliver enige og faar ny Overenskomst bragt i Stand. Derfor passer Udtrykket wi fangæ dæthing ny ikke, selv om det ogsaa sproglig set muligvis er rigtigt, hvad jeg ikke er i Stand til at afgøre, da jeg ikke har kunnet finde det nogetsteds.

Hvad sidste Halvdel af Strofen angaar, yder Vedels Tekst os en værdifuld Støtte. Den staar nærmest ved **C** og giver formodentlig et ganske godt Begreb om den Læsemaade, der her fandtes i **X**. Særlig i tredie Linie viser den, hvilket Verbum der var anvendt. Jeg tvivler nemlig ikke om, at der bag Ordene sin Herre er fast og tro skjuler sig Udtrykket sin herræ fæstæ tro ɔ: tilsige, love sin Herre Troskab[1]), og heraf kan man slutte, at disse Linier rimeligvis indeholdt det direkte Spørgsmaal til Svendene, som ikke godt kan undværes efter den forudgaaende Erklæring om, at Overenskomsten skulde være afsluttet, inden Natten var forløbet. Dermed vil det ogsaa være givet, at Begyndelsen af Linien J huilcken suend (jvnfr. **C** 36) ikke kan være rigtigt overleveret. Sandsynligvis er den laant fra det følgende Vers, som nu kun findes i **B** 35, men paa et Tidspunkt, da denne Strofe forelaa i en noget korrektere Skikkelse, end den nu gør. Skal vi have Spørgsmaalet frem i en Form, der stemmer med Metrets Krav, kan Linien kun have lydt saaledes:

Hwo wil sin herræ fæstæ tro?

---

[1]) Om denne Betydning af Ordet fæstæ se Kalkars Ordbog under fæste samt Kock & Petersens, Østn. & lat. medeltidsordspr. 1, 46 (Nr. 404) med Kommentaren (2, 176—177); jvnfr. ogsaa Eriks Sj. Lov 3, 35 fæstæ køp; Vald. Sj. Lov 2, 16 fæstæ næfnd; ibid. 2, 18 fæstæ bøtær; Jyske Lov 2. 13; 3, 21 fæstæ bot; jvnfr. ogsaa Rosenv. G. d. Love 5, 49; 143; 150.

At fjerde Linie er temmelig stærkt forvansket, anser jeg for givet. Der kan nemlig under den foreliggende Situation ikke have været Tale om, at Svendene skulde falde paa at flygte fra deres Herre, men kun om, at de kunde nægte at aflægge Troskabsløftet og forlade ham. Denne sidste Betydning kan Rimordet fly sikkert meget vel have, saaledes som jeg tidligere i Noten til V. 22 S. 228 har gjort opmærksom paa; men i saa Tilfælde maa Verbet have været konstrueret med Objektsakkusativ (hanum fly). Endvidere kræver Meningen, at denne Linie kommer til at danne et Led af det til Svendene rettede Spørgsmaal. Jeg tænker mig derfor, at Slutningen af Strofen omtrent maa have set saaledes ud:

Hwo wil sin herræ fæstæ tro,
oc hwo wil hanum fly?

V. 40. Den i **B** 35 bevarede Strofe:

Huilcke wil mig følge
Dy Recker mig hand paa Nye,
huem som Orloff haffue vill
hand siger mig det rett Nue,

drager Konsekvensen af det stillede Spørgsmaal; thi Tilsagnet maatte for at have Gyldighed efter Tidens Skik ledsages af det symbolske Haandslag, der gav Løftet bindende Kraft.

Første Linie er i **B**'s Redaktion blevet en Smule forkortet i Begyndelsen, hvis rette Form vistnok er bevaret i **C** 36 (se ovenfor S. 269), og Ordstillingen er som sædvanlig noget forrykket; men forøvrigt er Strofen forholdsvis godt bevaret. Restitutionsforsøget ser saaledes ud:

Ehwilkæn swen megh fylghiæ wil,
af ny megh rækkæ hand!
Oc hwo, som orlóf hawæ wil,
megh nu thæt sighæ kan.

Vedels V. 50—51: V. 41.

Op da stode de Hoffmend saa trøste,
de toge der Tieniste paa ny:
Foruden Niels Ebbessøns Søster søn,
hand vilde da fra hannem fly.

De Hoffmend sore saa høy en eed,
de vilde opsætte deris Liff:
Oc ride met hannem saa dristelig frem,
huor hand vilde yppe den Kiff.

aabner os et Indblik i, hvorledes den Strofe, der i de øvrige Opskrifter indeholder Svendenes Svar, har faaet den Skikkelse, den nu har. Det, Vedel her giver os, er to Harmonikavers, af hvilke det første simpelthen bør stryges; thi hvis N. E.'s Søstersøn allerede paa dette Tidspunkt, havde sagt sig løs fra sin Tjeneste, vilde han overhovedet ikke være kommen med paa Toget og kunde umuligt senere hen optræde som reddende Engel ved at afkaste Broplankerne for den forfølgende Fjende[1]).

Af de Opskrifter, der gaar tilbage til **X**$_1$ (**A B** og **C**), har **C** kun bevaret den uægte af de to Harmonikastrofer som V. 37 i en Skikkelse, der kommer nær op til Vedels Gengivelse. Dog er de indbyrdes Afvigelser, navnlig i første Linie, af den Art, at det ikke let kan tænkes, at Vedel skulde have laant Strofen fra **C**. Da Episoden om Broens Afkastning ogsaa findes i denne Opskrift (V. 53), fremkalder altsaa Strofen her den samme grelle Modsigelse som i Vedels Tekst.

I **A** 41 og **B** 36 er derimod begge de hos Vedel bevarede Vers sammenarbejdede til et, hvis første Linie er taget af den uægte Strofe, medens Resten er en fri Genfortælling af Indholdet af den ægte. Heraf kan der med Sikkerhed sluttes idetmindste saameget, at baade den uægte og den ægte Strofe allerede fandtes i **X**$_1$ i en Form, der ikke afveg synderligt fra den, de har hos

[1]) Smlgn. Vedel V. 80.

Vedel, der formodentlig har taget dem fra sin ubekendte Kilde, som nedstammede fra **X**$_2$. Det vil med andre Ord sige, at begge Versene sandsynligvis allerede fandtes i **X**. I **D** b 25 har vi Strofen i en Form, der aabenbart er en Variant af **A** 41 og **B** 36. Her som adskillige andre Steder er denne sene Opskrift bleven stærkt paavirket fra **X**$_1$ Gruppen, hvad jeg oftere i det foregaaende har haft Lejlighed til at paapege.

Naar den Person, der ellers gennemgaaende[1]) benævnes Svend Trøst, i **C** 36 og **V** 50 kaldes N. E.'s Søstersøn, bør ingen lade sig vildlede af denne Uoverensstemmelse, der sikkert kun skyldes bristende Hukommelse og Skødesløsked[2]).

Af ovenstaaende Undersøgelse vil det være klart, at **V** 51 maa lægges til Grund for Restitutionsforsøget. **A B D** b kommer kun i Betragtning, forsaavidt de i Genfortællingen af Indholdet har bevaret enkelte Udtryk i en mere oprindelig Skikkelse. Jeg foreslaar i Vedels Gengivelse at rette saa høy en eed ɔ: saa dyr en Ed til høght en eth, fordi Skildringen nærmest maa forstaas saaledes, at Svendene for at vise deres Hengivenhed i samlet Trop frivilligt tilsværger ham Troskab; thi nogen Ed har N. E. ikke forlangt af dem. I saa Tilfælde er jo Raabets Kraft, ikke Edens, en Maalestok for den Begejstring, hvormed Tilslutningen gives, og denne enstemmige Begejstring kommer bedst frem gennem den foreslaaede Rettelse[3]). Endvidere mener jeg, at man i Overensstemmelse med **A** og **B** bør ændre de af Vedel brugte Udtryk saa dristelig frem og opsætte, der vistnok maa betragtes som rene Oversættelser, henholdsvis til frit ɔ: modigt,

[1]) I **B** 56 kaldes han liden smaadreng, men i samme Opskrift V. 39 Suend Trøst.

[2]) Analoge Tilfælde forekommer andetsteds; smlgn. saaledes D. g. F. 6, 14, 2 med 6, 16, 2—3; 6, 17, 2—3 og 6, 18, 4.

[3]) Høght i Betydningen højlydt har vi Rom. Digtn. 3, 76, 27; 79, 28; 96, 18 og 23; 126, 1 og 10.

dristigt[1]) og waghæ. Hele Strofen kommer da til at lyde saaledes:

The hofmæn[2]) soræ høght en eth,
at waghæ thæræ lif
oc rithæ frit mæth hanum, hwor
han wildæ yppæ kif[3]).

Drabsnatten. (V. 42—71).

Vi kommer nu til det tredie Hovedparti af Visen, Skildringen af Overfaldet, der tillige danner Sangens Slutning og naturligt falder i tre Afsnit: Ridtet til Randers, Drabsscenerne og Tilbagetoget. Det første omfatter kun ganske faa Vers, og det er muligt, at der mellem V. 41 og 42 er udfaldet et Par Strofer, der skildrede Opbruddet hjemmefra. Som Versene nu staar, føles Overgangen meget brat.

Jeg har tidligere fremsat den Mening[4]), at Digteren i Broscenen ikke kan være i Overensstemmelse med den historiske Virkelighed, for det første fordi Løsningen af Broplankerne nødvendigvis maa have været et Led i N. E.'s Plan, og Redskaberne til dens Udførelse (Brækjærn osv.) medbragte hjemmefra, hvilket næppe kunde ske, uden at

[1]) I samme Betydning har vi Udtrykket ride frit (fri) D. g. F. 3, 557, 1; 5_2, 139, 42; 7, 207, 6 og Omkvædet; i hiarthett fry (ɔ: modig) D. g. F. 7, 84, 23; frit (ɔ: dristigt, modigt) D. g. F. 2, 240, 25; 4, 606, 43; frit mod D. g. F. 2, 40, 4; 140, 4; 4, 281, 14; 5_1, 84, 38; 7, 86, 62; fri helt D. g. F. 4, 605, 1 og 12.

[2]) Hofmæn er blot en anden Betegnelse for Svende; jvnfr. D. g. F. 5_2, 145, 13; 6, 6, 12 og 15; 6, 67, 6 og 8; 6, 37, 9; 6, 353, 8.

[3]) Yppæ kif har i middelalderligt Dansk en ganske anden Betydning end i moderne. Det betegner nemlig kun at begynde Kamp. Jvnfr. med Hensyn til denne Betydning af Ordet kif D. g. F. 1, 139, 7; 4, 146, 9; 149, 25; 5_2, 30, 25; 135, 46; 6, 92, 19; Eriks Krønike c. 45; Rmkr. 3928; Udtrykket yppæ kif har vi f. Eks. D. g. F. 1, 95, 20; 392, 36; 7, 340, 11; Lud. d. s. Kan. 606.

[4]) Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 114 ff.

N. E. lagde Mærke dertil. For det andet er Visens Beretning paa dette Punkt usandsynlig, fordi en enkelt Mand vanskeligt i nogle faa Nattetimer har kunnet tilendebringe dette betydelige Arbejde, selv om der kun er Tale om det midterste Parti af Broen. Hestene, der stod bundne i Skoven hinsides Aaen, kunde man jo heller ikke overlade til sig selv. Sæt en af dem rev sig løs, løb ind til Staden og vækkede de sovende Soldater! Alt taler for, at der blev efterladt en mindre Styrke til at passe paa Dyrene og afbryde Broen.

Den i Visen givne Skildring af de Forhold, der knyttede sig til Tilbagetoget over Aaen, forklares naturligst ud fra en ret tilgivelig Bestræbelse hos Digteren for at bringe dramatisk Liv og Spænding ind ogsaa i denne Episode; men jeg indrømmer, at Grunden muligvis kan ligge deri, at Visedigterens Hjemmelsmand havde fortalt Episoden paa en saadan Maade, at den let kunde misforstaas. Saaledes er det jo temmelig sikkert paa et andet Punkt gaaet Forfatteren af den jyske Krønike, der — utvivlsomt i god Tro — lader N. E. og hans Folk røre Trommerne efter Drabet paa Greven[1]).

V. 42. Episodens første Vers er bevaret i **A** 42 **B** 37 **C** 38 **D** b 26 **V** 52. Afvigelserne mellem Opskrifterne er, naar undtages **B**, som i fjerde Linie med en vilkaarlig Ændring[2]) har:

saa gick dy y gaardenn indt

ikke særlig store, og Strofen maa betragtes som i det Hele velbevaret. Restitutionsforslaget bygger navnlig paa **A** **D** b og **V**, der formentlig hver for sig paa forskellige Punkter har bevaret rigtige Enkeltheder, som fattes i de øvrige Opskrifter. Strofen tænker jeg mig har set saaledes ud:

The rethæ thæm til Fruærlund
oc bundæ thæræ hæstæ:
swa gingæ the til Randers in;
the grewæn wildæ gæstæ.

---

[1]) Smlgn. Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 90 ff.
[2]) Smlgn. Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 133 ff.

For at fjærne det dobbelte saa i saa rede—saa ginge, der formentlig er for ubehjælpsomt, skriver jeg i første Linie med Vedel rethæ thæm. Det refleksive Pronomen føjes nemlig meget hyppigt uden Ændring i Betydningen til Bevægelsesverber, især til Verbet ride[1]). Angaaende den Syd for Staden paa Gudenaaens højre Bred liggende Skov Fruerlund, der i Trediveaarskrigen blev fældet af de kejserlige Soldater, kan jeg henvise til mine Bemærkninger i Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 133. Bundæ er den gamle Fortids Flertalsform af Verbet bindæ og er her kun bevaret i **A**[2]). I Stedet for i Randers ind har jeg skrevet til Randers in, fordi Sammenhængen kræver det saaledes. Næste Vers foregaar nemlig ikke i Randers, men udenfor Byen ved Broen, der førte over Aaen. Følgelig er det urigtigt, naar de allerede i dette Vers siges at gaa ind i Randers, derimod er det korrekt, at de gaar ind til (ɔ: i Retning af) Randers[3]). I fjerde Linie følger jeg **D** b; de øvrige Opskrifter tilføjer alle Grevens Navn (jvnfr. S. 161), som i sin rette Form Gerith ikke kan passe i Versemaalet. Om Betydningen af Verbet gæstæ henvises til V. 2 S. 160 og V. 34 S. 259.

Den følgende Strofe har vi i **A** 43 **B** 28 **D** b 27 **V** 53. I V. 43.
C er Verset udfaldet og erstattet med et Harmonikavers, der er en ligefrem Variant af det foregaaende (V. 39). Kun i **D** b er de to første Linier saa godt som rigtigt bevarede; de lyder dér:

Ded meltte Nielaus Ebessen
hand kom Paa Rannderts Brou.

I alle de øvrige Opskrifter er det rette Verbum fortrængt af det meningsløse Indskud Det wor. Sidste Halvdel af

---

[1]) Jvnfr. saaledes ride sig D. g. F. 2, 159, 1; 350, 23; 602, 1; 5₂, 190, 30; 7, 80, 81; drage sig D. g. F. 7, 89, 42; fare sig D. g. F. 4, 239, 3; Rmkr. 3616; gaa sig D. g. F. 2, 559, 8; 6, 6, 16; sejle sig D. g. F. 2, 450, 9.

[2]) Smgln. D. g. F. 4, 271, 25: Y kloestergaard bunde di dieress hest; 6, 412, 10: Bonde the thøriss heste, altt i then grøne lund.

[3]) Smlgn. Rmkr. 3055.

Strofen har lidt temmelig meget; den Gengivelse, der byder flest Lævninger af den oprindelige Bestand, er vistnok Vedels:

> Huilcken Suend, som icke vil følge met,
> hand tage sig Orloff nu!

Her findes ialtfald det Verbum, som Meningen kræver, følge; men ligesom i de øvrige Opskrifter er Rimet forsvundet, og tredie Linie er den bare Prosa uden Spor af Rhytme. Jeg foreslaar at restituere Strofen saaledes:

> Thæt mæltæ tha Niels Ebbessøn
> — han kam til Randers bro[1]) —:
> „Thæn swen, sæi længær fylghiæ wil,
> nu orlof taghæ ma (udt. mo).“

Her, lige ved Maalet for det farlige Tog, spørger N. E. sine Svende, om de endnu er besluttede paa at følge ham som hidtil. Den, der nærer Frygt, løser han fra hans Løfte. Det forekommer mig, at denne Situation nødvendiggør Tilføjelsen af det længer, som jeg har indsat i tredie Linie; ma betyder naturligvis kan.

V. 44. Kilderne til V. 44 er **A** 44 **B** 39 **D** a 12 **D** b 28 **V** 54. Den væsentligste Afvigelse imellem dem findes i 2. Linie, hvor de øvrige Opskrifter har trode, B vnthe. Til den overleverede Form af første Linie passer begge Dele særdeles godt. Men ud fra dette Grundlag kan ingen Afgørelse træffes; thi den overleverede Form kan umuligt være rigtig: Stødende er for det første Adjektivet liden brugt om en udvoksen, kraftig Mand, der kan forrette Krigstjeneste til Hest. Dernæst er Svend Trøst (o: Svend

---

[1]) Smlgn. med Hensyn til den indskudte Sætning han—bro Noten til V. 22 S. 226; med Hensyn til Rimet Rmkr. 2721—2723; 2945—2947; 3049—3050. — Broen, over hvilken Vejen Sønden fra løb ind til Randers, har her faaet Navn efter Staden ligesom Vejen i V. 4 S. 163 (jvnfr. V. 67 og 68), skøndt den ikke laa paa Byens Enemærker; jvnfr. M. H. Rosenørn, Greve Gert af Holsten og Niels Ebbesøn at Nørreris 1 Bd. (1873—87) S. 38 m. Anmk. 2; S. 159; S. 190—91.

Trofast) næppe noget Egennavn; det maatte, hvis Linien var rigtigt bevaret, nærmest opfattes som en symbolsk Betegnelse, valgt med særligt Hensyn til den Rolle, vedkommende Person spiller i Visen, saaledes som Tilfældet er i en langt senere romantisk Vise, der ligefrem er bygget over dette Navn, som Forfatteren utvivlsomt har laant herfra[1]). Men N. E.'s Vise fjærner sig paa intet Punkt saa langt fra Virkelighedsskildring, at den aabner Mulighed for Anvendelsen af symbolske Betegnelser.

Af disse Grunde foreslaar jeg at ændre Strofens Begyndelse saaledes:

Fram giæk af lith thæn swen, for trøst[2])
han unthæ allærbæzt:

---

[1]) Jvnfr. Dr. A. Olriks Sammenstilling af Vers fra N. E.'s Vise og den omtalte romantiske Vise (Nr. 377) i D. g. F. 6, 410. Jeg er fuldstændig enig med Dr. Olrik i, at her foreligger et Laan; men i Modsætning til den nævnte ærede Forsker er jeg slet ikke i Tvivl om, at Laantageren er Forf. af Nr. 377. Denne har nemlig aabenbart først kendt N. E.'s Vise paa et Tidspunkt, da de omhandlede Vers forelaa i en temmelig forvansket Form, hvilket jeg slutter af, at han har optaget et Udtryk som fra deres herre at fly (jvnfr. Noten til V. 22 S. 227 og V. 39 S. 270), og at han har efterlignet det uægte Indskudsvers C 37 (smlgn. Olrik l. l. og Noten til V. 41 S. 271). — Dr. Olrik bygger sit Skøn udelukkende paa Motivets Behandling, der i N. E.'s Vise skal være mindre simpel og klar. Jeg nægter ingenlunde Betydningen af dette Kriterium; men for det første kan jeg ikke faa Øjet op for, at den ene Behandling af Motivet i dette Tilfælde skulde være mere simpel og klar end den anden, dernæst forekommer det mig — ganske i Almindelighed — ikke korrekt at bedømme to Fremstillinger ud fra den forskellige Behandling af samme Motiv, naar Motivet paa det ene Sted er et Hovedmotiv, paa det andet et Bimotiv; thi i Benyttelsen af et Bimotiv staar Forfatteren langtfra fri, han er her i allerhøjeste Grad afhængig af den ved hele Fablen skabte Situation.

[2]) Som Subst. forekommer dette Ord dels i Betydningen Lid, Tillid D. g. F. 5_1, 384, 9; Kock & Petersens, Østnord. & lat. medeltidsordspr. D. Nr. 404 med Kommentaren; Rom. Digtn. 3, 20, 11; 130, 12; dels i Betydningen Hjælp, Støtte jvnfr. D. g. F. 1, 139, 5 kom mig til trøst (ɔ: Hjælp) du konning god; 4, 253, 13 ingen trøst (ɔ: Hjælp) ieg hos eder fandt; Ivan Løverid.$_2$ 3616; Rom. Digtn. 3, 31, 15; 133, 9; Hell. Kvinder 85, 27. — Hvis

ɔ: Den Svend, han formedelst Hjælp og Støtte satte mest Pris paa, traadte frem af Rækken[1]).

Ordet trøst kunde jo for Formens Skyld ogsaa godt opfattes som et Adj.; i saa Tilfælde maatte første Linie lyde:

Fram giæk af lith thæn swen swa trøst

men den Mening, Linien derved faar, forekommer mig lidet heldig, fordi denne trofaste Svend netop her — om end kun tilsyneladende — viser sig at være meget lidt trofast, da han i det afgørende Øjeblik svigter sin Herre.

I anden Linie foretrækker jeg at følge B, som har vnthe ɔ: elskede, satte Pris paa; men jeg indrømmer gærne, at ogsaa de øvrige Opskrifters trode giver ret god Mening. Hvad sidste Halvdel af Strofen angaar, foreslaar jeg med en noget forandret Ordstilling og en mindre Ændring i fjerde Linie at skrive saaledes:

I giwæ, herræ, orlof megh
oc thær til sathlæt hæst!

Udtrykket Sadel og Hest, som alle vore Opskrifter har, og som ogsaa findes andetsteds i Skildringer af lignende Situationer (jvnfr. til Eks. D. g. F. 2, 16, 37), beror rimeligvis overalt paa Forvanskning. Det er for det første ikke sandsynligt, at man i denne Forbindelse skulde have sat det mindre væsentlige Led først; dernæst forlangte Svenden selvfølgelig en Hest, der var saaledes udstyret, at han kunde ride paa den, altsaa forsynet ikke blot med Sadel, men med Hovedtøj, Tømme, Stigbøjler m. m., hvilket i Virkeligheden vil sige det samme som en opsadlet Hest.

---

man i anden Linie foretrækker de øvrige Opskrifters Læsemaade (trode) for B's unthe, passer kun den sidst anførte Betegnelse af Ordet. — En saadan betroet Svend som den, der her omtales, plejede gærne at ride nærmest efter sin Herre; derfor betegnes han undertiden som hans næste Svend ɔ: nærmeste Svend; jvnf. D. g. F. 2, 333, 5; 6, 25, 5; 6, 6, 7; 6, 225, 14; 6, 223, 10.

[1]) Smlgn. med Hensyn til Ordets Betydning Kalkars Ordbog under Art. led (lid) 3.

Med Sadel og Hest alene vilde han kun have været meget daarligt hjulpet. Det formentlig rigtige Udtryk, som jeg ovenfor har foreslaaet at indsætte i Teksten, finder vi til Eks. i Haderslev Stadsret Art. 7 (Thorsen, Stadsretter S. 235) og D. g. F. 2, 296, 13; 6, 58, 7.

Strofe 45 svarer til **A** 45 **B** 40 **D** a 13 **D** b 31 **V** 55. Første V. 45.
Halvdel er bedst bevaret i Vedels Affattelse:

> Han begerede Orloff oc fick,
> der til baado Sadel oc Hest:

I **D** a og **D** b er dette Parti af Visen i en meget sen Tid blevet stærkt overarbejdet, som jeg tidligere har vist[1]), og Begyndelsen af denne Strofe har derved ganske tabt sin oprindelige Form; i **C** er hele Episoden udfaldet; **A** og **B** stemmer med Vedel, naar undtages, at Slutningsordene i første Linie oc fick, som umuligt kan undværes, uden at baade Versemaal og Mening lider derunder, fattes[2]).

Verbet begerede kan ikke være rigtigt; det tilhører en langt senere Tids Sprog og er vel ikke andet end en ligefrem Oversættelse af det middelalderlige giredes eller girnæthæs, der har samme Betydning. Anden Linie maa naturligvis bringes i Overensstemmelse med fjerde i forrige Vers. Under disse Forudsætninger kommer første Halvstrofe i restitueret Skikkelse til at lyde:

> Han orlof girnæthæs oc fæk
> oc thær til sathlæt hæst:

Af Versets sidste Halvdel er — bortset fra Orthografien — tredie Linie fuldstændig korrekt bevaret i **D** a 13 **D** b 31; i fjerde Linie har **D** b 31 og **V** i god Overensstemmelse med Metrets Krav best, **A** og **B** samt **D** a derimod allerbest; men til Gengæld er i disse to Opskrifter (**A** og **B**) hanum bevaret, medens det i **D** b og **V** er blevet ombyttet med

[1]) Smlgn. Aarb. f. nord. Oldk. 1903 S. 141—142.
[2]) Smlgn. D. g. F. 6, 233, 17:
Orloff hand ombedis,
orloff hand och fieck.

sin (deris) herre, som ikke passer i Versemaalet; i **D** a findes ingen af Delene, og Verbet mangler derfor et Objekt. Jeg foreslaar da at give Strofens Slutning denne Form:

thæn samæ dagh, før aftæn kam,
han thiæntæ hanum bæzt.

For Brugen af Ordet dagh i Betydning af Døgn (ɔ: en Nat med den efterfølgende Dag) er andetsteds gjort Rede[1]. Her skal endnu blot tilføjes, at den Opfattelse, jeg tidligere har gjort gældende, yderligere bestyrkes ved V. 55, hvor N. E. paa Grevens Forslag om at slutte Forlig svarer:

I saghtæ ækki swa igær.

Overfaldet skete jo efter Visens Beretning i den Nat, der fulgte umiddelbart efter den Dag, da Samtalen ved Randers fandt Sted. Denne Dag betragter altsaa N. E. som hørende til det nærmest foregaaende Døgn, der udløb ved Solnedgang. Forresten bruges i middelalderligt Dansk ikke blot Dag, men undertiden ogsaa Nat — ligesom paa Norsk og Islandsk — som Betegnelse for det hele Døgn; jvnfr. saaledes foruden de hos Kalkar under Nat anførte Eksempler Sk. Lov 7, 11 og 14, 5; Eriks Sjæl. Lov 3, 24; Ivan Løverid.$_1$ 1483; Schlyters Glossarium til Corp. iur. Sv. Goth.

V. 46. Det næste Afsnit omfatter de Scener, der beskriver Drabet, og hvad dermed staar i Forbindelse. Det første Vers deraf er kommet til os i en saa medtaget Skikkelse, at Restitutionsforsøget nødvendigvis bliver i høj Grad usikkert. Kilderne er **A** 46 **B** 41 **C** 40 **D** a 14 **D** b 32—33 **V** 56. Forvanskningerne i Vedels Gengivelse ligger klart for Dagen: Naar N. E., saaledes som Vedels egen Redaktion i næste Strofe (57) beretter, søger at narre Greven ved at optræde som Bud fra hans Broder(!) Grev Henrik, kan han umuligt have meldt sin Ankomst ved at støde paa Døren med skarpen Spiud. Det vilde nemlig simpelthen

[1]) Jvnfr. Aarb. f. nord. Oldk. 1903 S. 135—136.

være den største Taabelighed, han kunde begaa, det sikreste Middel til at faa Listen til at strande, og er formodentlig kun kommet ind paa dette Sted ved en Anticipation af det, der foregik, efter at Listen var opdaget af Greven[1]). At Versene i denne Skikkelse skulde være Vedels eget Produkt, vilde være en ganske urimelig Antagelse; noget saadant Nonsens havde han sikkert ikke brygget sammen, hvis han selv skulde have taget Affære; ej heller er det troligt, at han var uvidende om Slægtskabsforholdet mellem Grev Gerhard og Grev Henrik. Nej, han har fundet disse Strofer i sin ubekendte Kilde og rimeligvis gengivet dem ret nøjagtigt. Et Vidnesbyrd derom har vi i **C** 40, der ligefrem er opstaaet ved en Sammentrækning af disse to Strofer, hvormed fulgte en Del mindre Ændringer i sidste Halvvers. For at gøre dette indlysende behøver jeg blot at sammenstille vedkommende Vers. Vedel 56—57:

Niels Ebbissøn selff til Dørren reed,
som hand fick da i Sinde:
Hand stødte der paa med skarpen Spiud,
som Greffuen selff varr inde.

„I stande op, Herre, af Søffn saa brat!
i lade mig til eder ind!
Eders kiære Broder, Greffue Hinrick,
hand haffuer mig til eder send.“

C 40:

Niels Ebbissen sielff til døren Red,
som han fick da vdi sind,
Jeg er hertug henrichs budt
bed greffuen lade iindt.

Naar det baade i **C** og hos Vedel hedder, at N. E. red til Døren, er dette, som jeg tidligere har gjort opmærksom paa[1]), en af de mange Urimeligheder, som skyldes en

[1]) Smlgn. Vedel 64. L. 1:
De stødte paa Dørren met Skiold oc Spiud.
[2]) Smlgn. Aarb. f. nord. Oldk. 1903 S. 133—134.

skødesløs Overlevering, og har aldeles ingen Betydning for Visens Fremstilling af Drabet. Hvor liden Værdi man bør tillægge denne Afvigelse, viser ogsaa **C** 48, hvor det hedder, at N. E. og hans Folk efter Drabet vilde aff byen gange, hvilket kun er tænkeligt, hvis han og hans Folk i Mellemtiden havde sat deres Heste til!

Den ejendommelige Overensstemmelse, som i denne Strofe hersker mellem **C** og **V**, og som ikke kan tilskrives Vedels Benyttelse af dette Haandskrift, er kun forklarlig under den Forudsætning, at **C**'s Tekst her er blevet paavirket fra en Opskrift af Gruppen X_2. Om den Slags enkeltstaaende Paavirkninger og deres sandsynlige Aarsag er talt ovenfor i Indledningen[1]). De øvrige Opskrifter af Gruppen X_1 (**A** og **B**) stemmer i dette Vers særdeles godt indbyrdes, men har kun ringe Betydning for Restitutionen, da de af Strofens ægte Bestand vistnok kun har bevaret en eneste Linie. Som Repræsentant for dem citerer jeg **B** 41:

Det Wor Niels Ebbessenn,
hand klappett Paa dørrenn medt schindt,
y staar op greffue giert,
och lader mig nu Indt

A afviger væsentlig kun ved i anden Linie at have skiold for schindt.

Det er ikke vanskeligt at se, hvorledes dette Vers er blevet til. Da Indholdet af den ægte Strofe for Størsteparten var blevet glemt, søgte man at stoppe Hullet paa følgende Maade: De to sidste Linier laantes fra Begyndelsen af næste Vers (**A** 47 **B** 42), af hvilke de kun er en Gentagelse, og første Halvpart dannedes ved at udvide anden Linie til to. Hertil benyttedes det sædvanlige Materiale, hvoraf Linier skabes i lignende Tilfælde: Den handlende Persons Navn og Det wor[2]). Tilbage bliver da som eneste Rest af den oprindelige Bestand Ordene: hand

---

[1]) Smlgn. Indl. S. 67 ff.
[2]) Jvnfr. V. 11. S. 195.

klappett Paa dørrenn medt schindt. Næsten ligesaa daarligt staar det til med den tredie Gruppe af Opskrifter **D** a og **D** b, af hvilke jeg kan nøjes med at citere **D** a 14—15, da **D** b 32—33 egnl. kun i orthografisk Henseende afviger fra dem. Disse to Strofer lyder da:

For tha gick Thennd Lidenn smaadreng
Niels Ebbessenn icke veste
saa gick hanndt till Greffuenns dør
hanndt klappett allt saa liste

Frem tha gick denn Lidenn smaadreng
hanndt klappett paa dørenn med skinndt
Ieg er hertoug henndricks buodt
hand vell ether lønnliig finnde

Her har den indskudte Episode med Smaadrengen sprængt den oprindelige Fremstillings Ramme, hvilket for denne Strofes Vedkommende viser sig i, at Smaadrengen er indsat i N. E.'s Sted. Dog synes visse Omstændigheder at tyde paa, at denne Gruppes Opskrifter alligevel har bevaret Rimordene samt en og anden rigtig Enkelthed. Dette slutter jeg af følgende Grunde: N. E. benytter sig jo her af en List, og det er ikke vel tænkeligt, at Visens Forfatter skulde have undladt at vejlede Tilhørerne med Hensyn til dette for Opfattelsen af hele den følgende Samtale saa overordentlig vigtige Punkt. Skal de næste Vers overhovedet kunne forstaas, maa denne Strofe utvivlsomt have indeholdt Oplysning om, at N. E. fra Broen begav sig hen til Grevens Bopæl, bankede paa hans Dør og tiltalte ham under et falsk Foregivende; thi ellers kunde man aldeles ikke vide, at Scenen var flyttet fra Broen til Grevens Hus, at det var N. E., der førte Ordet, og at han benyttede sig af en List. Derfor antager jeg, at Rimordet liste er rigtigt bevaret, og sandsynligvis er ogsaa veste oprindeligt; thi der gives ikke ret mange andre Ord — maaske kun miste — som danner Rim med liste. Dette sidste er ikke noget Adverbium, men Hensynsform af Ordet list og har rimeligvis ogsaa her oprindelig været styret af den

Præposition, af hvilken det i Visesproget sædvanligvis[1]) styres, nemlig med. Jeg siger sædvanligvis, fordi dette Subst. enkelte Steder i Folkeviserne — men ikke ellers — ved en Skødesløshed ligesom her er blevet brugt som Adverbium. De af Kalkar under liste[2]) citerede Steder er tilstrækkelige til at vise den rette Sammenhæng. Bearbejderen har altsaa paa en ikke videre snedig Maade omdannet det oprindelige Materiale saaledes, at Rimet og muligvis tillige et og andet enkelt Ord bibeholdtes; men han har ikke engang været i Stand til rent formelt at sammensmelte det, han havde laant, med det, han selv tilføjede.

Jeg har ovenfor (S. 283) citeret baade **D** a 14 og **D** a 15, fordi de to første Linier af dette sidste Vers, skøndt kun en lidt varieret Gentagelse af det første, dog har Betydning for Restitutionen, da de indeholder den samme Rest af den ægte Strofe som **B** 41: hanndt klappett paa dørenn med skinndt. Denne Lævning har vistnok udgjort 3die Linie af det ægte Vers: Hverken anden eller fjerde Linies Plads kan den nemlig have indtaget, da den, som vi ovenfor saa, ikke indeholder Rimordene; ej heller førstes, thi i den maa Skuepladsens Skiften have været antydet og N. E. været nævnt som den handlende Person (jvnfr. Bemærkningerne ovenfor S. 283). Fjerde Linie har, som Rimet synes at vise, vistnok indeholdt Antydningen af Listen (jvnfr. Bemærkn. ovenfor S. 283); jeg foreslaar derfor at restituere sidste Halvdel af Strofen saaledes:

Thær klappæth han po dør mæth skin[3])
oc talæth swa mæth listæ.

[1]) Jvnfr. til Eks. D. g. F. 2, 103, 8; 6, 183, 8; 7, 166, 19.

[2]) Jvnfr. Kalkars Ordbog 2, 807 Sp. 2.

[3]) At klappe paa Dør med Skind er at banke paa Døren med sin Kappe. Man tog uden Tvivl en Flig af denne og slog dermed paa Døren, saa der frembragtes en sagte Lyd. At man benyttede Kappen alene og ikke bankede paa med et eller andet haardt Redskab (f. Eks. Sværdhæftet), som man for at dæmpe Lyden omviklede med en Flig af Kappen, fremgaar af de Udtryk, der benyttes i D. g. F. 2, 495, 7:

Af Versets Begyndelse, som altsaa indeholdt Skildringen af Scenens Flytning fra Broen til Grevens Herberg samt N. E.'s Navn, er jo kun dette sidste samt Rimet bevaret. Jeg antager, at Hullet bør fyldes saaledes:

Niels Ebbessøn giæk thith, som[1]) han
gref Gerith innæ westæ.

De Ord, med hvilke N. E. tiltaler den sovende Greve, har vi i **A** 47 **B** 42 **C** 40, 3—4 **D** a 15, 3—4 **D** b 33, 3—4 **V** 57. For Tekstens Restitution har hverken **C** eller **D** her nogen Betydning; de Rester af Strofen, som findes der, stemmer med **A** og **B**, der i Hovedsagen falder sammen. Som Udgangspunkt benytter jeg derfor dels **A** 47: V. 47.

I staar [op] Greffue Gertt,
y lader mig tiill ether Indtt,
ieg Er Hertug Hendriicks budtt,
hand haffuer mig thiil ether sendt

dels **V** 57:

I stande op, Herre, aff søfn saa brat!
i lade mig til eder ind!
Eders kiære Broder, Greffue Hinrick,
han haffuer mig til eder send.

Den første Version gengiver rimeligvis Strofens Skikkelse i X_1, den anden i X_2.

Første Linie er i **A** og **B** stærkt molesteret; tilbage er egnl. kun Begyndelsen. I Stedet for Resten er, som saa hyppigt, den tiltalte Persons Titel og Navn indsat[2]). Ogsaa hos Vedel er en Titelbetegnelse indsat (Herre); men af det, som bliver til Rest, naar denne fjærnes, er det ikke

---

hand klapper pan dørren met kiste
for hand haffde icke skin.

Genfærdet har taget den aabne Kiste om sin Ryg ligesom Ridderen sin Kappe og benytter den paa samme Vis.

[1]) thith, som (ɔ: derhen, hvor) jvnfr. Rom. Digtn. 3, 50, 12; 53, 11; 134, 14; Molbech & Petersen Danske Dipl. og Breve S. 207; smlgn. ogsaa D. g. F. 2, 328, 18: som hr. Peder inne laa.

[2]) Jvnfr. Noten til V. 3 S. 161.

vanskeligt at slutte sig til, hvilken Skikkelse Linien oprindelig havde. Det foregivne Bud kan ikke have sagt: I stande op aff søfn saa brat. Thi man staar ikke op af Søvnen, man vaagner op af den. Derimod staar man op af Sengen, og da staa er enstemmigt overleveret, har Linien formodentlig lydt saaledes:

I standæ up af sengæn brat!

Rimet er i alle Opskrifter forsvundet. Altsaa maa Slutningen af anden eller fjerde Linie være forvansket, maaske begge. Af Overleveringen er det næppe muligt at slutte sig til, hvor Fejlen skal søges. Jeg vil derfor foreløbigt lade anden Linie ligge og se paa Slutningen af Verset. I alle Opskrifter af Visen med Undtagelse af Vedels benævnes Grevens Søn Hertug Henrik, hvad der umuligt kan være rigtigt i en Vise, hvis Forfatter tydeligt nok var vel kendt med de Personer, han omtaler eller skildrer. Vedels Tekst, som ogsaa her repræsenterer en særlig Gren af Overleveringen, har vel bevaret Titlen rigtigt, men gjort Grev Henrik til Grev Gerhards Broder. Med lignende Misforstaaelser i andre Viser for Øje forekommer det mig lidet rimeligt, at den Hertugtitel, de fleste Opskrifter her tillægger Grev Henrik, skulde være opstaaet af det rene intet. Formodentlig stod der i den oprindelige Tekst et eller andet Ord, som ved Lydlighed kunde give Anledning til Forvanskningen; saadan er nemlig Forholdet andre Steder, hvor denne Titel paaviseligt er galt anvendt[1]). Antagelig har i dette Vers Adjektivet wærtug ɔ: værdifuld, vigtig

---

[1]) Saaledes benævnes en af Personerne i Nr. 319 (D. g. F. 6, 13 ff.) i Opskrift A Hertug Iffuerssøn (D. g. F. 6, 14, 2); af de øvrige Opskrifter fremgaar det imidlertid, at Mandens Navn var Thord Iffuerssøn. Ved en Fejlhøring er altsaa Hr. Thord Iffuerssøn blevet til Hertug Iffuerssøn. Ligesaa forstaaeligt er det, at Herre Karl kunde blive til Hertug Karl (D. g. F. 7, 169, 1 smlgn. 7, 167, 3). — Forresten er der ogsaa ellers i vor Overlevering af Viserne en vis Tilbøjelighed for at tillægge de optrædende Personer høje Titler, saaledes Kong Magnus for Hr. Magnus D. g. F. 7, 38, 2; Kong Erik for Hr. Erik 7, 110, 4.

været Fejlens Kilde. Gaar man ud fra denne Forudsætning, maa Ordet forbindes attributivt med both (ɔ: Bud), der altsaa oprindeligt ikke stod i Betydningen Budbringer, men betegnede Budskab. Meningen af N. E.'s Ord var da denne: Jeg bringer Eder et værdifuldt (vigtigt) Budskab, som Grev Henrik har sendt Eder. Retter man nu den overleverede Tekst i Overensstemmelse med denne Tankegang og Metrets Krav, faar Strofens sidste Halvdel følgende Skikkelse:

> Iegh bærær ethær wærtugt both[1]),
> gref Henrik ethær sændæ.

Under disse Omstændigheder maa den ovenfor paapegede Fejl i Rimet nærmest søges i anden Linie, og i samme Retning peger ogsaa Liniens Indhold: Det foregivne Bud kunde ikke godt uden at vække Mistanke kræve at indlades straks, før han endnu havde berettet, hvad det var for et Budskab han bragte. Derimod kunde han godt, for at antyde sit Ærindes Vigtighed og Betydning for Greven selv, bede ham staa hurtigt op og komme hen til Døren. Derfor foreslaar jeg at give første Halvdel af Verset denne Form:

> I standæ up af sængæn brat!
> I latæ megh æi wæntæ!

Grevens Svar paa det falske Buds Foregivende er bevaret i **A** 48 **C** 41 **D** a 39 **D** b 34 **V** 58. Dog er det kun **A** 48: V. 48.

> Est thu Hertug Hendriicks budt,
> thu ladtt dieg, icke forlennge,
> thu mød mig y morrigen y broder Kloster,
> emellom, mese och ottesanng

---

[1]) At bringe hedder paa middelalderligt Dansk baade føræ og bæræ; smlgn. D. g. F. 3, 608, 22; 5_1, 141, 54; Rom. Digtn. 3, 78, 16 og Eriks Krønike c. 16 (bære tidende); D. g. F. 5_1, 144, 12 (bære tidende); D. g. F. 2, 200, 29; 5_1, 144, 14 bære bud). I dette Vers er det for Metrets Skyld ligegyldigt, hvilket af disse to Verber der anvendes.

og Vedel 58:

> Est du hid send aff Broder min,
> du lad dig icke forlange:
> Møde mig i morgen vdi Closter Kiercke,
> mellem Messe oc Ottesanng!

som her har Betydning. **C** stemmer, som man kunde vente, godt med **A**; dog har denne Opskrift i tredie Linie brødre Kiercke. Vedels Tekst synes i det mindste delvis at bygge paa X_2; paa anden Maade kan næppe hans Afvigelser i første Linie forklares. Læsemaaden Closter Kiercke skyldes vistnok hans egen Kombination af forskellige Overleveringer; men vi mangler Midler til at bringe Klarhed i Sagen. **D** Traditionen er stærkt overarbejdet og kan helt lades ude af Betragtning.

Vedels Tekst forekommer mig for første Linies Vedkommende, trods den fejlagtige Slutning Broder min, ubetinget at fortjene Fortrinet for de øvrige Opskrifter. **A** alene angiver rigtigt det Sted, hvor Greven tilsiger det foregivne Bud at møde, saaledes som nedenfor skal blive vist. Men bortset herfra er Strofens sidste Halvdel særlig i fjerde Linie stærkt medtaget. Saaledes er Tidsbetegnelsen mellem Messe og Ottesang notorisk en Taabelighed, som kun kan skrive sig fra den protestantiske Tid, da den katholske Kirkes Gudstjeneste ikke længer havde Rod i Folkets Bevidsthed[1]). Her maa nødvendigvis have staaet noget helt andet; og sidste Linies Restitution kommer derfor under de givne Forhold udelukkende til at bero paa Konjektur.

Det fremgaar jo af hele Strofens Indhold, at Greven

---

[1]) En lignende Mangel paa Forstaaelse af den nærmeste Fortids Kirkeskik lægger sig for Dagen i følgende Vers (D. g. F. 6, 413, 3):

> Første daa hørrdde thy vrrtte—sang
> och saa dy meeser ny:

Hvad vrrtesang var, kan efter Bogstaveringen at dømme ikke have staaet klart for den, der gav Viseopskriften den overleverede Form.

ikke midt om Natten vil lukke op for den ubekendte Budbringer, men stævner ham hen til Brødreklostret, saasnart det er blevet Dag. Man undres straks over, at han ikke anmoder Budet om at komme igen til Herberget. Men i Virkeligheden er dette tilsyneladende saa mærkelige Mødested et nyt Vidnesbyrd om Visens Samtidighed med Begivenheden, hvis et saadant ellers behøves. Det var nemlig i det 14., 15. og Begyndelsen af det 16. Aarh. almindelig Skik at afholde politiske Møder som Herredage, offentlige Retsmøder, ja private Forsamlinger, hvortil krævedes et større Lokale, i vedkommende Købstads Graabrødrekloster, hvis et saadant fandtes. Aarsagen dertil var vistnok den, at Købstædernes Raadhuse, som skulde synes selvskrevne til at afgive Husrum for den Slags Forsamlinger, gennemgaaende var meget smaa, medens Klostrenes Refektorium almindeligvis var en Sal af betydelige Dimensioner[1]).

---

[1]) Min Kollega, Hr. Bibliothekar Gjellerup, har henledet min Opmærksomhed paa dette Forhold og velvilligt stillet efterfølgende Eksempler til min Raadighed:

I Horsens Graabrødrekloster sluttede Erik af Pommern 1432 Vaabenstilstand med de holstenske Grever og Hansestæderne. — Samme Sted holdt 1458 Jakob Flemings Børn Skifte efter Faderen, og 1492 Kong Hans Retterthing (Smlgn. O. Fabricius, Horsens. S. 109 og 110).

I Graabrødrenes Stue i Jønkøping deltog $^{7}/_{2}$ 1466 Aage Axelsen Thott som Kong Christiern d. 1stes Sendebud i Jønkøping Foreningen. (Smlgn. P. v. Møller, Bidrag til Hallands Historie 1, 144).

I Graabrødrenes Stue i Kalundborg holdt Rigsraadet Møde 1480 og $^{10}/_{5}$ 1496. (D. Magaz. 4, S. 15 og Regesta); sammesteds holdt Christiern d. 1. Retterthing $^{13}/_{9}$ 1458 (Smlgn. Hübertz Aktstykker vedk. Aarhus 1, 228). I Graabrødreklostret i Kbhvn. sluttes 1346 Fred mellem Valdemar Atterdag og Grev Johan (Rørdam Kbhvn.'s Kirker og Klostre 282); den $^{28}/_{1}$ 1449 holdes sammesteds Skifteforsamling mellem Bilder og Basser (Erslev, Middelalders Breve 3, 751); dér holdt ogsaa Chr. 1. hyppigt Retterthing (Diplomat. Chr. I. S. 56; 112; 155; 321). I Graabrødreklostret i Lund holdtes 1333 et Møde mellem Kong Magnus Smek, Kleresiet og Adlen. (Daugaard De danske Klostre S. 145). Sammesteds holdtes 1425 et Møde, paa hvilket Dronning Philippa overdrog Kanniken Joh. Magnussen en Gaard.

Ud fra denne Skik bliver det let forklarligt, at Greven sætter det foregivne Bud Stævne ved Graabrødreklostret. Dets Spisesal benyttede han nemlig ligesom andre Fyrster og fornemme Herrer i Datiden paa Grund af dens Rummelighed som en Slags Kontorlokale, da hans eget Logi ikke egnede sig til dette Brug. Det Graabrødrekloster, der sigtes til, „laa i den østre Side af Byen, østen for den Gade, som endnu kaldes Brødregade, og indtog den Plads, hvor siden Dronningborg Slot blev anlagt af Christian den Tredie[1]).“ Det var stiftet i Aaret 1296. I Byer, hvor intet Graabrødrekloster fandtes, henlagdes undertiden den ovennævnte Art af Forsamlinger til Sortebrødrenes Kloster; men da der aldrig har eksisteret noget saadant i Randers, kan der her ved Brødreklostret kun forstaa Graabrødrenes Kloster[2]).

Hvad nu angaar Mødetiden, er det jo klart, at Grevens Mening maa have været den, at han ikke vilde modtage

---

I Oslo Graabrødrekloster sluttedes $^{18}/_{8}$ 1353 en Handel mellem Brynhild Thoresdatter og Thorgeir Eivindssøn (Diplom. Norvegicum 2 Nr. 318; Chr. Lange, De norske Klostres Hist. 2 Udg. S. 445).

I Graabrødrenes Stue i Ribe holdt Christoffer af Bayern Møde ang. Kapitelsgods i Ribe 1443 (Erslev, Middelalders Breve 3, 605).

I Graabrødrenes Kloster i Stockholm holdt Christiern II. 1520 stort Rigsmøde, hvor han anerkendtes som Sveriges Arvekonge (Øverland, Ill. Norges Hist. 4, 241). I de Stiftsstæder, hvor Dominikanerne, støttede af Domkapitlerne, havde Overtaget, holdtes Møderne som oftest hos dem. — Ogsaa i Tyskland synes Graabrødreklostrene at have spillet en lignende Rolle; jvnfr. Konrad Eubel, Geschichte der oberdeutschen Minoritenprovinz. Würzburg 1886. S. 209.

[1]) Daugaard, De danske Klostre S. 293 ff.

[2]) Der omtales ingensteds i vore Kilder noget Dominikanerkloster i Randers. Det Sted (Script. rer. Dan. 5, 501), af hvilket man med Urette har troet at kunne slutte sig til Eksistensen af et saadant, skal sikkert forstaas paa anden Vis. Den Dominikanermunk, som omtales der med Tilføjelsen de Randrus, tilhørte ikke noget Kloster i Randers, men var formodentlig født der i Byen. Smlgn. Daugaards Bemærkninger til Stephens Afh. i Kirkehist. Saml. 2, 123—124.

Budet i sit Herberg om Natten, men satte ham Stævne i sit Forretningslokale, Graabrødreklostret, naar det var blevet Dag, og Forretningsdagen begyndte dengang tidligt om Morgenen. Derfor kan Messen overhovedet ikke have været nævnet ved Tidspunktets Angivelse; thi den celebreredes først op ad Dagen, og hvorfor skulde han have ventet saa længe med at modtage et vigtigt Budskab? Ottesangen indledede derimod Dagen og dens Gerning; derfor kan der næppe være Tvivl om, at dette Ord stod i den oprindelige Tekst. Af disse Grunde foreslaar jeg at give Strofen denne Form:

Est hith thu af gref Henrik sænd,
lat ækki thegh forlongæ [1])!
Møth megh with brøthær clostræts dør,
nar ottesang the sionghæ [2]).

Grevens velbegrundede Forsigtighed forpurrer den snildt udtænkte List; men saalænge Sammenhængen endnu ikke er opdaget, vil N. E. dog ikke opgive sin Plan. Det var jo af yderste Vigtighed for ham at slippe ind saa lydløst V. 49.

---

[1]) I k k e l a d e s i g f o r l a n g e (forlonge) ɔ: ikke være utaalmodig. — Udtrykket forekommer ogsaa andetsteds i Viserne, undertiden i en noget forvansket Skikkelse; jvnfr. D. g. F. 2, 141, 10; 3, 285, 23; 3, 289, 17; 7, 86, 53; 87, 16; 91, 54.

[2]) Rimet mellem f o r l o n g æ og s i o n g h æ er ganske korrekt; smlgn. saaledes D. g. F. 7, 86, 60:

Thett war om en hellygh søndagh,
thy preste thy leste och s i u n g e:
borth red unge herre Karll
och tog sin broder aff f a n g e (udt. f o n g e).

Sagen er nemlig den, at Endelserne a n g e og u n g e begge gennemgaaende udtaltes o n g e; jvnfr. saaledes Persenober V. 73—74:

ladher eder dog jcke forlonge
i fuld got andswar skullæ fonge.

og sammesteds V. 355—356:

lade thik dog jnthet longe,
ath thu skalt mæg ath see fonge.

Saaledes ogsaa V. 1299—1300; 1579—80, hvor Rimordene dog ikke desto mindre skrives g a n g e—f o n g e.

som muligt, for at ikke de holstenske Krigsfolk for tidligt skulde komme paa Benene og spærre Tilbagetoget. Derfor bliver han, trods Grevens Vægring ved at lukke op, i sin Rolle og søger ved et fristende Foregivende om store Sejre at bevæge Greven til at lade Pagen gaa til Døren for at modtage Brevene med de store Nyheder. Strofen, hvori dette Forslag fremsættes, findes i **A** 49—50 **B** 43—44 **C** 42 **D** a 40 **D** b 35 **V** 59—60.

I **A B** og **V** svarer der til denne Strofe to Vers. At dette ogsaa fra først af har været Tilfældet i **D** a's og **D** b's nærmeste Kilde, kan med Sikkerhed sluttes deraf, at det ægte Vers her er udskudt, medens det, som indeholder de uægte Tilføjelser, er bibeholdt. Om dette sidste er tidligere talt i den historiske Indledning (Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 138); jeg skal derfor blot kortelig minde om, at Budet, som foregiver samme Nat at være kommen sydfra med Efterretninger fra Kolding og Ribe, slet intet kunde vide om, at N. E. var hængt. En saadan Viden var alene af den Grund vel egnet til at vække Grevens Mistanke, og derfor maa Strofen, der lægger N. E. disse Ord i Munden, utvivlsomt være uægte. **C** har i Modsætning til **D** Gruppen kun bevaret det ægte Vers. Det kan altsaa ikke bevises, men forekommer mig dog meget sandsynligt, at Udeladelsen af den uægte Strofe i denne Opskrift alene maa tilskrives den meget mangelfulde Forfatning, hvori dens Slutning er kommen til os[1]); thi da det tilføjede Vers findes baade i **A B D** og hos Vedel, kan man vistnok gaa ud fra, at det ogsaa hørte til Bestanden i Fælleskilden **X**.

Det ægte Vers er bedst bevaret hos Vedel og i **C**; thi kun der har vi i de første Linier Anmodningen om at lade en anden gaa til Døren for at modtage Brevene, medens de øvrige Opskrifter i Stedet for har indsat en fornyet Opfordring til ikke at tøve forlænge, indledet med den staaende uægte Tilføjelse Hør i[2]).

Af de to anførte Redaktioner fortjener atter Vedels

[1]) Jvnfr. Indledningen S. 42 og 63.
[2]) Smlgn. Noten til V. 5 S. 171.

Fortrinet: her er gennemgaaende bevaret mere af de oprindelige Udtryk, og det er rigtigt angivet, at det er Pagen, som skal gaa til Døren for at modtage Brevskaberne. Kun i tredie Linie bør **C**'s bestollet foretrækkes for **V**'s belagd, der rimeligvis blot er indsat for at variere Udtrykket; det tilføjede Vers (60) har nemlig rigtigt bestaaldet. Af de anførte Grunde lægger jeg Vedels Gengivelse:

I lade eders Dreng til Dørren gaa,
tage Breffuet, som er eder send:
Oc nu er Ribe saa hart belagd,
og Colding den er brend.

til Grund for Restitutionen, som jeg foreslaar at give denne Skikkelse:

Lat ethær dreng[1]) til døræn ga
at[2]) takæ bref[3]) i sænd[4]):
Hart Riperhus bestollæt ær,
oc Koldinghus beræent.

Paa Nutidsdansk kan dette gengives saaledes: „Lad Eders Page gaa til Døren for at modtage Brevskaberne nu med det samme: Riberhus er haardt trængt ved Belejring, og Koldinghus er stormet".

Jeg har i Restitutionen indsat Riberhus og Kolding-

---

[1]) Dreng betegner her Page, opvartende Tjener; smlgn. D. g. F. 1, 10, 3; 3, 350, 6; Birg. Bølles Breve ved Bang S. 20; Chr. II's gejstlige Forordn. (Rosenvinge G. d. Love 5) Kap. 1 og 2.

[2]) at = forat; jvnfr. de til V. 28. S. 245 anførte Eksempler.

[3]) Artiklen er udeladt (jvnfr. Noten til V. 5 S. 176), og da bref er Intetkøn, er det umuligt at afgøre, om Forf. har tænkt paa et eller flere Breve.

[4]) i sænd oversætter jeg: straks, med det samme. Kalkar anfører (Ordbog 3, 704 Sp. 1) for denne Betydning to Eksempler, men ledsager dog sin uden Tvivl rigtige Fortolkning med et forsigtigt Spørgsmaalstegn. Stedet i Rimkrøniken er i mine Øjne afgørende, og Molbechs Forklaring under Teksten betragter ieg som ganske meningsløs. I Folkeviserne har vi det samme Udtryk D. g. F. 6, 15, 8:

Hertugh Iffuerssøn er icke hiemme
han reed af bye i sind (ɔ: lige nu).

hus for Ribe og Kolding; thi ingen af disse Byer havde dengang nogen virkelig Befæstning, som kunde holde Stand mod en blot nogenlunde stærk Fjende, men i det højeste et Pæleværk, der sikrede dem mod pludseligt Overfald[1]). Derimod havde begge stærkt befæstede Slotte, og dem var det utvivlsomt, Greven stræbte at komme i Besiddelse af.

Det omtales i den jyske Krønike[2]), at, da han rykkede ind i Nørrejylland, sendte han sine Sønner Henrik og Claus (Nicolaus) med betydelige Hærafdelinger mod Øst og Vest, medens han selv med Hovedstyrken drog op i Landet. Alt taler for, at Maalet for Greverne Henrik og Claus's Operationer netop var Slottene i Ribe og Kolding, hvis Besiddelse vilde gøre Greven til Herre over hele det sydlige Jylland. Men hvem sad da dengang inde med disse Fæstninger, som for faa Maaneder siden havde været i Grevens Eje? Svaret herpaa har jeg allerede givet i den historiske Indledning. Ved Forliget i Lybek i Januar 1340 bortbyttede Grev Gerhard Størsteparten af Nørrejylland med tilhørende Slotte til Hertug Valdemar mod Sønderjylland og en stor Sum Penge. Dette Forlig, som blev paatvunget Hertugen, og som sikkert traadte i Kraft, umiddelbart efter at det var sluttet, havde for en Tid gjort Hertugen til Herre over Nørrejyllands Fæstninger, forsaavidt de tidligere havde tilhørt Grev Gerhard. Blandt dem var baade Riberhus og Koldinghus, men ikke Skanderborg, som var i Grev Johans Besiddelse.

Visen er altsaa i Virkeligheden bedre underrettet om Datidens politiske Forhold end alle vore skrevne Kilder, Detmar medregnet, naar den beretter, at Grevens Fjender under Krigstoget i Nørrejylland sad inde med Ribe og Kolding, og Rigtigheden af dens Fremstilling bestyrkes i

---

[1]) Jvnfr. Kinch, Ribe Bys Historie og Beskrivelse 2, 141: „1575 havde Kongen i Sinde at lade Ribe By ordentlig befæste. Den Omplankning, Byen tidligere havde haft, var paa denne Tid vistnok i stort Forfald“. — Kolding By har aldrig været befæstet; men den gamle Bys Beliggenhed tyder paa, at ogsaa den i Middelalderen var beskyttet af en Omplankning.

[2]) Scriptores rerum Danic. 2, 392.

høj Grad ved de Begivenheder, som fulgte umiddelbart efter Katastrofen i Randers.

I Datidens Krigsførelse spillede de faste Støttepunkter en mindst ligesaa fremtrædende Rolle som i Nutidens; dem maatte man have inde for at være Herre i Landet. Ved Grev Gerhards Fald og Lejehærens Opløsning ejede hans Sønner ikke et Slot i Nørrejylland, og deres Stilling dér var af den Grund ret betænkelig. Derfor gik efter Faderens Død deres første krigerske Foretagende ud paa at bygge sig en Fæstning i Skjernaadalen, hvad der vilde have været temmelig meningsløst, hvis de dengang virkelig var Herrer over saa godt som alle kongelige Slotte i denne Landsdel. Niels Ebbesen forpurrede dette Forsøg og rettede dernæst et Angreb mod Skanderborg, det eneste kongelige Slot som ikke ved Lybekkerforliget var overdraget til Hertugen, fordi det, som sagt, tilhørte Grev Johan. Der var god Mening i dette Angreb: hvis det var lykkedes, vilde nemlig N. E. have fravristet de forhadte Holstenere deres sidste Støttepunkt i Landet, og Nørrejylland være fuldstændig befriet for Fremmedherredømmet. Det strandede imidlertid og kostede N. E.'s samt mange andre tapre Jyders Liv. Muligvis er det denne Rest af Holstervælden i Jylland, hvortil Visens Digter sigter i den sidste Strofe.

I den ovenfor angivne Restitution har jeg endvidere ændret brend til berænt[1]). Man maa nemlig gaa ud fra, at det foregivne Buds Efterretninger var saa lokkende for Greven som vel muligt. Men det, han mest kunde ønske at høre, var sikkert ikke, at Koldinghus var brændt og ødelagt. I saa Tilfælde forestod der ham nemlig en ubehagelig Udgift til dets Genopførelse. Ejheller var det sandsynligt, at hans Folk efter Erobringen skulde have stukket

[1]) Smlgn. D. g. F. 3, 292, 13. — Ordet har i det militær-tekniske Sprog holdt sig langt ned i Tiden; jvnfr. saaledes Jahn, Det danske Auxiliaircorps i eng. Tjeneste fra 1689—97. Kbhvn. 1840 41. 2. Afd. S. 49: „Et andet Detachement gjordes den 12te under General Opdam, for i Forening med Heyden at berende Venlo" cet.

Slottet i Brand undtagen ved et Uheld. Derimod kunde N. E. gaa ud fra, at det ubetinget vilde være ham kærkomment at høre, at Fæstningen var taget med Storm: det betød nemlig, at den sydøstlige Del af Nørrejylland igen var i hans Eje.

V. 50. Det følgende Vers fortæller os, hvorledes ogsaa dette Paafund forfejler sin Virkning paa Grund af Grevens Mistænksomhed. Den Form, hvori den kommer til Orde, viser os, at han endnu ikke er helt overbevist om Efterretningens Sandhed.

Strofen er overleveret i **A** 51 **B** 45 **D** a 41 **V** 61. De tre førstnævnte Opskrifter stemmer næsten ordret overens. Til Orientering hidsættes derfor kun **A** 51:

> Er thett sannden du siiger mieg,
> tha er thett thiende guodt,
> Hest oc kleder vdi min gaard,
> then stund wi leffue bode.

V 61:

> Oc er det sanden, du siger for mig
> da ere de Tidende gode:
> Du skalt holdes i ære oc agt,
> saa lenge wi leffue baade.

viser jo ikke ringe Afvigelser i de to sidste Linier. Disse skyldes dog næppe Vedels Pen, men stod rimeligvis allerede i hans Kilde.

Forbilledet for denne Strofe har vi sikkert i Marsk Stig Visen (D. g. F. 3, 360, 14; 361, 11). Dog er den dér saa medtaget af Overleveringen og saa løsnet i alle Fuger, at den ikke kan benyttes som Rettesnor ved Valget mellem Vedels og de øvrige Opskrifters Gengivelser. Afgørelsen maa derfor træffes efter indre Kriterier, og disse synes mig ubetinget at tale til Gunst for **A B D** a's Tekst. Det var jo ikke nogen Heltedaad, Budet havde udført, men en ret underordnet Tjeneste, for hvilken Hest og Klæder var et rundeligt Vederlag. Ved Restitutionen følger jeg derfor de tre nævnte Opskrifter, som bortset fra uvæsentlige Af-

vigelser stemmer indbyrdes og formentlig gengiver Strofens Indhold og Form forholdsvis godt. Den væsentligste Fejl ligger efter min Formening deri, at anden Linie urigtigt er gjort til Eftersætning, medens den oprindelig maa have været sideordnet med første og udgjort et Led af Betingelsessætningen, hvis Hovedsætning kun omfattede sidste Halvdel af Strofen. Som Linien nu staar, indeholder den en Trivialitet og passer heller ikke rigtig til Forsætningen; thi de Tidender, Budet bragte, var jo gode, hvad enten de var sande eller ej. Jeg foreslaar derfor at skrive saaledes:

Ær sandæn thæt, thu sighær megh [1]),
oc ær the thidind gothæ [2]),
tha hæst oc klæthæ [3]) i min garth
thæn stund [4]) wi lewæ bothæ!

hvorved der uden store Ændringer raades Bod paa de paapegede Fejl.

For Visen som Digterværk har det naturligvis ikke Spor af Betydning, hvilket Sprog N. E. har benyttet i sin

---

[1]) Jvnfr. med Hensyn til dette Udtryk D. g. F. 2, 243, 25; 268, 77; 4, 153, 19; 345, 21; Flor. & Blansefl. 471; 1530.

[2]) Baade thidind (thidend) og thidende er brugelige Former; den første findes f. Eks. Hell. Kv. 7, 25; Rom. Digtn. 3, 182, 11—12 (begge Former lige ved Siden af hinanden); D. g. F. 6, 12, 13; 47, 9; 93, 2—3; 226, 21; 7, 53, 3.
Adjektivet god betegner her det samme som tilforladelig, sikker; jvnfr. Flensb. Stadsret § 2 (Thorsen Stadsretter S. 56): næfne gwoth witnæ til (ɔ: tilforladeligt). Naar Talen er om Pengesager, træffer man ikke sjældent denne Betydning i moderne Dansk (sige god for en; den Veksel er god nok; han er mig god for den Sum); udenfor dette Omraade har vi den f. Eks. i Udtrykket finde for godt (ɔ: rigtigt); smlgn. ogsaa C. S. Glimager, Bellum Troianum. Kbhvn. 1623 S. 49 „... holt ieg det for got, at Venus var den deiligste iblant dem alle tre oc Eblit med rette hende tilhørte."

[3]) Klæthæ ɔ: klæthær; jvnfr. Lunds Ordbog under klæþ samt Thorsen Stadsretter S. 112 (sin klæthæ og sin klæthær); Flensborg Stadsret § 75 (hans klethæ).

[4]) Thæn stund ɔ: imedens, saalænge som; jvnfr. D. g. F. 4, 139, 19; 184, 13; 6, 36, 15; 228, 13; 7, 36, 1; 74, 22 samt Noten til V. 22 S. 228.

Rolle som det foregivne Bud: Dansk eller Plattysk. Men hvis Overfaldet, som jeg antager, virkelig er blevet indledet med den i Visen skildrede List, er det for den historiske Opfattelse af Sagen af Vigtighed at klare ogsaa dette Spørgsmaal. Skøndt man vel kan gaa ud fra, at Grev Gerhard idetmindste har forstaaet Dansk, og skøndt han vitterligt havde danske Adelsmænd i sin Tjeneste, er det vistnok mest sandsynligt, at Samtalen er bleven ført paa Plattysk. Det vilde formentlig i altfor høj Grad have vakt Grevens Mistanke, hvis N. E. i sin foregivne Egenskab som Bud fra Grev Henrik havde talt Dansk. Den lange Samtale under Mødet ved Randers, der maa have hatt noget tilsvarende i Virkeligheden, da Grevens Undsigelse, som bevidnes af den sjællandske Krønike, sikkert fremkom ved en ganske tilsvarende Lejlighed, synes mig ogsaa at tyde paa, at N. E. var det plattyske Sprog mægtig. For en fremragende Mand i Datidens Danmark, der havde saa mange Berøringspunkter med Nordtysklands Handelsstæder og de holstenske Grever, var denne Kundskab næsten en Nødvendighed.

V. 51. Under den foregaaende Samtale maa vi tænke os, at Greven og hans Tjenere er staaet op, og at der er blevet tændt Lys i Værelset. Efter den sidste Replik ser han ud ad Vinduet; Skinnet fra Stuens Lys kastes tilbage af de udenfor staaendes Vaaben, og med ét Slag er han klar over den frygtelige Fare, han svæver i: „Det foregivne Bud fra Grev Henrik er N. E. selv.“ Denne Situation skildres kortelig i den følgende Strofe (**A** 52 **C** 43 **D** a 42 **D** b 36 **V** 63). Redaktøren af **B** har udeladt den og erstattet den med et selvlavet Vers (46), der i sin Tid tjente som en Hovedstøtte for afdøde Rigsarkivar Jørgensens Hypotheser om denne Vise. Allerede tidligere har jeg i Aarbøger for nord. Oldk. 1903 S. 137 ff. vist, at denne Strofe ikke kan være ægte. Til de der anførte Argumenter kunde endnu føjes følgende: Hvis Døren, som **B** beretter, i al Stilhed var blevet aabnet for det falske Bud, vilde utvivlsomt de, der befandt sig i Huset, som naturligvis var omringet, i en

Haandevending være blevet dræbte, og man forstaar da ikke, hvorledes det kunde gaa til, at kort efter en Del af Tropperne kom paa Benene ved Larmen, og at Trommerne blev rørte, saaledes som det berettes ogsaa i **B**. Der kan altsaa næppe være Tvivl om, at denne Opskrift her er overarbejdet, og at den rette Version findes i de øvrige Redaktioner.

I Vedels Tekst læses foran V. 63 nedenstaaende Strofe, hvortil intet tilsvarende findes i de øvrige Opskrifter:

I lade nu op, i tøffue for lenge,
i lade det Bud indgaa!
Seyr er vunden, oc Landet er tuingd,
er det, som hand siger fra.

Saadanne Udtryk, som her er brugte, kunde en samtidig Digter umuligt falde paa at lægge det foregivne Bud i Munden: I tøffue for lenge indeholder en baade uforskammet og fra N. E.'s Side uforsigtig Kritik af Grevens Mistænksomhed. Endvidere vidste Greven sikkert bedre end nogen anden, at Sejren ingenlunde var vundet, og Landet aldeles ikke undertvunget, selvom Grevens Tropper havde stormet Koldinghus. Endelig klinger første Halvvers med sin Fordring paa at indlades mærkeligt, naar man betænker, at Budet selv for lidt siden har opgivet Fordringen om at blive indladt og kun anmodet om at maatte aflevere de medbragte Brevskaber. Strofen er med andre Ord et tarveligt Forsøg paa at gøre de fristende Nyheder endnu mere tillokkende, men udført paa en saa klodset Maade, at Greven straks maatte ane Uraad, hvis han ikke var meget indskrænket.

Af disse Grunde forbigaar jeg denne Strofe som en uægte Tilføjelse; dog er jeg overtydet om, at Vedel ikke selv har digtet dette Vers, men fundet det i sin Kilde.

Det næste ægte Vers i Rækkefølgen er altsaa det ovenfor omtalte, som skildrer Grevens Opdagelse af den truende Fare. Det er saa godt som enslydende bevaret overalt, dog er **Da**'s Gengivelse formentlig i en Enkelthed noget

korrektere end de øvrige Opskrifters, hvorfor jeg hidsætter den her:

> **Greffuenn hannd vd aff windut saa**
> **hand saa thi Blannck spiude**
> **fuld wossinn Jeg til dannemark kommen**
> **Niels Ebissinn holler vde.**

Spiude er utvivlsomt galt; Flertalsformen er spiud, og den urigtige Endelse er kun tilsat for at skaffe regelmæssigt Rim med ude. Formodentlig skal den Fejl, Linien sikkert gemmer, rettes saaledes, at hand saa i Liniens Begyndelse slettes — Verbet er en Gentagelse af det i den foregaaende Sætning benyttede — og han skuddhæ tilføjes i Stedet ved dens Slutning. Naturligvis var Greven ikke saa uforsigtig at aabne Vinduet og kikke ud; han nøjedes sikkert med at kaste et Blik gennem Ruden, og i Genskinnet fra Stuens Lys blev han da de blanke Vaaben var. Naar det derfor i et omtrent samtidigt Dokument (jvnfr. Aarb. f. nord. Oldk. 1903 S. 95—96) berettes, at Greven skreg om Hjælp, tænker jeg mig, at dette fandt Sted kort efter, da N. E. og hans Svende var i Færd med at bryde Døren op med Magt.

Den anden væsentlige Fejl i den foreliggende Strofe er, at fjerde Linie har holler ude[1]), et Udtryk som kun er anvendeligt for en Rytter, medens, som tidligere paavist[2]), Visens Fremstilling ret forstaaet gaar ud paa, at N. E. og hans Følge paa dette Tidspunkt var til Fods. Derfor maa dette Udtryk betragtes under samme Synspunkt som **C**'s:

> **Niels Ebbissen sielff til døren Red**

ɔ: som en Forvanskning, der bunder i Tankeløshed og rimeligvis er foranlediget ved den allerede tidligere paaviste Tendens til at lade Ridning træde i Stedet for andre Bevægelsesformer[3]). Jeg betænker mig derfor ikke paa at

[1]) **D**b har dog — formodentlig kun i Følge Konjektur — er her ude

[2]) Jvnfr. Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 134—135.

[3]) Jvnfr. Noten til V. 3. S. 161.

fjærne holler og skrive stær, hvilket ogsaa af metriske Grunde bør foretrækkes.

Hele Strofen vil da med disse Rettelser, samt nogle Smaaændringer, der formentlig ikke kræver nærmere Begrundelse, komme til at lyde saaledes:

Gref Gerith ut ath[1]) windugh sa;
the blankæ spiuth[2]) han skuddhæ:
Fulussæn[3]) iegh til Danmark kam,
Niels Ebbesøn stær utæ[4])!

I det følgende er der foregaaet en Forskydning i Strofernes Rækkefølge[5]), som nu kun kan konstateres ved Hjælp af **C**'s og Vedels Tekst; thi disse Redaktioner er de eneste, der har bevaret det omflyttede Vers (**C** 46 **V** 67). I **C** har det denne Skikkelse: V. 52.

Det suaret greffuens liden smaa dreng,
hand vaar Niels Ebbessens frende,
Lader du greffuen dig giecke i dag,
huer mand da vorder i skende.

Hos Vedel lyder det saaledes:

---

[1]) Vi finder i Viserne baade se ud af vindue D. g. F. 2, 16, 33; 2, 320, 34; og se ud ad vindue D. g. F. 6, 380, 2; 7, 35, 55. Det sidste er utvivlsomt det rette. — Vindu, som kan lukkes op, omtales i Flensb. Stadsr. § 64.

[2]) Blankæ spiud ɔ: skinnende Spyd; jvnfr. D. g. F. 6, 72, 20; 6, 413 (a), 9.

[3]) Jvnfr. Noten til V. 26 S. 241.

[4]) Adverbiet utæ (ogsaa stavet udhæ) betegner i middelalderligt Dansk udenfor baade i Forhold til Huset som Helhed og i Forhold til det enkelte Rum eller Værelse. Saaledes forbindes det hyppigst med Verbet stande, men af og til ogsaa med andre Verber som blive, ligge, bidhe, være; smlgn. Hell. Kv. 10, 7; Rom. Digtn. 3, 114, 24; 149, 2; 3, 67, 17; Hert. Fred. 230—36; D. g. F. 2, 224, 20; 4, 98, 22; 351, 5; 358, 13; 6, 150, 13; 162, 24; 178, 4; 7, 68, 14; 7, 105, 18.

[5]) Paa Flytning af hele Vers til en gal Plads har vi Eksempler i **C** 15—16; **E** 13—14; **E** 16—17; **A** 63—64. Smlgn. Noten til V. 22 S. 223.

Det suarede Greffuens liden Smaadreng,
hand vaar Niels Ebbissøns Frende:
„Lader du dig met Ord saa gecke,
huer mand da bliffue i skende."

Jeg er fuldkommen overbevist om, at Vedel ikke har laant dette Vers fra **C**. Hans Tekst viser sig nemlig, som vi nedenfor skal se, i tredie Linie at ligge adskilligt nærmere end **C**'s ved den Form, som maa antages at være den oprindelige. Hvis dette, som jeg tror, er rigtigt, kan man roligt gaa ud fra, at Strofen allerede i **X** fandtes paa den Plads, hvor den nu staar, umiddelbart efter N. E.'s Svar paa Grevens Forslag om Forsoning; thi baade **C**, som maa have faaet den gennem $\mathbf{X}_1$, og **V**, der fik den fra $\mathbf{X}_2$, anbringer den dér.

Hvis den overleverede Form virkelig var den rette, vilde det ligge nærmest at betragte Strofen som en uægte Tilføjelse, da den indeholder en hel Række Urimeligheder, som umuligt kan tillægges Visens Forfatter. At Grev Gerhard blandt sine allernærmeste daglige Tjenere skulde have haft en jysk Yngling, er allerede usandsynligt; men ganske utænkeligt er det vistnok, at den forsigtige og mistænksomme Greve efter det, som nylig var foregaaet mellem ham og N. E. under Mødet ved Randers, et eneste Øjeblik skulde have ladet den unge Mand beholde en saadan Tillidspost. Fremdeles er ogsaa den Replik, som lægges Pagen i Munden, vel egnet til at vække Mistanke. Ifølge den givne Situation var han nemlig en Forræder, som havde spillet under Dække med sin Herres Fjende; derfor var Døden ham vis fremfor nogen anden, hvis N. E. lod sig gække. Fjerde Linie maatte derfor, hvis den skulde passe, have lydt

hver mand da vorde vi skende.

Desuden kunde jo enhver vide, at N. E. ikke havde sat sit Liv paa Spil og med Magt banet sig Vej til Grevens Sovekammer for dér at slutte et taabeligt og højst problematisk Forlig. At advare mod sligt, er det rene Nonsens.

Endelig gemmer fjerde Linie, hvis tilsigtede Mening forøvrigt er klar nok (ɔ: i blive alle mishandlede), sikkert en Forvanskning; thi hver mand kan ikke uden videre anvendes i samme Betydning som alle.

Trods alle de paapegede Fejl anser jeg dog Strofen for ægte. Men paa sin nuværende Plads hører den ikke hjemme; kun ved en grov Misforstaaelse er den havnet dér; thi Grevens Page kan, som ovenfor er vist, ikke have været N. E.'s Frænde. Derfor foreslaar jeg at flytte Verset herhen, lige foran Skildringen af det voldelige Indbrud i Huset, og give det denne Skikkelse:

Thæt mælte tha gref Geriths dreng [1])
— han war hans næræ frændæ —:
„Thu latæ [2]) thinæ gækkæ orth,
thu hwær mans swortæ skændæ [3])!"

Situationen er altsaa denne: Da Greven har opdaget, hvem det er, der under et listigt Foregivende har søgt at skaffe sig Adgang til ham, raaber en af de tilstedeværende Pager, en ung Frænde af Greven, i sin Harme og Forbitrelse Strofens Slutningslinier ud til N. E. og hans Folk. Betydningen af de to sidste Linier, for hvilke Vedels Tekst er lagt til Grund, er denne: Lad fare dine Gækkeord, du Hvermands Slyngel og Slubbert.

Ud fra den ovenfor angivne Restitution vil man ogsaa forstaa, af hvilken Grund jeg anser denne Strofe for ægte: Saadanne Betegnelser som dem, der efter min Formening oprindelig har været anvendte i fjerde Linie, forekommer

---

[1]) Jvnfr. Noten til V. 49. S. 293.

[2]) Jvnfr. Noten til V. 29. S. 247.

[3]) Skændæ brugtes i middelalderligt Dansk som Skældsord (= Slyngel); jvnfr. Iv. Løverid., 4968. Det her benyttede Udtryk er altsaa dannet i Analogi med Haansord som Hvermands Nidding, alle Gildebrødres Nidding o. l. Smlgn. Skraaen for St. Knuds Gilde i Flensborg § 4, 8, 20 (Thorsens Stadsretter S. 314 og 317). — Swortæ (svarende til C's vorder) staar her i moralsk Betydning (= nederdrægtig). Smlgn. Udtryk som sort Sjæl, sort Utaknemmelighed o. l.

aldrig i senere Tiders Tilføjelser og Indskud, med mindre disse er gamle Laane- eller Vandrevers, og denne Mulighed synes mig i den foreliggende Strofe ganske udelukket.

V. 53. Efter denne Replik maa vi tænke os, at Husets Beboere har skreget om Hjælp af deres Lungers fulde Kraft, medens de udenforstaaende, som indsaa, at de var opdagede, ufortøvet gav sig i Lag med at sprænge Døren, saaledes som det skildres i den følgende Strofe (bevaret i **A** 53 **C** 44 **D** a 43 **D** b 37 **V** 64), hvis gammeldags Udtryk Overleveringen grundigt har misforstaaet. Følgen blev naturligvis her, som overalt, hvor Forstaaelsen glippede, at Verset efterhaanden forvandledes til noget meningsløst Tøjeri, i hvilket man kun svagt skimter de ægte Linier gennem Forvanskningerne.

I Hovedsagen er vore Tekster her alle lige slette; dog har **D** a i første og tredie Linie visse Fortrin fremfor de øvrige. Jeg benytter derfor denne Opskrifts Gengivelse som Grundlag for den kritiske Drøftelse. Verset lyder dér:

Hannd støtte døren op med sinn fuodt
thet Nagellenn gick alle i støcker,
greffuenn Om du est her Innde
ieg well dig enn Skolle thill dricke.

Alle de øvrige Redaktioner har støtte paa døren; men dette kan ikke være rigtigt; thi i næste Strofe er Døren aaben, og Skaren inde i Stuen. Ogsaa anden Linie af dette Vers taler, selv i sin nuværende forvanskede Form, for **D** a's op; thi naar Naglerne alle gaar i Stykker ved Slaget, saa er Døren med det samme stødt op. Paa dette Punkt repræsenterer altsaa **D** a uden Tvivl den rette Overlevering. Derimod er det sikkert ikke rigtigt, naar denne Opskrift lader N. E. alene støde Døren op; man skulde hurtigt ind, og det kunde kun lade sig gøre ved forenede Kræfter. Derfor foretrækker jeg de andre Redaktioners The for **D** a's Hannd.

Hvad angaar det Redskab, hvormed Stødet førtes, hersker der i vore Kilder den største Uenighed: **A** og **V** har skiold

och spiud, C glaffuen och spiud, D a og D b fuodt. Hvori skal vi søge Grunden til denne mærkelige Uoverensstemmelse? Den Situation, som her skildres, at en væbnet Skare udefra med Magt opbryder eller søger at opbryde en laaset Dør, forekommer adskillige Steder i de bevarede Viser, og hvor disse foreligger i flere Opskrifter, genfinder vi meget hyppigt akkurat de samme Afvigelser som her i denne Vise: i nogle Redaktioner føres Stødet med Glavind og Spyd, i andre med Skjold og Spyd, med Spyd alene eller med Foden[1])

Den rette Forklaring herpaa er rimeligvis den, at forskellige gamle Vandrevers, der fremstillede dette spændende Øjeblik paa en noget afvigende Maade, som rettede sig efter Situationens Krav i de Viser, hvor de oprindeligt hørte hjemme, i Tidens Løb er blevet sammenfiltrede til en ret forvirret Masse. Derfor taler for det første Forskellen i de anvendte Midler. Skal der udefra dundres kraftigt paa en Dør med Foden, eller skal den stødes op med et Spark, kan dette ikke ret vel udføres af fler end én. Forsøger flere det samtidigt, kommer de i Vejen for hverandre. Dette er vel ogsaa Grunden til, at D a og D b, som begge beretter, at Grevens Dør stødtes op med et Fodspark, lader N. E. være alene om at udføre Arbejdet[2]). Er der derimod samlet en større Skare udenfor Døren, som samtidigt skal dundre paa den eller støde den op, kan dette kun ske, hvis de anvender Spyd.

Ud fra denne Betragtning kan der imidlertid ikke son-

---

[1]) Smlgn. saaledes Varianterne i Nr. 20. D. g. F. 1, 278, 51; 280, 35; 284, 43; 286, 36; 289, 38; 292, 41; 295, 43; 299, 40; 302, 63; 307, 66; i Nr. 186. D. g. F. 4, 82, 11—12; 83, 12; i Nr. 319. D. g. F. 6, 15, 11; 16, 15; 17, 12; i Nr. 332. D. g. F. 6, 72, 24; 77, 32; 79, 28; 81, 88; i Nr. 392. D. g. F. 7, 74, 29; 76, 27; 78, 26; 80, 30. Sjældnere er det at finde det samme Redskab benyttet i alle Opskr. af en Vise som i Nr. 389, der gennemgaaende har Glavind og Spyd, og i Nr. 390, der i to Redaktioner har Skjold og Spyd.

[2]) Smlgn. ogsaa D. g. F. 7, 9, 35: Hand støt paa dørren med sin foed; ligesaa D. g. F. 4, 82, 11; 6, 16, 15.

dres mellem mer end to forskellige Vandrevers, og vi faar ingen Forklaring paa, hvorfor der nogle Steder nævnes baade Glavind og Spyd — hvilket ingenlunde kan betragtes som en Tautologi, da Glavind er en særegen Art Spyd — andre Steder kun Spyd. Grunden til denne Forskel i Betegnelsesmaaden formoder jeg laa i Versemaalet. Udtrykket maatte varieres for at passe til Metret i den Vise, hvor det skulde gøre Tjeneste. Som Eksempler paa, hvorledes jeg tænker mig, at to af de Vandrevers, hvorom denne Undersøgelse drejer sig, har lydt — den tredie Type, i hvilken blot Spydet fremtræder, kommer jeg tilbage til nedenfor ved Omtalen af Strofen i N. E.'s Vise — anføres her en Restitution af D. g. F. 6, 16, 15:

Swa hart hr Aghæ støttæ
up døræn mæth sin foth,
thæt allæ naglær drewæ
Thord Iværssøn amoth.

og af D. g. F. 7, 32, 37:

Po dør the støttæ mæth glawæn oc spiuth:
Stat up, Karl Høfding! Gak til os ut!

Hvad endelig Forbindelsen Skjold og Spyd angaar, tror jeg, at den udelukkende skyldes Forvanskning; thi dels egner Skjoldet sig aldeles ikke til at føre et Stød mod en Dør, naar der skal være nogen Kraft i det, dels kan en med Skjold og Spyd væbnet Mand vanskeligt anvende begge Dele samtidig til at støde med. Skal han bruge Spydet dertil, vil han ikke kunne naa Døren med den Arm, som fører Skjoldet.

Følger vi nu, hvad den foreliggende Strofe i N. E.'s Vise angaar, Da — med den ovenfor angivne Ændring the for hannd — vil det formentlig være klart, at her kun kan have været nævnt Spyd; thi ingen af de ovenfor berørte Kombinationer passer: Glavind og Spyd gaar ikke formedelst Versemaalet; Fod heller ikke, fordi der var

flere om Arbejdet. Første Linie af Strofen har altsaa rimeligvis lydt saaledes:

The støttæ døræn up mæth spiuth.

Ogsaa anden Linie volder ikke ringe Vanskeligheder for Forstaaelsen; thi ved et voldsomt Stød kan rimeligvis en eller flere Nagler springe itu; men at Stødet skulde kunne virke saaledes, at blot Størsteparten af Dørens Nagler springer i Stykker, er helt utroligt. Derimod er det rimeligt nok, at en Del af Naglerne, naar Døren pludselig slaas i Smadder, farer ud af deres Leje, og dette er det utvivlsomt ogsaa, Digteren har villet betegne. Nogen Overdrivelse er der sikkert i Skildringen af Stødets Følger; men den gale Mening skyldes Forvanskning, saaledes som jeg nu skal forsøge at vise.

Til Sammenligning anføres først et Vers af Margrethevisen efter den Opskrift, som formentlig gengiver det i den korrekteste Form[1]:

Dy danske red thi suenske imod,
derrisz glauffuend gyck alle y stycke:
Y threder fast frem, y danske hoffmend!
saa robber her Iffuer Lycke.

De Danske angriber altsaa de Svenske, og de næste Vers oplyser os om, at Angrebet hurtigt førte til Sejr. Underligt klinger derfor anden Linie:

derrisz glauffuend gyck alle y stycke.

Man skulde jo nærmest vente, at naar de danske Krigeres Glavind alle gik i Stykker, var dette Indledningen til en Skildring af de Danskes Nederlag. Dog det er aabenbart slet ikke Meningen, og derfor maa der sikkert være en Fejl her i denne Linie. Den er heller ikke van-

[1]) D. g. F. 3, 579, 35; de øvrige Opskrifters Gengivelse, der væsentlig varierer i første Linie, findes i D. g. F. 3, 581, 20; 582, 21; 584, 20; 586, 29; 589, 34.

skelig at finde. Linien skulde utvivlsomt skildre Angrebets Kraft: saa voldsomt var det, at alle Glavind — ogsaa Fjendernes — sprang ved Sammenstødet. Dette er Grunden til, at den danske Anfører i tredie Linie opfordrer sine Folk til at træde fast frem d. v. s.: efter at Spydene er blevet ubrugelige, maa de staa af Hesten og fuldføre det begyndte Angreb til Fods, saaledes som det ikke sjældent skete, naar det gik haardt til. Det, der har voldet Fejlen, er en Misforstaaelse af Ordet stycke, der er blevet opfattet som Flertal af Substantivet stycke, medens det i Virkeligheden var Impf. Plur. af Verbet stinkæ el. stynkæ ɔ: fare af Sted, springe ud af sit Leje, springe itu. Denne Misforstaaelse medførte, at man savnede et Verbum, og saaledes fik ginge el. gick Plads i Teksten. Strofen har i sin Helhed rimeligvis lydt saaledes:

The danskæ reth the swenskæ amoth,
thæt glawæn allæ støkkæ [1]):
I trædæ fast fram, i danskæ mæn:
swa robtæ hr. Iwær Lykke.

Jeg nærer ikke Tvivl om, at en ganske lignende Misforstaaelse i Strofen af N. E.'s Vise har givet Anledning til akkurat den samme Fejl: Tilføjelsen af Verbet ginge el. gick. Det, Forfatteren i denne Linie vilde meddele sine Tilhørere, var, at Spydene med en saadan Voldsomhed stødtes mod Døren, at alle Naglerne, idet den for op, sprang ud af deres Leje. Linien har altsaa rimeligvis lydt:

thæt allæ naglær stukkæ [2]).

---

[1]) Smlgn. D. g. F. 6, 366, 11:

alle di nafler, i skibedt war,
di støckedt (ɔ: støkkæ) som suanne-doenn.

Bølgernes Vælde var saa stor, at Skibets Nagler sprang itu saa let, som var de Svanedun. — Thæt staar ikke sjældent i Betydningen saa at; jvnfr. Indledn. S. 56 Anmk. 1.

[2]) Fortids Enkeltalsform af Verbet stynkæ (stinkæ) hedder stank eller stak; jvnfr. D. g. F. 1, 54, 24; 2, 333, 7; 4, 399, 11; 6, 370,

Jeg gaar nu over til sidste Versehalvdel. Ved C's Vaag op, der efter den foregaaende Samtale gennem Døren ingensteds har hjemme, skal jeg ikke opholde mig videre; enhver ser jo, at dette Udraab maa være en uægte Tiltøjelse. Værre er det, at det følgende Spørgsmaal: Est du herinde? som er fælles for alle Opskrifter, i Virkeligheden er ganske taabeligt, naar Greven lige har talt til det udenforstaaende Bud igennem Døren. Endelig tilstaar jeg, at jeg ikke er i Stand til at forbinde nogen fornuftig Mening med fjerde Linie i den Form, den nu har.

For at vinde et Grundlag for Forstaaelsen skal jeg her anføre et Par af de ovenfor citerede Vers, som skildrer ganske lignende Situationer.

D. g. F. 4, 82, 11—12 hedder det:

Hun støtte paa dørenn med sin fuod,
alle stack dy naffler hindis broder imod.

D. g. F. 6, 79, 28:

Dett var herre Nielus,
hanndt støtte paa dørrenn medt foedt;
alle dy naffler, y dørren war,
dreff herre Thidemanndt emodt.

Det spiller naturligvis ingen Rolle, at Døren i de to ovenstaaende Vers sparkes op. Resultatet bliver jo det samme, enten man anvender Foden eller et Spyd for at skaffe sig Adgang, og det er netop Resultatet, som indeholder det for vor Strofe oplysende Moment. Følgen af det voldsomme Stød skildres i begge Tilfælde saaledes, at Naglerne springer ud af deres Leje og driver el. stinker (ↄ: farer) henimod en i Værelset sig befindende Person. Utvivlsomt var det ogsaa netop dette, som berettedes i den her behandlede Strofe af N. E.'s Vise: Anden Linie fortalte, at Naglerne sprang ud af deres Leje, de to sidste, hvor-

11 og 3, 581, 20; 4, 82, 12; Flertalsformen stonkæ, stunkæ, støkkæ, stukkæ; jvnfr. D. g. F. 7, 127, 7; 3, 589, 34; 6, 369, 22; 6, 366, 11; 2, 222, 13.

ledes de fløj i Hovedet paa den indenfor værende Greve. Bag den overleverede Forvanskning i tredie Linie ligger altsaa formentlig disse Ord:

amoth gref Gerith, innæn war [1]).

For at give dette et drastisk og prægnant Udtryk har Forfatteren i sidste Linie benyttet sig af en Lignelse, et Billede, som endnu lever i Sprogets lavere Lag: at drikke én en Skalle. Formen Skalle, som er identisk med den middelalderlige Betegnelse for Skaal, Drikkekar, en skale, viser, at dette tekniske Slagsbroderudtryk gaar langt tilbage i Tiden. Dets egnl. Betydning er at klinke med en, støde sin Skaal mod en andens, og naar man ved, hvorledes en Skalle drikkes, kan det ikke nægtes, at Billedet er ret betegnende. Anvendt paa det foreliggende Sted, vil det altsaa sige, at Dørens Nagler ved Stødet farer hen imod Greven og drikker ham Skaller.

Ud fra disse Synspunkter foreslaar jeg at rette den forvanskede Strofe saaledes:

The støttæ døræn up mæth spiuth,
thæt naglær allæ stukkæ
amoth gref Gerith, innæn war,
oc hanum skalær drukkæ [2]).

V. 54. Til denne Strofe svarer i vore Hdskr. **A** 54 **B** 47 **C** 45 **D** a 44 **D** b 38 **V** 65. Den skildrer Grevens fortvivlede Forsøg paa at redde sig ved et Kneb, da Døren er sprængt, og Skaren trængt ind i Huset.

Grevens Forslag om at slutte Forlig og tilkalde et Par Opmænd for at afgøre Mellemværendet med N. E. kunde under de givne Forhold ikke godt betragtes som andet end

[1]) Om Udeladelsen af Relativet som Subj. se Noten til V. 1 S. 152. — Innæn war ɔ: var indenfor; denne Betydning har innæn baade som Præposition (Univ. Jub. Bl. 1, 148, 1 og 157, 1) og som Adverbium (Arnm. Lægebog S. 61, 1 og 2; 91, 24 og 28; Skaanske Byret 6 & 9).

[2]) Drukkæ er den gamle Fortids Flertalsform af Verbet drikkæ.

et plumpt Fif; anderledes opfatter N. E. heller ikke Sagen, som det fremgaar af hans ironiske Svar i V. 55. Strofen er temmelig stærkt forvansket. Hvorfor — efter **C** – Niels Ebbesen eller som i **D** begge Parterne i den Anledning skal tage Plads paa en Seng, er ikke let at indse. Datidens Senge var ikke indrettede som Sovesofaer, der ogsaa kan benyttes til at sidde paa; skulde man sidde paa en Seng, maatte man tage til Takke med Sengestokken[1]), og det var sikkert en alt andet end magelig Plads. Desuden maa det vel antages, at der i Værelset eller Huset fandtes et Par Stole og et Bord.

Fremdeles er der ogsaa noget galt i Udtrykket vi ville os bedre forlige; i denne Sammenhæng passer bedre slet ikke. Endelig er det meningsløst, at Greven uden at angive, paa hvilket Grundlag Forliget efter hans Mening skulde sluttes, blot foreslaar at sende Bud efter to navngivne Mænd, af hvilke i ethvert Tilfælde den ene (Hertug Henrik), efter hvad Visen selv forudsætter[2]), var saa langt borte, at han umuligt kunde komme tilstede før efter flere Dages Forløb. Hertil kommer saa, at „Hertug" Henrik var Grevens egen Søn, og Claus Krummedige hans haandgangne Mand. Under saadanne Betingelser kunde han umuligt vente, at N. E. vilde finde Forligstilbudet antageligt.

Hvad det sidste Punkt (Opmændene) angaar, har **D** a 44 muligvis bevaret Spor af en rigtigere Overlevering; dér nævnes nemlig som den ene af Opmændene hr. Affui Trøst, som den anden Claus Krummedige. Bag det mærkelige Affui Trøst gemmer sig sikkert i denne paa Forvanskninger saa rige Opskrift et andet Navn, antagelig Anders Frost, Niels Ebbesens højt ansete Frænde og Ven. Under denne Forudsætning kommer der ialtfald, rent formelt set, Mening i Forslaget om Opmændene, idet den

[1]) Jvnfr. saaledes D. g. F. 2, 96, 23 og 2, 310, 17:

Hun sette sig paa hans sengestock:
hun legte fast med hans gulle lock.

[2]) Jvnfr. Noten til V. 47.

ene vilde blive en Mand, der stod N. E. nær, den anden en af Grevens betroede Tjenere.

Forøvrigt fortjener ingen af vore Opskrifter, hvad dette Vers angaar, ubetinget Fortrinet fremfor de andre. Som Grundlag for den kritiske Drøftelse af Enkelthederne vælger jeg C 45:

> Sett dig neder paa min seng,
> vi ville os bedre forlige,
> vi steder bud effter hertug Hendrick
> och her Claus Krumedige.

der paa enkelte væsentlige Punkter formentlig har bevaret tydelige Spor af det rette. Da Grevens Replik utvivlsomt har indeholdt en Opfordring til at slutte Forlig, formoder jeg, at de to første Linier oprindeligt har haft denne Form:

> **Thu sætæ with megh! Po min sand,**
> **iegh wil thegh bæthræ lighæ!**

At sætæ with (el. moth) betyder at slutte Forlig med[1]; Udtrykket po min (sin) sand føjes i Almindelighed til et Verbum som sige, vidne el. sværge for at betegne, at Udsagnet efter Vedkommendes bedste Overbevisning stemmer med Sandheden[2]; men det bruges undertiden ogsaa som en ligefrem Bekræftelsesformel uden at være knyttet til et Ytringsverbum, hvor det da kan gengives ved i Sandhed. Jvnfr. saaledes Iv. Løverid., 3710—11:

> Jech vill ether følgæ a myn san
> tidh iech sist skildis vether han.

---

[1] Jvnfr. Flensborg Stadsret ed. Thorsen § 77: Af man sæctæs for wold tæct, oc sætær with quinnæ weri, fyr æn sannind men kummær til, bøtæ herscop fyrtiugh mark oc by swo mykæt. Endvidere Haderslev Stadsret § 23 og 33: oc sætte the with ther styreman; Nyrop, Gildeskraar 1, 564 (Randers Kjøbsvendes Gildeskraa § 19).

[2] Jvnfr. Kalkars Ordbog under Art. sand og D. g. F. 3, 239, 60; 3, 259, 33; 7, 339, 5.

Paa ganske lignende Vis er Udtrykket her knyttet til anden Linie iegh wil thegh bæthræ lighæ. At Ordene Thu sætæ with megh! Po min sand meget let kunde blive forvanskede netop paa den Maade, som her er sket, synes mig indlysende, tilmed da **A**'s og **V**'s[1]) Gengivelse tyder paa, at Verbet i den oprindelige Tekst stod i forestillende Maade, ikke som i **C** i Imperativ. Desuden har begge disse to Opskrifter Ordet neder, der vistnok kun er en Forvanskning af wether; i Restitutionen har jeg foretrukket at anvende Formen with, der giver en noget bedre Rhytme.

At bæthræ lighæ er den juridiske Betegnelse for at give rimelig Erstatning[2]). Ogsaa her er det let at se, hvorledes Ubekendtskab med Betydningen af dette tekniske Udtryk kunde foranledige, at Linien fik den mærkelige Form, den nu har. Med de her angivne Ændringer vil da første Versehalvdel i moderne Dansk lyde: Slut Forlig med mig! Saasandt jeg lever, jeg vil give dig rimelig Erstatning! Greven foreslaar altsaa ikke N. E., at de skal søge at blive enige om Forligsbetingelser, hvad der ogsaa under saa prekære Forhold vilde klinge mærkeligt. Nej, han søger at formilde ham ved simpelthen at indrømme sin Uret og love Bod.

Hvem de Opmænd var, der skulde fastsætte Boden, angav Strofens sidste Halvdel. Af de overleverede Navne er Claus Krummediges utvivlsomt rigtigt; den, der sigtes til, er Claus Krummedige den ældre, Grev Gerhards højtbetroede Mand, hvis Navn forekommer i adskillige af de Dokumenter, der vedrører denne Fyrstes Historie[3]). Derimod maa af de

---

[1]) **A** 53: Siider thu neder; **V** 65 Du sidde her neder.

[2]) at bæthræ er at betale, give Erstatning, jvnfr. Univ. Jub. Bland. 1, 148; 153 (bis); 158; Rosenvinge G. d. L. 5, 125; Nyrop, Gildeskraar 1, 97. — Lighæ (likæ) betyder rimelig Erstatning; jvnfr. Rosenvinge G. d. L. 5, 124 (fange likæ); Rom. Digtn. 3, 158 haffue lige for myt liif. Den samme Forbindelse af begge Ord, som vi har her, findes Rosenv. G. d. L. 5, 66 (Waldemar 4.'s Privil. for Lund § 8).

[3]) Se Hasse, Schl.—holst.—lauenb. Regesten & Urkunden 3 Bd. Reg. S. 702 under Nicolaus.

I anden Linie er Uoverensstemmelsen større; den lyder i **A** og **V** saaledes:

for (fordi) hand vor icke huidtt

og maa i denne Skikkelse betragtes som en Indskudsbemærkning, der hænger nøje sammen med første Linie og skal forklare, hvorfor Svenden er betegnet som den sorte Svend.

Allerede det er egnet til at vække Mistanke, at Rimet, hvis vi følger denne Overlevering, gaar tabt, og Mistanken vokser, fordi det med temmelig stor Sandsynlighed kan vises, at Betegnelsen den sorte Svend her skyldes en let gennemskuelig Forvanskning.

I og for sig er der jo intet urimeligt i, at en Svend f. Eks. paa Grund af sin Haarfarve er bleven kaldt den sorte Svend. I Visen om den sorte Tørning (D. g. F. 6, 317 ff.) falder det saaledes ganske naturligt, at Helten et Par Gange (6, 318, 21 og 319, 31) karakteriseres paa denne Maade. Dér angives ogsaa Grunden til Øgenavnet med rene Ord i Jomfruens Svar paa hans Frieri (6, 318, 12):

Sorte haffuer du øyenbryn,
och haarde haffuer du hender:
du est enten af bierget kommen,
eller du est iettens frende.

I en Befolkning, hvis langt overvejende Flertal bestod af lyshaarede Mennesker, der betragtede det som et Skønhedsmærke at bære langt gult Haar, blev den, der havde sort Haar og mørk Lød, blot fordi han eller hun paa en iøjnefaldende Maade afveg fra Pluraliteten, let en Skive for Spot, ja man ansaa dem for Byttinger og Troldebørn, og de betragtedes ikke som Jævninge; smlgn. f. Eks. D. g. F. 5_1, 29—66 og 4, 264, 7—8, hvor Brudgommens Søstre udtaler sig saaledes om Broderens mørke Brud:

Well haffuer hun buode guld och søleff,
thett førrer hun til stuor braamm:
du førrer hind aldrig til den steed,
du faar io for hind skaam.

Dett saa suarid thi lilli—wand,
hans wene søster thuo:
„Skulde nu thenne suortte mø
were wor broder frw?"

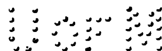
Men de ovenfor citerede Steder afviger dog i én væsentlig Henseende fra vort. Dér er nemlig Betegnelsen klart begrundet i hele Visens Fabel, medens den sorte Svend her saa at sige dumper ned fra Himlen, og skøndt der i det foregaaende ikke med et Ord er hentydet til hans Eksistens, fremtræder han dog gennem det i bestemt Form givne Tilnavn som en velkendt Person.

Under lignende mistænkelige Omstændigheder optræder den samme Betegnelse (den sorte Svend) i en anden Vise, der er os overleveret i en meget forvirret Skikkelse (Nr. 176 i D. g. F. 3, 682 ff.). Den tillægges der ganske umotiveret (D. g. F. 3, 682, 8) en af Kongens Hofsinder, der udtaler sig spottende om Visens Heltinde, Jomfru Thale Thott. Begge disse Steder bør sikkert den sorte Svend forsvinde af Sagaen, som han kun er kommen ind i ved en letforklarlig Misforstaaelse: Fortid af Verbet sværge hedder hyppigt paa middelalderligt Dansk sor, hvilket ikke sjældent baade skreves og udtaltes sord, som om der fulgte en Dental efter r[1]). Herved opstod der en ikke ringe lydlig Lighed mellem denne Verbalform og Adjektivet sort. Denne Omstændighed er det formentlig, der har været den ydre Anledning til Forvanskningen baade her og i Visen Nr. 176; Liniens oprindelige Form var sandsynligvis begge Steder denne:

Thæt mæltæ tha oc sord en swen

---

[1]) Smlgn. m. Hensyn til analoge Dannelser Noten til V. 32 S. 254.

ɔ: Det sagde da en Svend med en Ed. Et ganske analogt Udtryk har vi i Rmk. 2361, hvor det hedder:

Tha sade then enæ, oc paa han sordh:
skal ieg teg wæen kændhe,
tha skalltu syæ meg trænde ordh,
som wel kunnæ wære sændhe.

Smlgn. ogsaa D. g. F. 3, 239, 60; 3, 292, 22; Rom. Digtn. 3, 138, 22: tha sade Roland oc swor om Gud, ath han osv. Eden passer baade i vor Vise og i Nr. 176 fortræffeligt i Sammenhængen; den stærkt bevægede Situation medfører ganske naturligt det heftige Udbrud.

Resten af Verset maa restitueres væsentlig i Overensstemmelse med B 49:

Suaret det denn sortte suend
y Lader ey lennger lide,
y legger nu neder Ethers lannge thalle,
Och lader suerdenn Byde,

Jeg vil foreslaa at rette enkelte Fejl i Ordenes Form og Stilling, saaledes at hele Strofen faar denne Skikkelse:

Thæt mæltæ tha oc sord en swen:
Lat ækki længær lithæ[1])!
I læggiæ nether[2]) thæn talæ[3]) lang
oc latæ swærthæn[4]) bitæ!

---

[1]) ɔ: Tøv ikke længer. Smlgn. D. g. F. 3, 361, 6; (3, 360, 10); 4, 545, 26; i samme Betydning staar lodh ey længher dwæliæ Rmk. 2958; 3096; og lod ey lengher bide Rmk. 2528 samt D. g. F. 3, 661, 17. — D. g. F. 3, 213, 9; 7, 88, 38 lade ei lenger forlide er rimeligvis kun en Forvanskning af Udtrykket lade ei lenger lide.

[2]) At læggiæ neth el. nether betegner at høre op med, fjærne, lægge af; jvnfr. Rmk. 1588; 3345; 3480; D. g. F. 2, 450, 9; 4, 152, 2; 185, 10; 186, 4; 821, 13. — Rom. Digtn. 3, 14, 11 staar i samme Betydning lægge af.

[3]) Talæ betegner her Samtale; jvnfr. Kalkars Ordbog u. Art. Tale.

[4]) Swærthæn er det gammeldags bestemte Neutrum plurale.

ɔ: Skynd jer, hold op med den lange Snak og lad Sværdene bide!

Grundtvig antager med Rette (D. g. F. 3, 510 Anmk.), at der efter denne Strofe er en Lakune i vore Tekster. Det følgende Vers indeholder nemlig øjensynlig N. E.'s Afslag paa Grevens Bøn om at skaane hans Liv; men til denne Bøn findes der i vore Kilder intet Spor. Den fattedes altsaa sikkert allerede i **X**. Antagelig er det kun en enkelt Strofe, der mangler. V. 57.

N. E.'s Afslag paa Grevens Bøn er bevaret i **A** 57 **C** 47 **D** a 46 **D** b 40 **V** 69. Svaret til Greven omfatter kun første Halvvers, andet indeholder en Opfordring til Svendene om at foretage Eksekutionen. V. 58.

Som Grundlag for den kritiske Drøftelse hidsætter jeg **V** 69, der, som en Sammenligning med de øvrige Opskrifter viser, her repræsenterer en forholdsvis ren Tradition og formodentlig gaar tilbage til $\mathbf{X}_2$. Strofen lyder saaledes:

Icke haffuer ieg Slotte eller faste Borge,
at giemme saa rig en Fange:
I spare nu ikke de skarpe Suerde,
saa fast i lade dem gange.

A's Gengivelse af de to første Linier er helt meningsløs. Der er jo slet ikke Tale om at give Slot og Len til den rige Fange, men om N. E.'s bristende Ævne til sikkert at forvare en saadan, fordi han ikke havde noget befæstet Sted, hvor han kunde hensætte ham. Hos **V** træder Strofens rette Mening fuldstændig klart frem; men det sproglige Udtryk og Versemaalet er ikke overalt kommet til sin Ret. I første Linie betegnes baade i **C** og **V** det befæstede Sted som et Slot, saaledes at der desuden tilføjes et andet Udtryk, der har ganske samme Betydning (fæste, borg). Jeg tvivler om, at man paa Dansk vil kunne paavise Ordet Slot før Begyndelsen af det 15. Aarh.; det er sikkert et Laaneord, der er yngre end denne Vise, og maa derfor betragtes som en Glosse, der i Tidens Løb har indsneget sig i Teksten. Efter dets Fjærnelse har vi endnu tilbage to Be-

tegnelser for det samme: **C**'s feste og **V**'s faste Borge; **D** a & **D** b har begge Dele. Formodentlig kommer **V**'s Gengivelse af Overleveringen ogsaa paa dette Punkt nærmest op til det rette, idet det befæstede Sted antagelig var betegnet som en fastæt el. fæstæt borg ɔ: en befæstet Borg. De to første Linier har da i Originalen rimeligvis haft denne Skikkelse:

Jegh hawær ængi fastæth borgh
at gømmæ righæ faugæ!

I anden Linie har alle Opskrifter saa rig en fange, hvilket giver et i grammatisk Henseende urigtigt Udtryk. Betydningen af den Rettelse, jeg har sat i Stedet, er: til Forvaring af mægtige Fanger[1]). Gømmæ kan nemlig her ikke godt opfattes som Inf. af Verbet, da der saa vilde mangle et ganske nødvendigt i eller innæn. Jeg betragter det altsaa som et Subst. og righæ fangæ som en deraf styret objektiv Genitiv, at som Præposition. Dog gives der ogsaa en Mulighed for en anden Løsning af Vanskeligheden. Infinitiven af Verber taber nemlig i middelalderligt Dansk — maaske hyppigst i jysk Dialekt — ikke sjældent den udlydende Vokal[2]). Den omhandlede Verslinie kan derfor maaske fra først af ogsaa have lydt saaledes:

at gøm i righæ fangæ.

---

[1]) Smlgn. D. g. F. 4, 82, 7: dy rigge fanger att dømæ. Med Hensyn til righ i Betydningen mægtig, højtstaaende kan jævnføres D. g. F. 4, 111, 5; 5_1, 12, 21; 5_2, 126, 24; 7, 48, 42; 87, 12; 166, 6. — Den gamle Flertalsform af Ordet fangæ er lig Enkeltalsformen (jvnfr. Rosenvinge, G. d. L. 5, 157). Opfattelsen af righæ fangæ som Genitiv Flertal finder Støtte i Steder som disse: Jyske Lov ved Thorsen 3, 54 ængi thessæ sak; Molbech & Petersen Danske Dipl. & Breve S. 29: Til forwarelssæ alle thysse forscreffne stykke; 30 siæle (= Sjæles) gafn oc bestandelse; 183 alle menne tiltale; 313 noghet thettæ forscrefnæ; men 249 noghet aff thettæ forscrefne goths; jvnfr. endvidere S. 35; 70; 78.

[2]) Jvnfr. Flensborg Stadsret (i Thorsens Sønderjyske Stadsretter) § 8 (bis); 11; 12; 14; 25; 31; Hell. Kvinder 34, 31 (hæng = hænge); 52, 32 (hald = haldæ). Rmk. 3880 (ath myrdh); Rom. Digtn. 3, 110, 10 (at myst).

Sidste Halvpart af Strofen, som indeholder Henvendelsen til Svendene, kræver kun et Par ganske smaa væsentlig formelle Rettelser for at fremtræde i en korrekt metrisk Form. Med disse Ændringer lyder Verset saaledes:

Jegh hawær ængi fastæth borgh
at gømmæ righæ fangæ!
I sparæ[1]) æi the skarpæ swærth,
i latæ fast[2]) thæm gangæ[3])!

Selve Drabet skildres i en konventionel Vandrestrofe (A 58 B 50 V 70), der som alle den Slags Lückenbüsser fra først af var afpasset til en ganske bestemt Situation og derfor umuligt kan passe til alle. Greven var, som Visen senere hen antyder, skaldet, og selv om han ikke fuldstændig har manglet Haar, klinger det dog ret usandsynligt, naar der tales om hans gule Lok. Den Samtale, han før Indbruddet gennem Døren førte med det foregivne Bud, viser endvidere, at han maa være staaet op, dengang Døren sprængtes; men Henrettelsen over Sengestokken forudsætter aabenbart, at Vedkommende endnu befinder sig i Sengen, og at Hovedet ved Haaret hales frem over Sengestokken, for at Drabsmanden kan faa Lejlighed til at føre et kraftigt, dødbringende Hug. Men naar Greven først var staaet op, kunde det ikke let, endsige da bekvemt, lade sig gøre at skille Hovedet fra Kroppen paa denne Maade. Naturligvis anfægter disse Betragtninger ikke i mindste Maade Versets Ægthed; dets Anvendelse paa dette Sted viser kun, at V. 59.

---

[1]) Verbet sparæ bruges ikke sjældent i middelalderligt Dansk i Forbindelse med en Nægtelse, hvor det moderne Sprog benytter Verbet bruge; jvnfr. saaledes D. g. F. 4, 548, 87 y. sparer icki suerd eller kniff; 6, 15, 14 I sparer ike nu eders guld—suerd.

[2]) Fast ɔ: stærkt, kraftigt; jvnfr. D. g. F. 1, 351, 24; 3, 138, 22; 5₁, 284, 26; Rom. Digtn. 3, 25, 23; 38, 61; Rmk. 13.16.

[3]) Gangæ betegner i denne Forbindelse at tone, lyde. Der sigtes til Sværdenes Susen og Piben, naar de føres med Kraft og Hurtighed gennem Luften. Smlgn. D. g. F. 2, 118, 26—29; 3, 121, 1 (Omkv.); 3, 215, 23; 665, 12; 701, 24; 7, 168, 27; 7, 166, 11 samt denne Vise V. 60.

Digteren tilhørte en Generation, der var saa stærkt paavirket af Fortidens Digtekunst, at det nedarvede, formelmæssige Udtryk beherskede deres egen Produktion i den Grad, at den undertiden sløvede dens ellers stærkt udprægede Virkelighedssans [1]).

Strofen er bedst overleveret i **V** 70. En Sammenligning med andre Steder, hvor den forekommer, giver ikke noget stort Udbytte; Forvanskningerne er næsten overalt de samme [2]). Den rette Skikkelse er vistnok denne:

> Swa tokæ the thæn harthæ hals [3])
> uti sin [4]) gulæ lok
> oc hioggæ hanum howæth fra
> ut ywær sængæstok.

---

[1]) Smlgn. Grundtvigs Bemærkn. D. g. F. 3, 510—11.

[2]) Smlgn. saaledes D. g. F. 1, 27, 37 og 47; 4, 152, 6 (1—2); 174, 15; 5_2, 183, 10 (1—2); 6, 15, 19; 7, 78, 29; 7, 81, 13. En Undtagelse danner dog D. g. F. 5_2, 28, 35, hvor Strofen lyder:

> Thogh de herr Erland
> udi hans gulle lock;
> saa hugh de hanum hoffuedit fraa
> udoffuer hans sengestock.

De markerede Ord betegner Afvigelser fra den staaende Type og gengiver vistnok den oprindelige Læsemaade rigtigt; jeg har derfor optaget dem her. — Et analogt Vandrevers om Henrettelser i aaben Mark forekommer D. g. F. 4, 179, 15; 5_2, 385, 14 og i en Række indbyrdes afvigende Former 3, 758, 21; 759, 19, 760, 20; 763, 18.

[3]) **A** har greffue her Gertt, **B** greffue Giertt, **V** den haarde Voghals. De to førstnævnte Opskr.'s Læsemaader passer kun daarligt i Metret; **V**'s for den Sags Skyld ligesaa slet. Men her ser man dog, hvorledes Fejlen er opstaaet, nemlig ved en Omdannelse af Udtrykket den haarde hals, der i Folkeviserne ret hyppigt anvendes som Betegnelse for en tapper og haardnakket Modstander; jvnfr. saaledes D. g. F. 3, 13, 13; 3, 446, 13; 7, 38, 24; 185, 9. Smlgn. ogsaa Hell. Kvinder 85, 36: o hin grimmæ hals. Da det er langt lettere at forstaa, hvorledes Grevens Navn kunde fortrænge Udtrykket den haarde hals end, hvorledes det omvendte kunde finde Sted, foretrækker jeg ubetinget Vedels Læsemaade, der vistnok gaar tilbage til X_2.

[4]) sin betegner i middelalderligt Dansk hyppigt aldeles det samme som hans. Til Oplysning hidsættes følgende Eksempler: Flensborg Gildeskraa § 22 (Nyrop 1, 11): Gæær brothær i sin

Med dette Vers indledes Skildringen af Tilbagetoget, der danner Visens sidste Afsnit; de tilsvarende Strofer findes i **A** 59 **B** 51 **C** 48 **D** a 50 (**D** b 43) **V** 71. Overleveringen falder i to Grupper; til den ene hører **A B C V**, til den anden **D** a[1]): begge er de omtrent lige stærkt ødelagte. Som den forholdsvis bedste Repræsentant for første Gruppe anfører jeg **V** 71, der her sikkert bygger paa **X₂**: V. 60.

Den tid at Greffuen vaar slagen ihiel,
oc da sloge de paa Tromme:
Det vaar Herr Niels Ebbissøn,
hand vilde aff Byen gange.

D a 50 lyder saaledes:

Thett war Niels Ebbesenn
hannd wille aff byenn gannge
effther Tha liøbe di Ranndera borger
di ville hannom gribe thill fonnge.

Første Linie kan paa Grundlag af **V** 71 uden Vanskelighed restitueres saaledes:

Thæn tidh gref Gerith slaghæn warth

ɔ: den Gang Grev Gert blev dræbt. Jeg retter war til warth, forsaavidt det da overhovedet kan kaldes en Rettelse, thi warth skreves den Gang ofte fejlagtigt war[2]).

---

gildbrothærs hus ... ogh kaller hannym til thing ogh sætter mod hannym vret doom at forderve hannym ælder at spille sint goodths cet. — Ibid. § 24: Gææɼ brothær annen gyldbrothærs hws ælder goorth in mæth wæbend hand ... och berier ælder slær sin brother ælder sin husfrwe, sin syn, sin dotter, ælder noghær af hans hion cet. D. g. F. 7, 196, 23: her Dauett och synn eldste sønn.

[1]) **D** b falder ind under samme Gruppe som **D** a, men er just i det Parti af Verset, det kommer an paa, yderligere forvansket.

[2]) Jvnfr. Gammeldanske Krøniker ved Lorenzen S. 4, L. 13 og 15; 6, 14; 8, 12; 14, 15 og 23; 18, 22; 26, 7; 34, 9. Lucidarius ved Brandt S. 3, 13 f. o.; 6, 14 f. o.; 6, 15 f. o.; 6, 16 f. o.; 8, 14 f. o.; 8, 14 f. n.; 27, 6 f. n.; 50, 15 f. o. Mandevilles Rejse ved Lorenzen S. 24, 20; 25, 1; 185, 25. Iv. Løveridder, 4251 (smlgn. Iv. Løveridder, 5032). — Alle de ovennævnte Steder,

Hvis nemlig war opfattes som var, bliver Tidsbetegnelsen altfor rummelig; den kommer her, hvor det drejer sig om Minutter, ja Sekunder, til at omfatte hele den efterfølgende Tid; medens warth henfører den efterfølgende Skildring til selve Drabsøjeblikket, hvorved man faar en klar Forestilling om, hvor nødvendigt det havde været at haste. Endvidere har jeg strøget ihiel, der er en ganske overflødig Tilføjelse, vistnok foranlediget ved, at Betydningen af Verbet slaghæn blev misforstaaet[1]; ligeledes har jeg slettet at som et besværligt og kluntet Indskud. Disse Ændringer har medført, at Greffuen af metriske Grunde maatte erstattes af gref Gerith[2]. Indholdet af 2. Linie er sikkert rigtigt gengivet i **A B C** (X_1) og **V** (X_2); men allerede det manglende Rim viser, at Formen ikke kan være den rette. Fænomenet er jo ret hyppigt[3] og finder sin naturlige Forklaring i den mundtlige Overlevering. Sædvanligvis er den Slags Fejl ikke saa svære at rette, naar der foreligger flere indbyrdes afvigende Opskrifter af Teksten, og Fejlen ikke gaar tilbage til deres fælles Kilde. Selv om nemlig alle Opskrifter er forvanskede, er de dog ikke forvanskede paa samme Vis. Disse Betingelser foreligger netop for dette Steds Vedkommende, idet **D** Gruppens (X_3)

---

til hvilke mange andre uden Vanskelighed kan føjes, er ganske utvivlsomme. Særlig oplysende er et Sted som Lucidarius 27, 6 f. n. „huaræ vor euæ skapæt?" Selvfølgelig ønsker Disciplen ikke at vide „hvorledes Eva var skabt"; men „hvorledes Eva blev skabt", saaledes som ogsaa Magisterens Svar viser. — Et Eksempel, der ganske svarer til det foreliggende, har vi i D. g. F. 2, 351, 40:

Thenn thid Ribold neffnit war,
da fick hannd sin bane saar.

ɔ: Den Gang (i det Øjeblik) Ribold blev nævnet, da fik han sit Banesaar. Jvnfr. Noten til V. 11 S. 196.

[1] Jvnfr. D. g. F. 2, 199, 16; 5_1, 40, 6; 5_2, 383, 15; 6, 10, 1; 24, 2; 47, 15; 7, 84, 27; Rmk. 1473; Rom. Digtn, 3, 19. 6; 3, 129, 5 samt Noten til V. 1 (S. 151 N. 2) og V. 70.

[2] Smlgn. Noten til V. 1. S. 147 ff.

[3] Smlgn. Noten til V. 7 S. 180 Anmk. 1 og D. g. F. 3, 48, 4 med 3, 368, 4.

Læsemaade afviger betydeligt fra begge de to andre Gruppers. Dens Fortrin bestaar væsentlig deri, at dens ældste Repræsentant (**D** a) har bevaret det rigtige Rimord (gangæ) i anden Linie. Formodentlig er det netop den usædvanlige gammeldags Betydning af Verbet, der først har givet Anledning til Strofens Forvanskning og Opløsning: idet Indholdet af anden Linie blev omsat i mere moderne Udtryk, fortrængtes i **A B C V** gangæ fra sin Plads og fremkaldte ved denne Flytning en Omdigtning af Slutningslinierne, hvori Verbet fik sin gængse Betydning; samtidigt gik naturligvis Rimet tabt. En Sammenligning mellem anden Linie i **D** a og i Opskr. **A B C V** lader nemlig formode, at gangæ her ikke oprindeligt var brugt om N. E., men at det var Allarmtrommen, der gik, og at Linien altsaa ikke har lydt da sloge de paa Tromme, men the lotæ trummæn gangæ[1]). De, der lode Trommen røre, var selvfølgelig Holstenerne, som ved dette Middel forsøgte at bringe saa mange som muligt af de sovende Lejetropper paa

[1]) Jvnfr. om denne Betydning af Verbet Noten til V. 58 S. 323; den har holdt sig i moderne Dansk, hvor Talen er om Trommer eller Klokker, men ikke ved andre Instrumenter.

I den historiske Indledning til denne Vise (Aarb. f. n. Oldk. 1903 S. 91. Anmk. 2) har jeg gjort opmærksom paa, at medens Trommen som Musikinstrument ved Fester, Turneringer og Optog tidt omtales i middelalderlige Skrifter, benyttedes den som militært Signal- og Marschinstrument for Fodfolket (Lejetropper) først fra Slutningen af det 13. eller Begyndelsen af det 14. Aarh. Saaledes fremgaar det af Joinvilles Hist. de St. Lovys (ed. Charles du Fresne Paris 1668), at Trommen endnu ikke var i Brug som Marschinstrument i den franske Hær i sidste Halvdel af det 13. Aarh. Den omtales ganske vist hyppigt af Joinville; men det er altid Saracenerne, der anvender den (jvnfr. saaledes S. 30 med du Fresnes Observations S. 61; smlgn. desuden Lacroix, Les arts au moyen âge 1871 S. 214 og Rom. Digtn. fra Middelalderen 3, 57, 8; 53, 22; 73, 26). I danske Kilder omtales den paa denne Maade første Gang ved Begyndelsen af det 14. Aarh. (Scr. r. Dan. 6, 292). — Om Brugen af den ved Fester og Optog se A. Schulz, Das höfische Leben 1, 437—8 (2. Aufl. 1, 562); Iv. Løver. 1830; Hert. Fredrik af Norm. 2236; at denne Anvendelse idetmindste herhjemme holdt sig længe, fremgaar af Chr. II.'s Geistlige Lov § 2 (Rosenvinge, G. d. L. 4, 2).

Benene, i det Haab derved enten at fange Voldsmændene eller at forpurre deres Anslag.

Første Halvstrofe i **D** (**X_3**) Gruppen er jo identisk med sidste i Grupperne **A B C** (**X_1**) og **V** (**X_2**); men af denne Overensstemmelse mellem Hoved og Hale kan man næppe slutte, at disse to Linier repræsenterer Ordlyden af første Halvstrofe i **X**. Herimod taler nemlig bestemt den Omstændighed, at Indholdet af disse Linier var rigtigt gengivet i de fra **X_1** og **X_2** afledede Opskrifter. Snarere tror jeg, at Sagen forholder sig saaledes: **D** Gruppen gengiver jo en i Hovedsagen selvstændig, men forvildet og i senere Tider overarbejdet Overlevering. Navnlig har den, som tidligere paavist, modtaget Paavirkninger fra en Opskr., der hørte til Gruppen **X_1** [1]. Her er formodentlig netop et af de Punkter, hvor denne Paavirkning lægger sig for Dagen: Strofens ægte — eller dog nogenlunde ægte — Begyndelse har i **X_3** maattet vige Pladsen for et falsk Supplement, som blev laant fra en Udløber af Gruppen **X_1**, og det skyldes altsaa rimeligvis kun en ren Tilfældighed, at det gamle Rimord bevaredes paa sin rette Plads.

For sidste Halvvers's Vedkommende har vi altsaa i Henhold til disse Grunde kun **D** a's Tekst at bygge paa, og da den utvivlsomt er stærkt forvansket, bliver Restitutionen usikker. At Randers Borgere ved Trommens Lyd skulde have samlet sig og gjort Polititjeneste for Greven og hans Tropper, anser jeg for en ganske taabelig Tanke; den Mulighed er helt udelukket. Det vilde jo ogsaa være absurd, om en fremmed Hær i en erobret Stad overlod Vagt- og Sikkerhedstjenesten til Byens Borgere, medens den selv sov paa det grønne Øre. Randers Borgere har altsaa intet at gøre her; Forfølgerne hørte til Grevens Folk, hvad jo ogsaa den jyske Krønike udtrykkelig beretter. Af disse Grunde er det hævet over al Tvivl, at tredie Linie er forvansket; rimeligvis har der i den været talt ikke om Randers Borgere, men om Randers By, hvor Forfølgelsen fandt

---

[1]) Jvnfr. Indledn. S. 67 ff.

Sted, idet en mindre Afdeling af Grevens Folk søgte at indhente N. E., før han og hans Skare naaede Broen over Gudenaa. Endvidere viser sidste Linie, at N. E. maa have været nævnt et eller andet Sted i Strofen; thi der er Tale om at fange ham. I de to første Linier kan det, som vi ovenfor saa, ikke være sket; af metriske Grunde heller ikke i fjerde: den vilde blive for lang. Tilbage bliver da kun tredie Linie. Jeg tænker mig derfor, at hele Strofen oprindelig har set saaledes ud:

Thæn tidh[1]) gref Gerith slaghæn warth,
the lotæ trummæn gangæ:
Niels Ebbessøn i Randers By
the wildæ gripæ til fangæ[2]).

Paa denne Maade kommer første Halvdel af Verset til at indeholde en Angivelse af den Foranstaltning, der blev truffet for at sætte Forfølgelsen i Gang, medens sidste Halvdel beretter, hvad man vilde opnaa ved den.

Ogsaa for den følgende Strofes Vedkommende falder V. 61.
Overleveringen i to Grupper: Paa den ene Side staar Repræsentanterne for X_1 (**A** 60 **B** 52 **C** 49), paa den anden **V** 72, som rimeligvis gengiver Teksten i X_2, muligvis dog i en noget overarbejdet Skikkelse. De tre førstnævnte Opskrifter stemmer ingenlunde i alle Enkeltheder; men det vil formentlig være tilstrækkeligt blot at citere **A** og **C**; **B**'s Afvigelser i tredie Linie har sikkert ingen selvstændig Betydning.

---

[1]) Thæn tidh ɔ: dengang; jvnfr. D. g. F. 1, 182, 17; 2, 177, 2; 3, 184, 13; 3, 351, 33; 3, 662, 36; 4, 372, 16; 6, 48, 26; Rmk. 900; 957; 1024; Mand. Rejse 20, 1. Sjældnere betyder det samme Udtryk naar, saaledes Mand. Rejse 131, 7; Nyrop, Gildeskr. 1, 30; Jon Prest. S. 10.

[2]) Det samme Udtryk, der ganske svarer til det moderne tage til Fange, har vi D. g. F. 3, 287, 21; 3, 586, 22; 4, 608, 27; Persenober 1580; gribe for en fange Persenober 1167. I samme Betydning anvendes hyppigt Verbet gribe uden nogen Tilføjelse; jvnfr. D. g. F. 6, 30, 8; Rmk. 2683; 2699; 4478; Rom. Digtn. 3, 6, 16; 3, 13, 12; Mand. Rejse 21, 13—14; 104, 11.

A 60:

Heden gaar Niels Ebiisøn,
hand wiille aff byn fly,
Effther gaar her Offue Halss,
hanndtt wiille hannem thett forbiude.

C 49:

Thet da vor Niels Ebbissen
hand vilde aff Byen fly,
der Møtte hannem her Aage hass
hand vilde hannem det forbiude.

V 72:

Hand hastede strax at Byen vd,
hand torde ey lenger bie:
Der mødte hannem Hr. Offue Halss,
han vilde hannem det forbiude.

Man ser straks, at den væsentligste Forskel mellem de to Grupper ligger i første Halvvers. Ikke saaledes at forstaa, at den ene har det rette, den anden det gale. Nej, begge er sikkert forvanskede hver paa sin Vis, skøndt Aarsagen rimeligvis var den selvsamme. I **A** og **C** har vi et Eksempel paa det Fænomen, som oftere er blevet omtalt i det foregaaende, at en Verslinie udvides til to for at dække over en Lakune. Indskuddet er for **B**'s og **C**'s Vedkommende dannet efter den gamle velkendte Recept (Thet vor + et Egennavn)[1], i **A** er det lidt varieret (Heden gaar +

[1]) Jvnfr. Noten til V. 11 (S. 195) og V. 62 (S. 333). — En ejendommelig Variant af dette Fænomen, opstaaet ved, at Lakunen i én Linie er dækket ved et Laan (en Gentagelse) af et el. flere Ord fra en anden Linie i samme Vers, har vi Eksempel paa i D. g. F. 3, 353, 77 (smlgn. 3, 371, 31) og rimeligvis ogsaa i D. g. F. 3, 353, 75 (smlgn. 3, 371, 28). Mærkeligt er ogsaa et andet Sted i samme Vise, hvor vi (D. g. F. 3, 358, 3—4) finder disse to Strofer:

Thett war unnge Marsti,
hand kom fra leding hiem:
icke wille hans wenne høstru
stande ham op y-gienn.

Egennavn); men Mangelen af Rim, heden for theden og Meningsløsheden, der fremkommer ved at sammenstille de to Linier paa denne Maade (Heden gaar — han vilde fly), viser, at vi øjensynlig staar overfor et falsk Supplement. Det samme er Tilfældet i **V** 72, hvis første Linie aabenbart er en lidt moderniseret Omskrivning af anden Linie i de øvrige Opskrifter, medens det uægte Indskud her danner Slutningen af første Halvvers (han torde ey lenger bie) og røber sig som saadant bl. a. ved det manglende Rim og Bemærkningens Overflødighed.

Af de ovenanførte Grunde foretrækker jeg for første Halvvers Vedkommende at holde mig til **A** og **C**, hvis anden Linie altsaa bliver første Linie i den restituerede Tekst, thi den rimer ikke med Versets utvivlsomt ægte fjerde Linie og kan overhovedet ikke bringes til at rime med den. Metret viser, at den ikke er helt rigtig overleveret (den mangler en Fod); men ved Tilføjelsen af det lille Ord ut foran af kommer ogsaa denne Side af Sagen i Orden. Resten af første Halvvers bestod jo, som vi saa, af uægte Tilføjelser, den ægte anden Linie er altsaa tabt, men kan formentlig med temmelig stor Sikkerhed suppleres. Det, der fremkaldte Beslutningen om den hurtige Flugt, var aabenbart Bevægelsen blandt Grevens Tropper, om hvilken N. E. kommer til Kundskab ved det Allarmsignal, som omtaltes i den foregaaende Strofe. Jeg antager derfor,

---

Dett war unnge Marsti,
hand innd at dørenn threnn:
icke wille hans wenne hestru
stannde ham op i-gien.

Her er tydeligt nok dannet to Vers af et dels ved at gentage den sidste Halvstrofe dels ved at udvide de to første Linier i begge Vers ved Hjælp af den sædvanlige Indskudsformel (Thett war + Egennavn). Den omdannede Strofe lød utvivlsomt fra først af saaledes:

Hr. Marsk Stigh kam af lething hem,
han inn ath dørsen tren;
hans wænsæ husfru wildæ æi
sta hanum up igen.

at den tabte Linie berørte hans Opfattelse af dette Signal, og foreslaar at restituere første Halvvers saaledes:

Han wildæ ut af byæn fly,
tha han thæn[1]) hørthæ liudæ.

For sidste Halvstrofes Vedkommende mener jeg, at bortset fra Hr. Aage Hases Navn, der er korrektest gengivet i **C**, repræsenterer **A** Overleveringen bedst. Hr. Aage Hase kan nemlig ikke, som der staar i **C** og **V**, have mødt N. E.; det forudsætter nemlig, at Hr. Aage Hase kommer fra Udkanten af Byen og træffer paa ham under hans Flugt inde fra Staden; medens Forholdet jo var det, at han satte efter ham og indhentede ham, inden han endnu var naaet ned til Broen, hvilket ogsaa stemmer med den jyske Krønikes Beretning. Dette Træk i Situationsbilledet kommer imidlertid kun frem gennem Verbet eftergaa (ɔ: sætte efter)[2]), som **A** har. Hannem, som alle Opskrifter har i 4. Linie, bør sikkert stryges; Fremkomsten af dette urigtige Supplement beror paa, at man tillagde forbiuthæ en gal Betydning; det betegner at hindre.

I sin Helhed har Strofen vel lydt omtrent saaledes:

Han wildæ ut af byæn fly,
tha han thæn hørthæ liudæ.
Hr. Aghæ Hasæ æftær giæk;
han wildæ thæt forbiuthæ.

V. 62. Verset er bevaret i **A** 61 **B** 53 **C** 50, **D**b 47 **V** 73. Af disse Opskrifter kan vi helt lade **D**b 47 ude af Betragtning, da Strofen her er saa overarbejdet, at den næsten er ukendelig. Rimeligvis har ogsaa Vedel selv her omredigeret den overleverede Tekst noget for at gøre den mere pyntelig. Spor af dette Arbejde tror jeg at finde i Ombytningen af 2. og 4. Linie med deraf følgende Smaaforandringer samt i væsentlige Ændringer i tredie Linie. **B** 53 er kun en for-

---

[1]) ɔ: Trommen.
[2]) Smlgn. D. g. F. 2, 6, 30; 2, 16, 26; 7, 125, 5; Rmk. Till. 812.

ringet Gengivelse af **A** 61. Denne sidste Strofe og **C** 50 staar hinanden temmelig nær; men de fleste Lævninger af den oprindelige Tekst — altsaa den bedste Gengivelse af X_1 — tror jeg alligevel vi finder i **C**, som lyder:

> Hør du det her Aage hass,
> lad mig min vie bort fare,
> du vedst fuld uell, du est min suager,
> thu Matte mig inthet skade.

Sidste Halvpart af Strofen er bedst bevaret. Bortset fra Rettelser i Retskrivningen behøves der egentlig ikke stort flere Ændringer for at bringe den i Orden end en Omstilling af de to Sætningsled i tredie Linie, saa denne kommer til at lyde saaledes:

> thu est min swaghær, wedsthu wæl.

I første Halvvers møder vi den samme Fejl som i forrige Strofe: Udvidelse af en Linie til to ved Hjælp af Fyldekalksindskud (Hør du det). Ogsaa her viser sig **C**'s Fortrin fremfor **A**; thi ikke blot har den førstnævnte Opskr. bevaret hele anden Linie — ganske vist med Forrykning i Ordstillingen — men den har rimeligvis tillige reddet en lille Stump, som hørte til første Linies Bestand (min vie), om end i en misforstaaet Skikkelse. I hvert Fald viser Metret, at disse Ord ikke har haft Plads i anden Linie, medens de med en ganske lille Ændring (din for min) passer udmærket i Strofens Begyndelse. Jeg foreslaar derfor at restituere Verset saaledes:

> Hr. Aghæ Hassæ, gak thin wegh!
> Thu bort megh faræ latæ!
> Thu est min swaghær[1]), wedsthu wæl,
> Thu matt megh ænktæ skathæ.

---

[1]) Beviserne for, at Hr. Aage Hase virkelig var en Svoger til N. E., har Hr. Arkivar Thiset fremdraget i Hist. Tidsskrift 6 R. 2 B. S. 652 ff. Sandsynligvis fremkom Svogerskabet derved, at en af N. E.'s Brødre var gift med en Datter af Hr. Aage Hase. Ogsaa

V. 63. 64. 65. Hr. Aages Svar paa denne Opfordring har vi i **A** 62 **B** 54 **C** 51 **D** b 46 **V** 74. Fortrinet blandt disse Gengivelser fortjener sikkert **V** 74, der lyder saaledes:

Fuld vel veed ieg vort Suogerskaff,
saa nær som det monne være:
Men du haffuer slagen min Herre ihiel,
ieg lader dig icke fare.

Restitutionsforslaget vil jeg helst gemme lidt, fordi dette Vers efter min Formening staar i saa nøje Forbindelse med de to følgende, at disse tre kun kan behandles i Sammenhæng. De to paagældende Strofer er alene opbevarede i **A** 64 og 66 **D** a 47—48[1]) **V** 75—76.

I **A**, hvis Overlevering her formentlig er den bedste, lyder de to Vers saaledes:

Faariit Breger, och gaassen keger,
och hanen galler poo halle,
her offue hals, Bleff halffmiere wiiltt,
po thi holster mone hand kalle,

Her offue halss blieff halff miere wiltt,
po thi holster monne hand kalle,
Greffuin bleff om dagen slagen,
oc icke om nathen mett alle.

I **D** a 47—48, hvor Stroferne tildels er omdigtede, har de denne Form:

Gøsinne keger och och farett breger
och hanenn paa hieldenn [2]),
greffuenn bliff vnnder hiellmen slagenn [3])
hamdt glennbte paa sim moder adt kalle

---

paa dette Punkt viser det sig altsaa, at Visens Forfatter har haft det nøjeste Kendskab til de Personer, han omtaler, følgelig ikke blot var en Samtidig af dem, men stod dem ret nær.

[1]) Hertil svarer **D** b 41—42, hvis Tekst er endnu en Grad ringere.

[2]) **D** b 41, 2 och hanen kreyer haalle.

[3]) **D** b 41, 3 Vnder Sylden Veied.

Nu Rider greffuenns danesuenne
saa sare tha Monne thi quide
greffuenn, hanndt bliff Wnnder Thielenn veitt[1])
vdi thenn samme Thieme[2]).

Ogsaa Vedels Redaktion 75—76:

Faaret breger, oc Gaasen keger,
og Hanen gal paa Halde:
Hr. Offue Hals bleff Veyen trang
at de Holster monne hand kalde.

Hand kunde de Danske ey lenger bestaa,
at de Holster monne hand kalde:
Greffuen bleff om Dagen slagen,
og icke om Natten met alle.

viser tydelige Spor af Bearbejdelse, hvad enten denne nu skyldes ham selv eller hans Kilde (X_2). Saaledes kan Linien:

Hr. Offue Hals bleff Veyen trang

umuligt være ægte. Hr. Aage var jo den angribende Part, der søgte at hindre de andre i at komme bort. Det var altsaa ham, der gjorde Vejen trang for N. E. og hans Følge, og da han forfulgte dem fra den indre By ud mod Broen, kunde Vejen umuligt blive trang for ham selv, saasom det stod ham frit for, naar han vilde, at trække sig tilbage. Den Omstændighed, at Hr. Aage tilsyneladende optræder solo, maa ikke forvirre nogen; selvfølgelig var han ikke saa taabelig ene at forfølge c. 40 Mænd. Han havde, som det baade fremgaar af den jyske Krønikes Fremstilling og af Visens V. 66 L. 3—4, ikke faa Folk med sig, men dog ikke tilstrækkelig mange til at stoppe de flygtende, efter at han havde indhentet dem.

Ogsaa Linien:

Han kunde de Danske ey lenger bestaa

---

[1]) D b 42, 3 Vare Veied Wnder Axelseng.
[2]) D b 42, 4 thid.

skyldes vistnok kun en fri Omdigtning af Vedel eller hans Kilde; thi vel strider den ikke som den nys omtalte mod Sammenhængen, men Betegnelsen af N. E. og hans Folk som de Danske peger hen mod en Opfattelse, der sikkert ligger langt nærmere ved Vedels Tidsalder end ved første Halvdel af det 14. Aarhundrede.

At **D** a 48 (= **D** b 42) er et meningsløst Sammensurium, i hvilket de ægte Bestanddele er i absolut Minoritet, tror jeg ikke behøver nærmere Paavisning. Derimod er der vel ingen Tvivl om, at **D** Gruppens Overlevering fortjener Tiltro, naar den sætter Meddelelsen om Grevens Drab i umiddelbar Forbindelse med den Tidsangivelse, som indeholdes i de to Linier om de vaagnende Dyrs Lyde (**D** a 47; **D** b 41); thi at disse to i **A** 64—66 og **V** 75—76 adskilte Halvstrofer hører sammen, anser jeg med Grundtvig for givet, skøndt det maa indrømmes, at den Form, Versets sidste Halvdel har faaet i **D**, i flere Henseender er mer end mærkelig. Hvad det vil sige, at Greven blev Wnnder Thielenn[1]) veitt, ved jeg ikke. Det forekommer mig lidet rimeligt, at Wnnder Thielenn, som Grundtvig mener[2]), skulde betegne det samme som under tialden o: i sit Telt. Den Forbindelse, i hvilken Ordet her staar, synes mig snarere at tyde paa, at der i Thielenn gemmer sig en eller anden provinsiel, muligvis noget forvansket Betegnelse for den tidlige Morgenstund[3]), som etymologisk maatte høre sammen med Adj. tidlig; men jeg indrømmer gærne, at denne Forklaring hviler paa et usikkert Grundlag.

Det er værd at lægge Mærke til, at Strofens fjerde Linie, som i den foreliggende Skikkelse er ganske taabelig, dog for os har en vis Betydning; i sit Rimord (kalde)

---

[1]) Saaledes i Gentagelsesverset **D** a 48; i **D** a 47 svarer dertil vnnder hiellmenn.

[2]) D. g. F. 3. 511.

[3]) Udtrykket svarer i sin Dannelse ganske til den i **D** b 41, 3 benyttede Betegnelse Vnder Sylden, der her vel ikke kan betyde andet end sildig paa Dagen (jvnfr. dog Iv. Løveridder, 5032).

gemmer den nemlig en lille Rest, som minder om de to Indskudslinier i **A** (V. 64, 3—4 og V. 66, 1—2):

> her offue halss bleff halffmiere wiiltt,
> po thi holster mone hand kalle.

Efter min Formening tyder dette paa, at den Strofe, som i **D**'s Kilde indeholdt Angivelsen af Tidspunktet for Grevens Drab, ligesom nu i **A** og **V** har haft sin Plads i Beretningen om Sammenstødet med Hr. Aage Hase; thi kun denne Situation forklarer Brugen af Verbet kalde. Heraf følger, at Verset i **D** Gruppen maa være forrykket fra sin oprindelige Plads og anbragt umiddelbart efter Drabsscenen. Saa meget er ialtfald vist, at **D** afgiver en meget daarlig Støtte for Flytningen af denne Strofe. Grundtvig er rigtignok af en anden Mening[1]); han antager, at Verset bør anbringes dér, hvor det nu findes i **D**, og for at forklare, hvorledes det kunde gaa til, at det i **A** og **V** blev anbragt paa et urigtigt Sted, formoder han, at Halvverset om de vaagnende Dyrs Lyde dannede en oprindelig Bestanddel baade af Strofen, der indeholder Angivelsen om Grevens Drab, og af Verset om Hr. Aage Hases rasende Kalden paa Holstenerne. De fælles Begyndelseslinier bevirkede da, at de to Strofer blev sammenblandede, hvorved den ene kom ind paa en gal Plads. Dette kan imidlertid ikke være rigtigt; thi medens de omstridte Begyndelseslinier passer ganske fortrinligt til den Halvstrofe, der indeholder Angivelsen af Tidspunktet for Grevens Drab, er der slet ingen Sammenhæng at øjne mellem dem og Hr. Aage Hases Raaben paa Holstenerne, og dermed brister Grundlaget for den formodede Sammenblanding af disse to Strofer ganske. Lad os da prøve en anden Udvej og se, om ikke begge muligvis hører hjemme dér, hvor de nu findes i **A** og **V**, som Led af Episoden om Sammenstødet med Hr. Aage Hase.

Ved første Øjekast synes de rigtignok at passe meget

---

[1]) D. g. F. 3, 511 og 514.

slet i denne Sammenhæng, navnlig fordi man aldeles ikke forstaar, hvem det er, der fremkommer med denne Udtalelse om Tidspunktet for Grevens Drab. Der kan jo kun være Tale om at henføre den enten til Visens Forfatter eller til en af de optrædende Personer. Det første er ikke sandsynligt, baade fordi et saadant Udbrud her vilde komme meget mal à propos, og fordi det vilde stride mod god Visestil. I denne Digtart er det nemlig ikke Skik, at Forfatteren midt i Skildringen af Begivenhederne indskyder en personlig Bemærkning.

Derimod kunde det jo tænkes, at Strofen indeholdt èn Replik, der oprindelig var lagt i Munden paa en af de i denne Scene optrædende Personer, og ifølge Versets Indhold kan dette kun have været Niels Ebbesen. Forholder Sagen sig saaledes, er tydeligt nok Sammenhængen med Omgivelserne bristet; thi Verset maatte jo referere sig til en Ytring af Hr. Aage Hase, hvori han beskyldte N. E. for at have udøvet Drabet paa Greven ved Nattetide. En saadan findes ikke i de overleverede Opskrifter, og der er heller ikke nogen Grund til at antage, at en Strofe af dette Indhold skulde være gaaet tabt, da Replikskiftet falder ganske naturligt.

Derimod forekommer det mig baade muligt og sandsynligt, at den bristende Sammenhæng kunde bero paa en mangelfuld Overlevering af det Vers, hvori Hr. Aage bebrejder N. E. Mordet paa Greven (V. 63). Linie 1, 2 og 4 af denne Strofe findes hos Vedel (citeret ovenfor S. 334) i en Form, der sikkert kommer den oprindelige temmelig nær; men i tredie Linie er formentlig baade i V's Tekst og i de øvrige Opskrifter to Ord udfaldet, hvis Tilføjelse vilde bevirke, at den omdebatterede Strofe angaaende Tidspunktet for Grevens Drab kunde lægges i Munden paa N. E. som Svar paa en mod ham rettet Bebrejdelse for natligt Mord. Disse to Ord um nat ɔ: ved Nattetide tror jeg derfor bør indsættes i Strofens tredie Linie i Stedet for det overflødige ihiel (jvnfr. S. 151), og i Henhold til de

anførte Grunde foreslaar jeg altsaa at restituere Hr. Aages og N. E.'s Replikker saaledes:

Hr. **A**:

Iegh wet[1]) fulwæl wort swaghærskap!
Um e swa nært[2]) thæt waræ[3]),
men[4]) thu min herræ slogh um nat[5])
iegh latær thegh æi faræ.

---

[1]) Witæ ɔ: have Klarhed paa, være vidende om, kende. — I denne Betydning forbindes dette Verbum i moderne Dansk gærne med en afh. Spørgesætning eller et Pronomen som Objekt; sjældnere vistnok som her med et Substantiv, naar undtages visse staaende Udtryk som vide Besked, vide Raad, vide Vej, ønske at vide ens Mening. I ældre Dansk (middelalderligt og senere) er den Slags Konstruktioner ret almindelige; jvnfr. saaledes D. g. F. 3, 370, 19 (vide visse tal paa dem); Peder Laales Ordspr. ved Koch & Petersens. Dansk Nr. 946 og 1161 (1, 103 og 126); Danske Lov 2, 19, 1; 2, 22, 9; Sander, Knud Lavard S. 44; Rahbek, Poetiske Forsøg 1 S. 166; 2 S. 158; C. A. Lund, Efterl. Digte S. 126; Mynster, Betragtninger (Udg. 1837) 1 S. 219; Martensen, Til Erindring om Mynster S. 22.

[2]) ɔ: selv om det var nok saa nært. Svogerskab opstaar jo ved Giftermaal, og Forbindelsen kan derfor være nærmere eller fjærnere, eftersom vedkommende Mand og Kvinde staar i nærmere eller fjærnere Slægtskabsforhold til de to besvogrede. I dette Tilfælde synes det, som ovenfor bemærket, at have beroet paa Giftermaal mellem en Broder af N. E. og Hr. Aages Datter. Men det kunde jo tænkes endnu nærmere, f. Eks. hvis Giftermaalet havde fundet Sted mellem N. E. selv og Hr. Aages Datter eller Søster. Det Hr. Aage tillagte Udtryk er altsaa fuldtud forsvarligt.
Med Hensyn til den ejendommelige Formel e swa nært bedes jævnført D. g. F. 2, 326, 26; 4, 83, 2; 4, 378, 1; 5_1, 70, 22; 5_1, 142, 37; 5_2, 28, 30; 5_2, 196, 26; 6, 38, 24; 6, 458, 1. Undertiden er Formlen overleveret i forvansket Skikkelse, saaledes D. g. F. 4, 264, 5 (jvnfr. Dania 9, 83); 2, 135, 22 (cf. 2, 17, 41); 3, 15, 34; 5_1, 122, 31.

[3]) waræ er forestillende Maade i Fortid; her er den brugt i en hypothetisk Sætning, der indeholder en Antagelse mod Virkeligheden; smlgn. D. g. F. 2, 480, 1; 2, 296, 22; Rom. Digtn. 3, 62, 13; 126, 16; Molb. & Petersen, Danske Dipl. 1, 17 och vden thet ware so; 1, 25 Item wm thet swa ware. Denne Vise V. 71.

[4]) men ɔ: eftersom, da; jvnfr. D. g. F. 5_1, 12, 11; 6, 414, 12 og 20; 7, 258, 15; Rom. Digtn. 3. 19, 16; imen i samme Betydning D. g. F. 5_1, 5, 19; imedhen Rmk. 3072; methen Lucid. 19.

[5]) um nat ɔ: ved Nattetide; jvnfr. Dansk Klosterlæsning 192, 24.

N. E.:

Hær kæggær gas, hær bræghær far,
oc hanæ gal po hialdæ!
Um daghæn grewæn slaghæn warth [1]),
um nattæn æi mæth allæ [2])!

Tilbage staar saa Drøftelsen af det Spørgsmaal: Hvorledes gik det til, at Linierne om Dyrenes Lyde blev satte i Forbindelse med Hr. Aages Raaben paa Holstenerne? I Henhold til det, jeg ovenfor nærmere har udviklet om Teksternes Beskaffenhed, kan der kun være Tale om at benytte **A** som Udgangspunkt. **V**'s Gengivelse er ligesaa vel som **D** Gruppens vilkaarligt interpoleret, medens derimod de to første Linier i **A** 66 (= de to sidste i **A** 64 og 63, 3—4 af den rest. Tekst):

Her offue hals blieff halff miere wiltt,
po thi holster monne hand kalle:

skøndt øjensynlig ikke korrekt overleverede, dog fremtræder som en naturlig Fortsættelse af det foregaaende Replikskifte, idet de oplyser os om, at Hr. Aage i Stedet for at svare paa N. E.'s Protest raaber om Hjælp til de allerede fremrykkende Holstenere. Fejlene i Overleveringen er lette nok at paavise: Da Hr. Aages tidligere Optræden, selv om den bærer Præg af Vrede, ingenlunde har været rasende, kan det næppe være rigtigt, naar det her hedder, at han blev halff miere wiltt. Formentlig er ikke blot miere, men ogsaa bleff en urigtig Tilføjelse; thi der var før Hr.

[1]) Jvnfr. Noten til V. 11 S. 196 og V. 60 S. 325.
[2]) mæth allæ (ɔ: aldeles, i meget høj Grad), sættes næsten altid bagefter det Ord eller Udtryk, hvortil det hører (Undtagelse Rmk. 1229 og 4745). Forbundet med et Adj. staar det D. g. F. 3, 579, 37; Rmk. 5068; Rom. Digtn., 3, 137, 7; med et verbalt Udtryk D. g. F. 1, 12, 12; 3, 137, 8; Rmk. Till. 273; 804; Den kyske Droning 27; med en Nægtelse D. g. F. 2, 350, 31; 6, 277, 28; Jyske Lov 2, 5 & 27; Iv. Løver., 3105; Rmk. 106; 2978; 3269; Danske Dipl. 1 S. 44. — I samme Betydning anvendes enkelte Gange mæth slættæ; jvnfr. Rmk. 4724; 5016; og svarende til æi (ækki) mæth allæ, mæth intheth Rmk. 213.

Aage ingen særlig Grund til at blive rasende netop nu; under hele Samtalen har hans Sindsstemning utvivlsomt været den samme. Stryges disse to Ord, forbinder første Linie sig ganske naturligt med anden til én Sætning saaledes:

Hr. Aghæ Hasæ hallæ wildt
po Holstær mundæ kallæ.

Hallæ (harlæ) er jo et Adverbium, der betyder meget, i høj Grad, og som idelig forveksles med og fortrænges af Adv. halwæ, hvad jeg i det foregaaende udførlig har paavist [1]). Forvekslingen af de to Ord har her rimeligvis medført Indskuddet af miere, da halwæ krævede en Komparativ. Meningen af de to Linier kan altsaa paa moderne Dansk gengives saaledes: „Hr. Aage Hase raabte som en rasende paa Holstenerne."

Denne Halvstrofe kræver imidlertid for at blive til et Vers en Slutning; thi de Linier, med hvilke Overleveringen har forbundet den, hører, som vi saa, sammen og danner en Strofe for sig; den er altsaa galt anbragt. Kilden til Fejlen — og dermed til hele Forstyrrelsen paa dette Sted — var antagelig den, at den omhandlede Halvstrofe ogsaa oprindelig var en Del af et uselvstændigt Vers ɔ: et saadant, som danner sin første eller sidste Halvdel ved at gentage to Linier fra det foregaaende eller efterfølgende, med hvilket det da faar et Rim tilfælles (jvnfr. Noten til V. 12 S. 199—200). Ved en Fejlhuskning blev Linierne paa en klodset Maade forbundne med det foregaaende Vers, og Rimet følgelig forandret til kalde, medens de sandsynligvis bør forbindes med det efterfølgende, og Rimordet ændres til skrighæ (ɔ: raabe om Hjælp) [2]), der ogsaa passer langt bedre til Adverbiet wildt. Saa kommer hele Verset til at se saaledes ud:

---

[1]) Jvnfr. Noten til V. 4 (S. 168. Anmk. 4).
[2]) Se Kalkars Ordbog under skrige.

Hr. Aghæ Hase hallæ wildt
ath Holstær mundæ skrighæ:
Niels Ebbessøn drogh ut sit swærth,
han wildæ ænktæ wighæ.

V. 66. Hertil svarer i Kilderne: **A** 63 **B** 55 **C** 52 **D** b 48 **V** 77. Af Opskrifterne har kun **A** og **C** Betydning for Tekstens Restitution; **V** 77 stemmer Ord til andet med **C** 52, **B** 55 er kun en forvansket Gengivelse af **A**, og **D** b 48 har her indsat et Vandrevers, der kun har ganske svage Berøringspunkter med den ægte Strofe[1]), som i de to Hovedopskrifter lyder saaledes:

A 63:

Niels Ebiisøn brugtte sitt guode suerd,
han wiille hanun inthett wiige,
her Offue Halss mett thidske flere,
thi motte ther lade theriis Liiff.

C 52:

Saa droge de vd deris gode suerde,
Niels Ebbissen vilde icke vige,
her Aage hass hand hoffuit fra hug,
saa lagde de det tillige.

Hvorledes jeg tænker mig de to første Linier bragte i Orden, har jeg allerede angivet ved det foregaaende Vers, hvis Slutning her gentages: i anden Linie er **A**'s Tekst benyttet, dog med Udeladelse af hanum, som hverken passer i Metret eller i Meningen — der er jo Tale om at vige, gaa tilbage, ikke om at vige for Hr. Aage Hase — og som heller ikke har nogen Støtte i **C**. Første Linie er en Kombination af begge Overleveringens Grene; men dens Skikkelse er egentlig allerede givet ved den Form, anden Linie har faaet. For fjerde Linies Vedkommende benytter

[1]) De efterfølgende Parallelsteder vil gøre det klart, at **D** b 48 virkelig er et alm. anvendt Vandrevers. Jvnfr. D. g. F. 4, 113, 11; 5, 19, 7; 194, 6; 195, 5; 205, 21; 6, 6, 19; 47, 5; 75, 28; 191, 17; 224, 30 og 35; 229, 41; 7, 196, 22; 247, 23.

jeg som Grundlag **C**'s Tekst; dér er nemlig Rimet bevaret, medens **A**'s fjerde Linie næppe er andet end en Omsætning til en mere forstaaelig Form af det gammeldags Udtryk at læggæ i lighæ (ɔ: dræbe), som **C** har bevaret, omend i en noget forvansket Gengivelse. Hermed er det jo afgjort, at **C**'s tredie Linie maa være uægte; thi naturligvis har Digteren ikke først berettet, at Hr. Aage mistede Hovedet, og umiddelbart derpaa, at han blev dræbt. Derfor maa vi, hvad Resten angaar, holde os til **A**, og Slutningen af Strofen har da vel omtrent set saaledes ud[1]):

Hr. Aghæ Hasæ mæth Thidskæ fler[2])
the lagthæs thær i lighæ[3]).

---

[1]) Smlgn. m. H. til hele Strofen D. g. F. 6, 68, 10:
Samel thaa redt thy herrer II,
the vilde huer anden icke vige;
saa sathe the sperit for sadilbuffue,
the stack huer anden til lige.

[2]) Hr. Aage Hase var ikke nogen Tysker, men en dansk Mand, som var traadt i Grevens Tjeneste. Tilsyneladende er det altsaa ikke korrekt, naar det her hedder mæth Thidskæ fler. Ikke destomindre er det brugte Udtryk fuldstændig berettiget; det beror nemlig paa den meget udbredte Sammenblanding af uensartede Begreber, hyppigst Genus og Species, der ogsaa indenfor andre Sprog f. Eks. Græsk og Islandsk fremtræder i lignende Vendinger. Til Sammenligning kan tjene følgende Parallelsteder: Mandev. Rejse S. 108, 7: Item vdi een annen *øø* er falk, som . . . løpe opp at træ som andre aber; Jyske Lov 3, 39: tha skal hin thær the bi a, thær up flyghæs, mæth andræ grannæ sighæ thæn til, thær the andræ bi a; Rosenvinge G. d. Love 5, 36: gøræ with hanum swo som wiid andræ frithløs men; D. g. F. 2, 15, 10: en rosse blant andre lillie; Rom. Digtn, 3, 91, 10; 148, 5; 185, 25; Rmk. 2352; 2421; 2562; 2606; 3047; Chr. Hansens Komedier 125 (anden sild); Jonas Lie, Den Fremsynte S. 11; Fejlberg, Barndomsaar S. 15. N. — Ganske paa samme Maade som anden, andre anvendes i den Slags Udtryk undertiden Adj. flere; jvnfr. saaledes D. g. F. 2, 19, 2; 3, 661, 7; Rmk. 2717. — Formen fler for flere (ligesom mer for mere) er ikke ualmindelig i middelalderligt Dansk; jvnfr. Flensborg Stadsret § 118 (Thorsens Udg. S. 104); Flor. & Blansfl. 2021; Eriks Krønike c. 97; Rmk. 195; 3782; Till., 320; D. g. F. 1, 152, 17; 278, 58; 2, 181, 18; 218, 11; 4, 38, 40.

[3]) At læggæ i lighæ er at dræbe; jvnfr. til dette Udtryk Rmk. 1172; 1340; D. g. F. 2, 15, 17; 125, 57; 3, 564, 37; 4, 185, 24; 6, 87,

eller maaske snarere saaledes:

Hr. Aghæ Hasæ lagthæs thær
mæth Thidskæ fler i lighæ.

V. 67. Til denne Strofe svarer **A** 67 **B** 56 **V** 78. Atter her er **B** kun en uheldig Gengivelse af **A**. I Virkeligheden har vi altsaa kun at gøre med denne sidste Opskrift samt **V**. De ser saaledes ud:

A 67:

Dett vor Niels Ebiissøn,
hand kom thiill Rannders broe,
ther stod liiden Suendtt throst,
som føre orloff thog.

V 78:

Niels Ebbissøn kom til Randers Bro,
der vancket saa gode hug:
Der fant hand hin liden Suend Trøst,
som førre Orloff tog.

En Sammenligning viser straks, at **A** har mistet en Linie i første Halvvers og faaet Tabet erstattet ved den sædvanlige Indskudsformel Thæt wor & et Egennavn[1]. Af Vedels Gengivelse fremgaar det, at den bevarede Linie er Strofens første. Rimeligvis har den været formet som Forsætning til tredie Linie, og Subjektet maa enten have været han (ɔ: N. E.) eller the (ɔ: N. E. og hans Folk); altsaa saaledes:

Æn tha han (the) kam til Randers bro.

Anden Linie dannedes af et kun hos Vedel bevaret parenthetisk Indskud[2], der kort karakteriserer Vanskelig-

8; sla til ligh D. g. F. 7, 207, 14; stikke til lige D. g. F. 6, 68, 10; di weyed hinanden thil lige D. g. F 2, 604, 18. Rmk. 4191 bruges Passiv af dette Udtryk urigtigt og vistnok kun for Rimets Skyld i Betydningen omkomme, dø.

[1]) Smlgn. Noten til V. 11 S. 195.

[2]) Smlgn. Noten til V. 22 S. 226.

hederne ved at naa ned til Broen. I tredie Linie lægger jeg ligeledes **V**'s Tekst til Grund, men jeg indrømmer gærne, at ogsaa **A** her giver et brugeligt Grundlag, og skal derfor forsøge at restituere Linien ud fra begge Grene af Overleveringen, skøndt jeg anser **V**'s (X_2's) Version for den rette. At den trøste Svend (i vore Opskr. Svend Trøst) ikke i Originalen kan have været betegnet som liden el. hin liden, har jeg tidligere vist[1]. Jeg formoder, at der under dette Adj. her gemmer sig Ordene with thæn. Ud fra disse Forudsætninger kommer Strofen til at lyde:

Æn tha (the) han kam til Randers bro
— thær wankæth gothæ hogh —
han fannt with thæn thæn swen swa trøst[2],
som førræ orlof tok.

Til denne Strofe svarer i vore Opskr. **A** 68 **B** 57 **V** 79. V. 68.
Da Opskrifterne tildels supplerer hverandre, citeres de helt ud.

A 68:

Niels Ebiisenn gaar offuer Rannders broe,
thi løbe epther hanun saa fast
Epther gaar liden Suend thrøst,
broen han epther hanum kaste.

B 57:

Niels Ebbessenn Offuer Randers Bro løff,
All mett saa megenn hast,
det (var) lidenn smaadreng,
hand Broen effter hanum kast.

V 79:

Niels Ebbissøn gaar offuer Randers Bro,
de Holster effter hanuem haste:
Effter gaar hin liden Suend Trøst,
oc Broen hand effter hannem kaste.

---

[1] Smlgn. Noten til V. 44 S. 276.
[2] Lægger vi **A** til Grund, maa Linie 3 have lydt:
thær stoth with thæn thæn swen swa trøst.

Rimeligvis er anden Linie i **V**'s Gengivelse, baade hvad Rim og Indhold angaar, saa temmelig i Orden; kun hannem er overflødigt og, som vi nedenfor skal se, vistnok urigtigt. Af første Linies Bestand er øjensynlig kun Stumper tilbage. Ægte er saaledes sikkert de i alle tre Opskrifter bevarede Ord offuer Randers Bro; ligeledes har **B** utvivlsomt Ret i, at N. E. ikke gik, men løb over Broen. Derimod maa Subjektet (Niels Ebbesen) være galt overleveret, hvad ogsaa Versemaalets Mangler tyder paa. Det var jo hele Skaren, ikke ham alene, der løb over Broen. Formodentlig er da Pronominet the blevet fortrængt af Egennavnet — en Fejl som ogsaa ellers hyppigt forekommer [1]) — og Fejlen har tillige sat Spor i **A**'s og **V**'s anden Linie, hvor den foranledigede Tilføjelsen af det urigtige hannem.

I fjerde Linie, der næsten er enslydende i alle tre Opskr., er Rhytmen gaaet tabt, og Fejlen ligger sikkert i Ordene epther hanum. Naturligvis bliver Meningen den samme, enten der staar, at den trøste Svend kastede Broplankerne af, efter at N. E. og hans Folk var passeret, eller før Holstenerne var komne over; men da det første Udtryk slet ikke passer i Versemaalet, da det endvidere paa Grund af Gentagelsen af den samme Præposition virker tungt og klodset, og da Holstenerne er omtalte sidst, skal der sandsynligvis i Stedet for epther hanum indsættes for thæm, hvorved alle Anstød fjærnes. Rigtigheden af denne Konjektur bekræftes ogsaa ad anden Vej: Det paagældende Vers mangler i **C** og er der erstattet med en i senere Tider lavet Strofe (V. 53; optaget med nogle Ændringer i Vedels Tekst som V. 80), der gengiver Indholdet i det 16. Aarh.'s Visestil. Her har Linien denne Form:

hand kaste op Fiælene for greffuens mendt.

Det ligger nær at formode, at der til Grund for denne

---

[1]) Jvnfr. m. H. til urigtig Indsættelse af Egennavne Noten til V. 3 S. 161.

Omskrivning laa en Affattelse af Linie 3, som havde megen Lighed med den af mig foreslaaede[1].

I tredie Linie møder vi atter Betegnelsen (hin) liden Svend Trøst. Adjektivet er her vistnok simpelthen overført fra forrige Vers og bør formentlig stryges; ogsaa Verbet epther gaar er sikkert urigtigt. Betydningen af det kan her kun være at følge efter, og Meningen maa altsaa være den, at den trøste Svend fulgte efter N. E. og hans Folk til Broens Ende, medens Sammenhængen kræver et Udtryk, der betegner, at han blev tilbage, da de andre var passerede. Naturligvis kan man paa Grundlag af en saa mishandlet Overlevering ikke opstille nogen sikker Formodning om, hvad der oprindelig har staaet, og naar jeg foreslaar at give Verset denne Form:

The lopæ[2]) ywær Randers bro,
the Holstær æftær hastæ[3]).
Thær stoth igen[4]) thæn swen swa trøst[5]);
han broæn for thæm kastæ[6]).

er det med fuld Klarhed over, at tredie Linie kun kan gøre Krav paa at betragtes som en omtrentlig Gengivelse af Meningen og Indholdet.

---

[1]) Se om lignende Omskrivninger og moderniserede Gengivelser V. 7 S. 180.

[2]) Fortidsformen af løpæ har vistnok baade heddet løp og lop; smlgn. Eriks sj. Lov 2, 32 (løp); Mandevilles Rejse S. 173, 1 (lube); Rmk. 5029 (lobe); men sammesteds 2285 løbe.

[3]) Hastæ er ligesom kastæ i fjerde Linie Fortidsform; jvnfr. Rmk. 243; D. g. F. 1, 379, 12; 2, 2, 8; 2, 83, 12; 2, 295, 7; 6, 36, 14; Lucidarius S. 8.

[4]) standæ igen har samme Betydning som at standæ æftær, nemlig blive staaende tilbage; jvnfr. D. g. F. 2, 222, 21; 6, 277, 29; 7, 149, 23; ligesaa blive igen D. g. F. 5, 55, 20; sidde igen D. g. F. 3, 560, 30; 3 722, 31; stande efter igen D. g. F. 6, 78, 8; igen ere Rosenvinge G. d. Love 5, 64.

[5]) Jvnfr. med Hensyn til dette Udtryk: D. g. F. 2, 291, 21: han wor en suen saa thrøst.

[6]) At kaste en bro betyder at afkaste, afbryde en Bro; jvnfr. Birg. Bølles og Christ. Gíøes Breve 23; 68 (och kaste broenn effter thennom).

V. 69. Til denne Strofe svarer i vore Opskrifter kun **A** 69:

> Niels Ebiisønn hannd threen tiill Sin hest.
> tiill Norinssriiss monne hand ride,
> thett wiill ieg for Sandingen siige,
> hand haffde bode Angiist och quide.

I **B** 60 er den benyttet som Udgangspunkt for en ganske vilkaarlig Omdigtning, paa hvilken der ikke er Anledning til at spilde mange Ord; thi naar Digteren før Drabet har ladet Helten udtrykkeligt erklære, at han kun af den yderste Nød vilde lade sig tvinge til at drage i Landflygtighed (smlgn. **B** 23), er det helt udelukket, at han efter den lykkelig tilendebragte Bedrift skulde have skiftet Mening, og at Visen kan have sluttet med en Beretning om, at N. E. drog til Norge. Muligvis er Redaktøren af Opskr. **B** paa dette Punkt blevet paavirket dels af Reminiscenser fra Marsk Stigs Vise, hvor det berettes, at Marsken efter Mordet paa Kongen søger til Norge, dels af en rent udvortes Lydlighed mellem Norge og det ham formodentlig ubekendte Norringris[1]). Ogsaa **A**'s Tekst er forvansket; men her er det dog muligt med temmelig stor Sikkerhed at udskille de uægte Tilføjelser, og den ægte Rest, der bliver tilbage, er ikke saa ganske ringe. Tredie Linie kan vi straks slaa en Streg over; det er en velbekendt og hyppigt

[1]) Hvor vilkaarlige og utilforladelige den Slags Angivelser er i senere Tiders Opskrifter af Viserne, fremgaar f. Eks. af Nr. 118 Opskr. **G**. Visen foregaar udelukkende i Sverig; ikke desmindre hedder det (D. g. F. 3, 254. 12):

> Det saa var de herrer to,
> huer tren til sin hest:
> saa red de dem till Suerrig,
> som de kunde allerbest.

og lidt nedenfor (D. g. F. 3, 254. 15):

> Glad saa bleff de herrer begge,
> och huer tren till sin hest:
> saa red de dem till Norges land
> som de kunde allerbest.

I de følgende Strofer skildres saa, hvorledes de bryder ind i Wretekloster.

forekommende Fyldekalkslinie. Det Spørgsmaal paatrænger sig da: Hvad var Indholdet af de Ord, den fortrængte? Versets Begyndelse omhandler jo N. E.'s Ridt til Hjemmet, og i fjerde Linie er der Tale om en, som led Angst og Kvide. Jeg siger udtrykkelig en; thi at Subjektet ikke, som Gengivelsen i **A** lader formode, kan have været N. E. selv, forekommer mig uomtvisteligt. Umiddelbart efter den heldigt udførte Bedrift kan han næppe have været betaget af Angst og Kvide. Derimod sad i Hjemmet paa Norringris, som var Maalet for hans Ridt, hans Hustru og ventede i Spænding paa Udfaldet af det frygtelige Vovestykke, hun selv havde tilraadet som den eneste Mulighed for Frelse. Hun følte sikkert i disse endeløse Ventetimer baade Angst og Kvide, og om hendes Stemning har formentlig Versets to sidste Linier drejet sig. I den Retning peger ogsaa en — forresten forvansket — Linie i **D** b 50, som rimeligvis er en sidste Udløber fra denne Strofe. Det hedder der:

saa Reed hand thill kiere Høstru Sin.

Af disse Grunde foreslaar jeg at give Verset denne Skikkelse:

Niels Ebbessøn tren til sin hæst[1]),
til Norringris at rithæ[2]),
til husfru sin, som hemæ bar
for hanum angst oc kwithæ[3]).

Hermed er Visens Thema egentlig til Ende, og rent formelt set burde den være forbi her; men efter Visedigternes Skik er der tilføjet et Par stemningsfulde Slutningsstrofer, der falder udenfor den egentlige Fortællings Ramme, og som i dette Tilfælde er en dobbelt kærkommen Tilgift, fordi

---

[1]) At trine til hest er at stige til Hest; jvnfr. D. g. F. 3, 327, 23; 6, 7, 20; 6, 318, 14; 7, 26, 14. — Beslægtede Udtryk med samme Betydning findes D. g. F. 2, 297, 15 og 1, 379, 5 (træde til hest og paa hest); 2, 501, 3 (staa til hest); 2, 594, 8 (springe til ganger).

[2]) Jvnfr. Noten til V. 28. S. 245 (at = for at).

[3]) ɔ: følte Angst og Smærte for ham; jvnfr. D. g. F. 3, 11, 24; 3, 558, 8; 5_1, 329, 26; 6, 6, 10; 6, 70, 3; 6, 82, 3.

de baade har poetisk Værd og indeholder vigtige Oplysninger, den første om Stemningen hos den jyske Almue, den sidste om Tidspunktet for Visens Tilblivelse.

V. 70. Til dette Vers svarer i vore Opskr. **A** 80 **D** b 51 **V** 81. **A** byder vistnok den forholdsvis bedste Tekst og har rimeligvis været Forbilledet for **V**'s Redaktion. Begge disse Opskrifter henfører udtrykkelig Begivenheden til Hjemfarten, medens **D** b generaliserer den og derved løfter den ud af det Virkelighedens Milieu, hvori den passer saa fortræffeligt. Strofen ser i **A**'s og **D** b's Gengivelse saaledes ud:

A 80:

Saa gieste hann en kierling,
hun haffde icke wthen tho, løffue,
then enne gaf hun Niels ebiisøn,
for han, slo then kullede greffue.

D b 51:

Ded Vare Aldrig saa fattig en Kuinde
haffde hun icke vdenn en Leeff,
hun gaf den gierne Niels Ebbessen,
for hand wog den kullede greffue.

At den oprindelige Tekst ligesom **A** har haft t w a l e w æ, ikke e n l e f, fremgaar tydeligt nok af Rimet. Heller ikke **D** b's Gengivelse af første Linie kan være korrekt: Formen v a r e (forestillende Maade i Fortid) passer ikke, og k v i n d e som Nom. Sing. forekommer næppe i det 14. Aarhundredes Dansk. Derfor er det i alle Maader sikrest at lægge **A**'s Tekst til Grund for Restitutionen; den kræver kun ganske faa og uvæsentlige Ændringer for ogsaa i metrisk Henseende at fyldestgøre alle rimelige Fordringer. Jeg foreslaar altsaa at give Strofen denne Form:

Han gæstæ hos en kærling in [1]),
æi hafthæ utæn twa lewæ [2]).

[1]) g æ s t æ i n h o s e n ɔ: tage ind hos en som Gæst; jvnfr. K a l k a r s Ordbog under g æ s t e.

[2]) En l e f er et Brød. Naar intet andet tilføjes, skal det sikkert forstaas som et Rugbrød; smlgn. H a d e r s l e v S t a d s r e t § 36

Thæn ensæ gaf hun Niels Ebbessøn,
han slogh [1]) thæn kulledæ grewæ.

Slutningsstrofen er alene bevaret i **A** 81; thi **V**'s Vers V. 71.
82—83 er, saavidt jeg kan skønne, et ikke videre heldigt Produkt af hans egen Muse. I **A**'s Gengivelse:

Gud naade thinn siell Niels Ebiisøn,
men du y liffuit wor,
saa manngenn thisk y Dannemarck,
thenn same wey skall gaa

er Strofen uforstaaelig. Anden Linie giver ingen fornuftig Mening, hverken naar den forbindes med den foregaaende eller den efterfølgende Del af Verset. Jeg formoder, at første Linie, der danner et afsluttet Hele med selvstændig Mening, skal opfattes som et Udraab, der ikke staar i syntaktisk Forbindelse med Resten. Af metriske Grunde tvivler jeg dog paa, at der har staaet G u d n a a d e t h i n n s i e l l; det oprindelige Udtryk var vistnok:

Guth nathæ thegh [2]), Niels Ebbessøn!

Mangelen af Rim mellem anden og fjerde Linie viser, at idetmindste en af dem er undergaaet væsentlige Forandringer. Om Forvanskning vidner ogsaa den manglende Forbindelse mellem de enkelte Sætningsled. Tankegangen synes at have været denne: „Hvis du endnu var i levende Live, vilde det gaa mange af Tyskerne i Danmark paa samme Vis, som det er gaaet Greven“ ɔ: de vilde blive dræbte. For at faa denne Mening frem, maa for det første anden Linie gøres til en betingende Forsætning:

um thu i liwæ waræ [3]).

(Thorsens Stadsretter S. 244): The time men køpe ortug rug for ti ortug pening, tha skal en leef wege like with attæn øres wege cet.

[1]) Jvnfr. Noten til V. 1 S. 151 samt V. 60; 63; 64.

[2]) Smlgn. D. g. F. 2, 348, 32; 5, 71, 28; 6, 24, 5; 6. 36, 9; 6, 88, 23.

[3]) Jvnfr. med Hensyn til Anvendelsen af forestillende Maade Eksemplerne i Noten til V. 63 S. 339.

At det gaar en paa en vis Maade udtrykkes i middelalderligt Dansk i Almindelighed ved Verbet faræ med tilføjet Adverbium (swa, illæ, wæl)[1], og da dette Verbum baade giver den Mening, Sammenhængen kræver, og danner korrekt Rim med waræ, er der ikke ringe Sandsynlighed for, at netop det har været Rimord i fjerde Linie. Hvis saa er, maa sidste Linie gennem Overleveringen være ændret ved den i disse Tekster ikke ualmindelige Fremgangsmaade, som jeg tidligere har omtalt, nemlig Modernisering af forældede og vanskeligt forstaaelige Udtryk[2], og Moderniseringen eller Oversættelsen har sikkert omfattet ikke blot Rimordet, men hele Linien; thi Verbet faræ kan ikke forbindes med det foregaaende (thenn same wey) i den Betydning, som her kræves. Der maa have staaet et Adverbium, som omtrentlig kunde gengives ved Ordene thenn same wey, formodentlig Adverbiet sammeledes, som undertiden ogsaa skreves samledes, og som netop betegner paa samme Vis (egnl. samme Vej). Ved at oversætte hele Linien tilbage til det middelalderlige Udtryk, som antagelig laa til Grund for Gengivelsen, naar vi altsaa at give den netop den Form, som svarer baade til Meningens og Versemaalets Krav. Jeg antager derfor, at Strofens oprindelige Ordlyd var denne:

Guth nathæ thegh, Niels Ebbessøn!
Um (of) thu i liwæ waræ,
fulmanigh Thidsk, i Danmark ær,
samlethæs skuldæ faræ.

---

[1]) Smlgn. Jyske Lov, 2, 108; Rom. Digtn., 3, 126, 24; Lud. de S. Kanuto 456; D. g. F. 7, 357, 9.
[2]) Smlgn. Noten til V. 7 S. 180.

REGISTER.

(Tallet betegner Sidetallet, m. med, A. Anmærkning).

Alswoldende 15 A. 1.
andræ 343 A. 2.
— ange og — unge rimer 291 A. 2.
Artikel (best.) udeladt 176 A. 1; 293 m. A. 3.
Artikel (ubest.) udeladt 151 A. 3.
at udeladt foran Infinitiv 263 m. A. 1.
at ɔ: for at 244 A. 3; 293 m. A 2; 349 m. A. 2.

Bannær 153 ff.
bed 158 m. A. 1.
beræennæ 295 m. A. 1.
bithæ ɔ: holde Stand 61.
bithæ kummær ɔ: lide Nød 230 m. A. 2.
borghæstowæ 264 m. A. 1.
brad 239 m. A. 4.
brøthær 216 A. 2.
bundæ (af bindæ) 275 m. A. 2.
bæræ (ɔ: føle) angst oc kwithæ 349 m. A. 3.
bæræ both 287 m. A. 1.
bæthræ lighæ ɔ: give rimelig Erstatning 313 m. A. 2.

Commonvers 85.

D indskudt efter **r** 254 A. 3; 319.
dagh ɔ: Døgn 280.
dagting (deding) 267—268.
Danmark, Dannemarck 149.
Danmark for land ɔ: Landsdel, Provins 236 m. A. 1.
danse hos en 78 A. 2.
danse (dansse mæth) 78 A. 1.
danse ved ens hand 78 A. 2.
dreng ɔ: Page, Tjener 293 m. A. 1; 303.
Dør brydes op 304 ff.

E swa nært 339 A. 2.
ectæ 252 m. A. 2.
Egennavn fortrænger et Pronomen 346.
Enkeltal af Verber for Flertal 230 m. A. 2.

Fangæ stath 268 m. A. 1.
faræ ens ærind bort 184 A. 1; 205.
faræ med et Adverb. 352 m. A. 1.
fast 254 m. A. 1; 323 m. A. 2.
finnæ ɔ: besøge, opsøge, træffe 161 m. A. 3.
fler for flere 188 m. A. 2.
fler (mæth Thidskæ fler) 343 m. A. 2.
fly ɔ: forlade 228 m. A. 1; 270.
Folkeviser (ægte og uægte) 71.
forbiuthæ ɔ: hindre 15 A. 2; 332.
Fordans 80.
forestillende Maade 339 A. 3; 351 A. 3.
forgangæ 25 m. A. 2.
forlangæ (latæ segh f.) 291 m. A. 1.
forthæ segh ɔ: drage bort 220 m. A. 1.
fortrythæ (upersonl. Konstruktion) 246 A. 1.
frammærst i hob 207 m. A. 3.
fri ɔ: dristig, modig 273 A. 1.
Frost, Anders 208; 318 ff.
Frost, Esger 34; 213—214.
frændær oc maghæ 175 m. A. 1.
fræstæ 158 m. A. 1.
fulfaghær skaræ 150—151.
fullitæt 168 A. 3.
Fyldekalksformler 26.
færth (i færth mæth) 254 m. A. 3.
færæ (æi færæ) 188 m. A. 1.
fæstæ tro 269 m. A. 1.
først ɔ: for det første 216 m. A. 1.

Gangæ ɔ: tone, lyde 323 m. A. 3; 327.
Genetivformer 322 m. A. 1.
Gentagelse af foregaaende Linie 26.
Gentagelse ved Spørgsmaal og Svar 179 m. A. 1.
Gentagelse af det foreg. Vers' Slutn. 199 ff; 219.
Gentagelsesvers 27.
Gerith (Gert) 148 ff.

giwæ segh ɔ: begive sig 204; 246 m. A. 5.
Glob, Povl 208.
goth ɔ: tilforladelig, sikker 297 m. A. 2.
gothæ mæn 159 m. A. 2.
Graabrødreklostrene afgiver Lokale for offentlige Møder 289 m. A. 1.
gripæ til fangæ 329 m. A. 2.
Guth nathæ 351 m. A. 2.
gæst 252 m. A. 3.
gæstæ 160 A. 2; 259 m. A. 1; 274.
gæstæ in hos 350 m. A. 1.
Haldæ ɔ: styre Hesten i en vis Retning 60 A. 2; 253 A. 1.
hallæ (harlæ) 168 A. 4; 341.
halwæ 168 A. 4.
hand (i hændær) 175 m. A. 2.
Harmonikavers 27 ff; 154 ff; 165; 260; 271; 275; 281.
harthæ hals 324 m. A. 3.
Hase, Aage 333 m. A. 1.
hastæ 347 m. A. 3.
hemægæstæ 160 m. A. 2.
Henrettelse over Sengestok 323–324.
Hertug Henrik 314.
hob ɔ: Krigerskare, Hær 207 m. A. 2.
hof ɔ: Turnering 191—192.
hofmæn ɔ: Svende 273 m. A. 2.
howæthsnak 235 m. A. 1.
hr. urigtigt tilføjet 225—226.
hughæn stær 176 m. A. 1.
Hukommelsesfejl 18 ff.
husfru 239 m. A. 3; 259 m. A. 2.
hælløth (hellig) 16.
Hængning vanærende Straf 237 m. A. 1.
hør du (Fyldekalksformel) 26; 171 A. 1; 202; 292.
Ia och minnæ 217 m. A. 1.
iblant 169 A. 2.
Impf. sat, hvor nu Perf. bruges 182 A. 3; 222 A. 2.
Indebrænding 263 m. A. 3.
Indskud foranlediger Lakuner 263 A. 4.
Indskudslinier (Parentheser) 226—227; 276 m. A. 1; 344.
Infinitiv undertiden = Verbets Stamme 322 m. A. 2.
innæn 310 A. 1.
Jambisk Septenar 84.
Kastæ bro 347 m. A. 6.
kinnæ 19 A. 1.
klappe paa Dør med Skind 284 m. A. 3.
klæthæ (klæthær) 297 m. A. 3.
Kolding, Koldinghus 294.
konst, konstig (konstlig) 181 m. A. 1.
kor (læggæ kor for) 260 m. A. 1.
Krummedige, Claus 313 m. A. 3.
Kædedanse gaar af Mode 76 ff.
kænnæ gothæ rath 259 m. A. 3.
Lakuner 29 ff.
landweghs ɔ: over Land 181—182.
latæ ɔ: opgive, lade fare 247 m. A. 1; 303.
lef 350 m. A. 2.
én Linie udvides ved Indskud til to 21 ff; 170 m. A. 1; 184; 195 m. A. 2; 330; 333.
to Linier sammendrages til en 203 m. A. 2.
Linier udfyldes 24 ff.
Liniebytning 20; 40—41; 46; 187 m. A. 1; 332.
listæ (mæth listæ) 284.
lith (løth) ɔ: Række 61; 278 m. A. 1.
lithæ (æi latæ længær lithæ) 320 m. A. 1.
lithæ (latæ segh lithæ) 157 m. A. 3.
lop (løp) 347 m. A. 2.
læggæ (læggiæ) i lighæ 343 m. A. 1 & 3.
læggæ nethær 320 m. A. 2.
løstæ (upersonl.) 227.
løst'æt ɔ: løstæ thæt 227 m. A. 3.
Ma ɔ: har Lov til 239 m. A. 1.
magh, maghæ 179 m. A. 2.
mannæligh 58 m. A. 1.
mathæ (wæl til mathæ) 191 m. A. 1.
men (imen) 339 m. A. 4.
Messe og Ottesang 65—66.
minnæs (latæ segh minnæs) 249 m. A. 2.

Misforstaaelse af gammeldags Udtryk 15—18.
Motiv (Hovedmotiv og Bimotiv) 277 A. 1.
mæth ɔ: hos, blandt 175 m. A. 1.
mæth ɔ: hos, i ens Tjeneste 189 m. A. 8; 215 m. A. 1.
mæth allæ 340 m. A. 2.

Nam ɔ: har næmmet 182 m. A. 3.
nat ɔ: Døgn 280.
nat (um nat) 339 m. A. 5.
nunnæ, nundæ 229 m. A. 1.
nytæ (niwdæ) 244 A. 3.
næstæ swen 277 A. 2.

Oc swa ɔ: og ligeledes, og dernæst 207 m. A. 1; 216 A. 1.
Omkvæd (laante) 72 m. A. 1.
Omkvæd (flere til samme Vise) 73.
Omkvæd (flerleddet) 73 A. 1.
Opbydelse til Dans 78.
Ordstillingen forstyrret 231—234.
Oversættelser og Omskrivninger af gammeldags Udtryk 13—15; 180 m. A. 1; 279; 346—347.

Pardans 77; 79.
Perf. Particip. 215 m. A. 3.
Perf. indsat for opr. Imperf. 198 m. A. 2; 209.
plathæ 193.
Pronomen fortrængt af Navn og Titel 161 m. A. 1; 167—168.
Præposition sat efter Casus 240 m. A. 3.
Præsens (historisk) 265 m. A. 1.
Præsensformer paa én Stavelse 268 m. A. 2.

Randers, Randrus 157 m. A. 2.
rath (til rathæ) 262 m. A. 1.
rathæ (latæ segh rathæ) 156 m. A. 5.
Refleksivet tilføjet ved Bevægelsesverber 275 m. A. 1.
Relativet udeladt som Subjekt 18 A. 1; 152 A. 2; 310 A. 1.
rethæ (sta til rethæ) 179 m. A. 2.
Ribe (Riberhus) 294.
righ 322 m. A. 1.
Rimordet fortrænges af et andet, saa Rimet gaar tabt 21 ff.
Rimord flyttes ind i Linien 21; 231—234.
rithæ fortrænger andre Ord, især Verber 161 m. A. 2; 204; 215; 227; 230.
rithæ ærind 184 m. A. 1.
røs (rus) ɔ: Drikkelag 266 m. A. 1.

Samlethæs 352 m. A. 2.
Sammenskrivning af Verbum og Pronomen 227 m. A. 3.
sand (pa min sand) 312.
Sang el. Recitation uden Dans 74 ff.
sathlæt hæst 278—279.
Seng, Sengestok 311 m. A. 1.
sighæ ɔ: tilsige 162 m. A. 1.
sighæ af el. fra 206 m. A. 1.
sin ɔ: hans 324 A. 4.
sinnæ (ath thettæ sinnæ) 162 m A. 2.
siælvæ (sialfæ) 57 m. A. 1.
skrighæ 341 m. A. 2.
skriwæ ɔ: tegne, ridse 18 m. A. 2.
skæmpt oc gammæn 169 A. 3.
skændæ ɔ: Slyngel 303 m. A. 3.
sla ɔ: besejre, dræbe 151 m. A. 2; 326 m. A. 1; 340 m. A. 1.
slot 321.
som ɔ: hvor 285 m. A. 1.
sor (sord) 319—320.
swort (sort) ɔ: ond, nederdrægtig 303 m. A. 3.
den sorte Svend 318 ff.
sparæ 323 m. A. 1.
standæ tor 317 m. A. 1.
standæ igen 347 m. A. 4.
standæ mæth 208 m. A. 1.
Stedsangivelser, hyppigt urigtige 348 m. A. 1.
stinkæ (stynkæ) 308 m. A. 2.
strathæ (Randers stradæ) 163.
stund (thæn stund) 228 m. A. 2; 297 m. A. 4.
stæthiæ (stæthæ) bot 315 m. A. 2.
stæthæ both 315.
swa (smlgn. oc swa) 191. A. 1.
swa længi ɔ: saalænge indtil 25 m. A. 1.

swen ɔ: den der staar i Tjenesteforhold til en anden 222 m. A. 3.
sænd (i sænd) ɔ: med det samme 293 m. A. 4.
sæntz ɔ: paa én Gang, samtidigt 152.
sætæ with 312 m. A. 1.
søntær (syntær) fræst 50; 251; 252 m. A. 1.

Talangivelser i Folkeviserne 147; 188 m. A. 3.
tapæ lif 156 m. A. 3.
thakkæ (thiænæ til thakkæ) 230 m. A. 3.
thæt ɔ: saa at 56 m. A. 1; 308 A. 1.
thæt swaræth 221 m. A. 1—3.
thæt war (thett wor) 26; 195; 256; 264; 275; 282; 330 m. A. 1.
thidind 297 m. A. 2.
thiænist 217 m. A. 2.
thær til ɔ: desuden, til det 182 m. A. 2.
thørwæ (thurwæ) m. Inf. uden at 56 m. A. 2.
tidh (nokæn tidh) ɔ: nogensinde 241 m. A. 2.
tidh (thæn tidh) 329 m. A. 1.
Titel fortrænger Pronominalbetegnelse 161 m. A. 1.
Titel og Navn urigtigt tilføjet 285.
trang Vej 246 m. A. 4.
tren til hæst 349 A. 1.
Trommer 327 m. A. 1.
trøst 277 A. 2.

Ulv og Ørn 238.
under for undæn 16.
ung (hin unge) 34; 213 m. A. 1.
ussæn (fulussæn) 241 m. A. 1.
utæ 257; 301 m. A. 4.

Vandrevers 41—42; 53 ff; 324 m. A. 2; 342 m. A. 1.
warth skrevet war 196; 325 A. 2.
waræ 339 m. A. 3.
Vers (uselvstændige) 341.
Verselinier (regelmæssige) 83.
Versemaal 19 ff.
Versenes Orden forstyrret 223 m. A. 1; 236—237; 301 m. A. 5; 337 ff.
wiliæ (wæræ til wiliæ) 209 m. A. 1.
winnæ ɔ: overvinde, besejre 151 m. A. 1.
winnæ ɔ: udrette 262 m. A. 2.
witæ ɔ: Straf 317 m. A. 2.
witæ (withæ) 339 m. A. 1.
woldigh (woldugh) 15 A. 1.
woldæ 14; 15 m. A. 1.
wæl ɔ: med Rette 222 m. A. 4.
wæl møt 172 A. 1.
wældæ (mæth wældæ) 160 m. A. 3.

Yppæ kif 48 m. A. 1; 273 A. 3.

Æftær gangæ ɔ: sætte efter 332 m. A. 2.
ællær ɔ: ellers 61 m. A. 3; 242 m. A. 1; 317.
ærind 184 m. A. 1.
æth 236; 263 m. A. 2.

Øffuerste (thæn øffuerste gud) 13—15.
Ørnen fortærer Aadsler 238 m. A. 2.

RETTELSER.

S. 46	L. 8 f. n.	læs helt.	S. 142 L. 5 f. o.	— sor.
- 135	- 1 f. o.	— Nørræiutland.	- 224 - 2 f. n.	— Swaræth.
- 137	- 10 f. o.	— løst'æt.	- 247 - 12 f. n.	— thrang.
- 138	- 12 f. o.	— thrang.	- 319 - 1 f. n.	— sor.
- 139	- 11 f. n.	— røs.	- 320 - 4 f. n.	— sor.

I Stedet for both (i Betydn. Bod, Bøde), lathæ, po, sandæn, spiuth, thidind burde overalt være skrevet bot, latæ, pa, sannænd, spiut, tidind.

NIELS EBBESENS VISE

MED KRITISK KOMMENTAR

AF

SOFUS LARSEN

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG
1908